

**ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ**

**ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ
ΓΙΑ ΤΗΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΕΝΤΑΞΗ
ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ
2014-2020**

Μάιος 2015

Περιεχόμενα

Εισαγωγή	4
1: Φτώχεια και κοινωνικός αποκλεισμός.....	6
1.1 Εννοιολογικό πλαίσιο της Φτώχειας.....	10
1.2 Προφίλ της φτώχειας στην Περιφέρεια Πελοποννήσου	16
2. Εν δυνάμει ωφελούμενοι και καταγραφή αναγκών στην Περιφέρεια Πελοποννήσου. 33	33
2.1. Οι εν δυνάμει ωφελούμενοι στη Περιφέρεια Πελοποννήσου	33
2.1.1. Νοικοκυριά που διαβιούν κοντά ή κάτω από το όριο της φτώχειας	33
2.1.2. Μονογονεϊκές οικογένειες	41
2.1.3 Παιδική φτώχεια	46
2.1.4 Άνεργοι/ες & Μακροχρόνια άνεργοι/ες	49
2.1.5. Μετανάστες.....	56
2.1.6. Ρομά	62
2.1.7 Άτομα με αναπηρία (ΑμεΑ).....	66
2.1.8. Ηλικιωμένοι.....	77
2.2 Προσδιορισμός αναγκών ατόμων που απειλούνται από τη φτώχεια ή διαβιούν κάτω από το όριο της φτώχειας	83
2.2.1 Νοικοκυριά, ηλικιωμένοι και παιδιά στο κίνδυνο της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού.....	87
2.2.2. Οι άνεργοι/ες και μακροχρόνια ανεργία στην Πελοπόννησο	92
2.2.3 Πρόσωπα με αυξημένους κινδύνους φτώχειας και κοινωνικού αποκλεισμού	96
2.2.4 Κωδικοποίηση αναγκών – λύσεων ανά κατηγορία εν δυνάμει ωφελουμένων ..	109
2.3 Υποδομές Κοινωνικής Πρόνοιας, Ανάπτυξης και Υγείας	112
2.3.1 Υποδομές Κοινωνικής Ένταξης στην Περιφέρεια Πελοποννήσου	112
2.3.2. Υποδομές Υγείας και Πρόνοιας στην Περιφέρεια Πελοποννήσου	115
2.3.3. Υποδομές Πρόνοιας και Κοινωνικής Φροντίδας στην Περιφέρεια Πελοποννήσου	117
2.3.4 Συμπράξεις Στήριξης της Απασχόλησης και της Κοινωνικής Ένταξης στην Περιφέρεια Πελοποννήσου	120
2.3.5 Χάρτης Φτώχειας και Συμπεράσματα για την Περιφέρεια Πελοποννήσου	124
3. Σχέδιο Δράσης για τη Καταπολέμηση της Φτώχειας και Εμβάθυνσης της Κοινωνικής Συνοχής στη Περιφέρεια Πελοποννήσου.....	127
3.1. Στρατηγική καταπολέμησης της φτώχειας και εμβάθυνσης της κοινωνικής συνοχής στην Περιφέρεια Πελοποννήσου	127
3.2 Εξειδίκευση στρατηγικής σε Άξονες Προτεραιοτήτων	130
Άξονας Προτεραιότητας 1: «Τροφή και Στέγαση».....	130
Άξονας Προτεραιότητας 2: «Προσβασιμότητα σε Υπηρεσίες Υγείας».....	132

Άξονας Προτεραιότητας 3:	133
«Υπηρεσίες κοινωνικής φροντίδας / συμβουλευτική».....	133
Άξονας Προτεραιότητας 4:	135
«Απασχόληση και Κοινωνική Επιχειρηματικότητα».....	135
Άξονας Προτεραιότητας 5: «Επιμόρφωση και Δια Βίου Μάθηση».....	136
Άξονας Προτεραιότητας 6:	138
«Εξάλειψη στερεοτύπων, διακρίσεων και κοινωνικού αποκλεισμού».....	138
3.3 : Σχέδιο Δράσης για την Περιφέρεια Πελοποννήσου 2014-2020	140
Α.Π 1: «Τροφή & Στέγαση»	141
Α.Π 2: «Προσβασιμότητα σε υπηρεσίες Υγείας»	147
ΑΠ 3: «Υπηρεσίες Κοινωνικής Φροντίδας & Συμβουλευτικής».....	154
Α.Π 4: «Απασχόληση & Κοινωνική Επιχειρηματικότητα».....	159
Α.Π.5: «Επιμόρφωση & Δια Βίου Μάθηση»	164
Α.Π.6: «Εξάλειψη στερεοτύπων, διακρίσεων & κοινωνικού αποκλεισμού»	169
4. Περιφερειακό Παρατηρητήριο Κοινωνικής Ένταξης.....	171
5. Προϋπολογισμός και χρηματοδότηση του Σχεδίου Δράσης.....	174
6. Βιβλιογραφία και Πηγές.....	182

Εισαγωγή

Η μελέτη «Στρατηγικής για τη Κοινωνική Ένταξη στην Περιφέρεια Πελοποννήσου» εκπονήθηκε με την συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΤΠΑ) στο πλαίσιο του Ε.Π. Δυτικής Ελλάδας – Πελοποννήσου – Ιονίων Νήσων 2007-2013.. Αντικείμενο της περιφερειακής αυτής στρατηγικής είναι ο σχεδιασμός κατάλληλων και αναγκαίων προτάσεων και παρεμβάσεων για την υλοποίηση ενός ολοκληρωμένου πλέγματος δράσεων για την καταπολέμηση των φαινομένων της φτώχειας, του κοινωνικού αποκλεισμού και την ενίσχυση της κοινωνικής συνοχής στην Περιφέρεια Πελοποννήσου κατά τη νέα Προγραμματική Περίοδο 2014-2020. Ως εκ τούτου, η παρούσα στρατηγική είναι περισσότερο επίκαιρη από κάθε άλλη στιγμή, δεδομένης:

A) της διόγκωσης του υπό εξέταση φαινομένου εντός της οικονομικής κρίσης και της ύφεσης που διανύει η χώρα (έναν στους τρεις Έλληνες διαβίει κοντά ή κάτω από το όριο της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού), αλλά και

B) του στόχου που έχει τεθεί από τη Στρατηγική «Ευρώπη 2020» για την προώθηση της κοινωνικής ένταξης με στόχο το 2020 να υπάρχουν τουλάχιστον 20 εκατομμύρια λιγότεροι άνθρωποι στην ΕΕ που να διατρέχουν τον κίνδυνο της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού, σε σχέση με το έτος 2008.

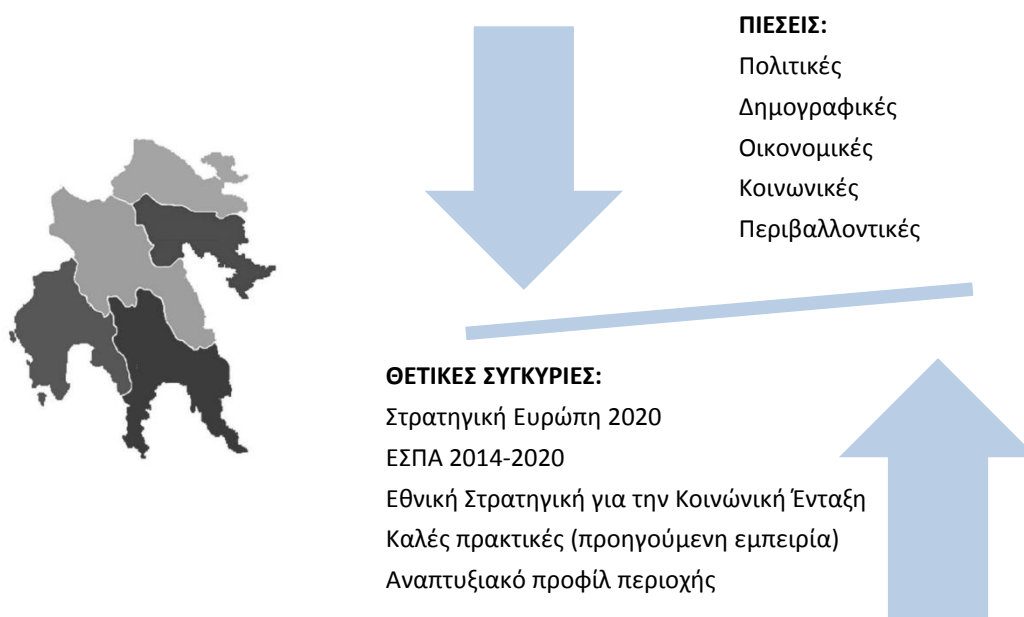
Η στρατηγική για την Κοινωνική Ένταξη στη Περιφέρεια Πελοποννήσου βασίζεται σε ένα αναλυτικό Σχέδιο Δράσης για την εφαρμογή στοχευμένων παρεμβάσεων καταπολέμησης της φτώχειας και εμβάθυνσης της κοινωνικής συνοχής στην Περιφέρεια Πελοποννήσου και θα περιλαμβάνει:

1. στοχευμένες δράσεις / ενέργειες καταπολέμησης της φτώχειας σύμφωνα με τις διαγνωσμένες ανάγκες και ιδιαιτερότητες των εν δυνάμει ωφελούμενων στην Περιφέρεια Πελοποννήσου
2. προτεινόμενες παρεμβάσεις για την υποστήριξη / εμβάθυνση της κοινωνικής συνοχής για την Περιφέρεια Πελοποννήσου.

Στόχος της περιφερειακής στρατηγικής είναι η ανάλυση του φαινομένου της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού που παρατηρείται στην Περιφέρεια Πελοποννήσου, καταλήγοντας σε ένα ξεκάθαρο εννοιολογικό πλαίσιο εντός του οποίου θα δομηθεί η στρατηγική και το περιεχόμενο του Σχεδίου Δράσης. Επίσης, γίνεται ο προσδιορισμός και η κατηγοριοποίηση / ομαδοποίηση των εν δυνάμει ωφελούμενων στην Περιφέρεια Πελοποννήσου, καθώς και η σκιαγράφηση των αναγκών σε παρεμβάσεις στις ομάδες στόχους που εντοπίζονται.

Επομένως, σκοπός της στρατηγικής είναι η ανάλυση της υφιστάμενης κατάστασης στην Περιφέρεια Πελοποννήσου ως προς τις ποσοτικές και ποιοτικές εκφάνσεις του φαινομένου της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού και η ανάδειξη των κρίσιμων πεδίων πολιτικής που θα πρέπει να ληφθούν υπόψη στον αναπτυξιακό σχεδιασμό της Περιφέρειας για τη νέα προγραμματική περίοδο 2014-2020,

στο πλαίσιο του ευρύτερου στρατηγικού αναπτυξιακού στόχου «καινοτόμος και αειφόρος αυτοτροφοδοτούμενη εξωστρεφής ανάπτυξη, με διασφάλιση της χωρικής και κοινωνικής συνοχής».

Η τεκμηρίωση των παρουσιαζόμενων στοιχείων βασίστηκε στην αξιοποίηση διαθέσιμων στατιστικών δεδομένων, κειμένων εργασίας και μελετών / ερευνών αναφορικά με την προτεινόμενη περιοχή παρέμβασης και τις ομάδες στόχους ως προς τους θεματικούς τομείς ενδιαφέροντος της στρατηγικής. Στις περιπτώσεις που δεν ήταν εφικτή η εύρεση πρόσφατων καταγραφών για την Περιφέρεια Πελοποννήσου, αξιοποιήθηκαν διαθέσιμα στοιχεία σε επίπεδο χώρας.

Πιο συγκεκριμένα, λαμβάνοντας υπόψη τις πληθυσμιακές ομάδες που φαίνεται να είναι περισσότερο ευάλωτες και πλήττονται από το φαινόμενο της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού. Οι αναλύσεις που ακολουθούν λαμβάνουν υπόψη τα δημογραφικά, οικονομικά, κοινωνικά, γεωγραφικά και πολιτιστικά χαρακτηριστικά των γενικών κατηγοριών, εξειδικεύοντας περαιτέρω το προφίλ των εν δυνάμει ωφελουμένων. Η, τέλος, στρατηγική επικεντρώνεται και παρουσιάζει τα βασικά χαρακτηριστικά και τις εκφάνσεις του φαινομένου:

- στα νοικοκυριά που διαβιούν κοντά ή κάτω από το όριο της φτώχειας
- στους/στις άνεργους/ες
- στους/στις μετανάστες/στιες
- στους Ρομά
- στα άτομα με αναπηρία
- στις ευπαθείς κοινωνικές ομάδες.

1: Φτώχεια και κοινωνικός αποκλεισμός

Η καταπολέμηση της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού, βρίσκεται στο επίκεντρο της οικονομικής και κοινωνικής ατζέντας, αλλά και των προτεραιοτήτων της στρατηγικής «Ευρώπη 2020» (Commission, 2010). Δεδομένων των δημοσιονομικών περιορισμών και του αυξανόμενου αριθμού των ατόμων σε κίνδυνο φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού, οι δράσεις / ενέργειες που θα υιοθετηθούν από τη χώρα μας κατά τη νέα προγραμματική περίοδο 2014-2020, πρέπει να χαρακτηρίζονται από αυξημένη αποτελεσματικότητα. Συγκριτικά με τις άλλες χώρες της ΕΕ, και με βάση τα στοιχεία του 2011, η Ελλάδα κατατάσσεται πρώτη μεταξύ των χωρών της Ευρωζώνης, σε ότι αφορά στον πληθυσμό σε κίνδυνο φτώχειας. Ο συνδυασμός της μείωσης του εισοδήματος με τις αυξημένες ανάγκες που δημιουργούνται λόγω της ύφεσης, είχε ως αποτέλεσμα την αύξηση του ποσοστού του πληθυσμού που βρίσκεται σε άμεσο κίνδυνο φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού.

Τις ομάδες υψηλού κινδύνου φτώχειας ή και κοινωνικού αποκλεισμού αποτελούν νοικοκυριά χωρίς ούτε έναν εργαζόμενο με εξαρτώμενα μέλη (παιδιά ή και ηλικιωμένοι), μακροχρόνια άνεργοι/ες, άτομα που ανήκουν σε ευπαθείς κοινωνικές ομάδες. Το φαινόμενο φαίνεται να επηρεάζεται διαχρονικά από το φύλο, την ηλικία, το μορφωτικό επίπεδο. Στις προαναφερθείσες ομάδες υψηλού κινδύνου φτώχειας, προστίθενται και νέες ομάδες, όπως τα υπερχρεωμένα νοικοκυριά, οι μορφωμένοι φτωχοί (κυρίως νέοι/ες άνεργοι/ες), η φτώχεια που συνδέεται με ακραία φαινόμενα (π.χ. νοικοκυριά στην πυρόπληκτη Ηλεία) και τα «άτομα με επισφαλή εργασία», δηλαδή οι εργαζόμενοι φτωχοί με ιδιαίτερα ευάλωτη την ομάδα των απασχολούμενων εκτός των μισθωτών, ήτοι των ελευθέρων επαγγελματιών και κυρίως των συμβοηθούστων μελών και των ατόμων με μερική απασχόληση. Επίσης, τα άτομα με αναπηρίες (ΑμεΑ), αντιμετωπίζουν το πρόβλημα της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού με περισσότερη ένταση. Τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν αναφέρονται, κυρίως, στην παροχή ίσων ευκαιριών στην εκπαίδευση και στην απασχόληση, στη βελτίωση της ποιότητας των παρεχομένων υπηρεσιών υγείας και κοινωνικής φροντίδας και στην προσβασιμότητα.

Η Ευρώπη το 2008 μετρούσε πάνω από 80 εκατομμύρια πολίτες κάτω από το όριο της φτώχειας, κάτι που σημαίνει ότι το σύνολο των πολιτών αυτών είναι μεγαλύτερο από το μεγαλύτερο κράτος μέλος της Ένωσης, τη Γερμανία. Αυτό που διαπιστώνεται, επίσης, στους γενικούς δείκτες της ΕΕ αναφορικά με τη φτώχεια και τον κοινωνικό αποκλεισμό είναι ότι το ποσοστό αυτό στην Ευρώπη των 28 αυξάνεται σταδιακά από 23,8% (2010) στο 24,8% (2012). Το στοιχείο αυτό σε επίπεδο πληθυσμού είναι κρίσιμο, δεδομένου ότι αγγίζει σε πανευρωπαϊκό επίπεδο περίπου το ¼ του συνολικού πληθυσμού της ΕΕ (503.824.373), περίπου 125 εκατομμύρια πολίτες (Eurostat,2015). Η Στρατηγική «Ευρώπη 2020» λαμβάνει τα παραπάνω υπόψη και ως αποτέλεσμα αναφέρεται στη δέσμευση για μια ανάπτυξη έξυπνη, διατηρήσιμη και χωρίς αποκλεισμούς. Η τρίτη παράμετρος αφορά την

ανάπτυξη με επίκεντρο το ανθρώπινο δυναμικό και τους τομείς: υγεία, κοινωνική ενσωμάτωση, απασχόληση, εκπαίδευση και ανάπτυξη δεξιοτήτων. Στους στόχους της νέας στρατηγικής εντάσσεται και ο ακόλουθος: **προώθηση κοινωνικής ένταξης με στόχο το 2020 να υπάρχουν τουλάχιστον 20 εκατομμύρια λιγότεροι άνθρωποι στην ΕΕ που να διατρέχουν τον κίνδυνο της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού, σε σχέση με το έτος 2008.**

Όσον αφορά την Ελλάδα, ο αναπτυξιακός της σχεδιασμός αποβλέπει για το 2020 «στην αναγέννηση της ελληνικής οικονομίας με ανάταξη και αναβάθμιση του παραγωγικού και κοινωνικού ιστού της χώρας και τη δημιουργία και διατήρηση βιώσιμων θέσεων απασχόλησης έχοντας ως αιχμή την εξωστρέφει, καινοτόμο και ανταγωνιστική επιχειρηματικότητα και γνώμονα την ενίσχυση της κοινωνικής συνοχής και τις αρχές της αειφόρου ανάπτυξης». Ο στόχος αυτός είναι πολύ σημαντικός γιατί η Ελλάδα αποτελεί το κράτος μέλος με τους υψηλότερους δείκτες στην ανεργία σε Ευρωπαϊκό επίπεδο αλλά και το κράτος εκείνο που παρά το ότι συγκαταλέγεται στα τριάντα δύο (32) πλουσιότερα κράτη του κόσμου το 2013, σημαντικό μέρος του πληθυσμού του απειλείται από τη φτώχεια. Συγκριτικά με τις άλλες χώρες της ΕΕ, και με βάση τα στοιχεία του 2011, η Ελλάδα κατατάσσεται πρώτη μεταξύ των χωρών της Ευρωζώνης, σε ότι αφορά στον πληθυσμό σε κίνδυνο φτώχειας. Ο συνδυασμός της μείωσης του εισοδήματος με τις αυξημένες ανάγκες που δημιουργούνται λόγω της ύφεσης, είχε ως αποτέλεσμα την αύξηση του ποσοστού του πληθυσμού που βρίσκεται σε άμεσο κίνδυνο φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού, το οποίο άγγιξε το 35,7% το 2013 (Eurostat, 2015). Ειδικότερα, το ποσοστό που διατρέχει τον κίνδυνο της φτώχειας ως συνέπεια των κοινωνικών μεταβιβάσεων είναι 23,1% (2013), ενώ αυτό που διαβιεί σε συνθήκες με σοβαρές υλικές στερήσεις είναι 20,3% (2013) και αυτό που ζει σε νοικοκυριά με πολύ χαμηλής έντασης εργασία είναι 18% (2013) (Eurostat, 2015).

Αποτέλεσμα της παραπάνω συγκυρίας είναι η κατεύθυνση της Εθνικής Στρατηγικής Κοινωνικής Ένταξης για την περίοδο 2014-2020 που έχει ως κεντρικό στόχο τη διαφύλαξη και αναζωογόνηση του κοινωνικού ιστού με την ενδυνάμωση των δημόσιων πολιτικών πρόληψης / καταπολέμησης της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού των κατοίκων που αντιμετωπίζουν αυξημένα προβλήματα λόγω της οικονομικής κρίσης. Αυτό που είναι σημαντικό είναι ότι η Στρατηγική λαμβάνει υπόψη της προγενέστερα κείμενα και στρατηγικές όπως για παράδειγμα την Εθνική Στρατηγική για την ένταξη των πολιτών τρίτων χωρών (2013) ή το Πλαίσιο της Εθνικής Στρατηγικής για τους Ρομά (2011). Τα παραπάνω αναδεικνύουν την Εθνική Στρατηγική για την Κοινωνική Ένταξη σε ένα σημαντικό εργαλείο για τη Περιφέρεια Πελοποννήσου ειδικά ως προς το στόχο αυτής που είναι το **Ενεργητικό Κοινωνικό Κράτος**. Αυτό αποτελεί το βασικό συστατικό στο μηχανισμό προσαρμογής των πολιτικών κοινωνικής προστασίας, γιατί δύναται να επιβάλλει συναινέσεις και συνέργειες μεταξύ του κράτους, της αγοράς και της κοινωνίας των πολιτών. Ειδικότερα, για την Εθνική Στρατηγική για την Κοινωνική Ένταξη είναι σημαντικό να υπογραμμιστεί ότι χαρακτηρίζεται από τρεις θεμελιώδεις στόχους, που είναι:

1. *Η άμβλυση των ανισοτήτων.*
2. *Ο εκσυγχρονισμός των δημόσιων πολιτικών ένταξης.*
3. *Η αναβάθμιση του πλαισίου συνεργασίας κράτους, κοινωνίας των πολιτών και αγοράς.*

Σε εφαρμοσμένο επίπεδο, η Στρατηγική για την Κοινωνική Ένταξη εξειδικεύεται σε βασικούς Πυλώνες με στόχο την **Ενεργητική Ένταξη** των ευπαθών ομάδων του πληθυσμού, που συνδυάζει την επαρκή ενίσχυση του εισοδήματος, την προώθηση στην απασχόληση χωρίς αποκλεισμούς και την πρόσβαση σε ποιοτικές υπηρεσίες φροντίδας. Αυτό συμβαίνει λαμβάνοντας υπόψη τόσο τον αντίκτυπο των μέτρων στην κοινωνική και οικονομική ενσωμάτωση των ευάλωτων ατόμων, όσο και τις πιθανές μεταξύ τους συνέργειες.

Οι τρείς (3) **Πυλώνες** της Στρατηγικής για την Κοινωνική Ένταξη είναι:

- (1) «Καταπολέμηση της φτώχειας»,
- (2) «Πρόσβαση σε υπηρεσίες»
- (3) «Αγορά εργασίας χωρίς αποκλεισμούς».

Οι πυλώνες αυτοί **εξειδικεύονται** περαιτέρω σε τέσσερις (4) βασικούς **Άξονες**, που είναι:

1. *Η καταπολέμηση της ακραίας φτώχειας (Πυλώνας 1 / Πυλώνας 2)*
2. *Η πρόληψη και καταπολέμηση του αποκλεισμού των παιδιών (Πυλώνας 1 / Πυλώνας 2)*
3. *Η προώθηση της ένταξης των ευπαθών ομάδων (Πυλώνας 1 / Πυλώνας 2 / Πυλώνας 3)*
4. *Η καλή διακυβέρνηση των πολιτικών ένταξης.*

Στο σημείο αυτό έχει ιδιαίτερη σημασία η αναφορά στις ομάδες στόχου ή καλύτερα στους ωφελούμενους της Στρατηγικής για την Κοινωνική Ένταξη, η οποία λαμβάνει υπόψη της τόσο την Ευρωπαϊκή στοχοθεσία όσο και τις ιδιαιτερότητες στην Ελλάδα. Η εξειδίκευση για τους ωφελούμενους της Στρατηγικής ακολουθεί μια γενική τυπολογία που περιλαμβάνει: **α.** πρόσωπα σε συνθήκες ακραίας φτώχειας, **β.** παιδιά ηλικίας 0-17 ετών σε καταστάσεις αποκλεισμού και **γ.** πρόσωπα με αυξημένους κινδύνους φτώχειας και κοινωνικού αποκλεισμού. Η γενική αυτή τυπολογία γίνεται περισσότερο συγκεκριμένη μέσα από μια ομαδοποίηση σε **ομάδες υψηλής προτεραιότητας**. Αυτές είναι:

- ✓ **Μοναχικά ενήλικα άτομα**, με ατομικό ετήσιο εισόδημα κάτω από το εγγυημένο όριο συντήρησης.
- ✓ **Μακροχρόνια άνεργοι**, με ατομικό ή οικογενειακό ετήσιο εισόδημα κάτω από το εγγυημένο όριο συντήρησης.
- ✓ **Οικογένειες μη οικονομικά ενεργού πληθυσμού** (μέλη που δεν εργάζονται ούτε αναζητούν εργασία), με ατομικό ή οικογενειακό ετήσιο εισόδημα κάτω από το εγγυημένο όριο συντήρησης.
- ✓ **Ηλικιωμένοι άνω των 65 ετών** που δεν λαμβάνουν συντάξεις ή προνοιακά επιδόματα, με ατομικό ή οικογενειακό ετήσιο εισόδημα κάτω από το εγγυημένο όριο συντήρησης.

- ✓ **Παιδιά ηλικίας 0-17 ετών** σε καταστάσεις αποκλεισμού.
- ✓ **Πρόσωπα με αυξημένους** κινδύνους φτώχειας και κοινωνικού αποκλεισμού.

Η κατηγοριοποίηση των προτεραιοτήτων, ωστόσο, δεν εξαιρεί άλλες κοινωνικές ομάδες που παραδοσιακά απειλούνται από τη φτώχεια. Αυτό που είναι ιδιαίτερα χρήσιμο, ωστόσο, είναι ο επιμερισμός των ομάδων σε κατηγορίες για τις οποίες γίνεται αναφορά. Συγκεκριμένα, η κατηγοριοποίηση αυτή αποτελεί και τον οδηγό στην Εξειδίκευση της Εθνικής Στρατηγικής για την κοινωνική ένταξη και καταπολέμηση της φτώχειας για την Περιφέρεια Πελοποννήσου, αλλά και τη βάση αναζήτησης και καταγραφής της υφιστάμενης κατάστασης στην περιοχή μελέτης. Αυτές που διακρίνονται ως **βασικές Ομάδες Στόχου** συγκεκριμένα είναι:

- η κατηγορία του πληθυσμού που αντιμετωπίζει **συνθήκες ακραίας φτώχειας** με βάση το νόμο 4093/2012, και σχετίζεται με την αδυναμία κάλυψης βασικών αναγκών.
- *Παιδιά ηλικίας 0-17 ετών που απειλούνται ή έχουν εγκλωβισθεί σε καταστάσεις αποκλεισμού.*
- *Μακροχρόνια Άνεργοι.*
- *Ηλικιωμένοι*
- *Άτομα με Αναπηρία.*
- *Άτομα με επιβαρυνμένη κατάσταση υγείας.*
- *Άτομα με εξάρτηση από τρίτα πρόσωπα για την άσκηση καθημερινών λειτουργιών.*
- *Άτομα με εξάρτηση από ψυχοτρόπες ουσίες.*
- *Άτομα που διαβιούν σε περιοχές με πολλαπλά μειονεκτήματα (π.χ. αστικές, ορεινές).*
- *Άτομα που διαβιούν σε δομές κλειστής φροντίδας.*
- *Άτομα που διαβιούν σε ακατάλληλες συνθήκες στέγασης ή έλλειψη στέγης.*
- *Άτομα με χαμηλό επίπεδο εκπαίδευσης και αναλφαριθμητισμό.*
- *Υπερχρεωμένα νοικοκυριά και άτομα.*
- *Άτομα που υφίστανται διακρίσεις λόγω φυλετικής διαφορετικότητας (π.χ. Ρομά, Πομάκοι).*
- *Άτομα που υφίστανται διακρίσεις λόγω της ιδιότητας αιτούντος άσυλο, αναγνωρισμένου πολιτικού πρόσφυγα ή οικονομικού μετανάστη.*

Η κοινωνική ένταξη και η καταπολέμηση της φτώχειας αποτελούν σήμερα ένα πολύ σημαντικό πεδίο πολιτικής για την Ελλάδα και αναπόσπαστο μέρος των στόχων / προτεραιοτήτων της Περιφέρειας Πελοποννήσου κατά τη νέα προγραμματική περίοδο 2014-2020, με κυρίαρχο ζητούμενο, πέραν της εξάλειψης της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού των κατοίκων της, την ανάπτυξη προσιτών από όλους βιώσιμων και υψηλής ποιότητας υπηρεσιών υγειονομικής περίθαλψης και μακροχρόνιας φροντίδας στην Περιφέρεια Πελοποννήσου, για τα προσεχή έτη. Σύμφωνα με τα στοιχεία για την κατανομή των διαθέσιμων πόρων της νέας προγραμματικής περιόδου, όπως αυτά παρουσιάζονται στο πλαίσιο την Εγκύκλιου 3 (Α.Π. 885/ΕΥΣΣΑΑΠ74/10-1-2014) της Γενικής Γραμματείας Δημοσίων Επενδύσεων – ΕΣΠΑ για την κατάρτιση των Ε.Π. της προγραμματικής περιόδου 2014-2020, υπάρχει

πρόβλεψη για δέσμευση περίπου 30% των διαθέσιμων πόρων για το ΠΕΠ Πελοποννήσου 2014-2020, με τη συγχρηματοδότηση του ΕΤΠΑ και του ΕΚΤ, στο Θεματικό Στόχο 9 «Πρώθηση της κοινωνικής ένταξης και καταπολέμηση της φτώχειας και κάθε διάκρισης».

1.1 Εννοιολογικό πλαίσιο της Φτώχειας

Η φτώχεια αποτελεί ένα πολυδιάστατο φαινόμενο το οποίο, όπως έχει τονίσει η Οικονομική Και Κοινωνική Επιτροπή, «συντίθεται από στοιχεία ποσοτικά, αλλά και ποιοτικά». Η **ποσοτική διάσταση** της φτώχειας, αναφέρεται στην οικονομική κατάσταση που χαρακτηρίζεται από την έλλειψη επαρκών πόρων για την κάλυψη βασικών ανθρώπινων αναγκών. Ωστόσο, η έννοια των βασικών αναγκών μπορεί να διαφέρει ανάλογα με τα άτομα, την κοινωνία και τη χρονική στιγμή στην οποία εξετάζεται.

Η **ποιοτική διάσταση** της φτώχειας αναφέρεται στην αδυναμία πρόσβασης του ατόμου στις βασικές κοινωνικές, πολιτικές και επαγγελματικές ευκαιρίες και δυνατότητες μιας συγκεκριμένης κοινωνίας σε μία συγκεκριμένη περίοδο.

Η φτώχεια καταγράφεται γενικά με δύο μορφές που είναι η «**απόλυτη**» και η «**σχετική**» φτώχεια.

Η «απόλυτη» φτώχεια εξετάζει την επιβίωση των ανθρώπων και παραπέμπει σε καταστάσεις ατόμων που στερούνται βασικών αγαθών πρώτης ανάγκης για να διασφαλίσουν την επιβίωση τους (π.χ. έλλειψη πόσιμου νερού, στέγασης, ένδυσης ή φαρμάκων κ.ά.).

Η «σχετική φτώχεια» σχετίζεται με την κατάσταση των ατόμων σε μία κοινωνία και ορίζεται σε άμεσο συσχετισμό με τις ανάγκες που δημιουργούνται μέσα σε μία κοινωνία, μια ορισμένη χρονική περίοδο. Αναφέρεται σε νοικοκυριά των οποίων το βιοτικό επίπεδο απέχει τόσο πολύ από το γενικό βιοτικό επίπεδο της κοινωνίας στην οποία ανήκουν, ώστε δεν είναι σε θέση να συμμετέχουν σε συνηθισμένες καθημερινές δραστηριότητες.

Στην Ευρωπαϊκή Ένωση, με δεδομένο το σχετικά υψηλό ποσοστό ανάπτυξης, όπου ο στόχος δεν είναι πλέον μόνο η απλή κάλυψη ενός βασικού επιπέδου επιβίωσης, αλλά η πρόσβαση ολόκληρου του πληθυσμού στο σύνολο των αγαθών και υπηρεσιών και σε ένα αξιοπρεπές επίπεδο διαβίωσης, οι στατιστικές μετρήσεις αφορούν κυρίως στη σχετική φτώχεια, χωρίς ωστόσο αυτό να σημαίνει ότι δεν υπάρχουν και στην Ευρωπαϊκή Ένωση συγκεκριμένες ομάδες πληθυσμού που επιβιώνουν σε συνθήκες ακραίας φτώχειας (π.χ. άστεγοι και ορισμένες ομάδες τσιγγάνων και μεταναστών).

Κύριες αιτίες της φτώχειας είναι η ανεργία και δη η μακροχρόνια ανεργία, το χαμηλό εισόδημα και η μεγάλη ανισοκατανομή εισοδήματος, το φορολογικό σύστημα κ.ά. Ορισμένοι κοινωνικοί παράγοντες που ενισχύουν τον κίνδυνο της φτώχειας είναι:

- **το μέγεθος του νοικοκυριού:** ο κίνδυνος φτώχειας είναι μεγαλύτερος για τα ακραία μεγέθη νοικοκυριών, δηλαδή με πέντε ή περισσότερα μέλη και αντίστοιχα για εκείνα που αποτελούνται από ένα μόνο άτομο. Στην πρώτη περίπτωση ο κίνδυνος αυξάνει βάσει του αριθμού των εξαρτώμενων μελών αναλογικά με το συνολικό εισόδημα της οικίας, ενώ στη δεύτερη οφείλεται αποκλειστικά στο χαμηλό εισόδημα

- **η δομή της οικογένειας:** οι μονογονεϊκές οικογένειες παρουσιάζουν υψηλότερα επίπεδα φτώχειας από τα αντίστοιχα επίπεδα όλων των τύπων νοικοκυριών με εξαρτώμενα παιδιά, σε όλες τις χώρες της Ε.Ε.
- **η ηλικία:** οι ηλικιωμένοι και τα παιδιά αντιμετωπίζουν μεγαλύτερο κίνδυνο. Τα παιδιά «κληρονομούν» τις κοινωνικές και οικονομικές ανισότητες των γονέων από τη στιγμή της γέννησής τους
- **το φύλο:** σύμφωνα με την Εθνική Έκθεση Στρατηγικής για την Κοινωνική Προστασία και την Κοινωνική Ένταξη 2008-2010 το ποσοστό της φτώχειας είναι πολύ υψηλότερο για τις γυναίκες από ό,τι για τους άνδρες και συνδέεται με το χάσμα που εξακολουθεί να υπάρχει στις αμοιβές μεταξύ ανδρών και γυναικών, χάσμα μάλιστα που κλιμακώνεται στις μεγαλύτερες ηλικίες και στους έχοντες υψηλότερα επίπεδα εκπαίδευσης
- **το εκπαιδευτικό επίπεδο:** η εκπαίδευση συνδέεται άμεσα με τις ανισότητες στην κατανομή του εισοδήματος και την πιθανότητα φτώχειας των νοικοκυριών, καθώς επηρεάζει άμεσα τις παραγωγικές δυνατότητες των ατόμων, τις αμοιβές που μπορούν να εξασφαλίσουν στην αγορά εργασίας και το επίπεδο ευημερίας του
- **οι κοινωνικές προκαταλήψεις – ξενοφοβία – ρατσισμός:** οι οικονομικοί μετανάστες που αντιμετωπίζονται ως κατεχοχόν φθινό εργατικό δυναμικό, συνιστούν ομάδα που πλήττεται από τον κοινωνικό αποκλεισμό
- **οι γεωγραφικοί παράγοντες:** η ορεινότητα των εδαφών και η απομακρυσμένη θέση συνδέονται συχνά με σειρά προβλημάτων όσον αφορά στο επίπεδο ανάπτυξης, στην έλλειψη υποδομών, στην περιορισμένη πρόσβαση σε υπηρεσίες γενικού συμφέροντος και στη συγκέντρωση φτωχών και ευάλωτων ομάδων

Η μέτρηση της φτώχειας εκτιμάται μέσω αρκετών δεικτών. Ωστόσο, οι βασικοί δείκτες είναι:

A. Κίνδυνος φτώχειας: Άνθρωποι που ζουν κάτω από ένα καθορισμένο ανά χώρα όριο σχετικής εισοδηματικής φτώχειας. Η εισοδηματική φτώχεια ορίζεται ως το ποσοστό των προσώπων με σταθμισμένο διαθέσιμο εισόδημα κάτω του 60% του εθνικού διάμεσου σταθμισμένου εισοδήματος μετά τις κοινωνικές μεταβιβάσεις.

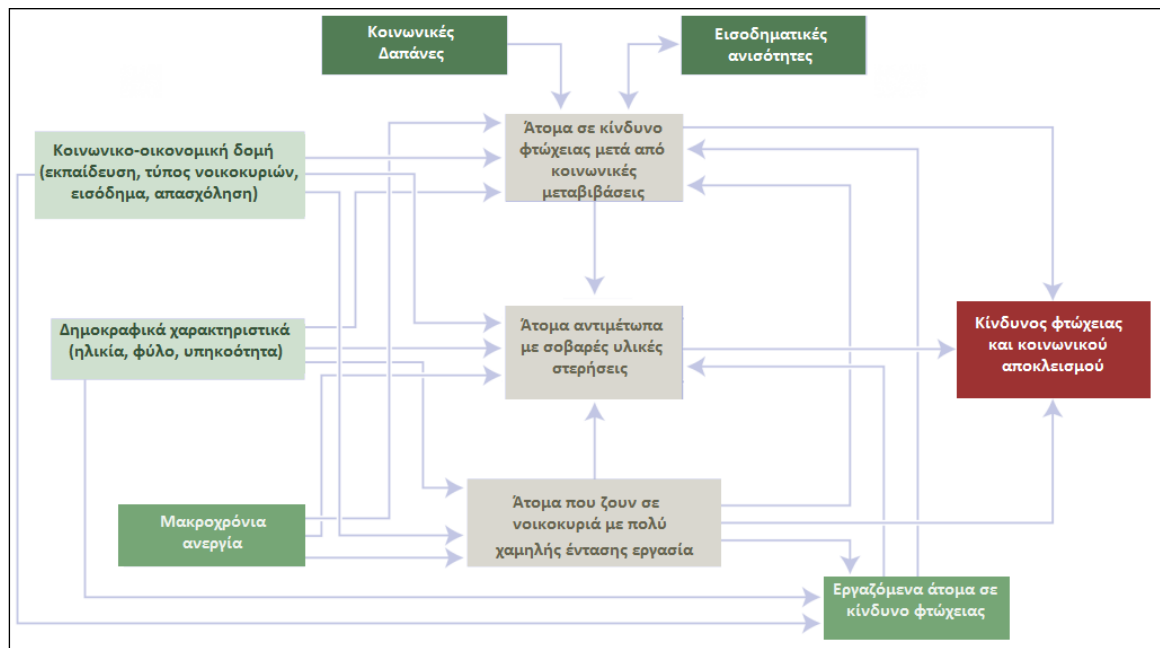
B. Σοβαρές υλικές στερήσεις: Άτομα η ζωή των οποίων δυσχεραίνεται λόγω σοβαρής έλλειψης πόρων – τα άτομα αυτά πλήττονται από 4 τουλάχιστον από τα 9 στοιχεία στερησης (Ευρωπαϊκή Επιτροπή 2009). Συγκεκριμένα, παρά τη θέλησή τους, αδυνατούν:

1. να πληρώσουν εμπρόθεσμα το ενοίκιο, τα δάνεια και τους λογαριασμούς κοινής ωφελείας
2. να διατηρήσουν ένα ανεκτικό επίπεδο θερμοκρασίας στην οικία τους
3. να αντιμετωπίσουν έκτακτα έξοδα
4. να έχουν στο διαιτολόγιό τους κρέας, ψάρι ή άλλο ισοδύναμο πρωτεΐνης κάθε δεύτερη ημέρα
5. να φύγουν μια εβδομάδα διακοπές μακριά από τον τόπο μόνιμης κατοικίας τους
6. να συντηρήσουν τα έξοδα που απαιτεί ένα αυτοκίνητο
7. να χρησιμοποιούν πλυντήριο ρούχων

8. να χρησιμοποιούν έγχρωμη τηλεόραση
9. να έχουν τηλέφωνο (σταθερό ή και κινητό).

Γ. Πολύ χαμηλή ένταση εργασίας: Άτομα που ζουν σε «νοικοκυριά ανέργων», τα οποία ορίζονται ως τα νοικοκυριά όπου τα ενήλικα άτομα (ηλικίας 18 έως 59 ετών) εργάστηκαν λιγότερο από το 20% της πλήρους διαθεσιμότητάς τους προς εργασία κατά τη διάρκεια του προηγούμενου έτους.

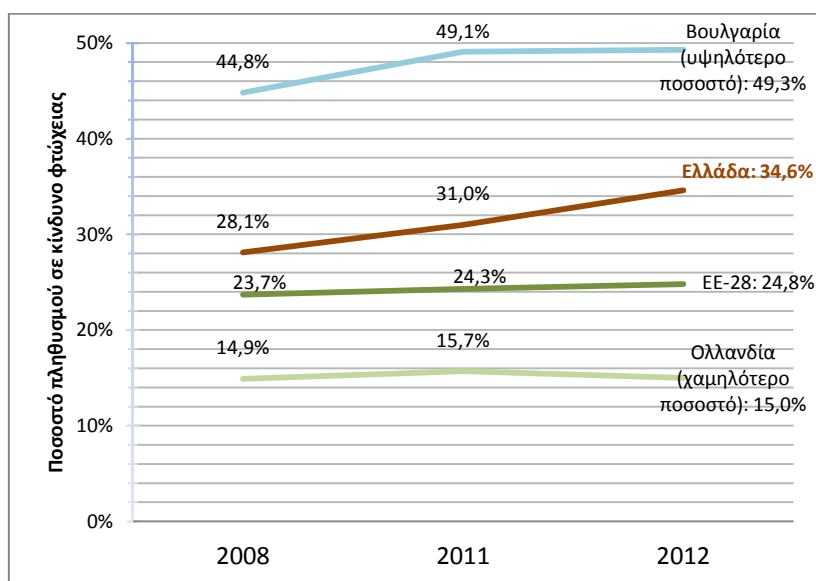
Πηγή: Υπ. αριθμ. 210/2009 Γνώμη της Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή της Ελλάδος (ΟΚΕ) για τη φτώχεια

Πηγή: "Europe 2020 indicators - poverty and social exclusion" - Statistics Explained (2014/1/1)

Η διανύομενη οικονομική κρίση αποτελεί ένα σημαντικό, αλλά απρόβλεπτο σε μεγάλο βαθμό γεγονός, η έκβαση και η διάρκεια της οποίας δεν μπορούν να προσδιοριστούν με ακρίβεια. Μια κατάσταση κρίσης, σαν τη σημερινή, αποτελείται πάντα από μια σειρά δομικών στοιχείων που σε συνδυασμό με το μέγεθος και τη διάρκεια τους, συνθέτουν και προσδιορίζουν τη σοβαρότητα και τα αποτελέσματα της. Η οικονομική ύφεση που διανύει η Ελλάδα είναι πρωτοφανής, λόγω της μορφής με την οποία παρουσιάστηκε, αλλά και εξελίχθηκε. Η χρηματοπιστωτική κρίση και τα μέτρα δημοσιονομικής λιτότητας έχουν επηρεάσει σημαντικά τη χώρα μας και έχουν οδηγήσει σε δραματική επιδείνωση των δεικτών φτώχειας. Όπως είναι αναμενόμενο, από τις επιπτώσεις της οικονομικής κρίσης πλήττονται περισσότερο τα άτομα που ανήκουν παραδοσιακά στις περισσότερο «ευάλωτες» κοινωνικές ομάδες, όπως οι νέοι, οι γυναίκες, τα άτομα με αναπηρία, οι μετανάστες κ.ά. Τα μεσαία και φτωχά νοικοκυριά με μη εργαζόμενα μέλη (κυρίως συνταξιούχοι), τα αγροτικά νοικοκυριά, αλλά και οι οικογένειες με αρχηγό άτομο χαμηλής ειδίκευσης, αντιμετωπίζουν τις μεγαλύτερες απώλειες.

Σύμφωνα με σχετική έρευνα της Ελληνικής Στατιστικής Αρχής (ΕΛΣΤΑΤ) και της Ευρωπαϊκής Στατικής Υπηρεσίας (EUROSTAT) το ποσοστό του πληθυσμού που βρίσκεται σε κίνδυνο φτώχειας ή κοινωνικό αποκλεισμό το 2014 εκτιμάται στο 36%, το 2013 ανήλθε στο 35,7%, συγκριτικά με το 34,6% το 2012 και το 31,0% το 2011 αντίστοιχα. **Δηλαδή παραπάνω από ένας στους τρεις Έλληνες διαβιεί κοντά ή κάτω από το όριο της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού.** Η Ελλάδα κατατάσσεται στην τέταρτη θέση μεταξύ των Ευρωπαϊκών Χωρών με τα υψηλότερα ποσοστά φτώχειας (Βουλγαρία 49,3%, Ρουμανία 41,7% και Λετονία 36,6%). Σημειώνεται ότι το αντίστοιχο ποσοστό στο συνολικό πληθυσμό της ΕΕ-28 για το έτος 2012 εκτιμάται σε 24,8% (124.5 εκ. άτομα).

Πηγή: Eurostat News release 184/2013 – 5/12/2013

http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_PUBLIC/3-05122013-AP/EN/3-05122013-AP-EN.PDF

Επιπλέον, όσον αφορά την Ελλάδα (2013):

- ποσοστό 23,1% διατρέχει τον κίνδυνο της φτώχειας ως συνέπεια των κοινωνικών μεταβιβάσεων
- ποσοστό 20,3% διαβιεί σε συνθήκες με σοβαρές υλικές στερήσεις
- ποσοστό 18% ζει σε νοικοκυριά με πολύ χαμηλής έντασης εργασία

Ο κίνδυνος της φτώχειας αγγίζει περισσότερο τις γυναίκες έναντι των ανδρών με ποσοστά 23,6% έναντι 22,5% αντίστοιχα. Τα μονοπρόσωπα νοικοκυριά με γυναίκα μέλος απειλούνται από τη φτώχεια σε ποσοστό 24,1%, ενώ τα αντίστοιχα με άνδρα μέλος σε ποσοστό 19,3%. Ο κίνδυνος φτώχειας διευρύνεται στις μεγάλες ηλικιακές ομάδες, ήτοι για άτομα άνω των 65 ετών φθάνει το 17,2% και για τα άτομα άνω των 75 ετών αγγίζει το 20%. Πολύ υψηλός είναι επίσης ο κίνδυνος της φτώχειας για τα μονογονεϊκά νοικοκυριά που με ένα εξαρτώμενο παιδί ανέρχεται σε 66%, ενώ ο αντίστοιχος δείκτης με δύο γονείς και ένα εξαρτώμενο παιδί ανέρχεται σε 23,5%. Ο κίνδυνος της φτώχειας πλήττει περισσότερο τους ανέργους για τους οποίους υπολογίζεται σε 45,8%, ενώ το

αντίστοιχο ποσοστό για τους εργαζόμενους φθάνει στο 15,1%. Οι εργαζόμενοι με πλήρη απασχόληση απειλούνται κατά 13,4%, ενώ εκείνοι με μερική απασχόληση κατά 23,7%.

Ακόμη, από το φαινόμενο της φτώχειας πλήττονται εντονότερα και οι αλλοδαποί που μένουν στην Ελλάδα με το αντίστοιχο ποσοστό να αγγίζει το 62,7%. Το ποσοστό του πληθυσμού που βρίσκεται σε κίνδυνο φτώχειας και διαβιεί σε νοικοκυριά με υλική στέρηση, αλλά χωρίς χαμηλή ένταση εργασίας ανέρχεται σε 8,9%.

Οι κυριότερες δυσκολίες που αντιμετωπίζουν τα άτομα αυτά εντοπίζονται στην αδυναμία κάλυψης δαπανών για βασικές ανάγκες, όπως η αδυναμία πληρωμής λογαριασμών ηλεκτρισμού, νερού και τηλεφώνου και της αποπληρωμής υφιστάμενων δανείων, καθώς και η στέρηση της δυνατότητας διακοπών και ξεκούρασης.

Σύμφωνα με πρόσφατη έρευνα που έγινε σε Ευρωπαϊκό Επίπεδο (Eurobarometer: 2009), οι κυριότερες αιτίες για να βρεθεί ένα άτομο / οικογένεια σε κίνδυνο φτώχειας είναι οι χαμηλοί μισθοί σε συνδυασμό με τα υψηλά ποσοστά ανεργίας. Στην ερώτηση, ποιες από τις πληθυσμιακές ομάδες αντιμετωπίζουν σε μεγαλύτερο βαθμό το κίνδυνο της φτώχειας στην Ελλάδα, οι απαντήσεις αναφέρουν με σειρά προτεραιότητας: τους ανέργους (66%), τα άτομα με αναπηρία (42%), τους νέους ενήλικες (36%), τους ηλικιωμένους (34%), τα άτομα χαμηλού μορφωτικού επιπέδου (28%), τα άτομα που εργάζονται σε αβέβαια εργασιακά περιβάλλοντα (26%), τους τοξικομανείς (25%), τα άτομα με προβλήματα ψυχικής υγείας (21%), τους μετανάστες (18%), τα παιδιά (16%), τους μονογονείς (15%), τις γυναίκες (12%) και τους Ρομά (5%).

Σε έκθεση του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών (United Nations Department of Economic and Social Affairs 2013) γίνεται αναφορά για τη νέα γενιά των μορφωμένων φτωχών, λαμβάνοντας υπόψη τις διαδικτυακές μαρτυρίες περίπου 1.000 νέων ηλικίας 15 ως 30 ετών. Ειδικότερα, υπογραμμίζεται ότι η οικονομική κρίση επιδείνωσε την ανεργία στους νέους, οι οποίοι αναμένεται να είναι τα πρώτα θύματα των πολιτικών λιτότητας των κυβερνήσεων. Επιπλέον σημειώνεται ότι, σε περιόδους οικονομικής κρίσης, οι νέοι είναι συχνά οι τελευταίοι που προσλαμβάνονται και οι πρώτοι που απολύονται. Το παγκόσμιο ποσοστό ανεργίας στους νέους έφθασε λόγω της κρίσης στο 12,6% το 2010 (έναντι 4,8% των ενηλίκων), με τις νέες γυναίκες να αντιμετωπίζουν ακόμα μεγαλύτερο πρόβλημα. Οι νέοι, αν και μορφωμένοι, θεωρείται ότι λαμβάνουν περισσότερο «θεωρητική εκπαίδευση» που δε συμβαδίζει με τις απαιτήσεις των αγορών. Η έκθεση επικρίνει τις επισφαλείς συνθήκες της πρώτης εργασίας των νέων, οι οποίες χαρακτηρίζονται από συμβόλαια περιορισμένης διάρκειας, χαμηλούς μισθούς και αργή προαγωγή.

Το να ζει κάποιος στη φτώχεια σημαίνει ότι θα αντιμετωπίσει ένα σύνολο προβλημάτων: μπορεί να μην έχει αρκετά χρήματα να διαθέσει σε τρόφιμα και ρουχισμό, να είναι αντιμέτωπος με κακές συνθήκες στέγασης ή ακόμα και να είναι άστεγος. Φτώχεια, επίσης, σημαίνει να είναι ο πολίτης

αντιμέτωπος με περιορισμένες επιλογές όσον αφορά στον τρόπο ζωής, οι οποίες πιθανόν να καταλήξουν σε κοινωνικό αποκλεισμό.

Μετά τη χρηματοπιστωτική κρίση, την έλλειψη τραπεζικής ρευστότητας και τη μείωση της παραγωγής εξαιτίας της ελλιπούς ζήτησης, παρατηρήθηκε σιωπηρή μετεξέλιξη των εργασιακών σχέσεων. Τα νέα δεδομένα επέβαλλαν τη σταδιακή διεύρυνση της εφαρμογής ευέλικτων μορφών απασχόλησης, με αντίστοιχες προσαρμογές των αμοιβών προς τα κάτω ή και περισσότερο δραστικών μέτρων που αφορούν σε εκ περιτροπής εργασία, υποχρεωτικές άδειες, κατάργηση της υπερωριακής απασχόλησης, εργασιακή εφεδρεία ή και προσωρινή αναστολή της λειτουργίας των επιχειρήσεων. Οι νέες αυτές συνθήκες στον εργασιακό χώρο καθιστούν πλέον κυρίαρχο τον όρο της επισφαλούς εργασίας. Συνήθως αφορά σε μορφές απασχόλησης που παρουσιάζουν ελάχιστες διασφαλίσεις για τον εργαζόμενο, ως προς το να υπάρξει ή να διατηρηθεί σε ένα κοντινό μέλλον σε ένα «αποδεκτό» επίπεδο διαβίωσης, πράγμα που οδηγεί σε ένα βαθύ αίσθημα αβεβαιότητας για το μέλλον και ένα αίσθημα επισφάλειας.

Για ένα εργαζόμενο άτομο οι καταστάσεις επισφαλούς εργασίας έχουν διάφορες μορφές όπως:

- Θέσεις εργασίας προσωρινού χαρακτήρα (προσωρινή απασχόληση με συμβάσεις εργασίας ορισμένου χρόνου, εποχική) ιδιαίτερα σε κλάδους /δραστηριότητες ή επαγγέλματα όπου υπάρχουν υψηλά ποσοστά ανεργίας.
- Μερική απασχόληση (κυρίως μη εθελούσια).
- Έλλειψη ή ελλιπής κάλυψη σε σχέση με την ανεργία (ανεπαρκές επίπεδο κάλυψης είτε αυτό αφορά στο ύψος του επιδόματος ανεργίας, στην διάρκεια χορήγησης του ή ακόμη στις προϋποθέσεις πρόσβασης στο επίδομα).
- Ανεπαρκώς αμειβόμενη εργασία που να επιτρέπει ένα αποδεκτό επίπεδο συνθηκών διαβίωσης (χαμηλές αμοιβές).
- Θέσεις εργασίας με ρήτρες γεωγραφικής κινητικότητας.
- Θέσεις εργασίας σε επιχειρήσεις που αντιμετωπίζουν οικονομικές δυσκολίες ή σε κλάδους με τεχνολογικές αλλαγές όπου η πιθανότητα απόλυσης «για οικονομικούς λόγους» είναι υψηλή.

Ένα μείγμα, λοιπόν, ανασφάλειας και επισφάλειας για τον κόσμο της εργασίας δημιουργεί τη σύγχρονη, κυρίαρχη εικόνα της ελληνικής πραγματικότητας. Σύμφωνα με τα στοιχεία του Σώματος Επιθεώρησης Εργασίας του 2012 ένας στους δύο εργαζόμενους έχει πια ελαστική σχέση απασχόλησης ή καθεστώς μερικής απασχόλησης. Από το 2010 ως το 2012 η αύξηση των ευέλικτων σχέσεων εργασίας έφτασε το 1200%. Μόνο στο 2012 καταγράφηκε μείωση μισθού κατά μέσο όρο 22,2% μέσω νέων επιχειρησιακών συμβάσεων για 261.353 εργαζόμενους και μείωση 18,8% κατά μέσο όρο με ατομικές συμβάσεις για 94.044 εργαζόμενους. Επίσης άλλες 49.640 συμβάσεις εργασίας μετατράπηκαν σε συμβάσεις μερικής απασχόλησης, 21.478 σε εκ περιτροπής εργασία συναινετικά και άλλες 13.373 σε εκ περιτροπής εργασία μονομερώς. Η δε μαύρη εργασία αυξήθηκε το 2012 στο 36,2%, από 25% που ήταν το 2010.

1.2 Προφίλ της φτώχειας στην Περιφέρεια Πελοποννήσου

Η Περιφέρεια Πελοποννήσου αποτελεί το νοτιότερο χερσαίο άκρο της Ευρώπης και καλύπτει το 11,7% της συνολικής έκτασης της χώρας. Περιλαμβάνει τις Περιφερειακές Ενότητες Αρκαδίας, Αργολίδας, Κορινθίας, Λακωνίας και Μεσσηνίας. Ο πληθυσμός της Περιφέρειας αντιστοιχεί στο 5,4% (2011) του συνολικού πληθυσμού της χώρας, ενώ μεγαλύτερη συγκέντρωση (28,02%) καταγράφεται στην Περιφερειακή Ενότητα Μεσσηνίας.

Η Περιφέρεια Πελοποννήσου χαρακτηρίζεται από υψηλή γήρανση του πληθυσμού της και οι βασικοί δημογραφικοί της δείκτες είναι οι δυσμενέστεροι της χώρας. Στις κύριες βασικές πληθυσμιακές μεταβολές μεταξύ των ετών 2001 και 2011 καταγράφεται η μείωση του μόνιμου πληθυσμού της κατά 2,62% με αύξηση μόνο στην ΠΕ Κορινθίας (0,58%) και με μεγαλύτερη συρρίκνωση στην Αρκαδία (-4,93%). Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει το γεγονός ότι η Περιφέρεια Πελοποννήσου έχει αρνητικό φυσικό ισοζύγιο (γεννήσεις μείον θανάτους) με αποτέλεσμα την αρνητική επίδραση του δείκτη γήρανσης στη Περιφέρεια, ενώ η φαινόμενη μετανάστευση είναι οριακά θετική.

Περιφερειακές Ενότητες / Περιφέρεια / Χώρα	Μόνιμος Πληθυσμός		Απόλυτη διαφορά 2001-2011	% Μεταβολή 2001-2011	Φυσικό Ισοζύγιο 2001-2010	Φαινομενική Μετανάστευση (Φ.Μ.)	100 * Φ.Μ. / Απόλυτη διαφορά 2001-2011	Φ.Μ. % / πληθυσμού το 2011
	2001	2011						
Αργολίδα	102.392	97.090	-5.302	-5,18%	-979	-4.323	81,54	-4,45%
Αρκαδία	91.362	86.820	-4.506	-4,93%	-5.362	856	-19,00	0,99%
Κορινθία	144.527	145.360	833	0,58%	-1.109	1.942	233,13	1,34%
Λακωνία	92/811	89.600	-3.211	-3,46%	-3.725	514	-16,01	0,57%
Μεσσηνία	166.566	163.110	-3.456	-2,07%	-6.182	2.726	-78,88	1,67%
Περιφέρεια Πελοποννήσου	597.622	581.980	-15.642	-2,26%	-17.357	1.715	-10,96	0,29%
Σύνολο Χώρας	10.932.136	10.787.690	-144.446	-1,32%	37.651	-182.097	126,07	-1,69%

Πηγή: Απογραφές πληθυσμού 2001, 2011 και επεξεργασία λοιπών στοιχείων πληθυσμού ΕΛ.ΣΤΑΤ.

Αναφορικά με το οικονομικό προφίλ της Περιφέρειας σημειώνεται ότι με την εμφάνιση της οικονομικής κρίσης το ακαθάριστο εγχώριο προϊόν μειώνεται όπως άλλωστε συμβαίνει και σε επίπεδο χώρας. Συγκεκριμένα το 2010 ήταν 9.436, σημειώνοντας μείωση της τάξης του 3,9% συγκριτικά με εκείνο του 2009. Ίδια εικόνα διαμορφώνεται και για το κατά κεφαλήν ακαθάριστο εγχώριο προϊόν, δείκτης ιδιαίτερα χρήσιμος, καθώς αποτελεί βασική συνιστώσα προσδιορισμού του επιπέδου ανάπτυξης και ευημερίας μιας περιοχής. Το 2010 ήταν 15.979, μειωμένο κατά 3,7% σε σχέση με το προηγούμενο έτος και με σημαντική απόκλιση από το αντίστοιχο σε επίπεδο χώρας (19.646).

Ακαθάριστο εγχώριο προϊόν Σε εκ. ευρώ σε τρέχουσες τιμές	2007	2008	2009*	2010*
Περιφέρεια Πελοποννήσου	9.837	9.923	9.826	9.436
Αργολίδα	1.605	1.712	1.714	1.670
Αρκαδία	1.670	1.664	1.712	1.543
Κορινθία	3.074	2.975	2.809	2.763
Λακωνία	1.237	1.222	1.215	1.174
Μεσσηνία	2.252	2.349	2.377	2.285

*προσωρινά στοιχεία, Πηγή: ΕΛ.ΣΤΑΤ.

Κατά κεφαλή ΑΕΠ Σε εκ. ευρώ σε τρέχουσες τιμές	2007	2008	2009*	2010*	2011	2012
Περιφέρεια Πελοποννήσου	16.651	17.056	17.018	15.970	14.928	13.870
Π.Ε Αργολίδας	18.782	19.437	19.255	17.997	16.256	14.858
Π.Ε. Αρκαδίας	19.534	19.022	20.068	18.719	16.801	15.456
Π.Ε. Κορινθίας	16.539	17.657	16.840	15.686	14.993	14.131
Π.Ε. Λακωνίας	14.803	14.900	15.101	14.095	13.233	12.672
Π.Ε. Μεσσηνίας	14.886	15.184	15.212	14.542	13.996	12.851

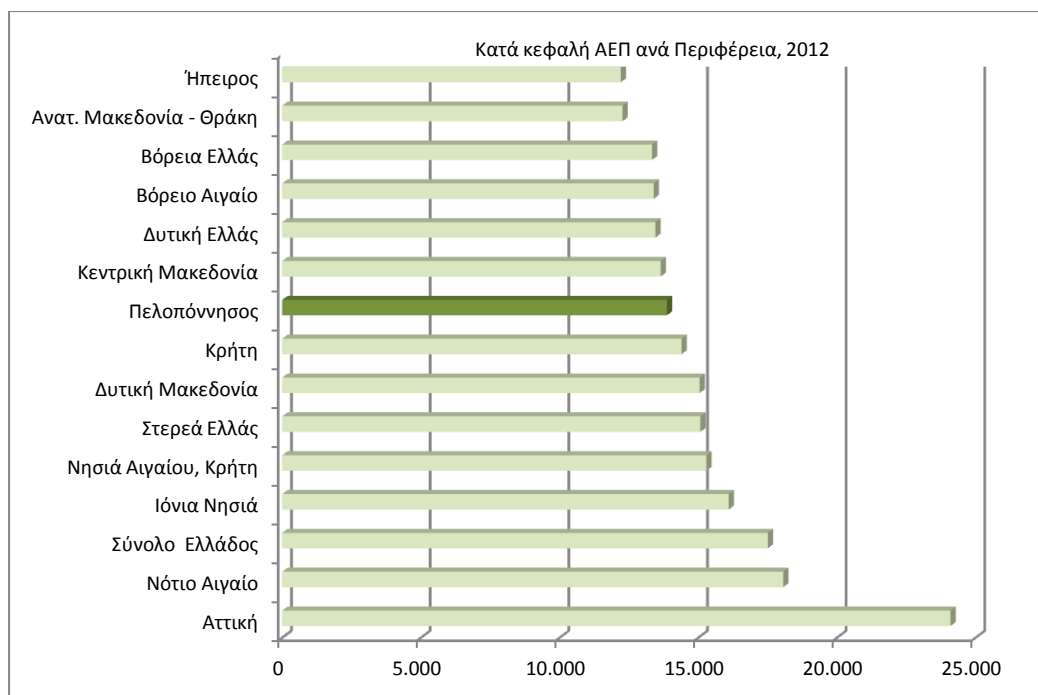
*προσωρινά στοιχεία, Πηγή: ΕΛ.ΣΤΑΤ., 2015

Το ακαθάριστο εγχώριο προϊόν ανά Περιφερειακή Ενότητα αποτυπώνεται στον παρακάτω πίνακα από τον οποίο προκύπτει ότι οι Περιφερειακές Ενότητες Κορινθίας, Αρκαδίας και Αργολίδας διαθέτουν Κατά Κεφαλήν ΑΕΠ υψηλότερο από το αντίστοιχο μέσο της χώρας και της Περιφέρειας, ενώ οι υπόλοιπες ενότητες υπολείπονται των αντίστοιχων δεικτών.

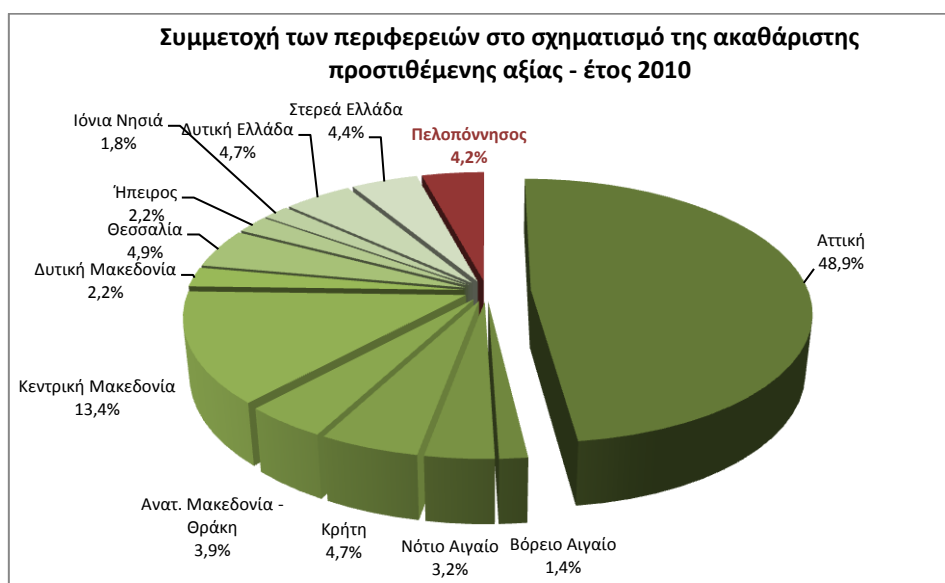
	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Αργολίδα	1.167	1.175	1.313	1.412	1.503	1.433	1.515	1.591	1.714	1.706
	15,67%	15,76%	17,00%	16,92%	16,83%	16,80%	16,31%	16,23%	17,35%	17,39%
Αρκαδία	1.263	1.296	1.356	1.428	1.522	1.419	1.578	1.696	1.655	1.681
	16,96%	17,38%	17,55%	17,11%	17,05%	16,64%	16,99%	17,30%	16,75%	17,14%
Κορινθία	2.669	2.533	2.402	2.485	2.595	2.609	2.898	3.066	2.969	2.873
	35,84%	33,98%	31,09%	29,77%	29,06%	30,59%	31,20%	31,27%	30,05%	29,29%
Λακωνία	824	945	997	1.040	1.172	1.078	1.142	1.226	1.211	1.190
	11,06%	12,68%	12,91%	12,46%	13,13%	12,64%	12,29%	12,50%	12,26%	12,13%
Μεσσηνία	1.523	1.507	1.657	1.980	2.137	1.988	2.156	2.225	2.331	2.359
	20,45%	20,21%	21,45%	23,72%	23,93%	23,31%	23,21%	22,69%	23,59%	24,05%
Περιφέρεια Πελοποννήσου	7.447	7.455	7.725	8.346	8.929	8.528	9.289	9.805	9.881	9.809
	5,40%	5,09%	4,93%	4,84%	4,82%	4,42%	4,45%	4,40%	4,24%	4,23%
Σύνολο Χώρας	137.929	146.428	156.615	172.431	185.266	193.050	208.893	222.771	232.920	231.642

Πηγή: Eurostat - Gross domestic product (GDP) at current market prices at NUTS level 3

Η Περιφέρεια Πελοποννήσου το 2012, κατέχει την πέμπτη καλύτερη επίδοση μεταξύ των Περιφερειών της χώρας (συγκαταλέγεται στις Περιφέρειες με ενδιάμεσο ΑΕΠ), ενώ το υψηλότερο κατά κεφαλή ΑΕΠ το 2012 καταγράφεται στην Περιφέρεια Αττικής και ακολουθούν οι Περιφέρειες Νοτίου Αιγαίου και Κρήτης.

Σε σχέση με την περιφερειακή κατανομή του ΑΕΠ στην Ελλάδα η Περιφέρεια Πελοποννήσου το 2012 παράγει περίπου το 4,2% του συνολικού ΑΕΠ της χώρας. Η επίδοση αυτή αποτελεί τη χειρότερη επίδοση της δεκαετίας και υποδηλώνει μείωση του ρόλου και της συμμετοχής της Περιφέρειας στη συνολική οικονομική δραστηριότητα της χώρας.

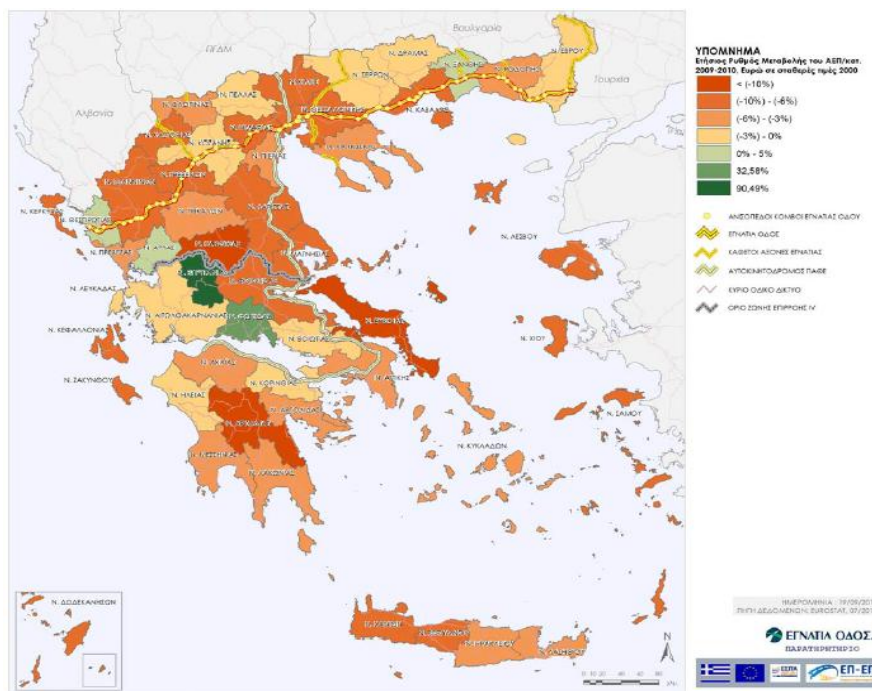

Πηγή: ΕΛ. ΣΤΑΤ. Δελτίο Τύπου, Περιφερειακοί Λογαριασμοί. 2015

Μεγαλύτερη παρουσιάζεται η συνεισφορά της Περιφέρειας στη διαμόρφωση της Ακαθάριστης Προστιθέμενης Αξίας του Τριτογενή Τομέα (έτος 2011) σε ποσοστό 69,6%, ενώ σημαντική είναι και η

συνεισφορά στον Δευτερογενή Τομέα (ποσοστό συμμετοχής 24,3%). Ο πρωτογενής τομέας στην Περιφέρεια Πελοποννήσου συμβάλει κατά 7,10% στο περιφερειακό ΑΕΠ, ενώ η συμμετοχή του σε απόλυτο αριθμό φαίνεται να μειώνεται σε σχέση με το 2010 (630 εκατ. ευρώ).

Στον παρακάτω χάρτη αποτυπώνεται ο μέσος ετήσιος ρυθμός μεταβολής του ΑΕΠ / κάτοικο ανά Νομό για την περίοδο 2009-2010.

Πηγή: Παρατηρητήριο Εγνατία Οδός ΑΕ, Οκτώβριος 2013

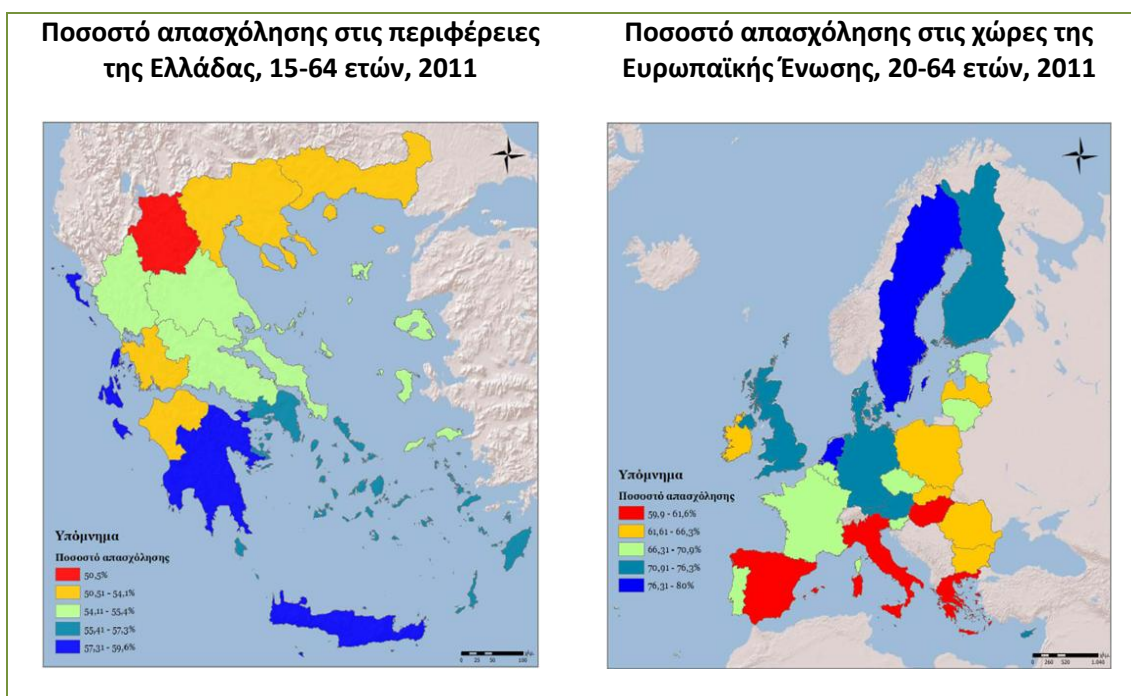
Η αγορά εργασίας στην Περιφέρεια Πελοποννήσου επηρεάζεται αρνητικά από την οικονομική κρίση. Στον πίνακα που ακολουθεί παρουσιάζονται βασικοί δείκτες απασχόλησης για το έτος 2012.

Βασικοί δείκτες απασχόλησης στην Περιφέρεια Πελοποννήσου

% ΕΠΙ ΤΟΥ ΠΛΗΘΥΣΜΟΥ ΕΡΓΑΣΙΜΗΣ ΗΛΙΚΙΑΣ	ΜΗ ΕΝΕΡΓΟΣ ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ 15-64	31,6
	ΕΡΓΑΤΙΚΟ ΔΥΝΑΜΙΚΟ	69,6
	ΣΥΝΟΛΟ ΑΠΑΣΧΟΛΟΥΜΕΝΩΝ	55,8
% ΕΠΙ ΤΟΥ ΣΥΝΟΛΟΥ ΤΩΝ ΑΠΑΣΧΟΛΟΥΜΕΝΩΝ	ΑΠΑΣΧΟΛΟΥΜΕΝΟΙ ΣΕ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ 10 ΑΤΟΜΩΝ	80,6
	ΜΙΣΘΩΤΟΙ	46,3
	ΑΥΤΟΑΠΑΣΧΟΛΟΥΜΕΝΟΙ	37,5
	ΑΠΑΣΧΟΛΟΥΜΕΝΟΙ ΣΤΗ ΓΕΩΡΓΙΑ	29,6
	ΑΠΑΣΧΟΛΟΥΜΕΝΟΙ ΣΤΗ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ	7,5
	ΑΠΑΣΧΟΛΟΥΜΕΝΟΙ ΣΤΙΣ ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ	53,5
	ΜΕΡΙΚΗ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ	7
% ΕΠΙ ΤΩΝ ΜΙΣΘΩΤΩΝ	ΠΡΟΣΩΡΙΝΗ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ	12,7
% ΑΝΕΡΓΙΑΣ	ΣΥΝΟΛΟ ΑΝΕΡΓΩΝ	19,9
	ΑΝΕΡΓΟΙ ΝΕΟΙ 15-29	50,1
% ΕΠΙ ΤΟΥ ΣΥΝΟΛΟΥ ΤΩΝ ΑΝΕΡΓΩΝ	ΝΕΟΕΙΣΡΧΟΜΕΝΟΙ ΑΝΕΡΓΟΙ	37
	ΜΑΚΡΟΧΡΟΝΙΑ ΑΝΕΡΓΟΙ	66,4
	ΑΝΕΡΓΟΙ ΠΟΥ ΕΧΟΥΝ ΕΡΓΑΣΤΕΙ ΣΤΟ ΠΑΡΕΛΘΟΝ	63

Πηγή: ΙΝΕ ΓΣΕΕ, ΤΕΥΧΟΣ ΕΝΗΜΕΡΩΣΗ 207 ΙΟΥΛΙΟΣ - ΑΥΓ 2013 (στοιχεία Β τριμήνου 2012)

Ο απασχολούμενος πληθυσμός της Περιφέρειας το 2012 ήταν 203.608 άτομα, που αντιστοιχούν στο 5,3% των απασχολούμενων της χώρας. Η συντριπτική πλειοψηφία των εργαζομένων απασχολούνται σε μικρές επιχειρήσεις κυρίως στον τομέα των υπηρεσιών, ενώ υψηλό είναι το ποσοστό των αυτοαπασχολούμενων που αγγίζει το 37,5% και ερμηνεύεται από τα υψηλά ποσοστά ανεργίας και την ανάληψη επιχειρηματικής δράσης από «ανάγκη» με ζητούμενο την ένταξη στην αγορά εργασίας και την εξασφάλιση εισοδήματος. Υψηλά είναι τα ποσοστά μερικής και προσωρινής απασχόλησης.

Πηγή: Εθνικό Ινστιτούτο Εργασίας και Ανθρώπινου Δυναμικού, Ετήσια έκθεση 2012

Διαχρονική εξέλιξη απασχόλησης 2007-2011	2007	2008	2009	2010	2011	2007-2011
Περιφέρεια Πελοποννήσου	256.277	257.622	249.291	241.396	215.050	-16,09
Χώρα	4.519.124	4.553.622	.476.807	4.299.044	3.932.792	-12,97

Πηγή: Εθνικό Ινστιτούτο Εργασίας και Ανθρώπινου Δυναμικού, ετήσια έκθεση 2012

Στην Περιφέρεια Πελοποννήσου η απασχόληση μειώνεται συνεχώς από το 2008 και μετά και μάλιστα ο ρυθμός μεταβολής στο διάστημα 2007 - 2011 είναι μεγαλύτερος του εθνικού μέσου όρου. Τις ίδιες τάσεις ακολουθούν και τα μεγέθη της πλήρους και μερικής απασχόλησης που στην πενταετία 2007-2011 μειώθηκαν σχεδόν κατά 16% και 21% αντίστοιχα.

Διαχρονική εξέλιξη πλήρους απασχόλησης	2007	2008	2009	2010	2011	2007-2011
Περιφέρεια Πελοποννήσου	240.072	241.928	236.254	233.955	202.205	-15,77
Χώρα	4.277.511	4.293.120	4.200.091	4.018.049	3.653.133	-14,60

Πηγή: Εθνικό Ινστιτούτο Εργασίας και Ανθρώπινου Δυναμικού, ετήσια έκθεση 2012

Διαχρονική εξέλιξη μερικής απασχόλησης	2007	2008	2009	2010	2011	2007-2011
Περιφέρεια Πελοποννήσου	16.206	15.694	13.037	17.441	12.846	-20,73
Χώρα	241.613	260.506	276.717	280.996	279.627	15,73

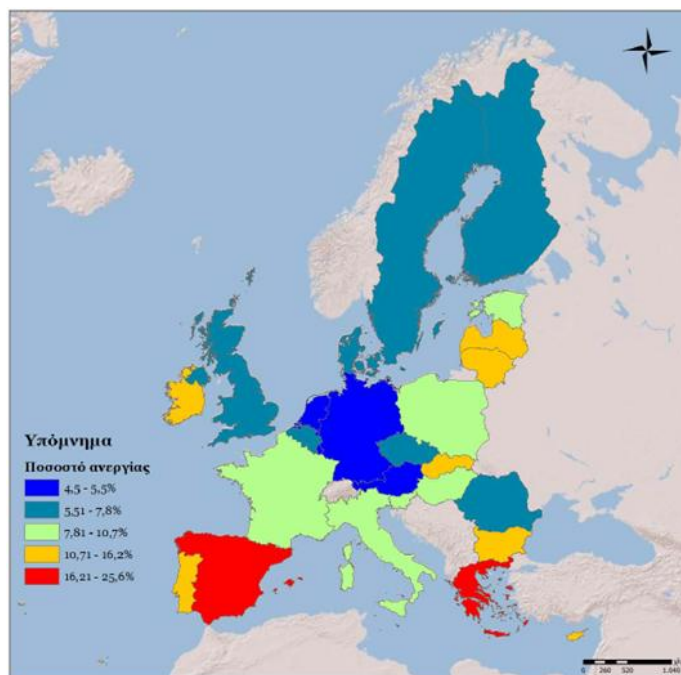
Πηγή: Εθνικό Ινστιτούτο Εργασίας και Ανθρώπινου Δυναμικού, ετήσια έκθεση 2012

Σε συνέχεια των παραπάνω, στο πεδίο της απασχόλησης ο πρωτογενής τομέας της οικονομίας συμβάλει κατά 7% στο περιφερειακό ΑΕΠ και ο βαθμός της απασχολησιμότητας είναι αισθητά μεγαλύτερος στο 34% των απασχολουμένων της Περιφέρειας (ΕΛΣΤΑΤ, 2014). Διαπιστώνεται, επίσης, ότι το ποσοστό αυτό δεν είναι εφήμερο αλλά διαχρονικό, κάτι που φαίνεται από τη μικρή αύξηση τόσο κατά το Β' τρίμηνο του 2013 (+2%, 32%) όσο και τα ετήσια δεδομένα του 2008 (29,2%). Το τελευταίο έχει ιδιαίτερη σημασία δεδομένου ότι το ποσοστό των απασχολουμένων στον πρωτογενή τομέα το 2008 ήταν 29,2% και αυξήθηκε κατά πέντε μονάδες το Β' τρίμηνο του 2014. Όσον αφορά το δευτερογενή τομέα της οικονομίας ο κατασκευαστικός κλάδος φαίνεται σταδιακά να μειώνει την επιρροή του στην περιφερειακή απασχολησιμότητα από το 8% του 2008, στο 5,5% το 2013 και το 4,6% το 2014, κάτι που παρατηρείται συνολικά στην Ελληνική επικράτεια. Ο βιοτεχνικός και μεταποιητικός τομέας στο δευτερογενή τομέα της οικονομίας (Β-Ε) φαίνεται να είναι σχετικά σταθερός από το 2008 μέχρι και το 2014. Θα πρέπει, ωστόσο, να ληφθεί υπόψη ότι στην περιοχή λειτουργούν σημαντικές βιομηχανικές μονάδες όπως η ΔΕΗ στη Μεγαλόπολη, τα διυλιστήρια Κορίνθου και η Βιομηχανική Περιοχή της Τρίπολης. Ο τριτογενής τομέας της οικονομίας, τέλος, έχει το σημαντικότερο μερίδιο στο πεδίο που ονομάζεται απασχόληση στην Περιφέρεια Πελοποννήσου, αφού το 54% περίπου των απασχολουμένων εργάζεται σε αυτόν. Παρά το γεγονός, ότι «πρωταθλητής» απασχολησιμότητας αποτελεί ο πρωτογενής τομέας μεμονωμένα ως τομέας και κλάδος, ο τριτογενής τομέας συγκεντρώνει στο σύνολο των ειδικοτήτων στους κλάδους της ΕΛΣΤΑΤ (2014) το μεγαλύτερο μέρος των εργαζομένων το οποίο, ωστόσο, είναι αισθητά χαμηλότερο σε ποσοστό (54%) από εκείνο που αποτυπώνεται σε εθνικό επίπεδο 71,5% (-17,5).

Σύμφωνα με την πιο πρόσφατη Έρευνα Εργατικού Δυναμικού για την Πελοπόννησο, με βάση το Β' τρίμηνο 2014 (ΕΛ.ΣΤΑΤ), διακρίνεται μια ισορροπία μεταξύ ανδρών και γυναικών στο σύνολο του πληθυσμού. Αυτό που προκαλεί αίσθηση είναι ότι μεγάλο μέρος του πληθυσμού έχει ολοκληρώσει μονάχα την πρωτοβάθμια εκπαίδευση στο σύνολο του πληθυσμού πάνω από 15 ετών (49,09%), ένα

ποσοστό που είναι ισόποσα μοιρασμένο στο γυναικείο και αντρικό πληθυσμό της Περιφέρειας και εμφανίζεται με μεγαλύτερη συχνότητα στις ηλικίες από 55 και πάνω. Ένα σημαντικό ποσοστό του πληθυσμού έχει συμμετάσχει στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση (32%) και στην τριτοβάθμια (14,01%), ενώ ο γυναικείος πληθυσμός έναντι του αντρικού έχει κατά μία μονάδα υψηλότερες επιδόσεις στη συμμετοχή στη δευτεροβάθμια και τριτοβάθμια εκπαίδευση στο γενικό μέσο όρο. Όσον αφορά το παραγωγικό πληθυσμό ειδικά για την ηλικιακή κατηγορία 15-44 ετών, τα δεδομένα αναφορικά με το επίπεδο εκπαίδευσης είναι σαφώς καλύτερα. Στο ηλικιακό αυτό φάσμα ο πληθυσμός αποτελεί το 39% του συνολικού πληθυσμού της συγκεκριμένης έρευνας, ενώ οι γυναίκες αποτελούν, επίσης, το μεγαλύτερο μέρος αυτού. Αυτό, ωστόσο, που έχει σημασία είναι ότι το μεγαλύτερο μέρος του πληθυσμού αυτού έχει ολοκληρώσει δευτεροβάθμια (48,5%) και τριτοβάθμια εκπαίδευση (19%), ενώ το μέρος του πληθυσμού που έχει ολοκληρώσει μονάχα την πρωτοβάθμια εκπαίδευση είναι μικρότερο κατά 15 μονάδες (34%) σε σχέση με το συνολικό ποσοστό του πληθυσμού. Η ανεργία, ωστόσο, μαζί με τα παραπάνω αποτελεί ένα από τα σημαντικότερα ζητήματα στο πεδίο της απασχολησιμότητας που σχετίζεται τόσο με το κλάδο εργασίας όσο και με το επίπεδο εκπαίδευσης του εργατικού δυναμικού. Οι αρνητικές, ωστόσο, συνέπειες της κρίσης στην απασχόληση είναι μεγάλες, ενώ χαρακτηριστική είναι η ακόλουθη απεικόνιση από τον οποία προκύπτει ότι η Περιφέρεια Πελοποννήσου όπως και ολόκληρη Ελλάδα εντάσσονται στην υψηλότερη κλίμακα ανεργίας μεταξύ των χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης ήδη από το 2012.

**Ποσοστό ανεργίας στις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης,
15+ ετών, γ' τρίμηνο 2012**

Πηγή: Εθνικό Ινστιτούτο Εργασίας και Ανθρώπινου Δυναμικού, ετήσια έκθεση 2012

Η οικονομική και αναπτυξιακή υστέρηση της Περιφέρειας Πελοποννήσου τεκμηριώνεται επίσης από διάφορους δείκτες ευημερίας όπως καταθέσεις, δηλωθέν φορολογικό εισόδημα, ανεργία κ.ά.

Δείκτες Ευημερίας

Δείκτες	Στοιχεία Έτους	Περιφέρεια Πελοποννήσου	Μέσος όρος χώρας
ΑΕΠ κατά Κεφαλή (σε ΜΑΔ ως % 27 χωρών ΕΕ)	2010	71%	87%
Αποταμιευτικές καταθέσεις	β τρίμηνο 2013	7152,30 εκ. €	162.563 εκ. €
Δηλωθέν εισόδημα ανά φορολογούμενο	2011	14.665 χιλ. €	17.241 χιλ. €
Ποσοστό Ανεργίας	β τρίμηνο 2013	22,2%	27,1%

Σύμφωνα με μελέτη του Οικονομικού Πανεπιστημίου Αθηνών για λογαριασμό του Οικονομικού Επιμελητηρίου Ελλάδος «οι απόψεις των πολιτών» (Μάρτιος 2013) οι επιπτώσεις της κρίσης μπορούν να μετρηθούν με το δείκτη δυστυχίας ο οποίος εκφράζεται ως άθροισμα του πληθωρισμού και του ποσοστού της ανεργίας¹ και ακόμη καλύτερα με τον τροποποιημένο δείκτη δυστυχίας² η δημιουργία του οποίου σχετίζεται με την ανάγκη συνεχούς παρακολούθησης της «δυστυχίας» σε περιφερειακό και συνολικό επίπεδο.

Διαχρονική εξέλιξη του Τροποποιημένου Δείκτη Δυστυχίας (2004 – 2010)

ΤΔΔ = ΤΔΤΚ + ΑΝΕΡΓΙΑ	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Ανατ. Μακεδονία & Θράκη	19,3%	20,5%	18,7%	15,9%	19,2%	11,1%	26,9%
Κεντρική Μακεδονία	18,5%	19,5%	17,3%	15,0%	18,3%	8,1%	24,3%
Δυτική Μακεδονία	25,2%	29,5%	24,8%	19,8%	23,4%	13,5%	28,9%
Ήπειρος	16,7%	16,7%	14,7%	14,4%	16,7%	10,1%	20,3%
Θεσσαλία	15,1%	17,4%	15,2%	12,9%	17,9%	8,8%	24,1%
Ιόνια Νησιά	18,7%	16,8%	20,7%	15,8%	19,7%	10,3%	27,4%
Δυτική Ελλάδα	18,0%	18,2%	16,4%	15,1%	19,5%	9,4%	23,6%
Στερεά Ελλάδα	18,9%	19,3%	16,4%	15,9%	19,5%	10,9%	23,9%
Αττική	14,9%	22,7%	20,3%	17,6%	20,3%	16,4%	31,7%
Πελοπόννησος	15,00%	16,92%	15,15%	13,22%	17,42%	8,24%	22,52%
Βόρειο Αιγαίο	14,96%	22,40%	22,62%	20,28%	20,58%	14,24%	27,45%
Νότιο Αιγαίο	14,4%	17,1%	16,1%	13,7%	17,1%	11,2%	26,2%
Κρήτη	13,6%	15,0%	14,2%	11,2%	16,4%	9,2%	23,6%
ΣΥΝΟΛΟ ΧΩΡΑΣ	13,36%	14,48%	13,06%	10,96%	13,56%	8,32%	20,28%

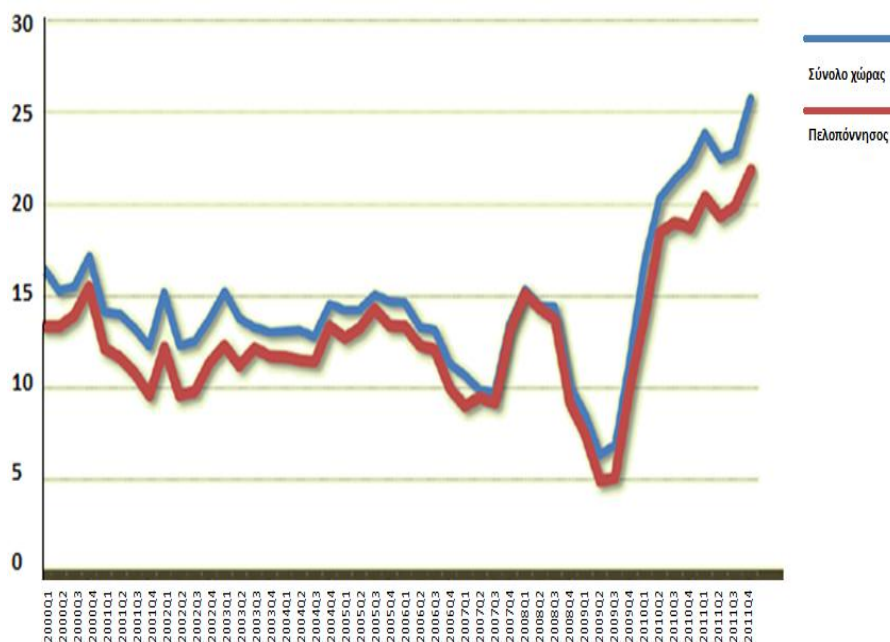
Σημείωση: με κόκκινο χρώμα όπου ΤΔΔ > 20%

¹ Ο πληθωρισμός μετρά την αύξηση του κόστους ζωής, ενώ το ποσοστό ανεργίας μετρά το ποσοστό του εργατικού δυναμικού που δεν απασχολείται την τρέχουσα περίοδο.

² ΤΔΔ = ΤΔΤΚ + (ποσοστό ανεργίας), όπου ΤΔΤΚ = 1/3 [(Διατροφή και μη αλκοολούχα ποτά) + (Στέγαση) + (Μεταφορές)] (Τριμηνιαίες μεταβολές)

Ο τροποποιημένος δείκτης δυστυχίας το 2010 φθάνει το 22,52%, ενώ το προηγούμενο έτος ήταν μόλις 8,24% και είναι μεγαλύτερος του μέσου όρου της χώρας (20,28%). Η αύξηση δε που παρατηρήθηκε, οφείλεται στο γεγονός ότι ο πληθωρισμός το 2009 ήταν 1,2% και το 2010 διαμορφώθηκε στο 4,5% δηλαδή αυξήθηκε κατά 275%, ενώ η ανεργία ακολουθεί συνεχή αυξητική τάση. Το γεγονός αυτό έχει ως συνέπεια να ακολουθεί και ο τροποποιημένος δείκτης δυστυχίας ανοδική πορεία.

**Τροποποιημένος Δείκτης Δυστυχίας
Πελοπόννησος και Ελλάδα (2000-2011)**

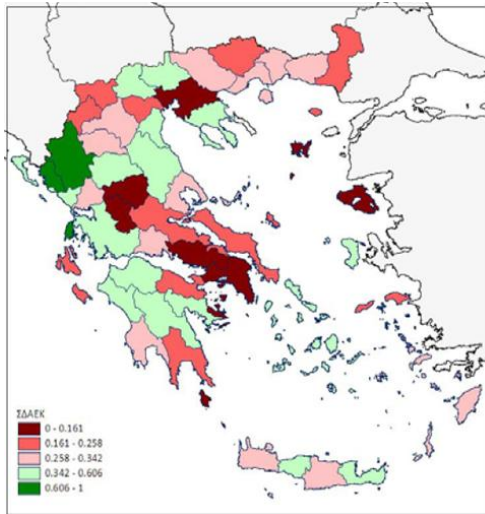

Πηγή: Οικονομικό Επιμελητήριο Ελλάδας, Οικονομικό Πανεπιστήμιο Αθηνών, οι απόψεις των πολιτών (Πελοπόννησος, Μάρτιος 2013)

Σύμφωνα με την εισήγηση «χωρικό αποτύπωμα της οικονομικής κρίσης στην Ελλάδα: μια πρώτη αποτίμηση» (Ψυχάρης και συνεργάτες 2012) ορίστηκαν δείκτες³, όπως ο Σύνθετος Δείκτης Αποτίμησης των Επιπτώσεων της Κρίσης (ΣΔΑΕΚ), ο Σύνθετος Δείκτης Αποτίμησης Ευημερίας (ΣΔΑΕ) και ο Σύνθετος Δείκτης Αποτίμησης Ανθεκτικότητας (ΣΔΑΑ) οι οποίοι λαμβάνουν τιμές από 0-1 και αποτυπώνουν τις χωρικές διαστάσεις της οικονομικής κρίσης για την περίοδο 2006-2010 σε επίπεδο Περιφερειών και Περιφερειακών Ενοτήτων.

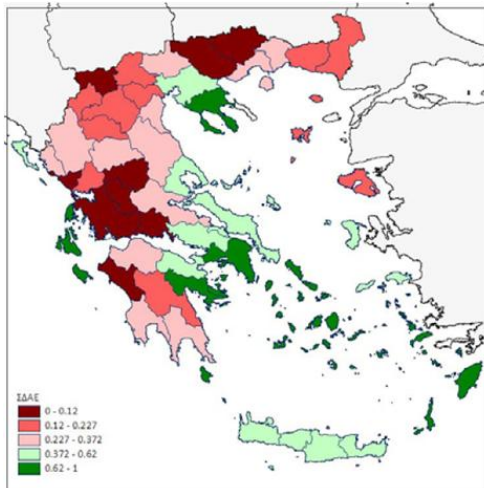
³ Οι μεταβλητές που χρησιμοποιούνται για τη χωρική ανάλυση της κρίσης είναι η ανεργία, αποταμιευτικές καταθέσεις, όγκος νέων οικοδομών κατά κεφαλή, αξία εξαγωγών, οικιακή κατανάλωση ρεύματος κατά κεφαλή, δηλωθέν κατά κεφαλή εισόδημα κ.ά.

Σύνθετος Δείκτης Αποτίμησης Επιπτώσεων Κρίσης

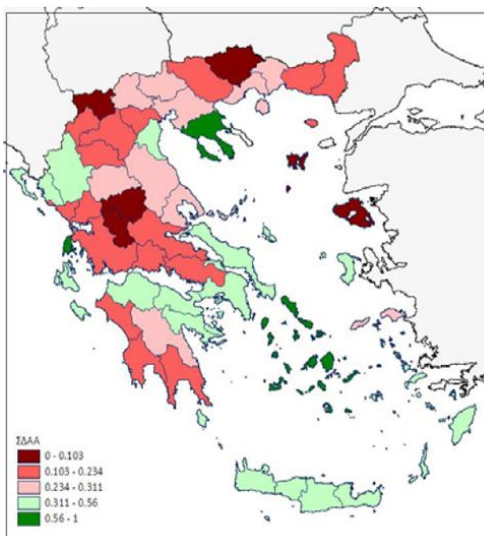
Οι επιπτώσεις της κρίσης εμφανίζονται σε μεγαλύτερη ένταση στις Περιφερειακές Ενότητες Λακωνίας, Κορινθίας και Μεσσηνίας, ενώ οι ενότητες Αργολίδας και Αρκαδίας βρίσκονται σχετικά σε καλύτερη κατάσταση.

Σύνθετος Δείκτης Αποτίμησης Ευημερίας

Ο εν λόγω δείκτης υπογραμμίζει το χαμηλό επίπεδο ευημερίας, πρωτίστως στην Π.Ε. Αρκαδίας και κατόπιν στις Π.Ε. Μεσσηνίας και Λακωνίας. Μέσο επίπεδο ευημερίας εμφανίζει η Π.Ε. Κορινθίας και ακόμη υψηλότερο η Π.Ε. Αργολίδας.

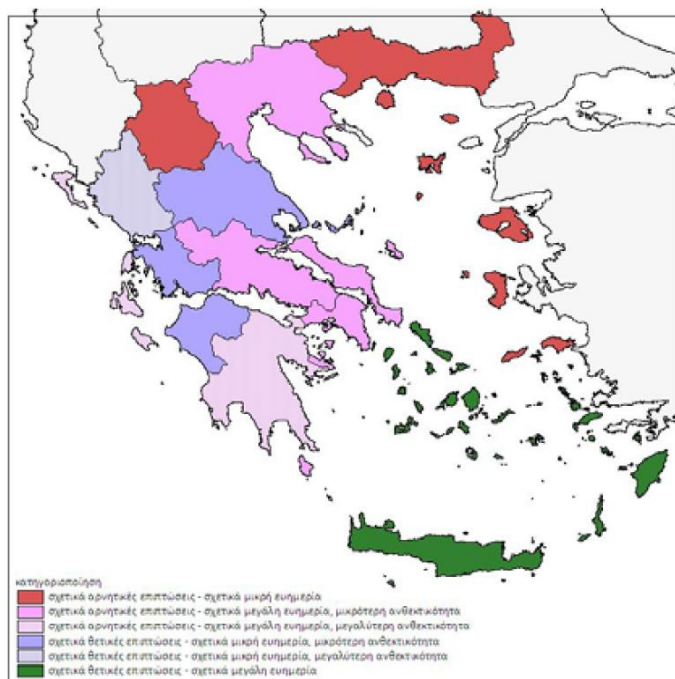
Σύνθετος Δείκτης Αποτίμησης Ανθεκτικότητας

Το μεγαλύτερο μέρος της Περιφέρειας Πελοποννήσου εμφανίζει χαμηλή ανθεκτικότητα στην κρίση. Μόνο οι Π.Ε. Κορινθίας και Αργολίδας βρίσκονται σε καλύτερη θέση.

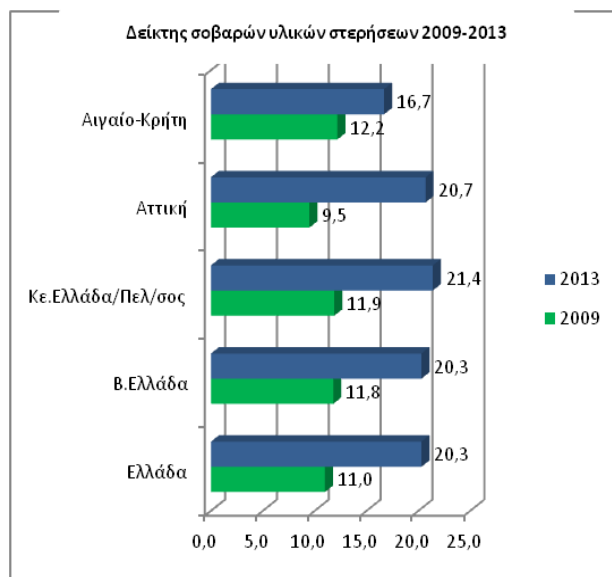
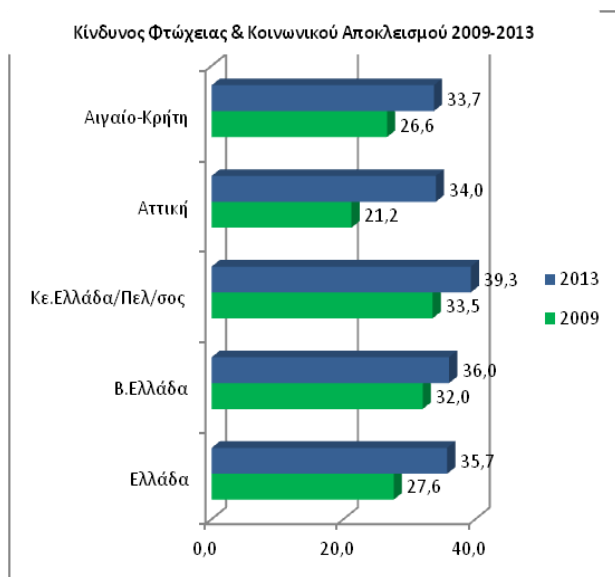
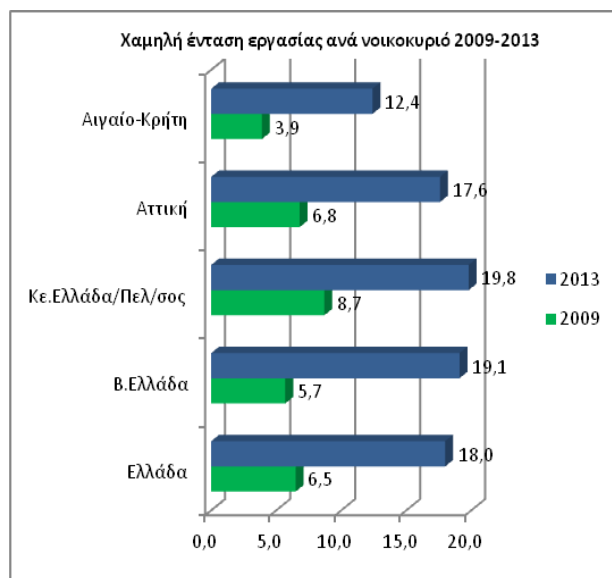
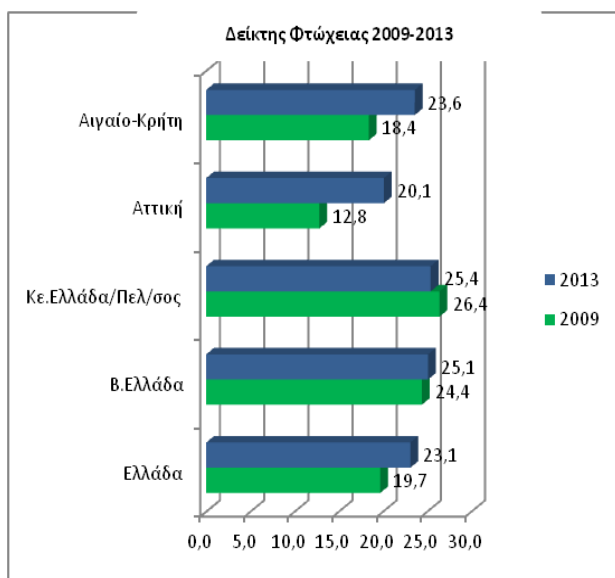
Στο χάρτη που ακολουθεί όπου παρουσιάζεται η τυπολογία των Περιφερειών λαμβάνοντας υπόψη όλους τους προαναφερθέντες δείκτες διαπιστώνεται ότι η Περιφέρεια Πελοποννήσου δέχεται αρνητικές επιπτώσεις από την κρίση, ωστόσο διατηρεί ένα σχετικό επίπεδο ευημερίας και εμφανίζεται περισσότερο ανθεκτική στην κρίση συγκριτικά με άλλες περιφέρειες όπως του Βορείου Αιγαίου, της Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης κ.ά.

Τυπολογία περιφερειών βάσει των δεικτών ΣΔΑΕΚ, ΣΔΑΑ, ΣΔΑΕ

Όπως έγινε λόγος και παραπάνω η κρίση έχει έντονη επίπτωση στη διαμόρφωση και επιδείνωση των συνθηκών φτώχειας. Σύμφωνα με έρευνα της ΕΛ.ΣΤΑΤ., για τις συνθήκες διαβίωσης των νοικοκυριών στην Ελλάδα, το 2012 το 23,1% του πληθυσμού της χώρας βρίσκεται σε κίνδυνο φτώχειας με το όριο φτώχειας να ορίζεται στο 60% του διαμέσου συνολικού ισοδύναμου εισοδήματος του νοικοκυριού. Ο δείκτης φτώχειας με βάση τα πρόσφατα στοιχεία της Eurostat παρουσιάζει τα τελευταία τέσσερα έτη (2009-2013) συνεχή ανοδική πορεία.

Δείκτες Φτώχειας και Κοινωνικού Αποκλεισμού (2009-2013)

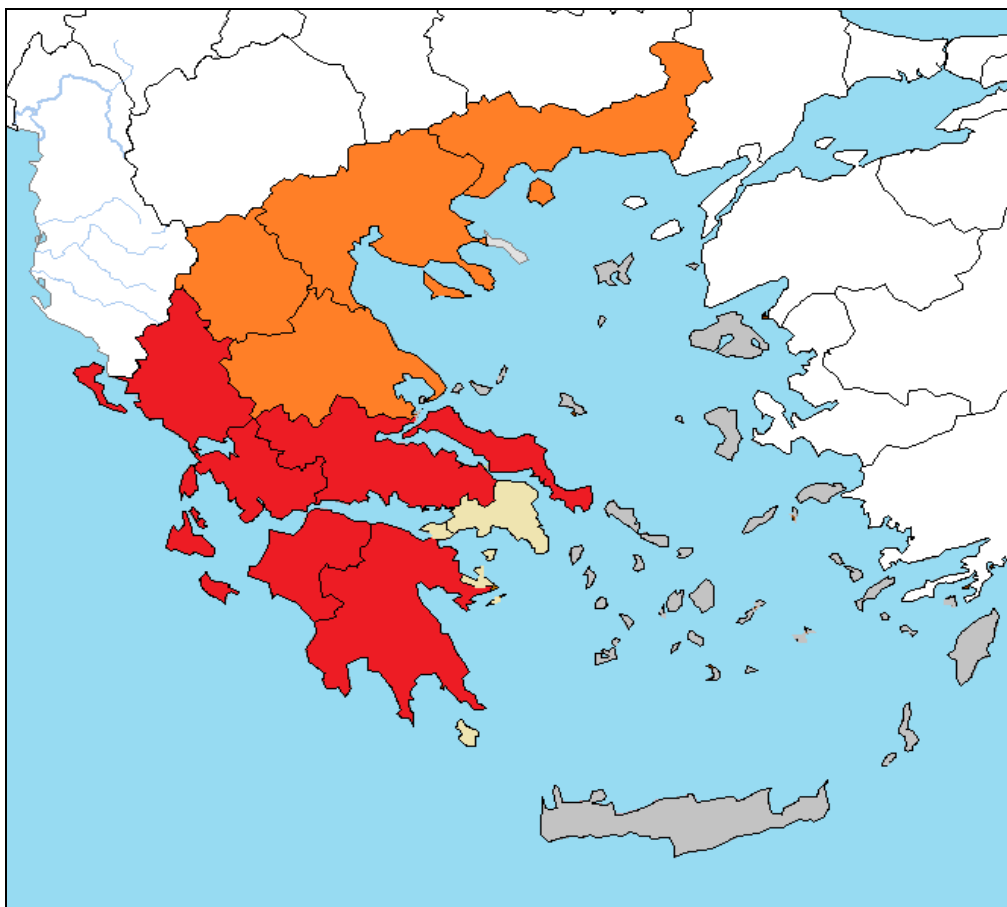

Πηγή: Eurostat 2015

Από την καταγραφή της υφιστάμενης κατάστασης στην Περιφέρεια Πελοποννήσου προκύπτει ότι η προσπάθεια για την αντιμετώπιση της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού δεν είναι μια εύκολη υπόθεση. Αυτό συμβαίνει γιατί παρά το γεγονός ότι οι οικονομικοί δείκτες της χώρας βρίσκονταν σε φάση εξομάλυνσης το 2014, οι κοινωνικοί δείκτες της χώρας και κατ' επέκταση της Πελοποννήσου διακρίνονται από μια σημαντική υστέρηση και μακριά από το ευρωπαϊκό κεκτημένο της ισότητας και της ευημερίας. Η Πελοπόννησος στα γενικά της χαρακτηριστικά, όπως προκύπτει από τα στοιχεία της Eurostat για το 2013 θεωρείται μαζί με την Κεντρική Ελλάδα ως η γεωγραφική ενότητα εκείνη με τα χειρότερα στατιστικά όσον αφορά το **Δείκτη για τη Φτώχεια**. Η εικόνα αυτή για την Πελοπόννησο φαίνεται να επιβεβαιώνεται και από τη **Χαμηλή Ένταση Εργασίας ανά Νοικοκυριό**, ένα δείκτη που συσχετίζεται με τα υψηλά επίπεδα ανεργίας αλλά και το χαμηλό

επίπεδο απασχολησιμότητας. Συγκεκριμένα, ο δείκτης αυτός για την Κεντρική Ελλάδα την Πελοπόννησο μαζί είναι πολύ χειρότερος σε σχέση με το 2009 και ο μεγαλύτερος σε σχέση με τις υπόλοιπες γεωγραφικές ενότητες της Ελλάδας. Το ίδιο ισχύει και για το **Δείκτη σοβαρών υλικών στερήσεων**, με την Κεντρική Ελλάδα και την Πελοπόννησο να ξεπερνούν το μέσο όρο της χώρας. Η συγκεκριμένη εικόνα τέλος, για την Περιφέρεια Πελοποννήσου αποτυπώνεται ευκρινέστερα στο **Δείκτη Κινδύνου για τη Φτώχεια και τον Κοινωνικό Αποκλεισμό** που είναι αισθητά αυξημένος σε σχέση με το 2009 και αρκετά πάνω από το μέσο όρο της χώρας.

ΧΑΡΤΗΣ ΦΤΩΧΕΙΑΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ ΚΑΙ ΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

1.3 Κοινωνική συνοχή στην Ευρώπη

Η «Ευρώπη 2020» είναι η στρατηγική της Ε.Ε. για την προώθηση της έξυπνης, βιώσιμης και χωρίς αποκλεισμούς ανάπτυξης. Η Επιτροπή έχει θέσει, μεταξύ άλλων, τους παρακάτω στόχους στους τομείς απασχόλησης και φτώχειας που πρέπει να επιτευχθούν μέχρι το 2020:

- Το ποσοστό **απασχόλησης** του πληθυσμού ηλικίας 20-64 ετών πρέπει να αυξηθεί από 69% σε 75% μέσω της μεγαλύτερης συμμετοχής των γυναικών, των ατόμων μεγαλύτερης ηλικίας και της καλύτερης ενσωμάτωσης μεταναστών στο εργατικό δυναμικό.
- Ο αριθμός των Ευρωπαίων που **ζουν κάτω από τα εθνικά όρια της φτώχειας πρέπει να μειωθεί** κατά 25% βγάζοντας από την κατάσταση της φτώχειας περισσότερο από 20 εκατομμύρια ανθρώπους.
- Το ποσοστό των μαθητών που **εγκαταλείπουν πρόωρα το σχολείο πρέπει να είναι μικρότερο από 10%** και τουλάχιστον 40% των ατόμων ηλικίας 30-34 ετών πρέπει να έχουν πτυχίο τριτοβάθμιας εκπαίδευσης.

Για την ανάπτυξη χωρίς αποκλεισμούς απαιτείται η παροχή δυνατοτήτων στους πολίτες μέσω υψηλών επιπέδων απασχόλησης, επένδυσης σε δεξιότητες, καταπολέμησης της φτώχειας, εκσυγχρονισμού των αγορών εργασίας, ενίσχυσης της κατάρτισης και των συστημάτων κοινωνικής προστασίας που βοηθούν τους πολίτες να προετοιμαστούν και να διαχειριστούν τις αλλαγές με σκοπό την οικοδόμηση μιας συνεκτικής κοινωνίας. Είναι αναγκαίο να αξιοποιηθεί πλήρως το εργατικό δυναμικό, ώστε να αντιμετωπιστούν οι προκλήσεις της γήρανσης του πληθυσμού και της αύξησης του παγκόσμιου ανταγωνισμού.

Απαιτούνται πολιτικές προώθησης της ισότητας των φύλων για να αυξηθεί η συμμετοχή του εργατικού δυναμικού ενισχύοντας έτσι την ανάπτυξη και την κοινωνική συνοχή.

Για την επίτευξη των στόχων προωθούνται οι εμβληματικές πρωτοβουλίες:

1. «Ατζέντα για νέες δεξιότητες και θέσεις εργασίας» με στόχο να δημιουργηθούν οι συνθήκες για τον εκσυγχρονισμό των αγορών εργασίας ώστε να αυξηθούν τα επίπεδα απασχόλησης.
2. «Ευρωπαϊκή πλατφόρμα για την καταπολέμηση της φτώχειας». Στόχο έχει να διασφαλιστεί η οικονομική, κοινωνική και εδαφική συνοχή για την καταπολέμηση της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού κατά τρόπο ώστε να αυξηθεί η ευαισθητοποίηση και να αναγνωριστούν τα θεμελιώδη δικαιώματα των ατόμων που ζουν σε συνθήκες φτώχειας και κοινωνικού αποκλεισμού παρέχοντάς τους τη δυνατότητα να ζουν αξιοπρεπώς και να συμμετέχουν ενεργά στην κοινωνία.

Η οικονομική ανάπτυξη και ο σχεδιασμός επιτυχών πολιτικών απασχόλησης και εκπαίδευσης διαδραματίζουν καθοριστικό ρόλο στην καταπολέμηση της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού. Η μείωση της φτώχειας θα ενισχύσει τις ευκαιρίες απασχόλησης των εργαζομένων και τις πιθανότητες βελτίωσης των σχολικών επιδόσεων των παιδιών.

Είναι σημαντικό οι πολιτικές απασχόλησης να εξασφαλίζουν ένα αξιοπρεπές εισόδημα για τους εργαζόμενους, μέσω της αντιμετώπισης του κατακερματισμού της αγοράς εργασίας, των χαμηλών αμοιβών και της υποαπασχόλησης, καθώς και μέσω της υποστήριξης των νέων, των μόνων γονέων και των δεύτερων ενεργών μελών οικογενειών κατά την πρόσβαση στην αγορά εργασίας. Ακόμη, η βελτίωση του μορφωτικού επιπέδου και η εξασφάλιση της πρόσβασης στη διά βίου μάθηση θα συμβάλει στη μείωση της φτώχειας σε μεσοπρόθεσμο και μακροπρόθεσμο επίπεδο.

Η κοινωνική προστασία διασφαλίζει τα άτομα κατά των κοινωνικών κινδύνων και συμβάλλει στη μείωση της φτώχειας. Παράλληλα, η προσαρμογή των συστημάτων κοινωνικής προστασίας είναι ζωτικής σημασίας για την προώθηση της ενεργού συμμετοχής και της ένταξης.

Η εξάλειψη του φαινομένου διαγενεακής μεταβίβασης της φτώχειας και η διασφάλιση ίσων ευκαιριών για όλους αποτελούν παράγοντες καθοριστικής σημασίας. Η δράση στον εν λόγω τομέα θα πρέπει να ξεκινήσει από τις οικογένειες και τα παιδιά. Πρέπει να ενισχυθούν οι παρεμβάσεις κατά την πρώιμη παιδική ηλικία σε τομείς όπως η υγειονομική περίθαλψη και η εκπαίδευση. Είναι απαραίτητη η διασφάλιση της κατάλληλης ισορροπίας μεταξύ εργασίας και ιδιωτικής ζωής και η ενίσχυση της συμμετοχής των γονέων στην αγορά εργασίας. Η διαθεσιμότητα και οι ποιοτικές υπηρεσίες παιδικής μέριμνας, καθώς και η κατάλληλη ενίσχυση του εισοδήματος των οικογενειών μέσω ενός συνδυασμού φορολογικών ελαφρύνσεων και σωστά σχεδιασμένων και στοχευμένων καθολικών παροχών αποτελούν σημαντικά μέσα για τον σκοπό αυτό. Η ενεργητική ένταξη αποτελεί βασικό παράγοντα για την επίτευξη του στόχου της Ε.Ε. για τη μείωση της φτώχειας και για την εξασφάλιση της δίκαιης κατανομής των ωφελειών της ανάπτυξης και της απασχόλησης. Περιλαμβάνει στρατηγικές που συνδυάζουν την κατάλληλη ενίσχυση του εισοδήματος, την πρόσβαση στην αγορά εργασίας, ιδίως για όσους βρίσκονται στο κοινωνικό περιθώριο, και ποιοτικές υπηρεσίες. Ιδιαίτερη προσοχή για την καταπολέμηση της φτώχειας πρέπει να δοθεί στην πρόληψη και την καταπολέμηση του φαινομένου των αστέγων και του αποκλεισμού από τη στέγη· καθώς και της αντιμετώπισης της ενεργειακής φτώχειας και του οικονομικού αποκλεισμού. Η προώθηση της κοινωνικής ένταξης και η καταπολέμηση των διακρίσεων εις βάρος ομάδων σε κίνδυνο πρέπει να αποτελέσουν βασικό συστατικό των κοινωνικών πολιτικών.

Η επίτευξη των παραπάνω στόχων της «Ευρώπη 2020» απαιτεί την **ενεργό συμμετοχή** στο σύνολο των περιφερειών της Ε.Ε. και των κρατών μελών.

Από την πλευρά της η Ελλάδα στο πλαίσιο της οικονομικής και κοινωνικής κρίσης που βιώνει, της αντιμετώπισης της μαζικής ανεργίας και της ανάγκης για αύξηση της απασχόλησης καλείται να επενδύσει σε δεξιότητες, κατάρτιση και σε βιώσιμες θέσεις εργασίας και να υλοποιήσει καλά

συντονισμένα προγράμματα κατάρτισης και εργασιακής επανένταξης που δεν θα περιορίζονται σε βραχυπρόθεσμα μέτρα.

Ζητούμενο σε σχέση με το στόχο της **προσβασιμότητας στην εργασία είναι η ελαχιστοποίηση του αριθμού των νοικοκυριών χωρίς κανέναν εργαζόμενο**, ενώ στόχος ύψιστης προτεραιότητας συνιστά και η **αναχαίτιση της μακροχρόνιας ανεργίας** μέσω της προσφοράς σε κάθε άνεργο/η, πριν αυτός/ή συμπληρώσει δώδεκα (12) μήνες ανεργίας, τουλάχιστον μίας ευκαιρίας απασχολησιμότητας είτε με τη μορφή προγράμματος εργασιακής εμπειρίας, είτε με τη μορφή μαθητείας, είτε μέσω της συμμετοχής σε πρόγραμμα κατάρτισης, είτε με όποιο άλλο πρόσφορο μέσο. Παρεμβάσεις ιδιαίτερης βαρύτητας θεωρούνται επίσης η κοινωφελής εργασία και η απασχόληση στον μη-ανταγωνιστικό τομέα της οικονομίας (non-market economy). Ερευνητικοί φορείς και Ινστιτούτα, φορείς του Πολιτισμού όπως Μουσεία, Φεστιβάλ, ΜΚΟ με αποδεδειγμένη περιβαλλοντική ή κοινωνική δράση, Τοπική Αυτοδιοίκηση κ.ο.κ. αποτελούν παράγοντες που κατά τη νέα προγραμματική περίοδο θα ενισχυθούν σημαντικά με πληθώρα κινήτρων προκειμένου να στηρίξουν την απασχόληση.

Ακόμη έμφαση θα δοθεί:

- α) στην ενίσχυση των υπηρεσιών φροντίδας στα πλαίσια της κοινωνικής οικονομίας προκειμένου να διευκολυνθούν τα άτομα του νοικοκυριού που επιφορτίζονται αυτό το έργο, και κυρίως οι γυναίκες, να αναζητήσουν ενεργητικότερα εργασία, να συμμετάσχουν σε προγράμματα κατάρτισης κ.ο.κ
- β) στην ενίσχυση εθελούσιας ευελιξίας ως προς το ημερήσιο/εβδομαδιαίο/συνολικό χρόνο εργασίας των προσώπων με ευθύνες φροντίδας μέσω της δημιουργίας κινήτρων τόσο προς τους ίδιους τους εργαζόμενους όσο και στις επιχειρήσεις

Ως προς την **ένταξη των νέων** στην απασχόληση, πρώτη προτεραιότητα θα αποτελέσει η προσφορά μιας θέσης μαθητείας ή πρακτικής άσκησης σε όλους τους νέους και τις νέες που αποφοιτούν από τη δευτεροβάθμια, τη μεταδευτεροβάθμια ή την τριτοβάθμια εκπαίδευση εντός ενός τετραμήνου από την αποφοίτησή τους. Ειδικότερα, προτεραιότητες αποτελούν: (α) η **υποστήριξη των νέων με χαμηλές δεξιότητες**, (β) η **αναχαίτιση της «διαρροής εγκεφάλων»** (brain drain) δηλαδή της μετανάστευσης νέων επιστημόνων με υψηλού επιπέδου δεξιότητες στο εξωτερικό, και, (γ) η **συνολική ενίσχυση της απασχόλησης των νέων και η αποτροπή περάσματος στη μακροχρόνια ανεργία**.

Στον τομέα της **αυτοαπασχόλησης** επιδιωκόμενοι στόχοι αποτελούν η **βελτίωση των δράσεων επιχειρηματικής συμβουλευτικής** και η ενίσχυση της εκπαίδευσης σε θέματα επιχειρηματικότητας, η αύξηση της αυτοαπασχόλησης, η **ενθάρρυνση της επιχειρηματικότητας**, η **διευκόλυνση της ίδρυσης επιχειρήσεων**, η **παροχή κινήτρων για παραγωγή νέων/καινοτόμων προϊόντων και υπηρεσιών** σε τομείς όπου η ελληνική οικονομία διαθέτει συγκριτικά πλεονεκτήματα.

Στον τομέα της **ισότητας των φύλων** επιδιώκεται η **βελτίωση των επαγγελματικών προσόντων και προοπτικών των γυναικών** και **στήριξη της γυναικείας απασχόλησης**, η **βελτίωση της ποιότητας ζωής των οικογενειών** και η **ισότιμη συμμετοχή των γυναικών στη δημόσια ζωή** και στις **διαδικασίες λήψης πολιτικών, κοινωνικών και οικονομικών αποφάσεων**.

Αναφορικά με την **ενεργό και υγιή γήρανση** ζητούμενο πρέπει να αποτελεί η **καταπολέμηση των διακρίσεων στην αγορά εργασίας** λόγω ηλικίας και η **αύξηση του ποσοστού απασχόλησης των ατόμων ηλικίας 55-64 ετών**, καθώς και η **διασφάλιση εισοδήματος για κάθε άνεργο άνω των 50 ετών**.

Οι κατευθύνσεις της αναπτυξιακής στρατηγικής για την περίοδο 2014-2020, ως προς τον **άξονα της προώθησης της κοινωνικής ένταξης και της καταπολέμησης της φτώχειας**, όπως αυτές παρουσιάζονται στα κείμενα εργασίας για το σχεδιασμό και την κατάρτιση του αναπτυξιακού προγραμματισμού, επικεντρώνονται στα ακόλουθα:

- Τόνωση της απασχόλησης των ομάδων υψηλού κινδύνου φτώχειας, αντιμετώπιση κατακερματισμού αγοράς εργασίας και ενίσχυση προσόντων, δεδομένου ότι η εύρεση εργασίας είναι ο ασφαλέστερος τρόπος εξόδου από τη φτώχεια για τα άτομα που μπορούν να εργαστούν.
- Υιοθέτηση ολοκληρωμένων διαδικασιών με στόχο τη διευκόλυνση της προσβασιμότητας σε αγαθά και υπηρεσίες, για τις ομάδες του πληθυσμού που απειλούνται σημαντικά από το φαινόμενο του κοινωνικού αποκλεισμού.
- Ενεργητική ένταξη ομάδων που αντιμετωπίζουν τον κίνδυνο του κοινωνικού αποκλεισμού, βελτίωση της ποιότητας ζωής και των ποσοστών απασχόλησης των Ρομά, καταπολέμηση διακρίσεων και η κοινωνική ενσωμάτωση των μεταναστών.
- Ενίσχυση των αντιπροσωπευτικών οργανώσεων των ευπαθών ομάδων και των Μ.Κ.Ο. με συναφές πεδίο δράσης, και η εμπλοκή τους στο σχεδιασμό και στην υλοποίηση των παρεμβάσεων.
- Καταπολέμηση των κάθε είδους διακρίσεων λόγω φύλου, φυλετικής ή εθνικής καταγωγής, θρησκείας, αναπηρίας, ηλικίας ή γενετήσιου προσανατολισμού και εφαρμογή της ίσης μεταχείρισης και δημιουργία μιας αγοράς ανοιχτής για όλους.
- Αξιοποίηση της κοινωνικής επιχειρηματικότητας για την ένταξη ευαίσθητων κοινωνικών ομάδων στην αγορά εργασίας και η δημιουργία πόλων κοινωνικής οικονομίας και κοινωνικών επιχειρήσεων καινοτομικού χαρακτήρα σε εθνικό και τοπικό επίπεδο.
- Κινητοποίηση των τοπικών παραγόντων στην ενίσχυση της απασχόλησης με την ανάπτυξη τοπικών συνεργασιών, η άρση των ενδοπεριφερειακών ανισοτήτων και των περιοχών χαμηλής οικονομικής ανάπτυξης.
- Ανάπτυξη προγραμμάτων κοινωφελούς σκοπού με στόχο τις περισσότερες ευάλωτες κοινωνικές ομάδες.

2. Εν δυνάμει ωφελούμενοι και καταγραφή αναγκών στην Περιφέρεια Πελοποννήσου

2.1. Οι εν δυνάμει ωφελούμενοι στη Περιφέρεια Πελοποννήσου

2.1.1. Νοικοκυριά που διαβιούν κοντά ή κάτω από το όριο της φτώχειας

Ήδη πριν την κρίση η Ελλάδα κατείχε την πρωτιά στην Ευρωπαϊκή Ένωση των 15, με το υψηλότερο ποσοστό φτωχών εργαζομένων (14%), ποσοστό διπλάσιο από το μέσο όρο της ΕΕ-15 (7%). Οι συνεχείς μειώσεις των μισθών εντείνουν την βαθιά και πρωτόγνωρη οικονομική ύφεση που διέρχεται η ελληνική οικονομία, οδηγώντας σε ακόμη μεγαλύτερη ύφεση, σε μείωση της απασχόλησης και νέα έκρηξη της ανεργίας δρομολογώντας μία διαδικασία μαζικής φτωχοποίησης.

Οι επιπτώσεις από τη μείωση του κατώτατου μισθού κατά 22% (και 32% για τους νέους κάτω των 25 ετών), δεν περιορίζονται μόνο στη μείωση των αποδοχών, αλλά συμπαρασύρει ανάλογα και τα επιδόματα ανεργίας, ασθενείας, μητρότητας, τις συντάξιμες αποδοχές και τις αμοιβές για υπερωριακή απασχόληση. Εκτός από την δραστική συρρίκνωση της αγοραστικής δύναμης των κατώτατων αποδοχών, οι χαμηλόμισθοι επιβαρύνονται δυσανάλογα από την έμμεση φορολογία, τις αυξήσεις των φόρων κατανάλωσης και διάφορων ανελαστικών δαπανών. Παράλληλα η μείωση του αφορολόγητου ορίου σε συνδυασμό με κατάργηση / μείωση των περισσότερων φοροαπαλλαγών οδηγεί τα ασθενέστερα κοινωνικά στρώματα και τους χαμηλόμισθους σε αδιέξοδες καταστάσεις.

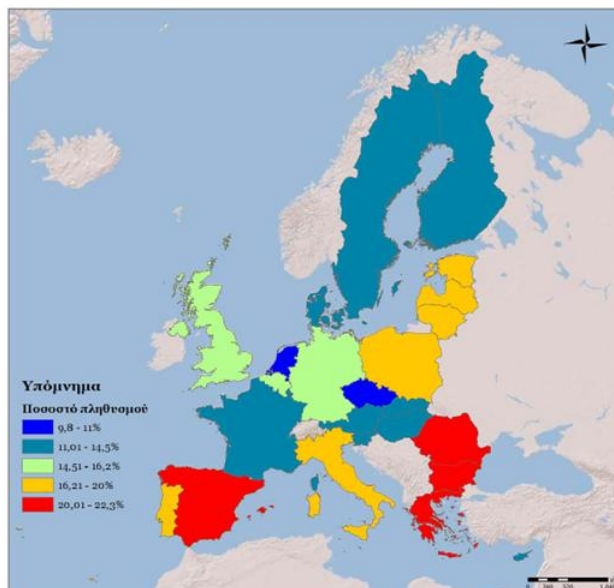
Η μείωση λοιπόν των αποδοχών των εργαζομένων και των κοινωνικών παροχών, αποτελεί τη βασικότερη αιτία για τη φτώχεια που βιώνουν οι Έλληνες. Ειδικότερα, σύμφωνα με στοιχεία της Ελληνικής Στατιστικής Αρχής, τα ελληνικά νοικοκυριά έχασαν μόλις σε ένα χρόνο, εισόδημα ύψους 2,6 δις ευρώ, το οποίο έφθασε στα 30,4 δις. ευρώ από 33 δις ευρώ, γεγονός που δημιουργεί μία ακόμη πιο εκρηκτική κατάσταση στην ήδη δύσκολη περιρρέουσα ατμόσφαιρα. Αναλυτικά, το διαθέσιμο εισόδημα των νοικοκυριών μειώθηκε κατά 8% στο τρίτο τρίμηνο του 2013 έναντι του ίδιου διαστήματος του 2012.

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, στην ετήσια επισκόπηση για την απασχόληση και τις κοινωνικές εξελίξεις του 2013, παραδέχεται ότι η οικονομική κρίση στην Ευρώπη οδήγησε σε εκρηκτική αύξηση της φτώχειας μεταξύ των ανθρώπων παραγωγικής ηλικίας.

Το 2012 το 35% του πληθυσμού στην Ελλάδα απειλούνταν με φτώχεια και κοινωνικό αποκλεισμό. Το ποσοστό αυτό κατατάσσει την Ελλάδα στην τέταρτη χειρότερη θέση μετά τη Βουλγαρία, τη Ρουμανία και τη Λετονία. Αντίστοιχα, ο κίνδυνος φτώχειας πριν τις κοινωνικές μεταβιβάσεις στο σύνολο του πληθυσμού ήταν 26,8%, ενώ μετά τις κοινωνικές μεταβιβάσεις ήταν 23,1%. Ο κίνδυνος φτώχειας

είναι μεγαλύτερος για τα νοικοκυριά με εξαρτώμενα μέλη. Μεγάλες δυσκολίες αντιμετωπίζουν τα μονογονεϊκά νοικοκυριά (66%), ενώ από τα νοικοκυριά με δύο ενήλικες μεγαλύτερο κίνδυνο φτώχειας έχουν εκείνα με τρία ή περισσότερα εξαρτώμενα μέλη (36,8%).

Ποσοστό του πληθυσμού που αντιμετωπίζει κίνδυνο φτώχειας μετά τις κοινωνικές μεταβιβάσεις στις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης, 2011

Πηγή : ΕΙΕΑΔ, Εργασία και απασχόληση στην Ελλάδα, Ετήσια Έκθεση 2012

Αναλυτικά στοιχεία για την εκτίμηση της φτώχειας στην Πελοπόννησο δεν υπάρχουν. Οι διαχρονικές τάσεις της φτώχειας που οδηγούν στην «νέα οικονομική γεωγραφία» της Πελοποννήσου (Βαϊτσος και Μισσός 2013) αποτυπώνονται στον πίνακα που ακολουθεί.

Εκτίμηση διαχρονικών τάσεων ποσοστών φτώχειας στην Περιφέρεια Πελοποννήσου

Κατ' έτος εισοδήματα	2006	2007	2008	2009
Ποσοστό φτώχειας	28%	31,60%	27,20%	23,10%
Εναλλακτική γραμμή φτώχειας (70% του διάμεσου διαθέσιμου εισοδήματος)	37%	39,20%	31,30%	34,30%
Ποσοστό φτώχειας πριν τις κοινωνικές μεταβιβάσεις & τις συντάξεις	49,40%	52,50%	55,50%	55,20%
Χάσμα φτώχειας	20,20%	25,90%	30,40%	27,60%

Πηγή: Βαϊτσος και Μισσός (2013)

Για τα εισοδήματα του 2006 και του 2007 παρατηρείται ότι το εκτιμώμενο ποσοστό πελοποννησιακής φτώχειας ήταν αρκετά υψηλότερο του αντίστοιχου της Επικράτειας και κυμαίνονταν μεταξύ 28% και 31,6% κατατάσσοντας την Πελοπόννησο έως και τελευταία μεταξύ των Περιφερειών ως προς το επίπεδο διαβίωσης των φτωχών που της αντιστοιχούν. Το ποσοστό

φτώχειας πριν τις κοινωνικές μεταβιβάσεις και τις συντάξεις στην τριετία 2007-2009 είναι σταθερά μεγαλύτερο του 50%.

Παρακάτω αποτυπώνεται ο κίνδυνος φτώχειας κατά τύπο νοικοκυριού σε επίπεδο χώρας:

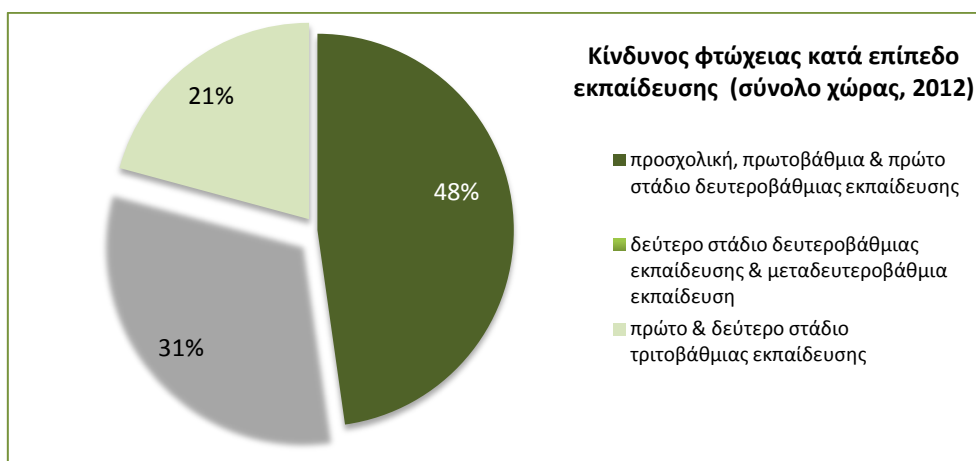
Κίνδυνος φτώχειας κατά τύπο νοικοκυριού 2012

Τύπος Νοικοκυριού	Κίνδυνος φτώχειας
Νοικοκυριά χωρίς εξαρτώμενα μέλη	18,6
Μονομελή νοικοκυριά	21,1
Δύο ενήλικες ο ένας > 65 ετών	15,4
Δύο ενήλικες ο ένας < 65 ετών	14,6
Τρείς ή περισσότεροι ενήλικες	20,5
Νοικοκυριά με εξαρτώμενα παιδιά	28,1
Ένα άτομο με εξαρτώμενα παιδιά	66
Δύο ενήλικες με ένα εξαρτώμενο παιδί	25,3
Δύο ενήλικες με δύο εξαρτώμενα παιδιά	25,9
Δύο ενήλικες με τρία ή περισσότερα εξαρτώμενα παιδιά	36,8
Τρείς ή περισσότεροι ενήλικες με εξαρτώμενα παιδιά	31,3

Πηγή: ΕΛ. ΣΤΑΤ., Έρευνα εισοδήματος & συνθηκών διαβίωσης των νοικοκυριών, 2012

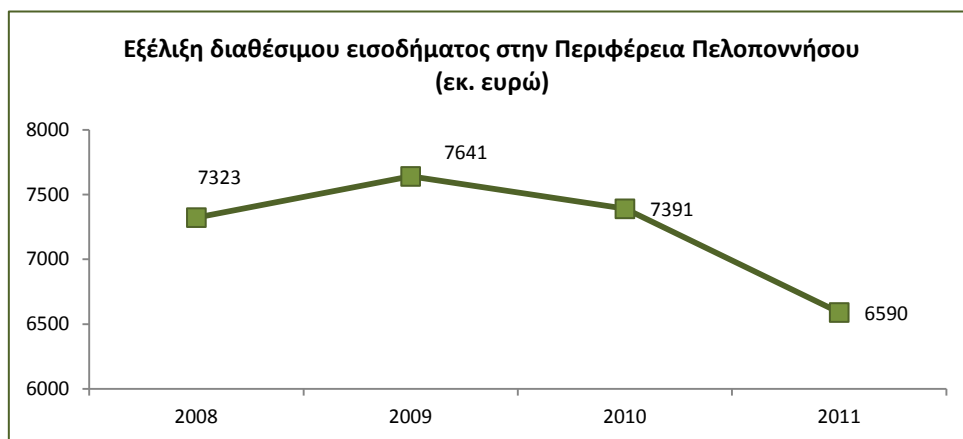
Στην Περιφέρεια Πελοποννήσου σύμφωνα με την απογραφή πληθυσμού του 2011 κυριαρχούν τα νοικοκυριά με ένα, δύο και τρία μέλη (73,39%). Ακολουθούν τα νοικοκυριά με τέσσερα μέλη (17,11%) , ενώ σημαντικό είναι και το ποσοστό των νοικοκυριών με πέντε έως και δέκα μέλη που συνολικά φθάνει στο 9,50%.

Σημειώνεται επίσης ότι ο κίνδυνος φτώχειας αυξάνει όσο χαμηλότερο είναι το μορφωτικό επίπεδο.

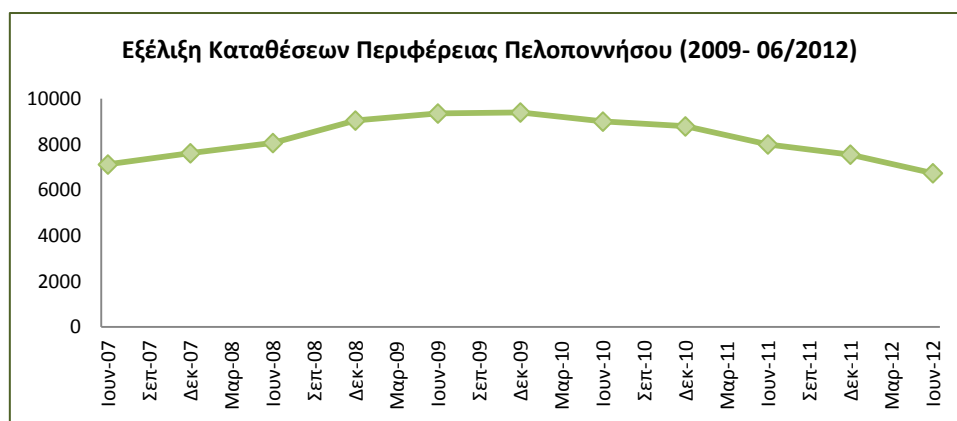

Βάσει της απογραφής πληθυσμού του 2001, η Περιφέρεια Πελοποννήσου διακρίνεται από πληθυσμό χαμηλού μορφωτικού επιπέδου. Το 35% του πληθυσμού έχει ολοκληρώσει την πρωτοβάθμια εκπαίδευση και το 21% είναι απόφοιτοι μέσης εκπαίδευσης, ενώ το ποσοστό των αποφοίτων τριτοβάθμιας εκπαίδευσης είναι χαμηλό, ήτοι 8%. Αξιόλογο δε, είναι και το ποσοστό των ατόμων που εγκατέλειψαν το σχολείο (7%) και υπερβαίνει τον εθνικό μέσο όρο (6,26%).

Η Περιφέρεια Πελοποννήσου σημειώνεται ότι δεν υποδέχτηκε την υφεσιακή πορεία που ξεκίνησε για την ελληνική οικονομία στα τέλη του 2008 με τις καλύτερες των προϋποθέσεων, καθώς η εισοδηματική της κατάσταση ήταν ήδη αρκετά υποβαθμισμένη αφού λίγο πριν την εκδήλωση της οικονομικής κρίσης η Περιφέρεια διένυε δύσκολη περίοδο λόγω των πυρκαγιών που σημειώθηκαν το 2007. Στην τριετία 2009-2011 το διαθέσιμο εισόδημα των νοικοκυριών στην Περιφέρεια ακολουθεί πτωτική πορεία και η ποσοστιαία μεταβολή φθάνει στο -10%.

Την ίδια τάση ακολουθούν και οι τραπεζικές καταθέσεις. Από τον Δεκέμβριο του 2009 συρρικνώνονται, σημειώνοντας μέχρι τον Ιούνιο του 2012 αρνητική μεταβολή της τάξης του 28%.

Στον πίνακα που ακολουθεί αποτυπώνεται ο ρυθμός μεγέθυνσης των τραπεζικών καταθέσεων ανά Περιφερειακή Ενότητα από τον οποίο προκύπτει ότι σε όλες τις ενότητες οι καταθέσεις μειώνονται στο διάστημα 2009 - 2010.

Ετήσιοι ρυθμοί μεγέθυνσης τραπεζικών καταθέσεων στην Πελοπόννησο

Περιφερειακή Ενότητα	2007	2008	2009	2010
Αργολίδα	11,64%	16,80%	10,56%	-8,58%
Αρκαδία	14,72%	18,76%	11%	-5,69%
Κορινθία	11,43%	17,06%	4,81%	-6,29%

Λακωνία	11,83%	16,01%	6,50%	-4,85%
Μεσσηνία	11,66%	19,69%	9,68%	-6,97%
Περιφέρεια Πελοποννήσου	12,18%	17,80%	8,47%	-6,51%

Πηγή: Βαϊτσος & Μισσός (2013)

Οι κατά κεφαλήν τραπεζικές χορηγήσεις αυξάνονται από το 2006 έως το 2009 σε όλες τις περιφερειακές ενότητες, ενώ το 2010 καταγράφουν πτώση. Ο μέσος όρος κατά κεφαλήν τραπεζικών χορηγήσεων σε επίπεδο Περιφέρειας είναι 10.400€. Οι περιφερειακές ενότητες με τις υψηλότερες δανειακές επιβαρύνσεις είναι η Κορινθία και η Λακωνία. Οι δανειακές χορηγήσεις αφορούν σε μεγαλύτερο ποσοστό στεγαστικά δάνεια (47,4%) και ακολουθούν τα επιχειρηματικά δάνεια (38,1%) και τέλος τα καταναλωτικά δάνεια (14,6%).

Κατά κεφαλήν τραπεζικές χορηγήσεις ανά περιφερειακή ενότητα (στοιχεία σε ευρώ)

Περιφερειακή Ενότητα	2006	2007	2008	2009	2010	Μ.Ο. 5ετίας
Αργολίδα	8.457	10.103	11.942	12.642	12.502	11.129
Αρκαδία	4.766	6.300	7.854	8.574	8.473	7.194
Κορινθία	9.721	11.670	13.345	13.745	13.673	12.431
Λακωνία	7.927	10.165	12.433	13.085	12.874	11.297
Μεσσηνία	5.777	7.337	8.992	9.382	9.176	8.133
Περιφέρεια Πελοποννήσου	7.376	9.145	10.917	11.454	11.307	10.400

Πηγή: Βαϊτσος & Μισσός (2013)

Η δυσμενής οικονομική συγκυρία, η εκτίναξη του δείκτη ανεργίας, η φοροεισπρακτική επιδρομή της πολιτείας και η αλλεπάλληλη συρρίκνωση των οικογενειακών εισοδημάτων, οι μειώσεις μισθών και συντάξεων, συνέβαλαν στην συντριπτική αύξηση των μη εξυπηρετούμενων δανείων. Όπως προκύπτει από τα δημοσιευμένα στοιχεία της Τράπεζας της Ελλάδος, το 2007 το σύνολο των δανείων σε καθυστέρηση ανερχόταν σε ποσοστό 4,5% ακολουθώντας ανοδική πορεία τα επόμενα έτη με αποκορύφωση το 2011, οπότε το αντίστοιχο ποσοστό έφτασε το 14,7% (αύξηση 30,6%).

Καθυστερήσεις δανείων (σε εκ. ευρώ), 2007-2012

ΕΤΟΣ	ΣΥΝΟΛΟ ΔΑΝΕΙΩΝ	ΣΤΕΓΑΣΤΙΚΑ ΔΑΝΕΙΑ	ΚΑΤΑΝΑΛΩΤΙΚΑ ΔΑΝΕΙΑ	ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΑ ΔΑΝΕΙΑ
2007	4,50%	3,60%	6,00%	4,60%
2008	5,00%	5,30%	8,20%	4,30%
2009	7,70%	7,40%	13,40%	6,70%
2010	10,40%	10,00%	20,50%	8,70%
2011*	14,70%	14,00%	26,40%	13,00%
2012**		22,00%	38,00%	22,50%

* Σεπτέμβριος 2011

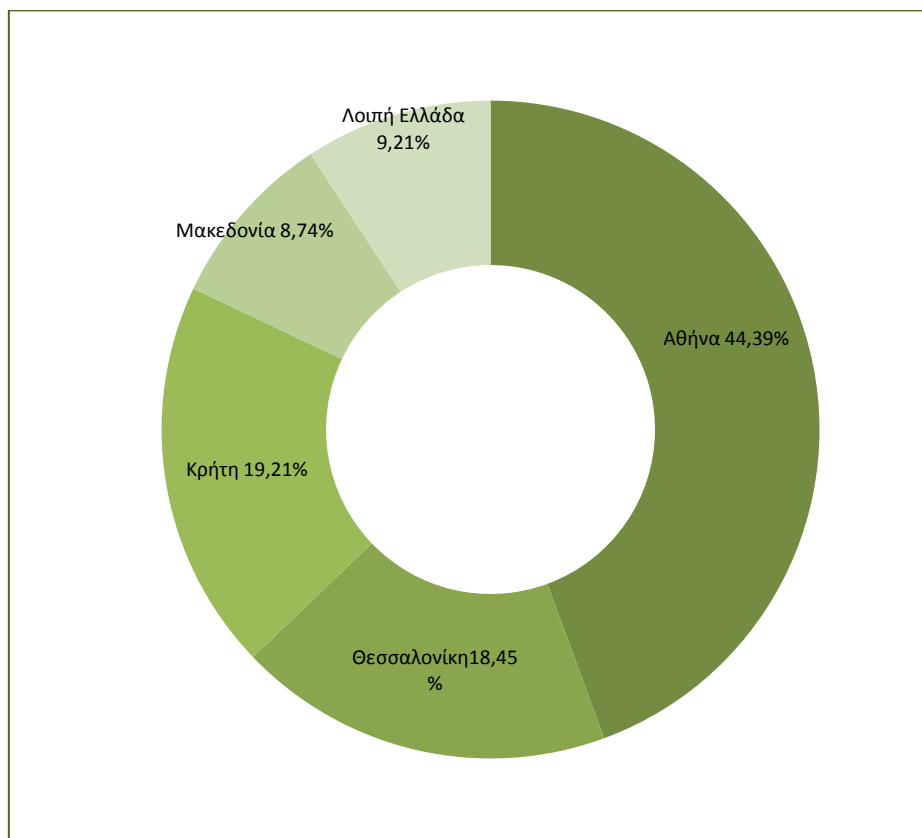
** Στοιχεία για το τρίτο τρίμηνο του 2012 (σύμφωνα με το 14/11/2012 δημοσίευμα του «Εθνους»)

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος, «Στατιστικό Δελτίο Οικονομικής Συγκυρίας», Τεύχος 145 Ιούλιος-Αύγουστος 2012

Σύμφωνα δε με στοιχεία της Γενικής Γραμματείας Καταναλωτή της ΓΣΕΕ το ποσοστό των υπερχρεωμένων νοικοκυριών στην Ελλάδα εκτινάχθηκε στο 65% από το 10% που ήταν πριν από 2,5

χρόνια. Βάσει έρευνας της Ένωσης Εργαζομένων Καταναλωτών Ελλάδας το προφίλ του υπερχρεωμένου δανειολήπτη αφορά κυρίως έγγαμα άτομα, παραγωγικών ηλικιών, ανέργους (35,35%), ιδιωτικούς υπαλλήλους (26,01%) και συνταξιούχους (16,67%). Η γεωγραφική προέλευση των υπερχρεωμένων νοικοκυριών αποτυπώνεται στον ακόλουθο πίνακα.

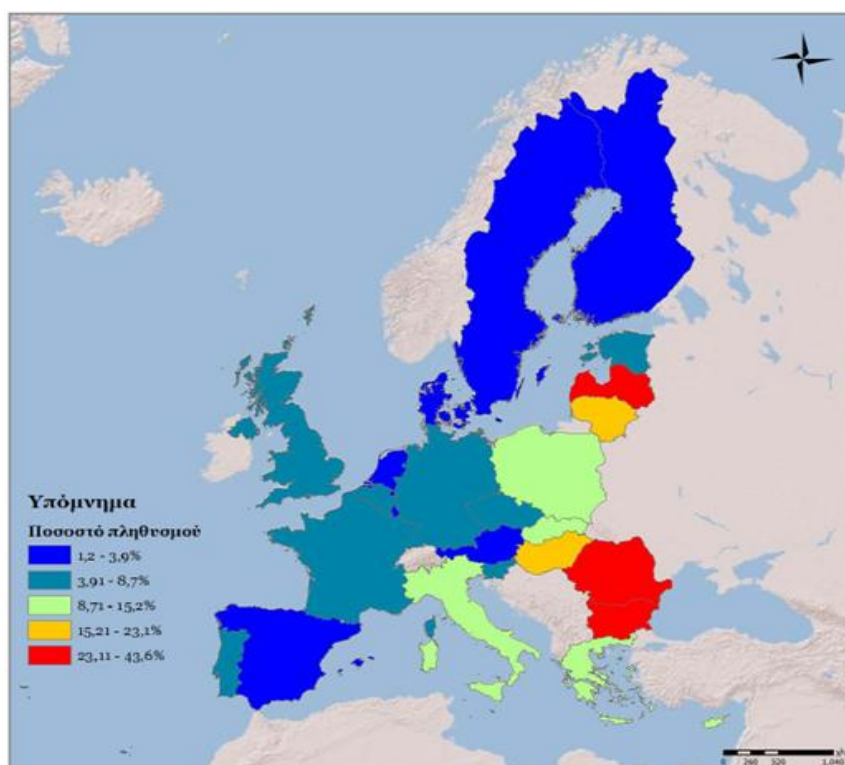
Προέλευση υπερχρεωμένων νοικοκυριών

Πηγή: Ένωση Εργαζομένων Καταναλωτών Ελλάδος, 2013

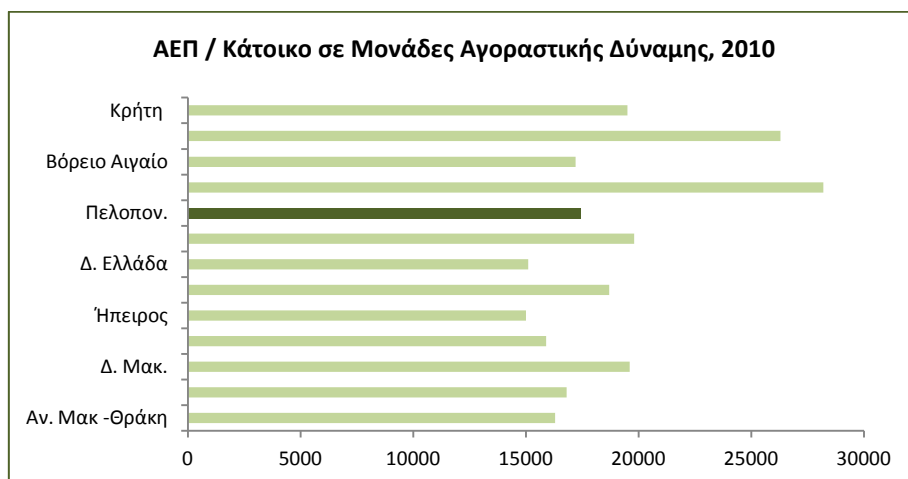
Χαρακτηριστικά είναι τα πορίσματα κοινωνιολογικής έρευνας που διενεργήθηκε την περίοδο Μάρτιος - Ιούνιος του 2011 από ομάδα κοινωνιολόγων - εθελοντών της ΕΚΠΟΙΖΩ, με δείγμα υπερχρεωμένα μέλη της, σύμφωνα με τα οποία η κατάσταση της υπερχρέωσης βρέθηκε ότι επηρεάζει σημαντικά τη ψυχική υγεία των ερωτώμενων σε ποσοστό 72,5%, τη σωματική υγεία σε ποσοστό 55,8%, τις οικογενειακές σχέσεις κατά 59,9%, τις επαγγελματικές σχέσεις κατά 47,2% και τις φιλικές σχέσεις κατά 43,8%. Τα υπερχρεωμένα νοικοκυριά πέραν των δανείων, στην πλειοψηφία τους, αδυνατούν να πληρώσουν τους λογαριασμούς των ΔΕΚΟ, και ιδιαίτερα της ΔΕΗ, ενώ όλο και περισσότερες οικογένειες δεν μπορούν να ανταποκριθούν στην αγορά ακόμα και των βασικών ειδών διατροφής. Σύμφωνα με την έρευνα εισοδήματος και συνθηκών διαβίωσης των νοικοκυριών της ΕΛ. ΣΤΑΤ., το 2012, το 19,5% του πληθυσμού αντιμετώπιζε υλικές στερήσεις. Μάλιστα, το 20,3% του φτωχού πληθυσμού στερείται διατροφής που περιλαμβάνει κάθε δεύτερη ημέρα κοτόπουλο, κρέας, ψάρι, ενώ το αντίστοιχο ποσοστό του μη φτωχού πληθυσμού είναι μόλις 2,9%. Επίσης το 47,6% του φτωχού πληθυσμού δηλώνει αδυναμία να έχει ικανοποιητική θέρμανση.

**Ποσοστό του πληθυσμού που αντιμετωπίζει σοβαρή υλική στέρηση
(severe material deprivation) στις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης, 2011**

Πηγή: ΕΙΕΑΔ, Εργασία και απασχόληση στην Ελλάδα, Ετήσια Έκθεση 2012

Ένας ακόμη δείκτης ο οποίος αποτυπώνει την κατάσταση υστέρησης και το επίπεδο ευημερίας στην Περιφέρεια Πελοποννήσου είναι το ΑΕΠ/ κάτοικο σε μονάδες αγοραστικής δύναμης. Το 2010 η Περιφέρεια κατατάσσεται στην έβδομη θέση μεταξύ των Περιφερειών Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης, Κεντρικής και Δυτικής Μακεδονίας, Θεσσαλίας, Ηπείρου, Δυτικής Ελλάδας και Βορείου Αιγαίου με τη χαμηλότερη αγοραστική δύναμη της τάξης των 16.000€. Ο εν λόγω δείκτης αποκλίνει σημαντικά από τους αντίστοιχους σε επίπεδο χώρας (19.600€) και Ευρωπαϊκής Ένωσης (24.500€).

Πηγή: Παρατηρητήριο Εγνατία Οδός ΑΕ, Οκτώβριος 2013

Χάρτης: ΑΕΠ/κάτοικο ανά Περιφέρεια σε Μονάδες Αγοραστικής Δύναμης, 2010

Πηγή: Παρατηρητήριο Εγνατία Οδός ΑΕ, Οκτώβριος 2013

Χάρτης: ΑΕΠ / κάτοικο ανά Νομό σε Μονάδες Αγοραστικής Δύναμης, 2010

Πηγή: Παρατηρητήριο Εγνατία Οδός ΑΕ, Οκτώβριος 2013

Η οικονομική κρίση και η αδυναμία ανταπόκρισης των νοικοκυριών στις υποχρεώσεις τους έχουν επηρεάσει και τον αριθμό των αυτοκτονιών. Η Ελλάδα προ κρίσης είχε ένα από τα χαμηλότερα ποσοστά αυτοκτονιών στο κόσμο (2,8 στους 100.000 κατοίκους), ενώ σήμερα παρουσιάζει το μεγαλύτερο ρυθμό αύξησης αυτοκτονιών στην Ευρώπη. Σύμφωνα με δεδομένα του Ερευνητικού

Πανεπιστημιακού Ινστιτούτου Ψυχικής Υγιεινής, την τελευταία τριετία έχει σχεδόν διπλασιαστεί η συχνότητα των αυτοκτονιών στην Ελλάδα. Στην Περιφέρεια Πελοποννήσου από το 2009 έως το 2011⁴ οι αυτοκτονίες αυξήθηκαν κατά 20%, ενώ για το 2011 η Πελοπόννησος κατατάσσεται στην 5^η θέση από πλευράς αυτοκτονιών.

Η οικονομική κρίση των τελευταίων ετών μοιραία συμβάλλει στην αλλαγή του τρόπου ζωής και σκέψης αναπαράγοντας διαρκώς το φόβο της θυματοποίησης και την αύξηση των περιστατικών ενδοοικογενειακής βίας. Σύμφωνα με τη Γενική Γραμματεία Ισότητας η τηλεφωνική γραμμή «SOS 15900» έλαβε τα τελευταία δύο χρόνια 12.500 κλήσεις και 100 ηλεκτρονικά μηνύματα. Το 79% των κλήσεων αφορά σε καταγγελίες περιστατικών βίας κατά γυναικών με την πλειονότητα τους να αφορά σε περιπτώσεις ενδοοικογενειακής βίας. Μάλιστα, 7 στις 10 γυναίκες είναι ελληνίδες που δέχονται βία από έλληνες συντρόφους ή συζύγους και μόλις το 8% είναι μετανάστριες. Την αύξηση των κρουσμάτων βίας επιβεβαιώνει και η Ελληνική Αστυνομία που σύμφωνα με στοιχεία της το 2011 καταγράφηκε αύξηση στα φαινόμενα ενδοοικογενειακής βίας κατά 53,86% και το 2012 κατά 22,24%. Ο Παγκόσμιος Οργανισμός Υγείας κάνει λόγο για ένα πρόβλημα που έχει λάβει διαστάσεις επιδημίας.

2.1.2. Μονογονεϊκές οικογένειες

Η Επιτροπή της Ευρωπαϊκής Ένωσης ορίζει ως μονογονεϊκή «την οικογένεια στην οποία ένας γονέας χωρίς σύζυγο, ανεξάρτητα από το λόγο για τον οποίο έχει μείνει μόνος / - η και ανεξάρτητα από την ύπαρξη άλλων ενήλικων μελών στην οικογένεια, ζει με ένα τουλάχιστον ανύπαντρο παιδί, εξαρτημένο από αυτόν/-η (άγαμη μητέρα ή άγαμος πατέρας, χήρος/-α, διαζευγμένος/-η)». Οι γυναίκες αποτελούν τη συντριπτική πλειοψηφία των μονογονεών τόσο στην Ευρώπη, όσο και στην Ελλάδα. Τις τελευταίες δεκαετίες οι μονογονεϊκές οικογένειες αυξήθηκαν στις ευρωπαϊκές χώρες. Η

⁴ Για το έτος 2012 τα στοιχεία αφορούν έως τον Αύγουστο.

δημογραφική έρευνα στην Ευρώπη αποκαλύπτει ότι το 8% των παιδιών ηλικίας κάτω των 16 ετών ζουν σε μονογονεϊκές οικογένειες.

Ιδιωτικά νοικοκυριά κατά τύπο και μέγεθος και κατά τύπο πυρηνικής οικογένειας στο σύνολο της χώρας

Τύπος του νοικοκυριού	Σύνολο των:		Μέλη του νοικοκυριού				
	Νοικοκυριών	Μελών των νοικοκυριών	1	2	3	4	5+
Πατέρας με παιδί-ιά	63.505	171.695	0	33.051	20.723	6.924	2.807
Χωρίς άλλα μέλη	46.626	109.511	0	33.051	11.392	1.791	392
Μαζί με άλλα μέλη	16.879	62.184	0	0	9.331	5.133	2.415
Μητέρα με παιδί-ιά	355.307	905.253	0	203.888	117.707	26.735	6.977
Χωρίς άλλα μέλη	290.313	683.493	0	203.888	73.087	10.974	2.364
Μαζί με άλλα μέλη	64.994	221.760	0	0	44.620	15.761	4.613
Σύνολο γονέων με παιδί-ιά	418.812	1.076.948	0	236.939	138.430	33.659	9.784

Πηγή: ΕΛ. ΣΤΑΤ., Απογραφή πληθυσμού 2011

Σύμφωνα με την τελευταία απογραφή του πληθυσμού της Ελλάδος (2011), το 10,13% των νοικοκυριών αφορά μονογονεϊκές οικογένειες εκ των οποίων, στο σύνολό τους σχεδόν (85%) αντιστοιχούν σε οικογένειες μητέρας και παιδιού – παιδιών. Στην αποκεντρωμένη διοίκηση Πελοποννήσου, Δυτικής Ελλάδας και Ιονίου καταγράφονται 54.920 μονογονεϊκά νοικοκυριά που αναλογούν στο 13% των μονογονεϊκών οικογενειών της χώρας. Το 82% των νοικοκυριών αυτών αποτελούνται από μητέρα που κατά συντριπτική πλειοψηφία (81%) διαβιεί μόνη με το/τα παιδί-ιά της.

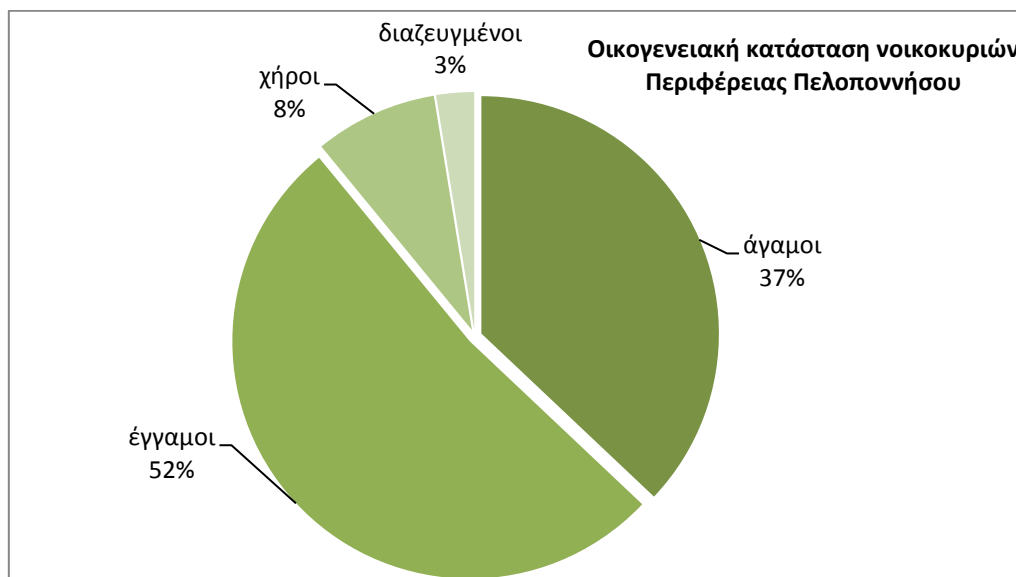
Ιδιωτικά νοικοκυριά κατά τύπο και μέγεθος και κατά τύπο πυρηνικής οικογένειας στην αποκεντρωμένη διοίκηση Πελοποννήσου, Δυτικής Ελλάδας και Ιονίου

Τύπος του νοικοκυριού	Σύνολο των:		Μέλη του νοικοκυριού				
	Νοικοκυριών	Μελών των νοικοκυριών	1	2	3	4	5+
Πατέρας με παιδί-ιά	9.923	27.771	0	4.843	3.236	1.270	574
Χωρίς άλλα μέλη	7.013	16.743	0	4.843	1.735	351	84
Μαζί με άλλα μέλη	2.910	11.028	0	0	1.501	919	490
Μητέρα με παιδί-ιά	44.997	117.326	0	25.023	14.681	3.939	1.354
Χωρίς άλλα μέλη	36.433	87.489	0	25.023	8.978	1.879	553
Μαζί με άλλα μέλη	8.564	29.837	0	0	5.703	2.060	801
Σύνολο 1 γονέα με παιδί-ιά	54.920	145.097	0	29.866	17.917	5.209	1.928

Πηγή: ΕΛ. ΣΤΑΤ., Απογραφή πληθυσμού 2011

Σε ότι αφορά στην οικογενειακή κατάσταση των νοικοκυριών της Περιφέρειας Πελοποννήσου, το 37% είναι άγαμοι, το 8% χήροι και το 3% διαζευγμένοι. Στις δύο τελευταίες κατηγορίες νοικοκυριών είναι βέβαιο ότι υπάρχουν μονογονεϊκές οικογένειες. Επίσης αριθμός ανάλογων οικογενειών

ενδέχεται να υποκρύπτονται στην κατηγορία των άγαμων που συνήθως συναντάμε ανύπαντρες μητέρες.

Πηγή: ΕΛ. ΣΤΑΤ, Απογραφή πληθυσμού 2011

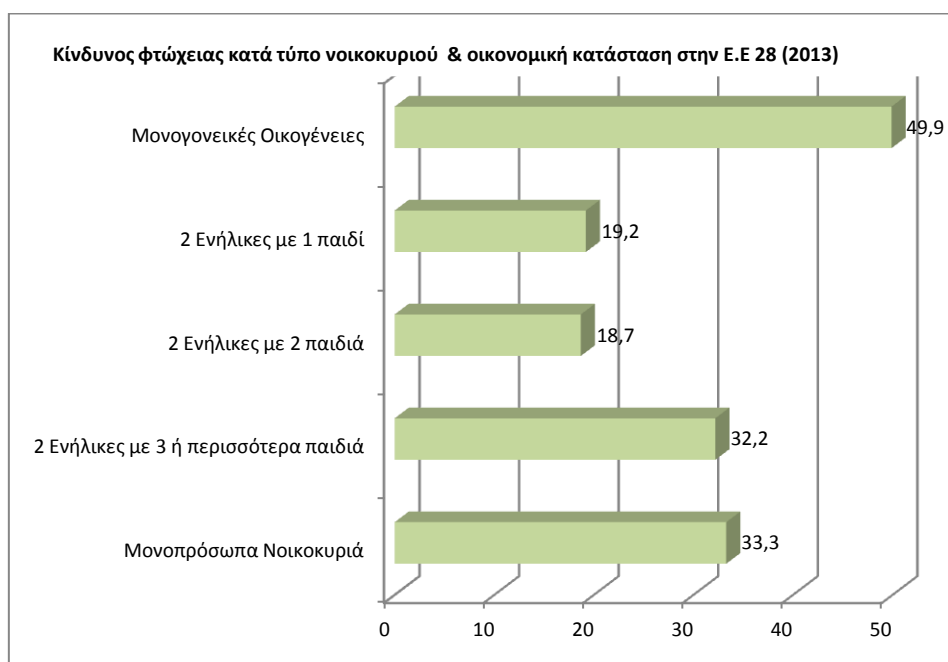
Η εικόνα που προκύπτει απ' όλα τα κράτη – μέλη της Ε.Ε. είναι ότι τα *μονογονεϊκά νοικοκυριά* *εμπίπτουν στα νοικοκυριά με το χαμηλότερο εισόδημα*. Οι μονογονεϊκές οικογένειες είναι μια κατεχοχίν «μη ευνοημένη ομάδα» όπου η φτώχεια δεν είναι αποτέλεσμα μόνο της έλλειψης επαρκών εισοδηματικών πηγών. Υπάρχουν και άλλα χαρακτηριστικά που μπορεί να θεωρηθούν ως κατάσταση φτώχειας ή να προωινίσουν διολίσθηση σε κατάσταση φτώχειας. Η απορρόφηση δηλαδή δημόσιων και κοινωνικών αγαθών αποτελεί τις περισσότερες φορές προϋπόθεση για την εξασφάλιση επαρκών οικονομικών εφοδίων και αντιθέτως η έλλειψή τους συχνά αποτελεί συνοδευτικό γνώρισμα ή γενεσιουργό αιτία της οικονομικής ανέχειας. Η οικονομική κρίση δεν πλήττει εξίσου όλες τις οικογένειες.

Σύμφωνα με τα διεθνή δεδομένα, οι αρνητικές επιπτώσεις της οικονομικής κρίσης πλήττουν περισσότερο τις οικονομικά και κοινωνικά ασθενέστερες ομάδες, τις ομάδες που ζούσαν ήδη από πιο μπροστά σε συνθήκες φτώχειας και κοινωνικού αποκλεισμού ή ήταν στο όριο. Οι μονογονεϊκές οικογένειες με μόνο γονιό μητέρα -που αποτελούν συντριπτική πλειοψηφία των μόνων γονέων - ανήκουν στις οικογένειες που πλήττονται περισσότερο. Όσες μονογονεϊκές οικογένειες βρίσκονταν πάνω ή κοντά στη γραμμή φτώχειας τώρα με την γιγάντωση της κρίσης έχουν καταρρακωθεί κάτω από αυτήν. Η απουσία προϋποθέσεων για αλλαγή της ζωής και θετικής προοπτικής εντείνει ακόμη περισσότερο τον κοινωνικό αποκλεισμό τους.

Γενικά, υπάρχουν διαφορές στο εισόδημα των μονογονεϊκών οικογενειών ανάλογα με το φύλο του μόνου γονιού, αλλά και τον τύπο της μονογονεϊκότητας. Η κυριότερη δυσκολία, όμως, που αντιμετωπίζουν είναι η επίτευξη ή η διατήρηση ικανοποιητικού επιπέδου διαβίωσης, στην καλύτερη

εκδοχή με κύρια εισοδηματική πηγή την απασχόληση του μόνου γονιού. Ο κίνδυνος διολίσθησης στη φτώχεια και τον κοινωνικό αποκλεισμό, με περιορισμένες δυνατότητες εξόδου, είναι αρκετά μεγάλος εξαιτίας της δυσμενέστερης θέσης των γυναικών/μόνων μητέρων στην αγορά εργασίας και της περιορισμένης αποτελεσματικότητας του συστήματος κοινωνικής προστασίας. Ο κίνδυνος για κοινωνικό αποκλεισμό αυξάνεται στον βαθμό που η μονογονεϊκή οικογένεια συγκεντρώνει και άλλα χαρακτηριστικά, όπως αν έχει μεγάλο αριθμό παιδιών ή άτομο με αναπηρία ή χρόνιο πρόβλημα υγείας ή αν ανήκει και σε άλλη, μη ευνοημένη ομάδα (π.χ. τσιγγάνα/μόνη μητέρα, μετανάστρια/μόνη μητέρα).

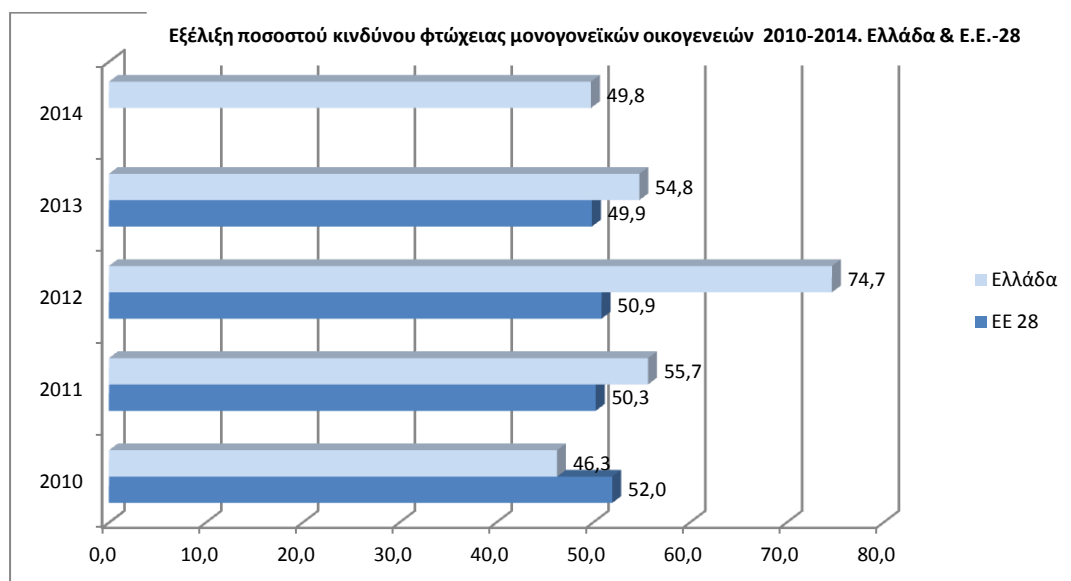
Ο κίνδυνος της φτώχειας στα μονογονεϊκά νοικοκυριά όπως προαναφέρθηκε είναι υψηλότερος σε σχέση με άλλες πληθυσμιακές ομάδες. Σύμφωνα με στοιχεία της Eurostat για το 2013, το ποσοστό των νοικοκυριών με ένα γονέα και εξαρτώμενα παιδιά που βρίσκεται σε κίνδυνο φτώχειας φθάνει το 50% αποκλίνοντας πολύ από άλλους τύπους νοικοκυριών όπως νοικοκυριά με 2 γονείς με 3 ή περισσότερα παιδιά (32,2%), νοικοκυριά με 2 γονείς και 2 παιδιά (18,7%), νοικοκυριά με 2 γονείς και 1 παιδί (19,2%) και μονοπρόσωπα νοικοκυριά (33,3%).

Πηγή: Eurostat, *People at risk of poverty or social exclusion by income quintile and household type*

Στην Ελλάδα το ποσοστό του κινδύνου φτώχειας των μονογονεϊκών οικογενειών καταγράφει αυξητικές τάσεις και μάλιστα συγκρινόμενο με το μέσο όρο σε επίπεδο Ε.Ε. (28 κράτη – μέλη) είναι υψηλότερο σε όλα τα έτη από το 2008 και μετά. Η απόκλιση γιγαντώνεται το 2012 οπότε και το ποσοστό φτώχειας των μονογονεϊκών οικογενειών στην Ελλάδα ανέρχεται σχεδόν στο 75%, ενώ στην Ε.Ε. των 28 κρατών μελών είναι μόλις 50,9%. Από το 2013 μέχρι και το 2014 το ποσοστό αυτό

μειώνεται αισθητά στο 49,8% (2014) παρά το γεγονός ότι αποτυπώνει μια δραματική κατάσταση για το τύπο αυτόν νοικοκυριού.

Πηγή: Eurostat, *People at risk of poverty or social exclusion by income quintile and household type*

Ειδικότερα στην Ελλάδα, σύμφωνα με στοιχεία της Ελληνικής Στατιστικής Αρχής, ο κίνδυνος φτώχειας για νοικοκυριά με παιδιά το 2012 είναι υψηλός. Για το σύνολο των νοικοκυριών με εξαρτώμενα παιδιά είναι 28,1% (έναντι 23,2% το 2011), ενώ στα μονογονεϊκά νοικοκυριά με ένα τουλάχιστον εξαρτώμενο παιδί είναι 66% (έναντι 43,2% το 2011). Επίσης, είναι ιδιαίτερα ανησυχητικό ότι οι μεγαλύτερες ομάδες παιδιών που κινδυνεύουν από τη φτώχεια είναι τα παιδιά που ζουν σε μονογονεϊκά νοικοκυριά.

Κίνδυνος φτώχειας μετά τις κοινωνικές μεταβιβάσεις, κατά τύπο νοικοκυριού

Τύπος Νοικοκυριού	Ποσοστό
Νοικοκυριά χωρίς εξαρτώμενα παιδιά	18,6
Νοικοκυριά με εξαρτώμενα παιδιά	28,1
Μονογονεϊκό νοικοκυριό με τουλάχιστον ένα εξαρτώμενο παιδί	66
Δύο ενήλικες με 1 εξαρτώμενο παιδί	25,3
Δύο ενήλικες με 2 εξαρτώμενα παιδιά	25,9
Δύο ενήλικες με 3 ή περισσότερα εξαρτώμενα παιδιά	36,8
Δύο ή περισσότεροι ενήλικες με εξαρτώμενα παιδιά	27
Τρεις ή περισσότεροι ενήλικες με εξαρτώμενα παιδιά	31,3

Πηγή: ΕΛ. ΣΤΑΤ., Έρευνα εισοδήματος & συνθηκών διαβίωσης των νοικοκυριών. Κίνδυνος φτώχειας, 2012

2.1.3 Παιδική φτώχεια

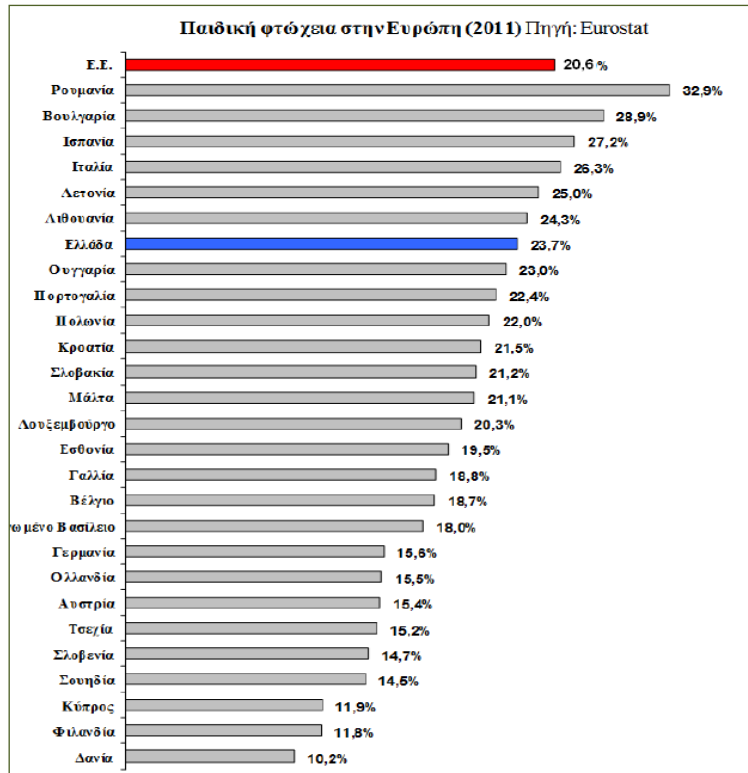
Η φτώχεια των παιδιών αποτελεί ένα όλο και πιο ανησυχητικό ζήτημα, καθώς όλο και περισσότερα παιδιά απειλούνται από τη φτώχεια ή τον κοινωνικό αποκλεισμό σε πολλά κράτη της Ευρωπαϊκής Ένωσης λόγω της οικονομικής κρίσης. Μεταξύ των 27 χωρών της Ε.Ε. η Ελλάδα κατέχει το έβδομο υψηλότερο ποσοστό παιδικής φτώχειας ήτοι 23,7% (2011) υπερβαίνοντας το μέσο όρο σε Ευρωπαϊκό επίπεδο (20,6%).

Σχεδόν **ένα στα τρία** παιδιά που ζουν στην Ελλάδα απειλούνται από την φτώχεια και τον κοινωνικό αποκλεισμό, ενώ το ποσοστό φτάνει το **ένα στα δύο** για τα παιδιά από γονείς χαμηλού επιπέδου εκπαίδευσης και **δύο στα πέντε** για τα παιδιά των οποίων τουλάχιστον ένας γονέας είναι αλλοδαπής ιθαγένειας.

Ειδικότερα, στην Ελλάδα, το 2011 τα φτωχά παιδιά ανέρχονται σε 465.000. Συνολικά ο δείκτης «φτώχεια ή κοινωνικός αποκλεισμός» αφορούσε 597.000 παιδιά, δηλαδή ποσοστό 30,4%, που σημαίνει αύξηση κατά 9,1% από το 2010. Σύμφωνα δε με την έρευνα εισοδήματος και συνθηκών διαβίωσης των νοικοκυριών της ΕΛ. ΣΤΑΤ., το 2012 το ποσοστό φτώχειας για τα άτομα έως 17 ετών πριν τις κοινωνικές μεταβιβάσεις⁵ ανήλθε στο 32,1%. Τα παιδιά που διαβιούσαν σε «συνθήκες συσσώρευσης πολλαπλών μειονεξιών», δηλαδή σε νοικοκυριά που χαρακτηρίζονται από φτώχεια, από σοβαρή υλική αποστέρηση και από χαμηλή ένταση εργασίας, το 2011 έφθασαν στο 3,5% και ο αριθμός τους εκτινάχτηκε στα 69.000 παιδιά από 12.000 παιδιά που ήταν το αντίστοιχο μέγεθος το 2010.

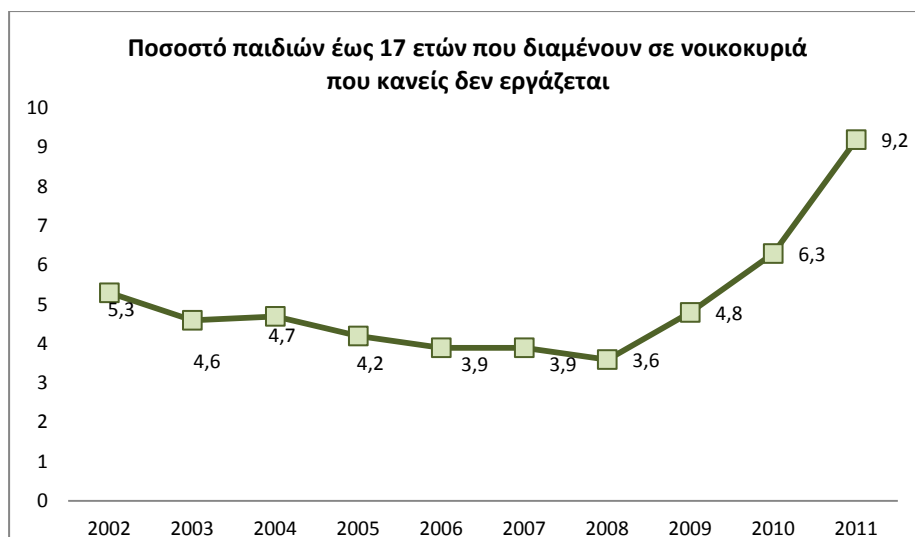
Ακόμα, το 16,4% του συνόλου των ανηλίκων εμφανίζεται να διαβιεί σε νοικοκυριά με «σοβαρή υλική αποστέρηση», ποσοστό που αντιστοιχεί σε 322.000 παιδιά, αριθμός αυξημένος κατά 89.000 άτομα ή ποσοστιαία αύξηση της τάξης του 38,2%, μεταξύ 2010 και 2011. Η αντίστοιχη ποσοστιαία αύξηση μεταξύ 2010 και 2011 για την ηλικιακή ομάδα 6 έως 11 φθάνει το 46,7%. Οι ομάδες που πλήττονται κυρίως είναι παιδιά μονογονεϊκών οικογενειών και οικογενειών με τρία ή περισσότερα παιδιά, νοικοκυριών με χαμηλή ένταση εργασίας, νοικοκυριών με ενήλικες που έχουν χαμηλό μορφωτικό επίπεδο, είναι κάτω των 25 ετών, συνταξιούχοι, ανασφάλιστοι, ανειδίκευτοι εργάτες, ανάπηροι ή χρόνια πάσχοντες. Επίσης ιδιαίτερα υψηλά ποσοστά παιδικής φτώχειας καταγράφονται σε παιδιά νοικοκυριών σε αγροτικές περιοχές, σε παιδιά οικονομικών μεταναστών και άλλων ομάδων με πολιτισμικές ιδιαιτερότητες (π.χ. Ρομά).

⁵ Δεν περιλαμβάνονται στο εισόδημα τα κοινωνικά επιδόματα

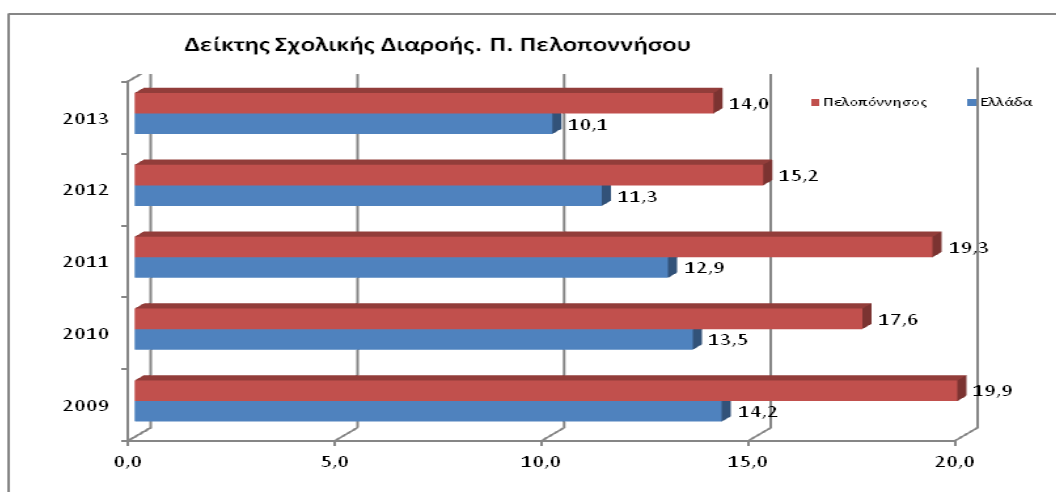
Βασικό ζήτημα της οικονομικής κρίσης και των συνθηκών που οδήγησαν σε αυτή αποτελεί η αδυναμία των νοικοκυριών που βρίσκονται ή απειλούνται από τον κίνδυνο φτώχειας να επιτύχουν την έξοδο τους από αυτή. Από στοιχεία της Eurostat προκύπτει ότι η εμμονή της φτώχειας, δηλαδή οι μακροχρόνια φτωχοί, εμφανίζουν αυξητική τάση σε όλη την Ευρώπη. Ιδιαίτερα στα παιδιά, σε ευρωπαϊκό επίπεδο, ο εν λόγω δείκτης παρουσιάζει μεγαλύτερη αύξηση (από 10% το 2009 σε 12,1% το 2010) σε σύγκριση με το συνολικό πληθυσμό. Στην Ελλάδα το 2010 η εμμονή της φτώχειας, υπολογιζόμενη στο 60% του συνολικού διαθέσιμου εισοδήματος, κυμαίνεται στο 17,6% στο σύνολο του πληθυσμού και στο 21,4% για τους ανήλικους.

Η παιδική φτώχεια επηρεάζεται από μια σειρά παραμέτρων μεταξύ των οποίων και η εργασιακή κατάσταση των γονέων. Πολλά παιδιά ζουν σε νοικοκυριά τα οποία πλήττονται από την ανεργία με μικρότερη ή μεγαλύτερη ένταση. Το ποσοστό των παιδιών που ζει σε νοικοκυριά στα οποία η ένταση εργασίας είναι μηδενική έχει αυξηθεί κατά 2,9 μονάδες μεταξύ 2010 και 2011. Ειδικότερα, στην Περιφέρεια Πελοποννήσου το 2010 σύμφωνα με στοιχεία της ΕΛ. ΣΤΑΤ., στο 1,8% των μονογονεϊκών οικογενειών ο γονέας δεν εργαζόταν. Αντίστοιχα τα νοικοκυριά με δύο γονείς στα οποία κανείς δεν εργάζεται φθάνουν το 5,1%, ενώ νοικοκυριά με δύο γονείς με τον έναν να είναι εργαζόμενος αποτελούν το 38,8%. Τέλος, το ποσοστό των νοικοκυριών με παιδιά κάτω των 18 ετών με δύο γονείς οι οποίοι εργάζονται είναι 51,2%.

Τα παιδιά που ζουν σε συνθήκες φτώχειας βιώνουν στέρηση υλικών, πνευματικών και συναισθηματικών πόρων απαραίτητων για την επιβίωση, την ανάπτυξη και την επιτυχία, αδύναμα έτσι να απολαύσουν τα δικαιώματά τους, να εκμεταλλευτούν όλες τους τις δυνατότητες ή να συμμετάσχουν ως πλήρη και ίσα μέλη της κοινωνίας (Έκθεση UNICEF: Η Κατάσταση των Παιδιών στον Κόσμο 2005). Ειδικότερα αντιμετωπίζουν προβλήματα σχετικά με ανεπαρκείς συνθήκες στέγασης και υγειονομικής περίθαλψης, περιορισμένες ευκαιρίες στην εκπαίδευση και έλλειψη καλών τροφίμων και ενδυμάτων. Στην Ελλάδα το ποσοστό των νοικοκυριών με παιδιά που δήλωσαν αδυναμία για τη διατροφή ανέρχεται σε 44,3% το 2011, από 21,6% που ήταν το 2010. Τα υψηλά αυτά ποσοστά τεκμηριώνουν και τα συχνά φαινόμενα περιστατικών υποσιτισμού μαθητών που έχουν καταγραφεί σε πολλά σχολεία της χώρας μεταξύ των οποίων και στην Περιφέρεια Πελοποννήσου. Σημειώνεται επίσης ότι το φαινόμενο της φτώχειας φαίνεται να συνδέεται και με τη σχολική διαρροή και την πρόωγη ένταξη στην αγορά εργασίας. Παλαιότερη έρευνα εισοδήματος και συνθηκών διαβίωσης των νοικοκυριών (EU –SILC 2003) δείχνει ότι τα παιδιά που προέρχονται από φτωχό νοικοκυριό έχουν δέκα φορές μεγαλύτερη πιθανότητα να διακόψουν την εννιάχρονη υποχρεωτική εκπαίδευση, από ότι τα μη φτωχά παιδιά (ποσοστό σχολικής διαρροής 1,64% έναντι 0,15%). Μία από τις κύριες αιτίες για τη διακοπή της βασικής εκπαίδευσης είναι η εισοδος των παιδιών στην αγορά εργασίας για την απόκτηση εισοδήματος (Παιδαγωγικό Ινστιτούτο 2013). Σε ένα περιβάλλον όπου σχεδόν το 10% των παιδιών διαβιεί σε ένα νοικοκυριό όπου δεν εργάζεται ούτε ένα ενήλικο μέλος της οικογένειας (Συνήγορος του Παιδιού 2013), ο αριθμός των παιδιών που εργάζονται παράνομα εκτιμάται ότι κυμαίνεται μεταξύ 60.000 και 100.000 (Δίκτυο για τα Δικαιώματα του Παιδιού 2013). Τα παιδιά αυτά αποτελούν φθηνά εργατικά χέρια, δουλεύουν ως επί το πλείστον ανασφάλιστα και κατά σειρά προτεραιότητας στον αγροτικό/κτηνοτροφικό κλάδο, στη βιομηχανία, στο εμπόριο, στην οικοδομή και τέλος στον τουρισμό. Ειδικά για το δείκτη της σχολικής διαρροής στην Περιφέρεια Πελοποννήσου, είναι κρίσιμο να διαπιστωθεί ότι αυτός μειώνεται σημαντικά από το 2009 (19,9)% σε σχέση με το 2013 (14%), παρά το γεγονός ότι παραμένει

υψηλότερος από τον Εθνικό μέσο όρο (10%) και τον αντίστοιχο Ευρωπαϊκό (12%). Ένα, ωστόσο, ενδιαφέρον στοιχείο που προκύπτει είναι ότι ανδρικός πληθυσμός είναι περισσότερο ευάλωτος στη σχολική διαρροή (2009:30%, 2013:17%) σε σχέση με το γυναικείο. Όσον αφορά τους γενικούς δείκτες για την εκπαίδευση (συμμετοχή στη τριτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση) για τις ηλικίες 25-64 διαπιστώνεται σημαντική αύξηση το 2013 (59,4%) σε σχέση με δέκα χρόνια πριν το 2003 (45,5%). Στο δείκτη συμμετοχής του πληθυσμού στην τριτοβάθμια εκπαίδευση διαπιστώνεται ακόμη μεγαλύτερη πρόοδος το 2013 (19,1%) σε σχέση με το 2003 (11,8%), ενώ η συσχέτιση γυναικών και ανδρών είναι σχεδόν ισοσκελισμένη.

Πηγή: Eurostat, 2015

Εν κατακλείδι, η φτώχεια φαίνεται να αποτελεί έναν ισχυρό αιτιώδη παράγοντα αναπαραγωγής καταστάσεων φτώχειας και κοινωνικού αποκλεισμού. Τα παιδιά φτωχών οικογενειών έχουν περισσότερες πιθανότητες να γίνουν αργότερα φτωχοί γονείς, αναπαράγοντας το σύνδρομο της φτώχειας από γενιά σε γενιά (διαγενεακή μεταβίβαση φτώχειας).

2.1.4 Άνεργοι/ες & Μακροχρόνια άνεργοι/ες

Άνεργοι

Η ελληνική οικονομία αντιμετωπίζει προβλήματα χρέους και ελλειμμάτων, αλλά και σοβαρά διαρθρωτικά προβλήματα. Οι συνέπειες της οικονομικής κρίσης, αλλά και των υφιστάμενων πολιτικών για την αναχαίτισή της αποτυπώνονται σε πολλούς τομείς της οικονομικής και κοινωνικής ζωής μεταξύ των οποίων και η αγορά εργασίας, που είναι από τους πρώτους τομείς στους οποίους φάνηκαν εντονότατα οι επιπτώσεις της κρίσης. Ένα από τα μείζονα προβλήματα, συνεπεία της κρίσης, είναι η ανεργία.

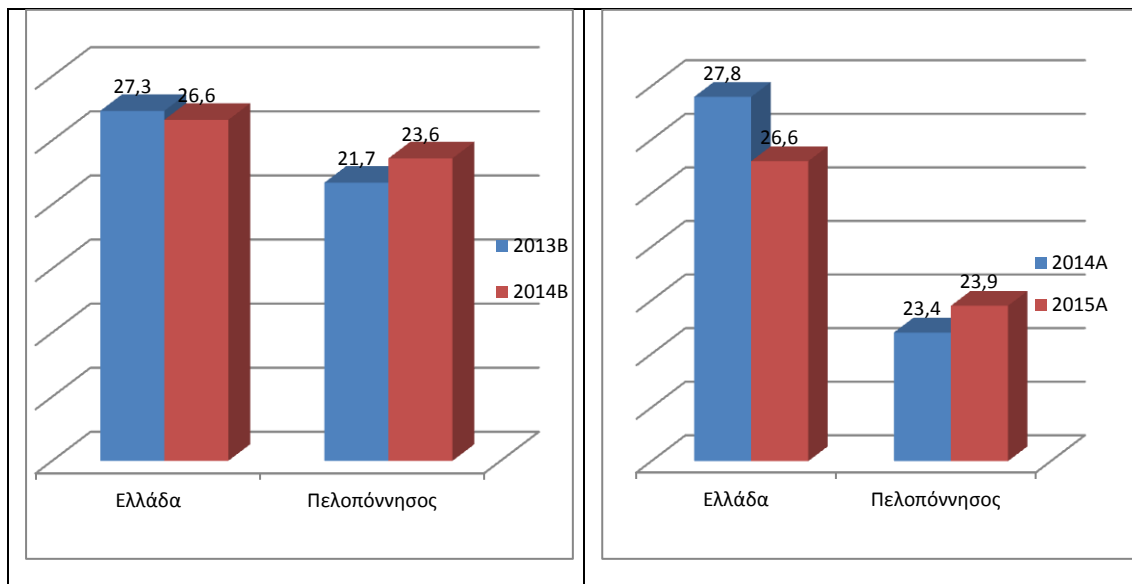
Η Ελλάδα είχε πάντα υψηλότερα ποσοστά του μέσου Ευρωπαϊκού όρου. Η διαφορά ήταν μικρή τα χρόνια προ κρίσης και σχεδόν εκμηδενίστηκε το 2008 και το 2009, όταν τα αποτελέσματα της κρίσης ήταν περισσότερο ορατά στις Ευρωπαϊκές χώρες και δεν είχαν ακόμη φανεί έντονα στην ελληνική αγορά εργασίας. Στη συνέχεια όμως τα ποσοστά ανεργίας σημείωσαν ραγδαία επιδείνωση στην Ελλάδα, τόσο σε σχέση με το παρελθόν, όσο και συγκριτικά με την Ε.Ε.

Σύμφωνα με στοιχεία της Eurostat, το ποσοστό ανεργίας από 7,7% που ήταν το 2008 εκτοξεύτηκε στο 24,3% το 2012, ενώ από την έρευνα εργατικού δυναμικού της ΕΛ. ΣΤΑΤ., το ποσοστό ανεργίας συνέχισε την ανοδική του πορεία και το τρίτο τρίμηνο του 2013 αγγίζοντας το 27%. Η ανεργία ακολουθεί την ίδια δραματική πορεία σε όλες τις Περιφέρειες της χώρας. Ειδικότερα, στην Περιφέρεια Πελοποννήσου, το ποσοστό ανεργίας την τετραετία 2008-2012 υπερδιπλασιάστηκε (8%: 2009, 19,9% : 2012), ενώ το τρίτο τρίμηνο του 2013 σημείωσε περαιτέρω αύξηση της τάξης του 22,90% καταλαμβάνοντας την ένατη θέση μεταξύ των περιφερειών της χώρας. Όπως αναφέρθηκε και παραπάνω η ανεργία φάνηκε να μειώνεται στο β τρίμηνο του 2013, αλλά αυξήθηκε σταδιακά τόσο στο β τρίμηνο του 2014 όσο και στο α τρίμηνο του 2015 στη Περιφέρεια Πελοποννήσου. Το ενθαρρυντικό στοιχείο είναι ότι τα επίπεδα ανεργίας είναι χαμηλότερα σε σχέση με εκείνα που αποτυπώνονται σε εθνικό επίπεδο.

Με βάση, επίσης, τα πρόσφατα στοιχεία της Συνοπτικής Έκθεσης του ΟΑΕΔ το ποσοστό των αλλοδαπών ανέργων στο σύνολο των ανέργων της χώρας, το Νοέμβριο του 2013, αγγίζει το 6,3%. Από το σύνολο των μεταναστών περισσότερο πλήττονται από την ανεργία οι υπήκοοι τρίτων χωρών (4,81%). Οι εγγεγραμμένοι, ωστόσο, μακροχρόνια άνεργοι (άνω των 12 μηνών) είναι στο σύνολό τους σχεδόν Έλληνες (96%). Σε ότι αφορά τους αλλοδαπούς, το ποσοστό μακροχρόνια ανέργων για τους υπηκόους χωρών της Ε.Ε. είναι μόλις 1%, ενώ το αντίστοιχο ποσοστό για τους υπηκόους τρίτων χωρών είναι τριπλάσιο. Η τάση αυτή φαίνεται ότι παρέμεινε σταθερή και για το 2014, το μήνα Νοέμβριο, με μια μικρή αύξηση στο ποσοστό των αλλοδαπών ανέργων τρίτων χωρών στο 4,83% και για τους υπηκόους της ΕΕ στο 1,57%. Αυτό μάλιστα που αποτελεί στοιχείο σημαντικό είναι ότι το ποσοστό αυτό στον ημεδαπό πληθυσμό μειώθηκε πολύ λίγο στο 93,6%. Στην Περιφέρεια Πελοποννήσου το Νοέμβριο του 2013 το ποσοστό των αλλοδαπών ανέργων φθάνει στο 7%, το οποίο αναλύεται σε 3% ανέργων υπηκόων χωρών ΕΕ και 4% ανέργων υπηκόων τρίτων χωρών. Το αντίστοιχο ποσοστό για τον ίδιο μήνα το 2014 αναδεικνύει ότι με βάση τα στοιχεία του ΟΑΕΔ το ποσοστό των Ελλήνων ανέργων μειώνεται στο 92% εις βάρος του ποσοστού των ανέργων αλλοδαπών σε μικρό βαθμό. Από το σύνολο των αλλοδαπών ανέργων, το 23% αφορά μακροχρόνια ανέργους και το υπόλοιπο 77% ανέργους διάρκειας μικρότερης των 12 μηνών. Στην Περιφέρεια Πελοποννήσου οι επιδοτούμενοι άνεργοι είναι συνολικά 4.957 και αντιστοιχούν στο 4% περίπου του συνόλου της χώρας. Το ποσοστό των αλλοδαπών επιδοτούμενων ανέργων επί του συνόλου της Περιφέρειας είναι 11,5%. Αυτό που παρατηρείται στο σύνολο των ανέργων είναι ότι το 2014 μειώνεται σε σχέση με το 2013 αλλά αυξάνεται σημαντικά το ποσοστό εκείνων που είναι εποχιακοί

εργαζόμενοι και δε στον τουρισμό. Στο σύνολο για παράδειγμα των επιδοτούμενων ανέργων το 34% αντιστοιχεί σε αλλοδαπούς εποχικούς τουριστικούς επαγγελματίες.

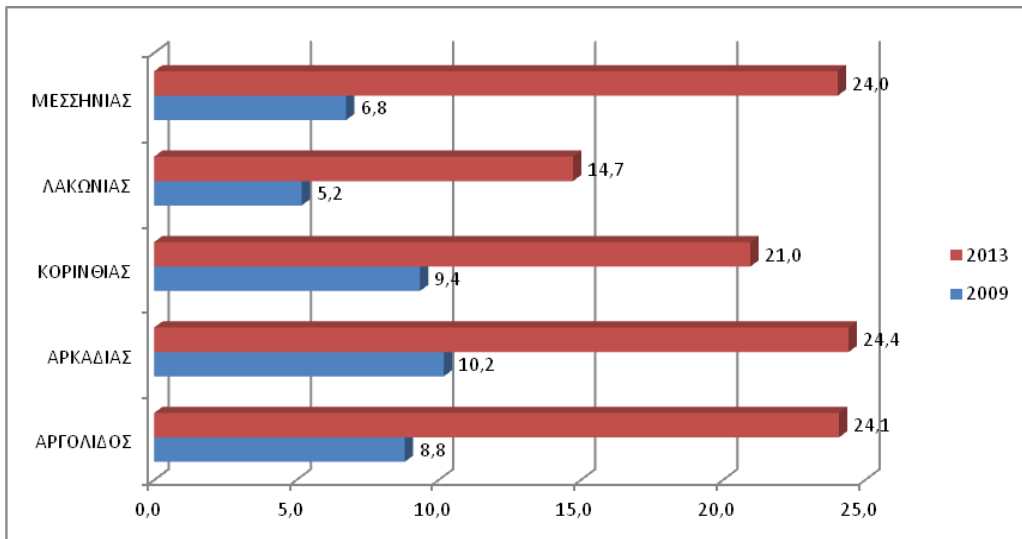
Ανεργία στην Περιφέρεια Πελοποννήσου και στην Ελλάδα, 2013-2015

Η ανεργία συνιστά ένα κρίσιμο παράγοντα που συνδέεται άμεσα με τον κίνδυνο της φτώχειας, στον οποίο εμφανίζονται ιδιαίτερα ευάλωτοι οι μετανάστες, οι Ρομά, τα ΑμεΑ, οι γυναίκες και οι νέοι. Σημαντικοί, επίσης, δείκτες στην καταγραφή και αποτύπωση των επιπτώσεων της κρίσης είναι ο δείκτης της ανεργίας και του ΑΕΠ ανά κάτοικο, ειδικά στο κρίσιμο ζήτημα της αντιμετώπισης της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού. Όπως ήταν αναμενόμενο, οι επιπτώσεις της κρίσης στην αγορά εργασίας στην Ελλάδα έχουν επηρεάσει σημαντικά την ανεργία στην Περιφέρεια Πελοποννήσου και συγκεκριμένα αυτό διαπιστώνεται στο ότι το Β' τρίμηνο του 2014 το ποσοστό αυτό είναι ελαφρώς αυξημένο (23,6%) σε σχέση με εκείνο του 2013 (21,7%) (ΕΛΣΤΑΤ, 2014).

Το στοιχείο αυτό, όπως και τα αντίστοιχα σε εθνικό επίπεδο δείχνουν ότι η ανεργία και ευρύτερα το ζήτημα της απασχολησιμότητας και των όρων που ανακύπτουν σε αυτή, το καθιστά ένα κρίσιμο μέγεθος κοινωνικής αποσταθεροποίησης, σύγκρουσης και αποκλεισμού ιδιαίτερα για τις ευαίσθητες κοινωνικές ομάδες όπως οι γυναίκες, τα ΑμεΑ, οι νέοι, οι μετανάστες κτλ. Γενικά, αυτό που παρατηρείται είναι η τεράστια αύξηση της ανεργίας σε σχέση με το 2009. Το μικρότερο ποσοστό ανεργίας εντοπίζεται στην Π.Ε. Λακωνίας που είναι μικρότερο από το μέσο όρο της Περιφέρειας, δηλαδή σε μια περιοχή με το χαμηλότερο κατά κεφαλήν ΑΕΠ στην Πελοπόννησο (ΕΛΣΤΑΤ, 2013).

Καταγραφή Ανεργίας ανά Περιφερειακή Ενότητα Πελοποννήσου

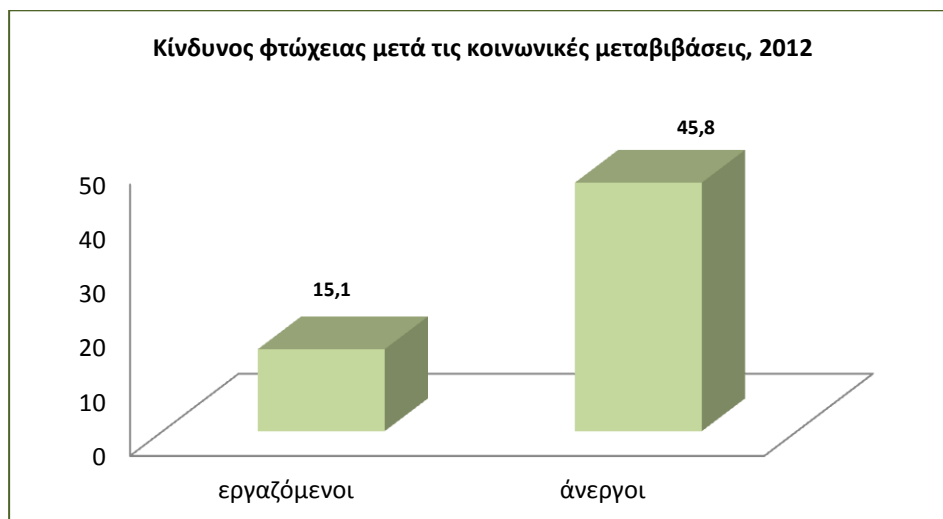
Πηγή: Ελληνική Στατιστική Αρχή (2013)

Ειδικότερα, σύμφωνα και με παλαιότερα στοιχεία του ΟΑΕΔ, οι εγγεγραμμένοι άνεργοι στην Περιφέρεια Πελοποννήσου το Νοέμβριο του 2013 ήταν 36.698 άτομα αντιστοιχώντας στο 4,27% των ανέργων της χώρας. Η ποσοστιαία μεταβολή των ανέργων στην Περιφέρεια στο διάστημα Νοέμβριος 2012 - Νοέμβριος 2013 είναι η τρίτη υψηλότερη (20,19%) στο σύνολο της χώρας μετά της Δυτικής Ελλάδας (23,45%) και του Βορείου Αιγαίου (23,44%).

Από το σύνολο των εγγεγραμμένων ανέργων το 68,61% είναι γυναίκες, ενώ εντονότερα βιώνουν το πρόβλημα της ανεργίας στην Πελοπόννησο τα άτομα ηλικίας 30 - 54 ετών (60%).

Η αδυναμία εύρεσης εργασίας συνιστά ένα από τους βασικούς παράγοντες κινδύνου φτώχειας. Συγκρίνοντας τον κίνδυνο φτώχειας του συνολικού πληθυσμού και των ομάδων του πληθυσμού ανάλογα με τη θέση στην αγορά εργασίας, το μεγαλύτερο κίνδυνο φτώχειας διατρέχουν οι άνεργοι για τους οποίους το 2012 ο κίνδυνος σε σχέση με τους εργαζόμενους ήταν τριπλάσιος.

Η εκρηκτική άνοδος της ανεργίας, που συνεχίζει με γρήγορους ρυθμούς, αναμένεται να οδηγήσει σε περαιτέρω αύξηση του ποσοστού φτώχειας των ανέργων, ιδιαίτερα αν λάβουμε υπόψη και τη συνεχή μείωση των ήδη χαμηλών και μικρής διάρκειας επιδομάτων ανεργίας που παρέχονται στη χώρα μας. Είναι χαρακτηριστικό ότι σύμφωνα με στοιχεία της ΕΛ. ΣΤΑΤ., το τρίμηνο του 2013 ο αριθμός των ανέργων είχε ξεπεράσει το 1 εκ. 350 χιλιάδες, ενώ σύμφωνα με τον ΟΑΕΔ ο αριθμός όσων ελάμβαναν τακτικό επίδομα ανεργίας ήταν μόλις 158 χιλιάδες δηλαδή 1 στους 9 ανέργους. Στην Περιφέρεια Πελοποννήσου μόλις το 14% των εγγεγραμμένων ανέργων ελάμβανε επίδομα το Νοέμβριο του 2013, ενώ υπάρχουν επίσης 2.166 νέες αιτήσεις ανέργων για επιδότηση. Επίσημα στοιχεία για τη φτώχεια των ανέργων στην Πελοπόννησο δεν υπάρχουν. Από παλαιότερη μελέτη (Μπαλούρδος, 2007) υπολογίστηκε ο κίνδυνος φτώχειας των ανέργων στην Περιφέρεια Πελοποννήσου περίπου στο 40% όταν το αντίστοιχο ποσοστό για τους εργαζόμενους ήταν 25,8%.

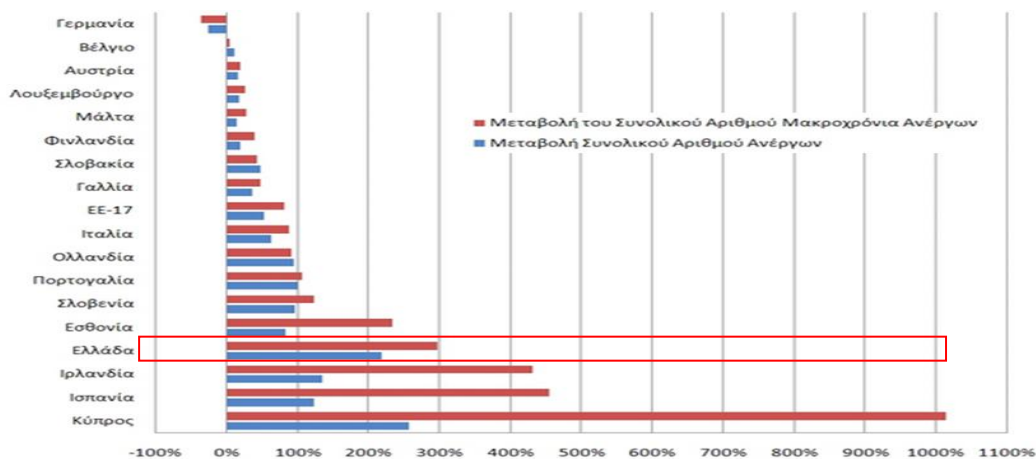
Το ποσοστό ακραίας φτώχειας είναι το ελάχιστο κόστος αξιοπρεπούς διαβίωσης που εκτιμάται το 2013 σε 233€ / μήνα για ένα άτομο που ζει μόνο του και σε 684€/ μήνα για ένα ζευγάρι με δύο παιδιά. Το ποσοστό ακραίας φτώχειας αυξάνεται δραματικά για τους ανέργους που από 4,5 το 2009 φθάνει στο 33,7 το 2013.

Μακροχρόνια άνεργοι

Ένα από τα σημαντικά χαρακτηριστικά της ανεργίας είναι η διάρκειά της. Στο βαθμό που η ανεργία εξελίσσεται σε μακροχρόνιο φαινόμενο, δηλαδή ξεπερνά τους 12 συνεχόμενους μήνες ανεργίας, αποκτά μια μονιμότητα που είναι δύσκολο να ξεπεραστεί. Ο αριθμός των μακροχρόνια ανέργων ως

ποσοστό του συνολικού αριθμού των ανέργων έχει επιδεινωθεί σημαντικά από το 2008 έως το 2012 στις περισσότερες χώρες της Ευρωζώνης. Η αύξηση του αριθμού των μακροχρόνια ανέργων, κατά την περίοδο 2008-2012, ξεπερνάει το 200% στις περιπτώσεις της Κύπρου (1014,3%), Ισπανίας (455,1%), Ιρλανδίας (431,1%), Ελλάδας (297,6%) και Εσθονίας (233,6%).

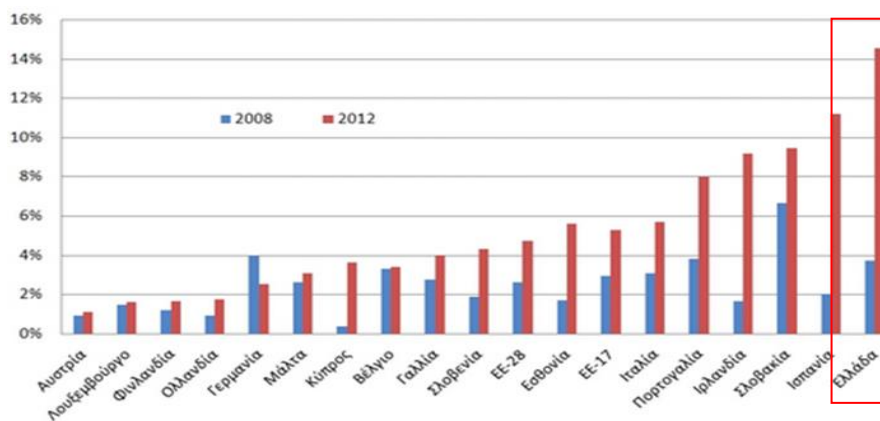
Μεταβολή αριθμού ανέργων και αριθμού μακροχρόνια ανέργων: 2008-2012 (%)

Πηγή: Eurostat (lfsa_ugad database)

Ωστόσο, το μεγαλύτερο πρόβλημα στην Ευρωζώνη συναντάται στις περιπτώσεις της Ελλάδας και της Ισπανίας στις οποίες η μακροχρόνια ανεργία ως ποσοστό του εργατικού δυναμικού από 3,69% και 2,03% το 2008, ανήλθε σε 14,51% και 11,19% αντίστοιχα.

Μακροχρόνια ανεργία ως ποσοστό του εργατικού δυναμικού

Πηγή: Eurostat (lfsa_ugad, lfsi_emp_a)

Σύμφωνα με στοιχεία της ΕΛ. ΣΤΑΤ, το πρώτο τρίμηνο του 2015 οι μακροχρόνια άνεργοι στην Ελλάδα αποτελούν το 71,6% των ανέργων, ενώ γενικά παρατηρείται στην Περιφέρεια το μικρότερο ποσοστό στη ανεργία μετά το Βόρειο Αιγαίο. Ειδικά για την Περιφέρεια Πελοποννήσου η μακροχρόνια ανεργία αποτελεί ένα σημαντικό πρόβλημα με τους μακροχρόνια ανέργους το 2012 να φθάνουν στο

70% των ανέργων στην Περιφέρεια. Ο δείκτης μακροχρόνιας ανεργίας επί του συνόλου των ανέργων είναι πολύ υψηλός της τάξης και το ανησυχητικό είναι ότι αυξάνεται σταθερά σε περιφερειακό επίπεδο, αφού μέχρι το 2014 άγγιξε το 73,8%. και κατατάσσει την Πελοπόννησο στις πέντε Περιφέρειες της Ελλάδας με την υψηλότερη μακροχρόνια ανεργία πάνω από τον εθνικό μέσο όρο με πρώτη αυτή της Αττικής (77,3%). Το ανησυχητικό με τα παρακάτω δεδομένα είναι ότι το φαινόμενο της ανεργίας εξελίσσεται σε μόνιμο για μεγάλο μέρος του πληθυσμού της Πελοποννήσου, της Ελλάδας ακόμα και της Ευρωπαϊκής Ένωσης των 28, αφού το 49,3% το 2014 των μακροχρόνιων ανέργων αποτελεί ένα δείκτη που επιβεβαιώνει το κίνδυνο της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού στην Ευρώπη.

Δείκτης μακροχρόνιας ανεργίας ως ποσοστό των συνολικά ανέργων

ΕΤΟΣ	ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ	ΣΥΝΟΛΟ ΧΩΡΑΣ	ΕΕ28
2010	58,6	44,6	40,1
2011	57,9	49,3	43,1
2012	70,2	59,1	44,6
2013	71,4	67,1	47,4
2014	73,8	73,5	49,3

Πηγή: Eurostat, 2015

Σύμφωνα με στοιχεία της Eurostat ο ρυθμός μακροχρόνιας ανεργίας στην Περιφέρεια από το 2008 και μετά αυξάνεται συνεχώς και το 2012 φθάνει στο 13,63%. Τα πλέον πρόσφατα στοιχεία για τη μακροχρόνια ανεργία δίδονται από τον ΟΑΕΔ και αφορούν τον Απρίλιο του 2015 και του 2014 αντίστοιχα. Το συγκεκριμένο μήνα το ποσοστό των μακροχρόνια ανέργων στην Πελοπόννησο επί του συνόλου των ανέργων άγγιξε το 50,50%, ενώ τον Απρίλιο του 2012 το αντίστοιχο ποσοστό ήταν 37,09% και το 2014 48,53%.

ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΕΣ	Απρίλιος 2014		Απρίλιος 2015	
	% ΜΑΚΡΟΧΡΟΝΙΑ ΕΓΓΕΓΡΑΜΜΕΝΩΝ ΑΝΕΡΓΩΝ ΣΤΟ ΣΥΝΟΛΟ ΤΗΣ ΧΩΡΑΣ	% ΕΓΓΕΓΡΑΜΜΕΝΩΝ ΜΑΚΡΟΧΡΟΝΙΑ ΑΝΕΡΓΩΝ ΣΤΟ ΣΥΝΟΛΟ ΤΩΝ ΑΝΕΡΓΩΝ	% ΜΑΚΡΟΧΡΟΝΙΑ ΕΓΓΕΓΡΑΜΜΕΝΩΝ ΑΝΕΡΓΩΝ ΣΤΟ ΣΥΝΟΛΟ ΤΗΣ ΧΩΡΑΣ	% ΕΓΓΕΓΡΑΜΜΕΝΩΝ ΜΑΚΡΟΧΡΟΝΙΑ ΑΝΕΡΓΩΝ ΣΤΟ ΣΥΝΟΛΟ ΤΩΝ ΑΝΕΡΓΩΝ
ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ ΚΑΙ ΘΡΑΚΗ	6,39	55,72	6,13	53,84
ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ	19,64	57,08	19,49	57,34
ΔΥΤΙΚΗ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ	3,22	54,94	3,29	52,16
ΗΠΕΙΡΟΣ	3,32	53,77	3,39	54,10
ΘΕΣΣΑΛΙΑ	7,36	54,26	7,59	56,08
ΙΟΝΙΑ ΝΗΣΙΑ	0,84	32,18	0,84	32,17
ΔΥΤΙΚΗ ΕΛΛΑΔΑ	8,45	57,79	8,82	59,70
ΣΤΕΡΕΑ ΕΛΛΑΔΑ	5,13	54,36	5,27	57,46
ΑΤΤΙΚΗ	36,25	53,72	35,55	56,78
ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΣ	3,94	48,53	4,13	50,50
ΒΟΡΕΙΟ ΑΙΓΑΙΟ	1,22	46,29	1,30	46,67
ΝΟΤΙΟ ΑΙΓΑΙΟ	0,95	35,51	0,97	32,86
ΚΡΗΤΗ	3,30	45,18	3,23	45,01

Προφίλ μακροχρόνια ανέργων Περιφέρειας Πελοποννήσου

Μακροχρόνια άνεργοι	19.089	%
Γυναίκες	12.100	63,4
Άνδρες	6.989	36,6
< 30 ετών	4.495	23,5
30-54 ετών	11.860	62,1
>55 ετών	2.734	14,3
χωρίς εκπαίδευση	370	1,9
Έλληνες υπήκοοι	18.313	95,9
Αλλοδαποί Κοινοτικοί	410	2,1
Αλλοδαποί Τρίτων Χωρών	366	1,9

Πηγή: ΟΑΕΔ, Εγγεγραμμένοι άνεργοι στο μητρώο του ΟΑΕΔ, Απρίλιος 2015

Η μακροχρόνια ανεργία όπως προκύπτει από τον παραπάνω πίνακα πλήττει κυρίως το γυναικείο φύλο και τα άτομα παραγωγικής ηλικίας (30-54 ετών) που τον Απρίλιο του 2015 αποτελούν περίπου το 65% των μακροχρόνια ανέργων. Στο σύνολό τους σχεδόν (96%) οι μακροχρόνια άνεργοι είναι Έλληνες, ενώ σε αυτούς αυξάνεται διαχρονικά το ποσοστό των κοινοτικών αλλοδαπών και των αλλοδαπών τρίτων χωρών αφού και αυτοί πλέον είναι εκτεθειμένοι για παραπάνω από δώδεκα μήνες στην ανεργία και κατηγοριοποιούνται ως μακροχρόνια άνεργοι. Αναφορικά, τέλος, με τον κίνδυνο φτώχειας, είναι κατά πολύ μεγαλύτερος για τους άνεργους (45,8%: 2012) έναντι των εργαζόμενων (15,1% : 2012) και πόσο μάλλον για τους μακροχρόνια άνεργους.

2.1.5. Μετανάστες

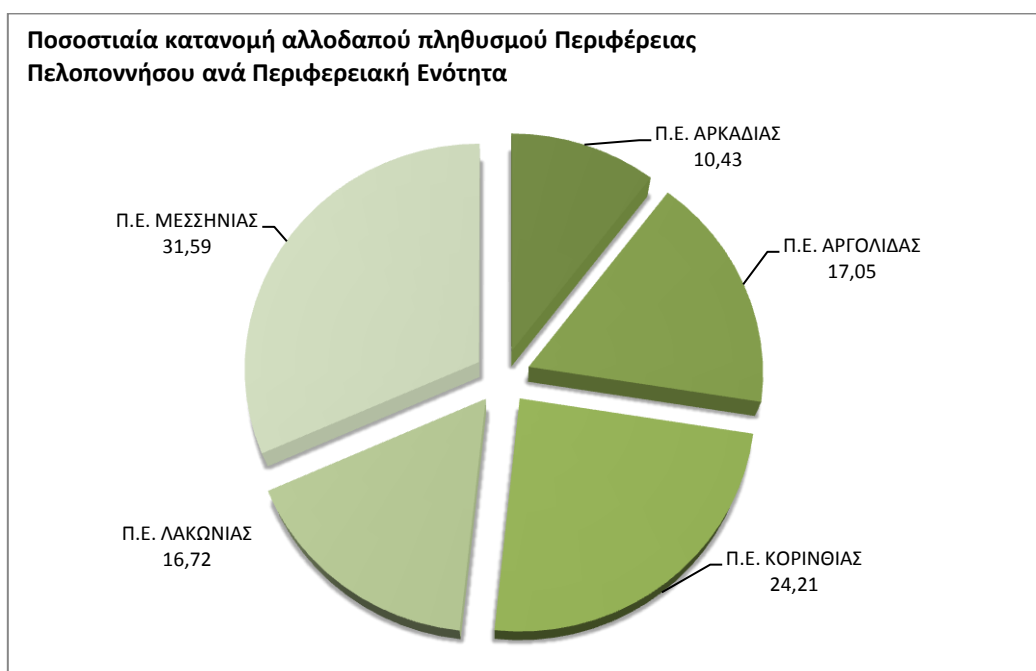
Σύμφωνα με σχετική έκθεση του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών ο αριθμός των μεταναστών το 2013 έχει αυξηθεί δραματικά, με τουλάχιστον 232 εκατομμύρια ανθρώπους να έχουν εγκαταλείψει τις πατρίδες τους για τις χώρες της Ευρώπης και της Ασίας αναζητώντας ένα επαρκές επίπεδο διαβίωσης. Στην έκθεση αναφέρεται ότι ο αριθμός των μεταναστών αυξήθηκε απότομα κατά την τελευταία δεκαετία, από 175 εκατ. που ήταν το 2000. Τα δύο τρίτα των μεταναστών ανά τον κόσμο - ή περίπου 140 εκατ. άνθρωποι - αναζήτησαν νέο τόπο διαμονής σε χώρες της Ευρώπης και της Ασίας. Ο πιο δημοφιλής προορισμός είναι οι Ηνωμένες Πολιτείες. Άλλες χώρες με αυξημένο αριθμό μεταναστών είναι η Ρωσία με 11 εκατομμύρια, η Γερμανία με 10 εκατομμύρια και η Σαουδική Αραβία με 9 εκατομμύρια ανθρώπους.

Στην Ελλάδα, σύμφωνα με καταμέτρηση του ΥΠΕΣ (9/2011), οι νόμιμοι μετανάστες ανέρχονται στους 621.178, ενώ ο αριθμός των παράνομων μεταναστών εκτιμάται ότι ανέρχεται στους 450.000 περίπου το 2011.

Βάσει της τελευταίας απογραφής πληθυσμού (2011) της Ελληνικής Στατιστικής Αρχής, οι αλλοδαποί αποτελούν το 9,2% του πληθυσμού της χώρας και η μεταναστευτική κίνηση καταγράφει διαχρονικά αυξητικές τάσεις.

Στην Περιφέρεια Πελοποννήσου βάσει της ίδιας απογραφής είναι συγκεντρωμένο το 12% του αλλοδαπού πληθυσμού της χώρας. Ειδικότερα καταγράφονται 61.902 αλλοδαποί κάτοικοι που αποτελούν το 10,71% του μόνιμου πληθυσμού της Περιφέρειας.

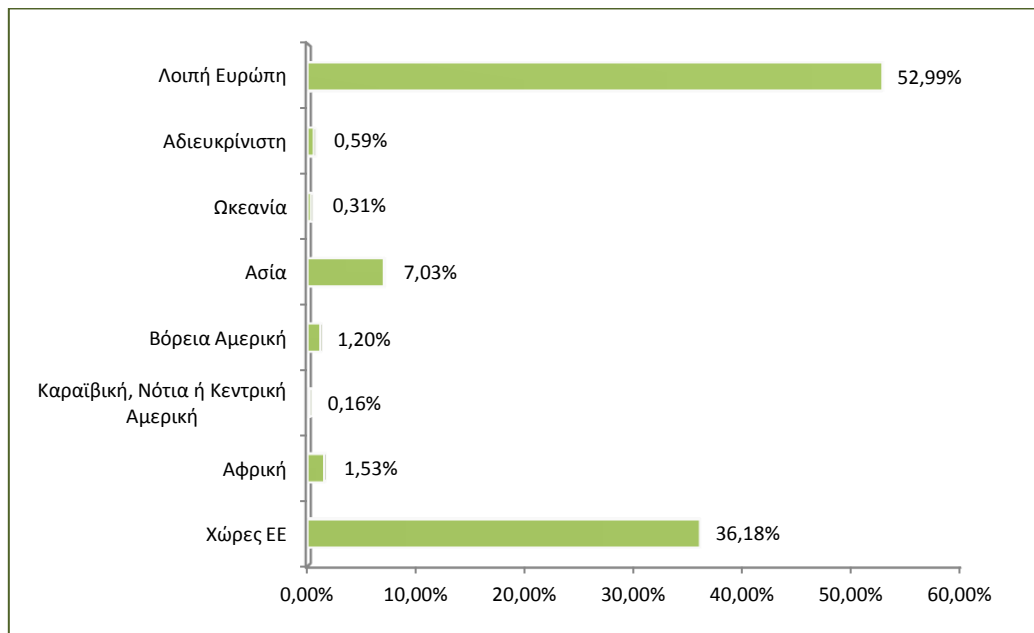
Σε ενδοπεριφερειακό επίπεδο, μεγαλύτερες συγκεντρώσεις αλλοδαπών καταγράφονται στις Περιφερειακές Ενότητες Μεσσηνίας (31,59%) και Κορινθίας (24,21%), ενώ οι λιγότεροι μετανάστες εντοπίζονται στην Αρκαδία (10,43%).

Πηγή : ΕΛ. ΣΤΑΤ., Απογραφή Πληθυσμού 2011

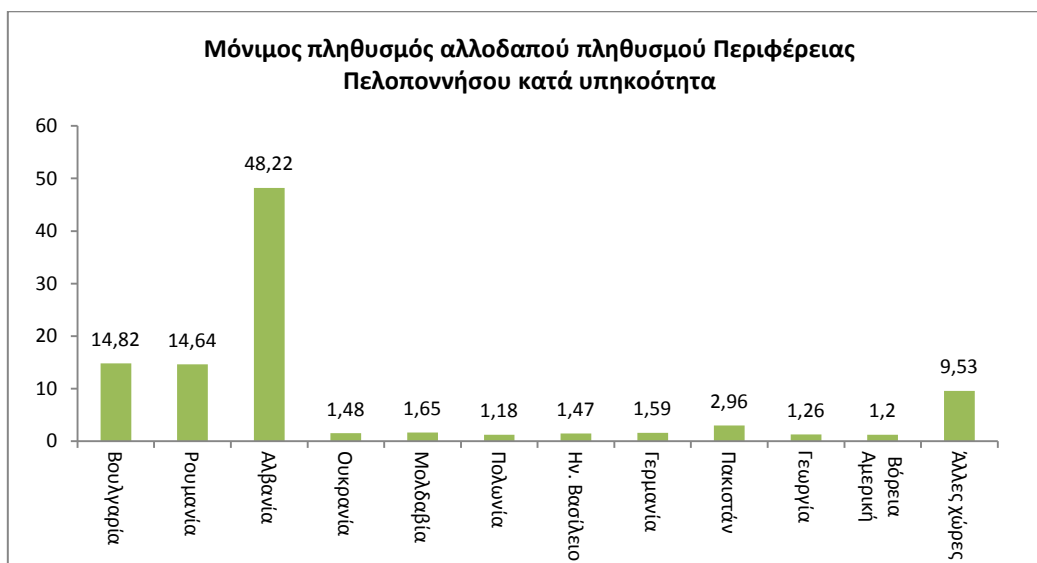
Από το σύνολο των μεταναστών το 36% προέρχεται από χώρες της Ε.Ε., ενώ το 53% από την υπόλοιπη Ευρώπη. Το 7% των μεταναστών έχουν Ασιατική υπηκοότητα και το 2% Αφρικανική υπηκοότητα. Πολύ μικρά είναι τα ποσοστά αλλοδαπών από την Ωκεανία, τη βόρεια, νότια ή κεντρική Αμερική

Αλλοδαπός πληθυσμός Περιφέρειας Πελοποννήσου ανά ομάδες υπηκοότητας

Πηγή: ΕΛ. ΣΤΑΤ., Απογραφή Πληθυσμού 2011

Αναλυτικότερα, στο σύνολο του αλλοδαπού πληθυσμού της Περιφέρειας Πελοποννήσου σχεδόν το ήμισυ είναι Αλβανικής υπηκοότητας και ακολουθούν σε ισόποση αναλογία οι Βούλγαροι με τους Ρουμάνους και σε πολύ μικρότερες αναλογίες οι Πακιστανοί, οι Μολδαβοί κ.ά.

Πηγή: ΕΛ. ΣΤΑΤ., Απογραφή Πληθυσμού 2011

Σε πρόσφατη πιλοτική μελέτη, η Στατιστική Υπηρεσία της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Eurostat 2011a) προσπάθησε να αποτυπώσει την οικονομική και κοινωνική κατάσταση των μεταναστών σε σχέση με το συνολικό πληθυσμό της Ε.Ε. και να δημιουργήσει Κοινούς Δείκτες Ένταξης στους βασικούς τομείς της απασχόλησης, της εκπαίδευσης, της κοινωνικής ενσωμάτωσης και της ενεργού άσκησης της ιδιότητας του πολίτη⁶. Στους τομείς αυτούς, οι δείκτες που εξετάζονται καταγράφουν σημαντικά ελλείμματα εργασιακής, εκπαιδευτικής, οικονομικής, κοινωνικής και πολιτικής ένταξης των μεταναστών, τα οποία μάλιστα διευρύνονται όταν πρόκειται για γυναίκες μετανάστριες ή για μετανάστες μεγαλύτερης ηλικίας. Ανάμεσα στα πιο σημαντικά ευρήματα της μελέτης καταγράφονται:

- τα ιδιαίτερα υψηλά επίπεδα ανεργίας του μεταναστευτικού πληθυσμού (16%) σε σύγκριση με το συνολικό πληθυσμό της Ε.Ε. (9%)
- η χαμηλή συμμετοχή στην αγορά εργασίας των γυναικών μεταναστριών ηλικίας 25-54 ετών (14% χαμηλότερη συγκριτικά με το σύνολο των γυναικών της ίδιας ηλικιακής ομάδας)
- η διαφορά στα ποσοστά αυτοαπασχολούμενων μεταναστών και συνολικού πληθυσμού της Ε.Ε., κυρίως στα κράτη μέλη του Νότου και την Ιρλανδία, με το μεγαλύτερο χάσμα (19%) να καταγράφεται στην Ελλάδα
- το εμφανώς υψηλότερο ποσοστό αναντιστοιχίας μεταξύ τυπικών προσόντων και εργασιών των μεταναστών σε σχέση με το συνολικό πληθυσμό της Ε.Ε. (στην ηλικιακή ομάδα 20-64 ετών, το ποσοστό αναντιστοιχίας του συνολικού Ε.Ε. πληθυσμού είναι 21%, των μεταναστών 33% και των μεταναστών στην Ελλάδα 66%)
- το εκπαιδευτικό και μορφωτικό έλλειμμα των μεταναστών (π.χ. το εκπαιδευτικό χάσμα μεταξύ μεταναστών και συνολικού πληθυσμού της ηλικιακής ομάδας 25-54 ετών ανέρχεται στην Ελλάδα στις 11 μονάδες)
- οι εξαιρετικά χαμηλές σχολικές επιδόσεις και τα πολύ υψηλά ποσοστά σχολικής διαρροής των μεταναστών (στην Ε.Ε. η διαφορά κυμαίνεται στο 12%, ενώ στην Ιταλία και στην Ελλάδα υπερβαίνει το 25%)
- οι τεράστιες εισοδηματικές διαφορές μεταξύ του μεταναστευτικού και του συνολικού πληθυσμού της Ε.Ε. (οι μεγαλύτερες διαφορές παρατηρούνται στην Ελλάδα, στην Ιταλία και στην Αυστρία, όπου το μέσο διαθέσιμο εισόδημα των μεταναστών ηλικίας 25-54 ετών είναι 75% μικρότερο του εισοδήματος του συνολικού πληθυσμού)

⁶ Στους βασικούς τομείς ένταξης των μεταναστών, οι επιμέρους δείκτες που περιλαμβάνονται, εξετάζουν τη συμμετοχή στην οικονομική δραστηριότητα, την απασχόληση, την αυτοαπασχόληση και την ανεργία, την αντιστοιχία μεταξύ τυπικών προσόντων και εργασίας, την εκπαιδευτική επάρκεια, τη σχολική επίδοση και τη σχολική εγκατάλειψη, το μέσο διαθέσιμο εισόδημα και τον κίνδυνο φτώχειας, την κατάσταση της προσωπικής υγείας και τέλος τη χορήγηση ιθαγένειας-πολιτογράφηση και την απόδοση του καθεστώτος του επί μακρόν διαμένοντος μετανάστη.

- τα υψηλά ποσοστά των μεταναστών που αντιμετωπίζουν κίνδυνο φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού (σε πέντε χώρες μεταξύ των οποίων και η Ελλάδα, το ποσοστό είναι τουλάχιστον 15% υψηλότερο του συνολικού πληθυσμού της Ε.Ε.)

Εγγεγραμμένοι άνεργοι αναζητούντες εργασία ανά υπηκοότητα και διάρκεια ανεργίας	Εγγεγραμμένοι μακροχρόνια άνεργοι	Εγγεγραμμένοι άνεργοι <12 μήνες	Σύνολο
Έλληνες υπήκοοι	444.486	341.400	785.886
Υπήκοοι χωρών Ευρωπαϊκής Ένωσης	4.992	7.246	12.238
Υπήκοοι τρίτων χωρών	12.847	29.245	42.092
Σύνολο	462.235	377.891	840.216

Πηγή: ΟΑΕΔ, Συνοπτική έκθεση εγγεγραμμένοι άνεργοι στο μητρώο του ΟΑΕΔ, Απρίλιος 2015

Όπως προκύπτει από τον παραπάνω πίνακα, το ποσοστό των αλλοδαπών ανέργων στο σύνολο των ανέργων της χώρας, τον Απρίλιο του 2015, αγγίζει το 6%. Στο σύνολο των μεταναστών περισσότερο πλήττονται από την ανεργία οι υπήκοοι τρίτων χωρών.

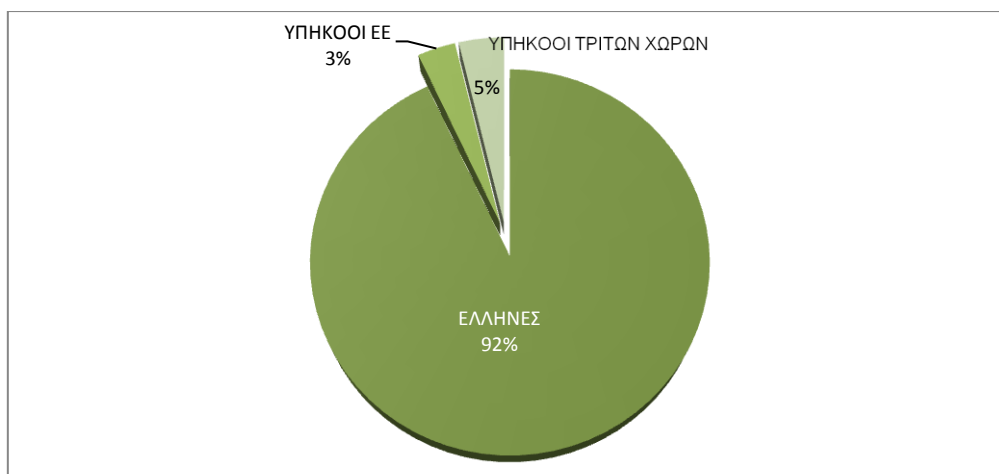
Οι εγγεγραμμένοι μακροχρόνια άνεργοι (άνω των 12 μηνών) είναι στο σύνολό τους σχεδόν Έλληνες. Σε ότι αφορά τους αλλοδαπούς, το ποσοστό μακροχρόνια ανέργων για τους υπηκόους χωρών της Ε.Ε. είναι μόλις 1%, ενώ το αντίστοιχο ποσοστό για τους υπηκόους τρίτων χωρών είναι τριπλάσιο.

Εγγεγραμμένοι άνεργοι αναζητούντες εργασία στην Περιφέρεια Πελοποννήσου	Εγγεγραμμένοι/ες >= 12 μήνες	Εγγεγραμμένοι/ες < 12 μήνες	Σύνολο
Έλληνες υπήκοοι	18.313	16.529	34.842
Υπήκοοι χωρών Ευρωπαϊκής Ένωσης	410	760	1.170
Υπήκοοι τρίτων χωρών	366	1.419	1.785
Σύνολο	19.089	18.708	37.797

Πηγή: Στοιχεία ΟΠΣ ΟΑΕΔ, Απρίλιος 2015

Στην Περιφέρεια Πελοποννήσου τον Απρίλιο του 2015 το ποσοστό των αλλοδαπών ανέργων φθάνει στο 8% το οποίο αναλύεται σε 3% ανέργων υπηκόων χωρών ΕΕ και 5% ανέργων υπηκόων τρίτων χωρών.

Εγγεγραμμένοι/ες άνεργοι/ες αναζητούντες εργασία κατά υπηκοότητα

Πηγή: Στοιχεία ΟΠΣ-ΟΑΕΔ Απρίλιος 2015

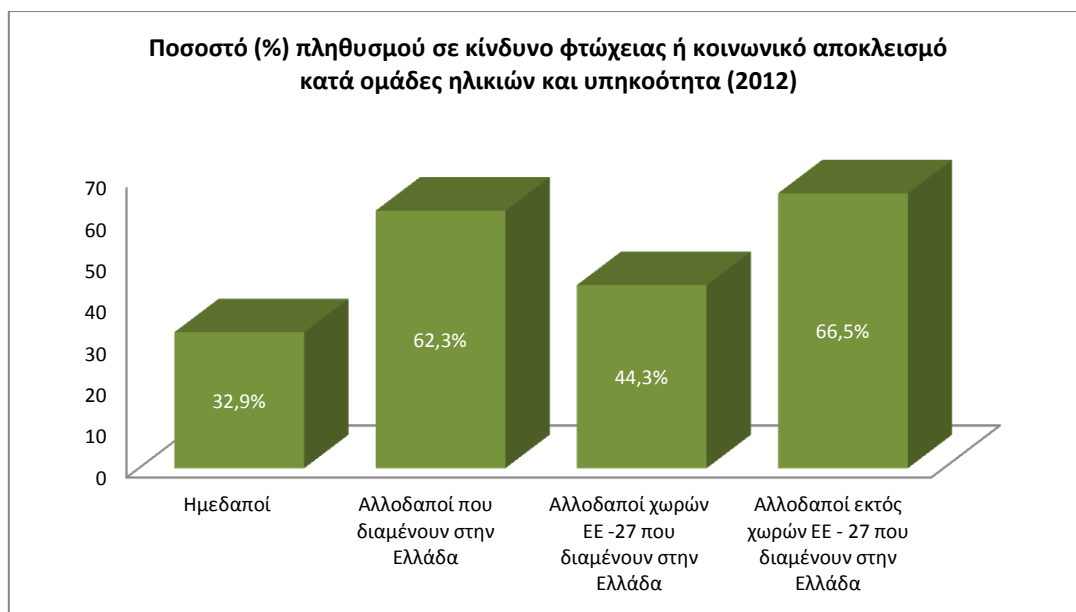
Από το σύνολο των αλλοδαπών ανέργων, το 23% αφορά μακροχρόνια ανέργους και το υπόλοιπο 77% ανέργους διάρκειας μικρότερης των 12 μηνών.

Στην Περιφέρεια Πελοποννήσου οι επιδοτούμενοι άνεργοι είναι συνολικά 4.771 και αντιστοιχούν στο 5% του συνόλου της χώρας. Το ποσοστό των αλλοδαπών επιδοτούμενων ανέργων επί του συνόλου της Περιφέρειας είναι 17%. Στο σύνολο των επιδοτούμενων ανέργων το 29% αντιστοιχεί σε αλλοδαπούς εποχικούς τουριστικούς επαγγελματίες.

Επιδοτούμενοι/ες άνεργοι/ες κατά υπηκοότητα στην Περιφέρεια Πελοποννήσου	Κοινοί & Λοιπές Κατηγορίες επιδοτούμενων	Εποχικοί τουριστικών επαγγελματιών	Σύνολο	Δικαιούχοι που πληρώθηκαν και συνεχίζουν να είναι δικαιούχοι	Νέες αιτήσεις ανέργων για επιδότηση
ΥΠΗΚΟΟΙ ΤΡΙΤΩΝ ΧΩΡΩΝ	379	143	522	383	132
ΥΠΗΚΟΟΙ ΧΩΡΩΝ ΕΕ	196	89	285	201	57
ΣΥΝΟΛΟ ΑΛΛΟΔΑΠΩΝ	575	232	807	584	189
ΕΛΛΗΝΕΣ ΥΠΗΚΟΟΙ	3.382	582	3.964	3.080	597
ΓΕΝΙΚΟ ΣΥΝΟΛΟ	3.957	814	4.771	3.664	786

Πηγή: Στοιχεία ΟΠΣ-ΟΑΕΔ Απρίλιος 2015

Η ανεργία συνιστά ένα κρίσιμο παράγοντα που συνδέεται άμεσα με τον κίνδυνο της φτώχειας στον οποίο εμφανίζονται ιδιαίτερα ευάλωτοι οι μετανάστες και δη οι υπήκοοι τρίτων χωρών που διαμένουν στην Ελλάδα. Συγκεκριμένα για το έτος 2012 το ποσοστό του αλλοδαπού πληθυσμού σε κίνδυνο φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού ηλικίας άνω των 18 ετών ήταν 62,3%, ενώ το αντίστοιχο ποσοστό για τον ημεδαπό πληθυσμό ήταν 32,9%.

Πηγή: ΕΛ. ΣΤΑΤ., Έρευνα εισοδήματος και συνθηκών διαβίωσης των νοικοκυριών, 2012 : κίνδυνος φτώχειας

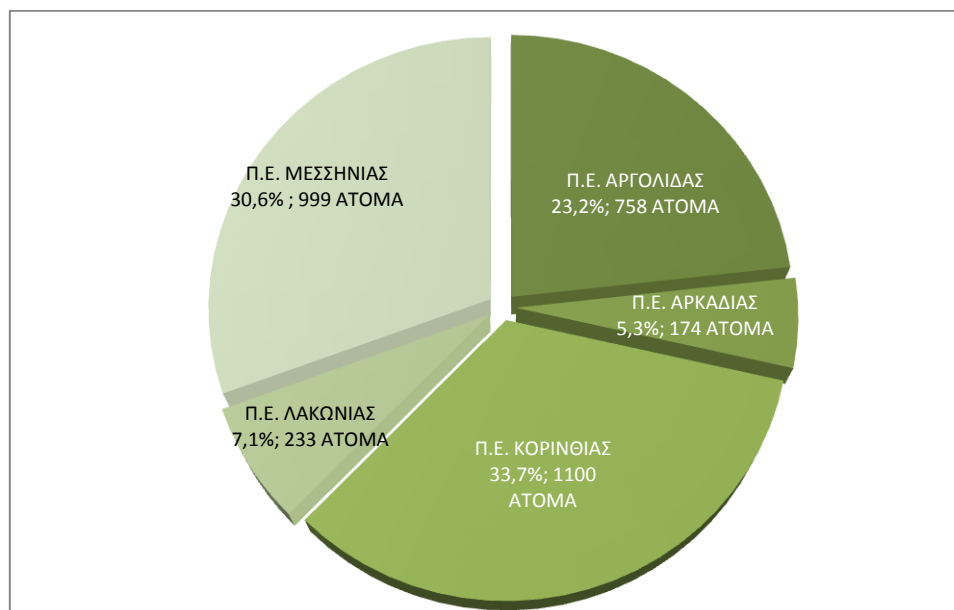
2.1.6. Ρομά

Οι Ρομά, γνωστοί και ως Τσιγγάνοι, Ατσιγγάνοι, Αθίγγανοι, Γύφτοι κλπ., είναι ένας κατά βάση νομαδικός λαός με ινδική καταγωγή. Σύμφωνα με εκτιμήσεις υπάρχουν 12 εκατομμύρια Ρομά παγκοσμίως. Στην Ευρώπη, ο πληθυσμός τους υπολογίζεται περίπου στα 8 με 10 εκατομμύρια άτομα, ενώ στην Ελλάδα βρίσκεται ο τρίτος σε αριθμό πληθυσμός Ρομά στη Δυτική Ευρώπη.

Βάσει έρευνας, η οποία πραγματοποιήθηκε το 2008 μέσω ερωτηματολογίου στους Δήμους της Ελλάδας, με στόχο την καταγραφή χώρων διαμονής των ΡΟΜΑ ο συνολικός πληθυσμός στους διακριτούς και αναγνωρίσιμους χώρους διαμονής ανέρχεται περίπου σε 12.000 οικογένειες ή 50.000 άτομα, αύξηση δηλαδή της τάξης του 8%-10%, δεδομένου ότι η αντίστοιχη εκτίμηση για το 1998 ήταν περίπου 43.000 άτομα. Οι μεγαλύτερες πληθυσμιακές συγκεντρώσεις εμφανίζονται σε τέσσερις (4) περιφέρειες ήτοι, Ανατολική Μακεδονία – Θράκη, Θεσσαλία, Δυτική Ελλάδα και Κεντρική Μακεδονία.

Από την έρευνα που εκπόνησε η Περιφέρεια Πελοποννήσου (2013) για την αποτύπωση της πληθυσμιακής και κοινωνικοοικονομικής κατάστασης των Ρομά προκύπτει ότι στην Πελοπόννησο ζουν 3.174 άτομα εκ των οποίων 1.540 άνδρες και 1.634 γυναίκες. Από πλευράς χωρικής συγκέντρωσης η πλειονότητα των Ρομά (63,20%) εντοπίζεται στις Περιφερειακές Ενότητες Μεσσηνίας και Αρκαδίας (31% και 32%), ενώ ο μέσος όρος διαμονής είναι περί τα 22 χρόνια.

Κατανομή Ρομά κατά Περιφερειακή Ενότητα (Περιφέρεια Πελοποννήσου)

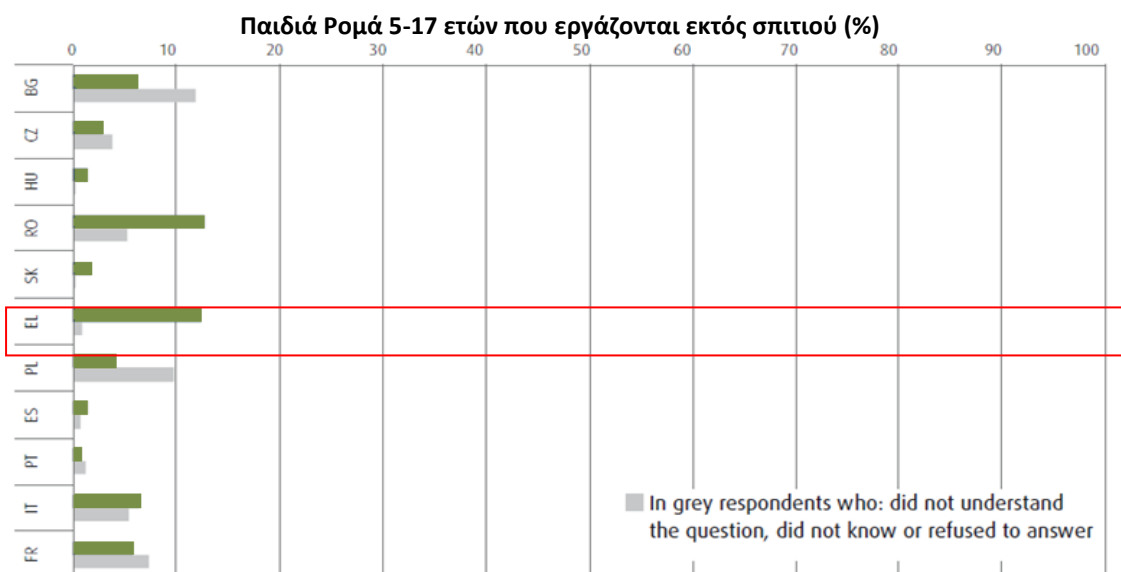

Πηγή: Περιφέρεια Πελοποννήσου (2013)

Με βάση, ωστόσο, το πιο πρόσφατο Επιχειρησιακό Σχέδιο Δράσης για την Ένταξη των Ρομά της Περιφέρειας Πελοποννήσου (Ιούλιος 2014) προκύπτει ότι ο πληθυσμός στην Πελοπόννησο απαντά σε περισσότερα από 4.500 άτομα. Από πλευράς χωρικής συγκέντρωσης η πλειονότητα των Ρομά εντοπίζεται στην Π.Ε. Μεσσηνίας (>1500 άτομα στους Δήμους Καλαμάτας, Μεσσήνης, Οιχαλίας και Τριφυλίας), στην Π.Ε. Κορίνθου (περίπου 1.500 άτομα στους Δήμους Κορίνθου και Βέλου-Βόχας), στην Π.Ε. Αργολίδας (800 άτομα στους Δήμους Κρανιδίου, Ναυπλίου, Άργους-Μυκηνών), στην Π.Ε. Αρκαδίας (200 άτομα στους Δήμους Τεγέας και Τρίτολης) και στην Π.Ε. Λακωνίας (250 άτομα στους Δήμους Σπάρτης και Ευρώτα). Οι διαφορές αυτές στον πληθυσμό των Ρομά σε σχέση με τη παραπάνω έρευνα στην Πελοπόννησο μπορεί να οφείλονται στον τρόπο μέτρησης τους αλλά και της νομαδικής φύσης του πληθυσμού αυτού. Το χαρακτηριστικό της μετανάστευσης και μετεγκατάστασης παρατηρείται συνολικά στον πληθυσμό των Ρομά εσωτερικά της Ελλάδας και της Ευρώπης, ανάλογα με την εποχιακή εργασία στον πρωτογενή τομέα, όπου για παράδειγμα στην Πελοπόννησο εντοπίζονται Ρομά με καταγωγή από τη Βουλγαρία και την Αλβανία και δεν αποτελούν μέρος του μόνιμου πληθυσμού.

Οι Ρομά αντιμετωπίζουν συνεχιζόμενες διακρίσεις σε όλη την Ευρώπη. Μια έρευνα του Οργανισμού Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης που δημοσιεύθηκε το 2012 έδειξε ανέχεια και κοινωνικό αποκλεισμό των Ρομά σε 11 χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης, με υψηλά επίπεδα ανεργίας (πάνω από 66%) και χαμηλά επίπεδα αποφοίτησης από τη δευτεροβάθμια εκπαίδευση (περίπου 15%). Στην Ελλάδα το αντίστοιχο ποσοστό είναι μικρότερο του 5% την ίδια στιγμή που οι νέοι μη Ρομά ολοκληρώνουν τη δευτεροβάθμια εκπαίδευση σε ποσοστό που ξεπερνά το 80%. Στην

Περιφέρεια Πελοποννήσου τα παιδιά Ρομά σχολικής ηλικίας είναι περίπου 1.103 και δεν ολοκληρώνουν τη στοιχειώδη εκπαίδευση. Το ανώτερο όριο φοίτησης είναι η Τετάρτη Τάξη Δημοτικού. Η συγκεκριμένη κοινωνική ομάδα υφίσταται πολλαπλό κοινωνικό αποκλεισμό στους τομείς της απασχόλησης, της στέγασης, της υγείας και της εκπαίδευσης. Σημαντικό, επίσης, είναι να καταγραφεί ότι παρατηρείται έλλειψη σχολικών αιθουσών σε πολλούς οικισμούς και ότι η πρόσβαση είναι δύσκολη σε γειτονικά σχολεία λόγω της μεγάλης απόστασης. Στην περίπτωση, ωστόσο, μεγάλων και παραδοσιακών οικισμών Ρομά που υπάρχει οργάνωση και δομή (π.χ. Κόρινθος, Εξαμιλίων) εντοπίζονται και δράσεις της κοινωνίας των πολιτών όπως η Κιβωτός των Παιδιών που είναι μια Μη Κυβερνητική Οργάνωση που υποστηρίζει προγράμματα δημιουργικής απασχόλησης νηπίων και προγραμμάτων ενδυνάμωσης μαθητών του δημοτικού. Ειδικότερα, τα στοιχεία από το Επιχειρησιακό Σχέδιο Δράσης (2014) καταδεικνύουν ότι η σχολική διαρροή είναι αρκετά υψηλή, ενώ αρκετά παιδιά γράφονται μεγάλα στα σχολεία και δεν γνωρίζουν ελληνικά. Οι λόγοι απουσίας από το σχολείο είναι κυρίως βιοποριστικοί, αλλά και λόγω έλλειψης υπόδησης, ματισμού και σίτισης. Στο σημείο αυτό πρέπει να αναφέρουμε το φαινόμενο της παιδικής εργασίας. Σε επίπεδο χώρας, 1 στα 10 παιδιά Ρομά ηλικίας 5-17 ετών εργάζεται εκτός σπιτιού. Συνήθως συλλέγουν αντικείμενα για να τα ξαναπουλήσουν ή για την ανακύκλωση, ζητιανεύουν, είναι μικροπωλητές ή εργάζονται σε αγροκτήματα και λαϊκές αγορές.

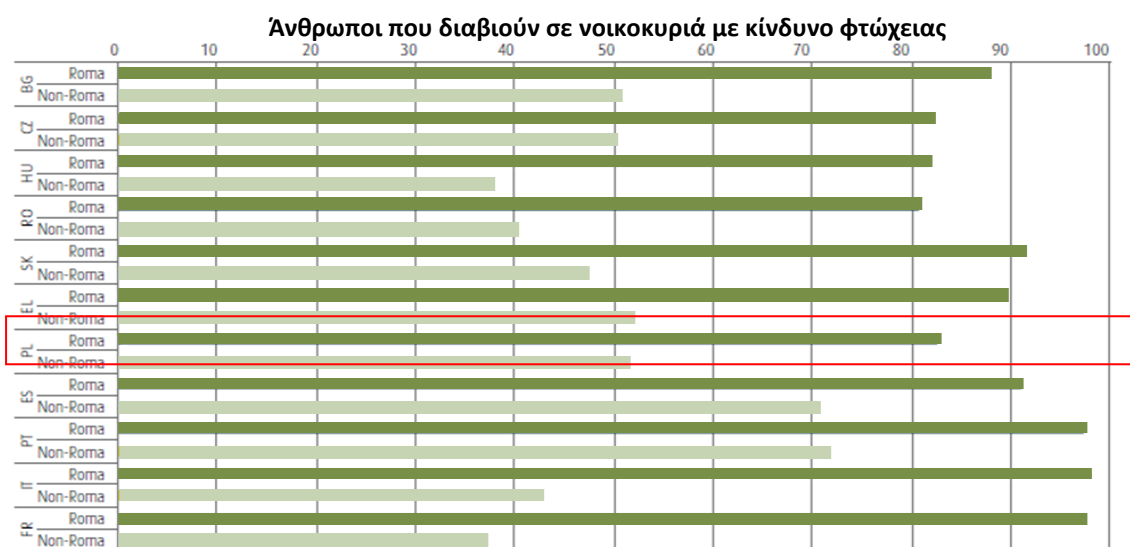

Πηγή: Οργανισμός Θεμελιωδών Δικαιωμάτων ΕΕ, Ρομά πιλοτική έρευνα 2011

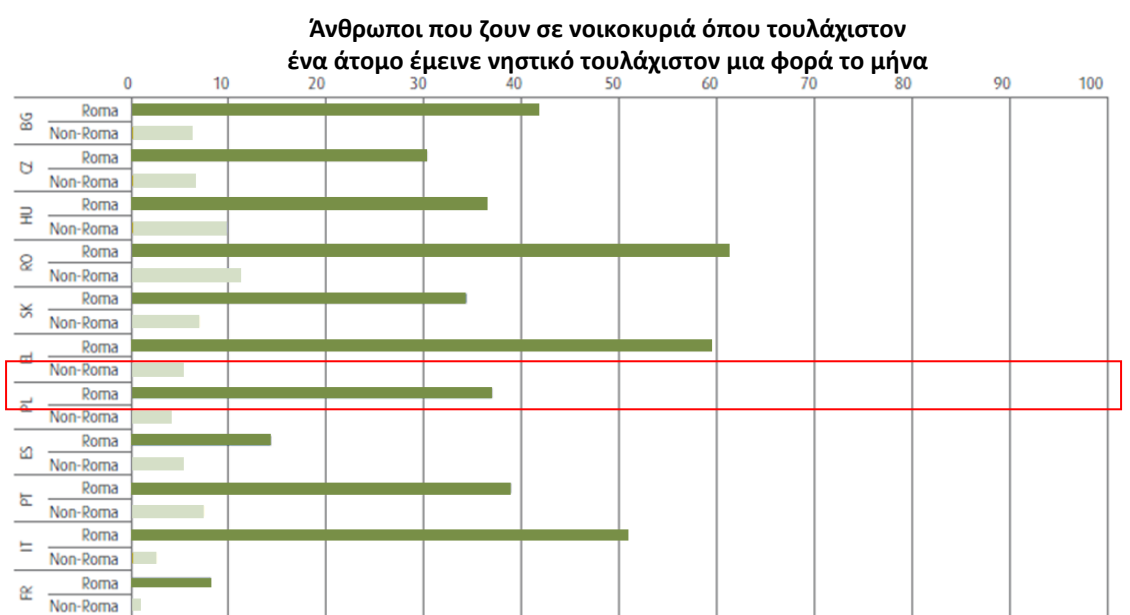
Το εισόδημα για τους περισσότερους Ρομά εξαρτάται κατά κύριο λόγο από την εργασία τους, η οποία έχει ότι στην Πελοπόννησο το 44,52% των ερωτηθέντων απασχολούνται, ενώ το 98,4% αναφέρει ότι δεν υπάρχουν ευκαιρίες για εργασία. Η εικόνα που προκύπτει είναι η αποκοπή από την τυπική αγορά εργασίας και ο εγκλωβισμός της πλειοψηφίας των Ρομά σε μια άτυπη "παρά- αγορά", χωρίς βιώσιμες οικονομικά προοπτικές. Η πραγματικότητα που αναδεικνύεται είναι μια εικόνα οικονομικής ένδειας και αποκοπής από τις ολοένα επιταχυνόμενες εξελίξεις στην αγορά εργασίας.

Πολλά νοικοκυριά στηρίζονται στην εποχιακή απασχόληση ενός μέλους και στα επιδόματα πρόνοιας που δικαιούνται ως πολύτεκνοι και άποροι. Σε γενικές γραμμές, το εισόδημα των Ρομά είναι χαμηλό με αποτέλεσμα η συντριπτική πλειοψηφία των νοικοκυριών να έχει εισόδημα πολύ κάτω από το όριο της φτώχειας.

Στα γραφήματα που ακολουθούν αποτυπώνεται η δύσκολη οικονομική κατάσταση που βιώνουν οι Ρομά. Στην Ελλάδα σχεδόν το 90% ζουν σε νοικοκυριά με εισόδημα χαμηλότερο από το εθνικό όριο της φτώχειας, ενώ σχεδόν το 60% ζει σε νοικοκυριά, κάποιο μέλος των οποίων χρειάστηκε να κοιμηθεί νηστικό τουλάχιστον μία φορά τον τελευταίο μήνα λόγω αδυναμίας αγοράς τροφίμων.

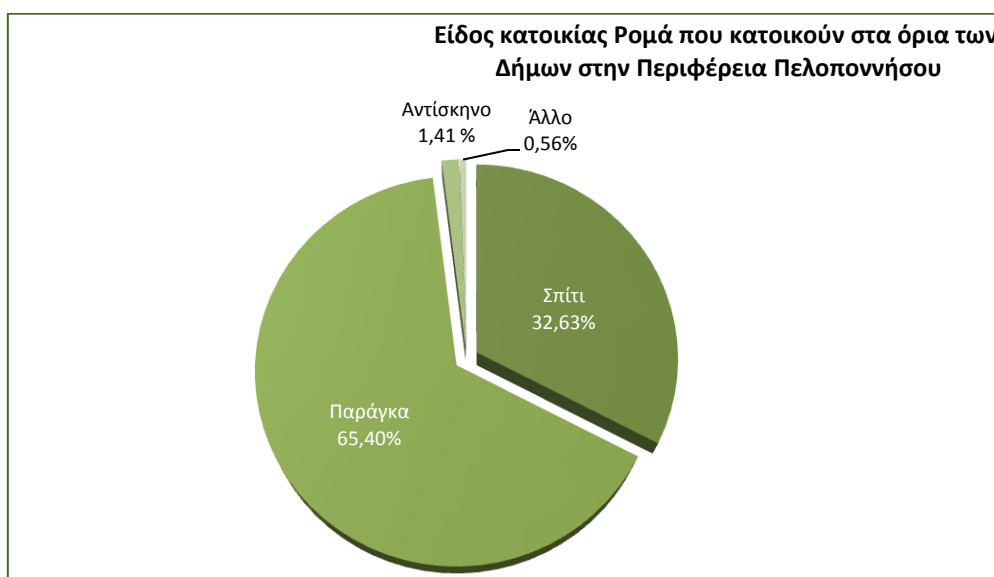

Πηγή: Οργανισμός Θεμελιωδών Δικαιωμάτων ΕΕ (FRA & UNDP 2012)

Πηγή: Οργανισμός Θεμελιωδών Δικαιωμάτων ΕΕ, Ρομά πιλοτική έρευνα 2011

Οι συνθήκες διαβίωσης των Ρομά τόσο σε εθνικό επίπεδο, όσο και στην Περιφέρεια Πελοποννήσου είναι δύσκολες. Ειδικότερα ως προς το ζήτημα της στέγασης αναφέρεται ότι η πλειοψηφία των Ρομά (65%) διαβιεί σε παράγκες, ενώ ένα 2% των συμμετεχόντων στην έρευνα δήλωσε ότι ζει σε αντίσκηνα και σε άλλα πρόχειρα καταλύματα. Μόνο το 33% ζει σε σπίτι που για το 47,5% των ερωτηθέντων δεν είναι ιδιόκτητο. Σε ποσοστό 43% τα καταλύματα των Ρομά δε διαθέτουν σύνδεση με δίκτυο ύδρευσης, το 66% δε διαθέτει ηλεκτρισμό, το 57% δε διαθέτει σύνδεση με αποχέτευση και το 97,7% δε διαθέτει τηλεφωνική σύνδεση.

Πηγή: Περιφέρεια Πελοποννήσου (2013)

2.1.7 Άτομα με αναπηρία (ΑμεΑ)

Ο προσδιορισμός του φαινομένου της αναπηρίας και το ακριβές εννοιολογικό περιεχόμενο του όρου Άτομο με Αναπηρία (ΑμεΑ) έχει τεθεί πολλές φορές υπό επανεξέταση, λαμβάνοντας υπόψη και το θεωρητικό μοντέλο που εφαρμόζεται (π.χ. ιατρικό – βιολογικό, κοινωνικό, ολιστικό κ.λπ.).

Στη Γενική Συνέλευση του ΟΗΕ (1975) εξαγγέλθηκε η Διακήρυξη των Δικαιωμάτων των Ατόμων με Αναπηρία (ΑμεΑ), που αποτελεί συνέπεια της εγγύησης των κρατών-μελών του ΟΗΕ να δραστηριοποιηθούν για να προάγουν το επίπεδο ζωής των ΑμεΑ. Στη Διακήρυξη αυτή ο όρος «ανάπηρο άτομο» προσδιορίζει κάθε άτομο μη ικανό να επιβιώσει από μόνο του, ολικά ή μερικά, τις αναγκαιότητες για μια κανονική ατομική και κοινωνική ζωή, εξαιτίας μειωμένων σωματικών ή πνευματικών δυνατοτήτων που έχει, εκ γενετής ή όχι.

Η έννοια της αναπηρίας, σύμφωνα με τον Παγκόσμιο Οργανισμό Υγείας γίνεται αντιληπτή μέσα από δύο διαστάσεις. Σύμφωνα με το αρχικό πλαίσιο αναφοράς ICIDH (International Classification of Impairments, Disabilities and Handicaps) η αναπηρία αποτελείται από τρία ξεχωριστά, αλλά αλληλοσυνδεόμενα μέρη, τα οποία ορίζονται ως εξής:

- Βλάβη (impairment) = οποιαδήποτε απώλεια ή ανωμαλία ψυχολογικής, φυσιολογικής ή ανατομικής δομής ή λειτουργίας.
- Αναπηρία (disability) = οποιοσδήποτε περιορισμός ή έλλειψη (που προκύπτει από μια βλάβη) ικανότητας προς εκτέλεση μιας δραστηριότητας κατά τον τρόπο ή μέσα στο φάσμα δραστηριοτήτων που θεωρείται ομαλό για ένα ανθρώπινο ων.
- Μειονεξία (handicap) = ένα μειονέκτημα για ένα δεδομένο άτομο, που προκύπτει από μια βλάβη ή αναπηρία, που περιορίζει ή εμποδίζει την εκπλήρωση ενός ρόλου που είναι ομαλός (ανάλογα με την ηλικία, το φύλο και κοινωνικούς και πολιτιστικούς παράγοντες) για το άτομο αυτό.

Στο πιο πρόσφατο σύστημα ταξινόμησης ICIDH – 2 (International Classification of Impairments, Activities and Participation) λαμβάνονται υπόψη οι επιμέρους διαστάσεις της αναπηρίας, παρέχοντας έναν περισσότερο ολοκληρωμένο όρο που αφορά:

- Σωματικές δομές και λειτουργίες = η διάσταση του σώματος συνδέεται με μια βλάβη ή με μια απώλεια ή ανωμαλία της σωματικής δομής ή με μια φυσιολογική ή ψυχολογική λειτουργία π.χ. απώλεια νεφρού.
- Ατομικές Δραστηριότητες = η δραστηριότητα είναι η φύση και η έκταση της λειτουργικότητας σε ατομικό επίπεδο. Οι δραστηριότητες μπορούν να μειωθούν στη φύση τους, στη διάρκεια ή στην ποιότητά τους, π.χ. αυτοεξυπηρέτηση, διατηρώντας την εργασία.
- Συμμετοχή στην κοινωνία = αναφέρεται στη φύση και στην έκταση της συμμετοχής του ατόμου σε καθημερινές καταστάσεις που έχουν σχέση με δραστηριότητες και άλλους παράγοντες. Η συμμετοχή είναι δυνατό να περιοριστεί στη φύση της, στη διάρκεια και στην ποιότητά της, π.χ. συμμετοχή σε δραστηριότητες της κοινότητας, όπου ζει το άτομο, απόκτηση άδειας οδήγησης κ.λπ.

Επομένως, τα εννοιολογικά στοιχεία της αναπηρίας είναι η πάθηση ή η βλάβη της υγείας, η οποία έχει μόνιμη ή προσωρινή διάρκεια και προκαλεί μείωση της ικανότητας του ατόμου να αντιμετωπίσει τις ατομικές και κοινωνικές του ανάγκες. Πρόκειται για ένα σύνθετο φαινόμενο που αντανακλά την αλληλεπίδραση μεταξύ των χαρακτηριστικών στη φυσιολογία του ατόμου αλλά και των χαρακτηριστικών μέσα στην κοινωνία και στο περιβάλλον όπου ζει.

Σύμφωνα με την Εθνική Συνομοσπονδία Ατόμων με Αναπηρία (ΕΣΑΕΑ 2007) «... η αναπηρία είναι ένα πολυδιάστατο φαινόμενο, πιο σύνθετο απ' ότι ορίζει η κλασική ιατρική προσέγγιση, η οποία

περιορίζει την αναπηρία στην απόκλιση από τις φυσιολογικές ψυχολογικές, κινητικές ή βιολογικές λειτουργίες του ανθρώπινου σώματος. Σύμφωνα με τις νεότερες αντιλήψεις, τα άτομα με αναπηρία αντιμετωπίζουν εμπόδια στην καθημερινή τους ζωή εξαιτίας της ύπαρξης χάσματος ανάμεσα στις ανάγκες που προκύπτουν από την αναπηρία του και στην κοινωνία η δομή, ο σχεδιασμός και η λειτουργία της οποίας δεν ανταποκρίνονται στα χαρακτηριστικά αυτής της ομάδας πληθυσμού.»

Οι αναπηρίες διακρίνονται σε κινητικές ή σωματικές, αισθητηριακές, νοητικές, γνωστικές και συναισθηματικές. Επίσης, ταξινομούνται ως προς το χρόνο εκδήλωσής τους σε εκείνες με τις οποίες γεννιέται το βρέφος (εκ γενετής) και σε αναπηρίες που μπορούν να προκληθούν σε κάποια χρονική στιγμή από κληρονομική αιτία, ασθένειες, εργατικό - τροχαίο ή άλλο ατύχημα (επίκτητες). Στα άτομα με αναπηρία συμπεριλαμβάνονται όσοι/όσες πάσχουν από:

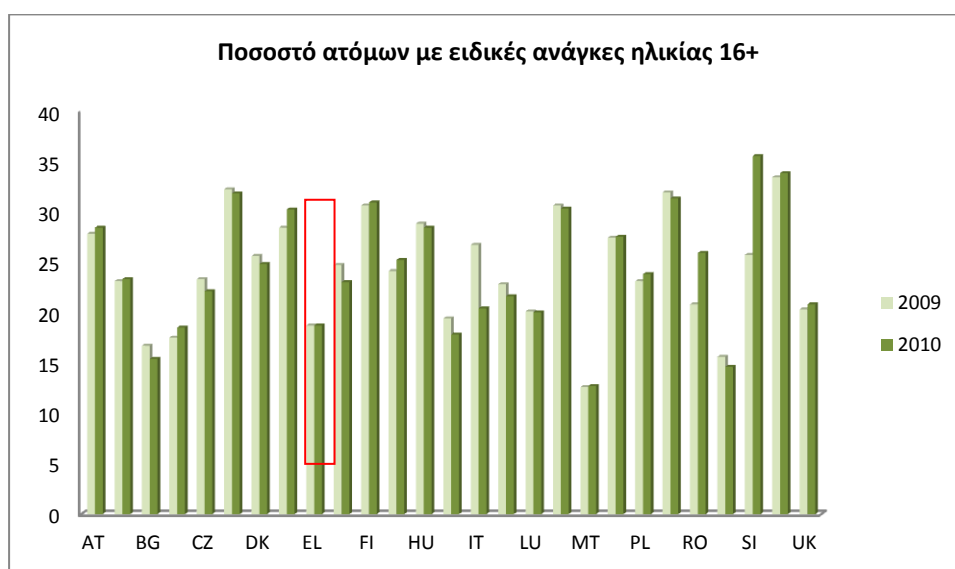
- κινητικά προβλήματα (π.χ. τετραπληγία, παραπληγία)
- αναπηρίες λειτουργίας εσωτερικών συστημάτων (π.χ. καρδιοπάθεια, φυματίωση, νεφρική ανεπάρκεια)
- χρόνιες δερματικές παθήσεις
- αναπηρίες στην ομιλία
- ιδιόμορφες χρόνιες παθήσεις (π.χ. επιληψία, λέπρα)
- αναπηρίες αισθητηρίων οργάνων (π.χ. τυφλότητα, βαρηκοΐα, κώφωση).
- νευρώσεις και ψυχώσεις (π.χ. σχιζοφρένιες, συναισθηματικές διαταραχές, δυσκολίες κοινωνικής προσαρμογής)
- διανοητική καθυστέρηση.

Ανάλογα με την κατηγορία και τη σοβαρότητα της αναπηρίας, τα άτομα αντιμετωπίζουν διαφορετικούς φραγμούς και εμπόδια στην καθημερινή τους ζωή. Ορισμένες κατηγορίες αναπήρων, όπως τα άτομα με βαριές και πολλαπλές αναπηρίες, έχουν ανάγκη μέτρων κοινωνικής φροντίδας, ενώ κάποιες άλλες κατηγορίες, έχουν τη δυνατότητα, αλλά και την ανάγκη ένταξης στο κοινωνικό σύστημα. Γίνεται λοιπόν σαφές ότι τα αίτια, το είδος και ο βαθμός της αναπηρίας ποικίλλουν και είναι παράγοντες που:

- καθορίζουν δυναμικά την εξελικτική πορεία του ατόμου στο οικογενειακό, εκπαιδευτικό, εργασιακό και κοινωνικό περιβάλλον
- αυξομειώνουν τον αποκλεισμό που βιώνουν τα άτομα ως προς το φυσικό και ανθρωπογενές περιβάλλον
- προσδιορίζουν το βαθμό και το είδος της ψυχοκοινωνικής υποστήριξης που χρειάζονται, στην πορεία για την εργασιακή τους ένταξη και την κοινωνική τους ενσωμάτωση (Project "Market on Wheels")

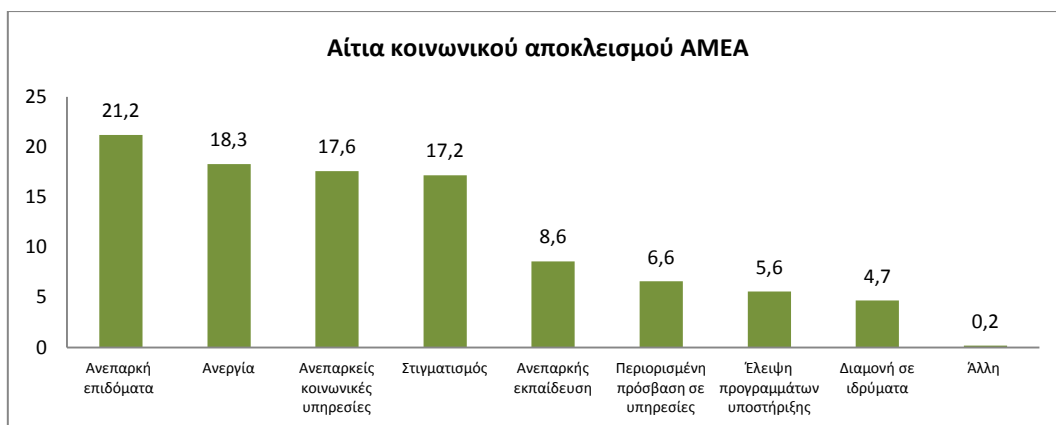
Ο ποσοτικός προσδιορισμός του πληθυσμού των ΑμεΑ στην Ελλάδα και την Ευρωπαϊκή Ένωση παρουσιάζει δυσκολίες. Σε επίπεδο Ευρωπαϊκής Ένωσης τα άτομα με κάποια μορφή αναπηρία, από

ήπιας έως και πιο σοβαρής μορφής, αντιπροσωπεύουν σήμερα πάνω από το 15% του πληθυσμού των ευρωπαϊκών χωρών, ποσοστό που αντιστοιχεί σε 80 εκατομμύρια άτομα (περίπου ένας του έξι Ευρωπαίους). Το ποσοστό των ΑμεΑ αναμένεται να αυξηθεί μέχρι το 2030 στο 17% σε παγκόσμιο επίπεδο. Σε παλαιότερη μελέτη για την αναπηρία και την κοινωνική συμμετοχή στην Ευρώπη αναφέρεται ότι ποσοστό 4,5% του συνολικού πληθυσμού ηλικίας 16-64 ετών ανήκει στην ομάδα ατόμων με βαριές αναπηρίες (άτομα μη λειτουργικά και μη αυτοεξυπηρετούμενα) και ποσοστό 10% ανήκει στα άτομα με κάποια ηπιότερη μορφή αναπηρίας (στατιστικά στοιχεία 1996). Τα αντίστοιχα ποσοστά για την Ελλάδα είναι 3,3% για περιπτώσεις βαριάς αναπηρίας και 4,9% για τα άτομα με ήπιες αναπηρίες. Στην Ελλάδα, το 2010 το ποσοστό των ατόμων με ειδικές ανάγκες ηλικίας άνω των 16 ετών ήταν 18,7% (επί του συνολικού πληθυσμού της ίδιας ηλικιακής ομάδας).

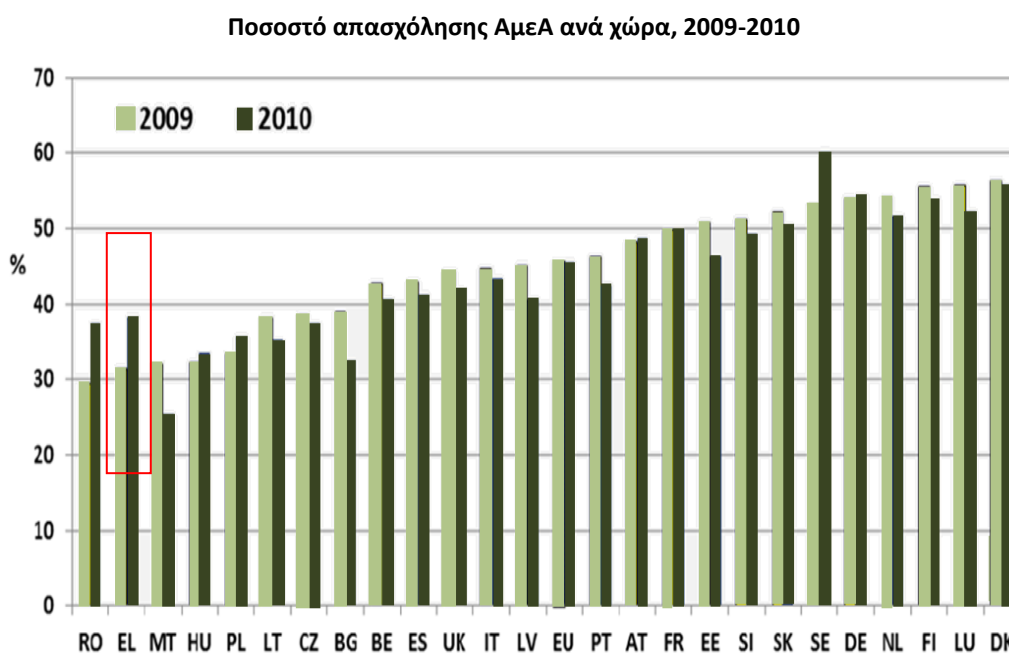

Πηγή: Academic Network of European Disability

Οι περισσότερες μελέτες που έχουν εκπονηθεί τα τελευταία χρόνια στην Ελλάδα, καταδεικνύουν ότι τα υψηλότερα ποσοστά κοινωνικού αποκλεισμού παρατηρούνται στα άτομα με χρόνια προβλήματα υγείας και αναπηρίας. Για τη διερεύνηση αυτού του φαινομένου και την ανάδειξη της παθογένειάς του, η Εθνική Στατιστική Υπηρεσία της Ελλάδας, διενήργησε έρευνα, στο πλαίσιο της συνεχούς έρευνας εργατικού δυναμικού για άτομα με προβλήματα υγείας ή αναπηρίας. Η έρευνα πραγματοποιήθηκε το Β' τρίμηνο του 2002 και περιελάμβανε δείγμα 77.451 ατόμων. Στο ακόλουθο διάγραμμα απεικονίζονται οι κύριες αιτίες, σχετικά με την εμφάνιση φαινομένων κοινωνικού αποκλεισμού των ατόμων με αναπηρία και χρόνια προβλήματα υγείας. Τα υψηλότερα ποσοστά καταγράφονται στα ανεπαρκή επιδόματα, την ανεργία, τις ανεπαρκείς κοινωνικές υπηρεσίες και τον κοινωνικό στιγματισμό.

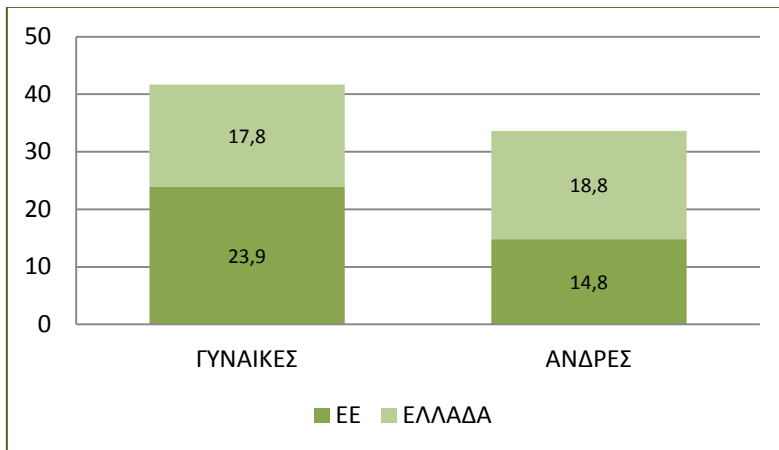

Ο αποκλεισμός των ΑΜΕΑ από την αγορά εργασίας ιδιαίτερα κατά τα τελευταία χρόνια έχει λάβει εκρηκτικές διαστάσεις. Τη στιγμή που στην πλειοψηφία των κρατών μελών το ποσοστό απασχόλησης είναι μεγαλύτερο του 70% το αντίστοιχο ποσοστό για τα ΑμεΑ είναι χαμηλότερο του 50%. Μάλιστα στην Ελλάδα το ποσοστό απασχόλησης ατόμων με ειδικές ανάγκες ηλικίας 20-64 ετών φθάνει μόλις στο 38,2% αποκλίνοντας ιδιαίτερα από τον αντίστοιχο μέσο όρο σε επίπεδο Ε.Ε. (45,5%). Το ποσοστό ανεργίας στην Ελλάδα για τα ΑμεΑ αυξήθηκε στη διετία 2009-2010 από 17,9% σε 19% και μάλιστα είναι υψηλότερο του μέσου όρου της Ε.Ε. (18,3%). Οι γυναίκες πλήττονται περισσότερο και το 2010 το ποσοστό των άνεργων γυναικών ΑμεΑ έφθασε στο 24% τη στιγμή που το αντίστοιχο ποσοστό των ανδρών ήταν μόλις 14,8%.

Πηγή: Academic Network of European Disability Experts (ANED 2012)

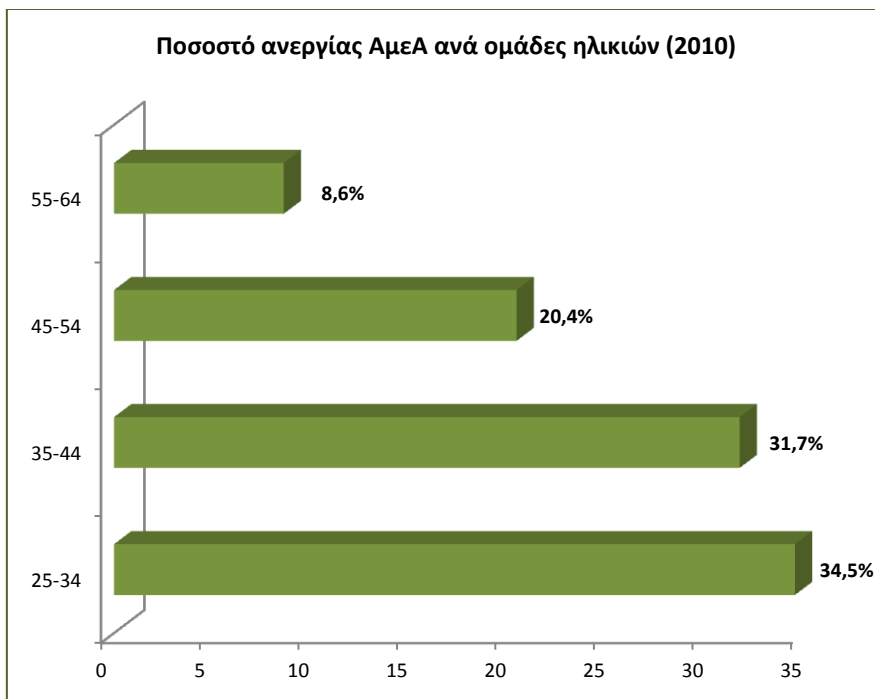
Ποσοστό ανεργίας πληθυσμού ΑμεΑ κατά φύλο (2010)

Πηγή: Academic Network of European Disability Experts (ANED 2012)

Στο γράφημα που ακολουθεί αποτυπώνονται σε επίπεδο χώρας τα ποσοστά ανεργίας των ατόμων με αναπηρία κατά ομάδες ηλικιών και διαπιστώνεται ότι εκτός εργασιακού στίβου μένουν κυρίως άτομα των παραγωγικών ηλικιών (25-44 ετών).

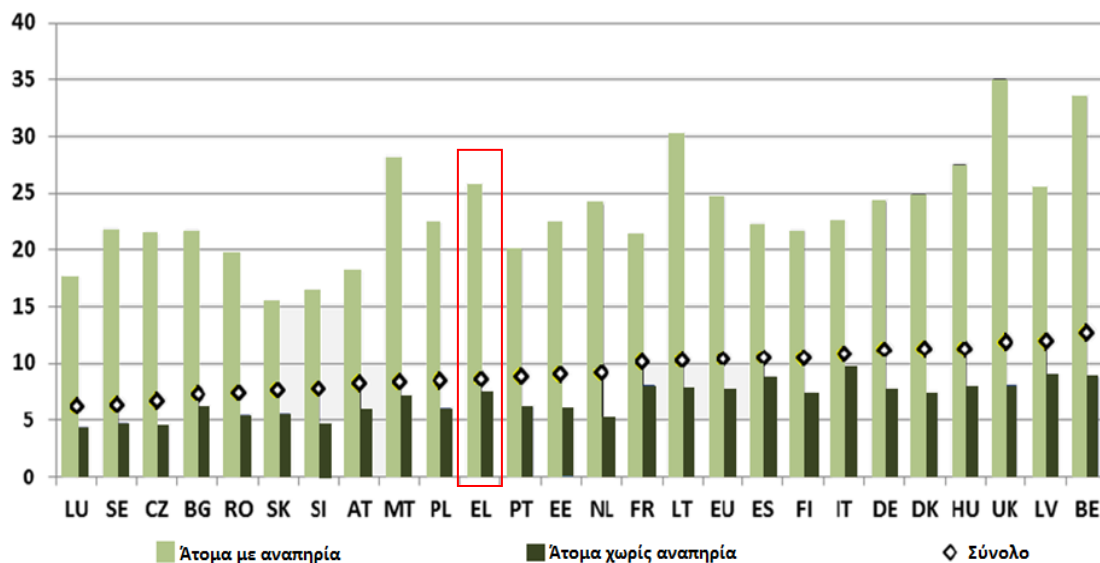
Ποσοστό ανεργίας ΑμεΑ ανά ομάδες ηλικιών (2010)

Πηγή: Academic Network of European Disability Experts (ANED 2012)

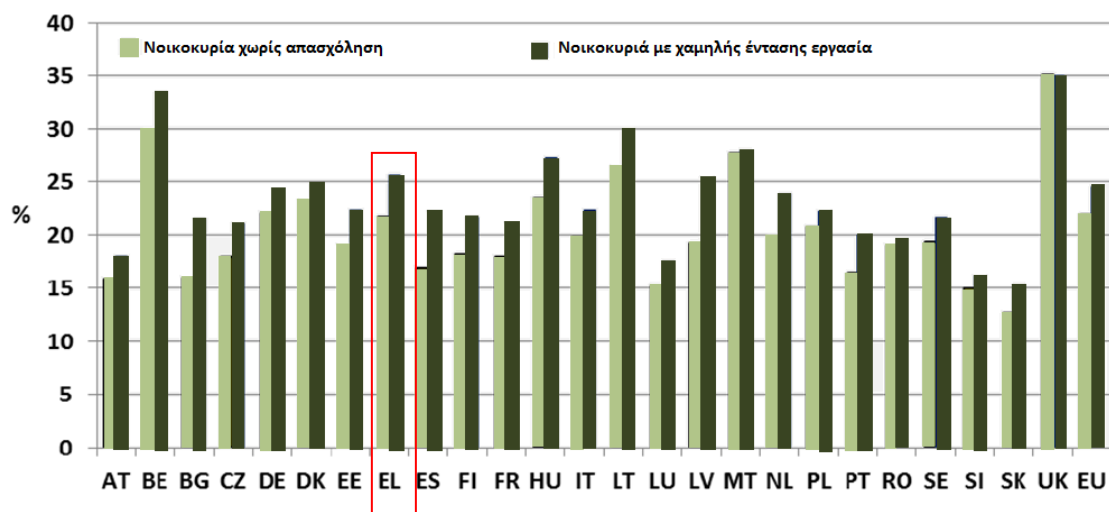
Σε επίπεδο Ε.Ε. το 24,5% των ΑμεΑ διαβίει σε νοικοκυριά με χαμηλή ένταση εργασίας (<20%), ενώ το ποσοστό για τα άτομα χωρίς αναπηρία είναι μόλις 7,8%. Μεταξύ των χωρών με τα υψηλότερα ποσοστά ΑμεΑ σε νοικοκυριά χαμηλής έντασης εργασίας (Ηνωμένο Βασίλειο, Βέλγιο, Λετονία, κ.ά.) κατατάσσεται και η Ελλάδα με το αντίστοιχο ποσοστό να είναι υψηλότερο του 25%.

ΑμεΑ σε νοικοκυριά με χαμηλή ένταση εργασίας (<20%) ανά χώρα, 2010

Πηγή: Academic Network of European Disability Experts (ANED 2012)

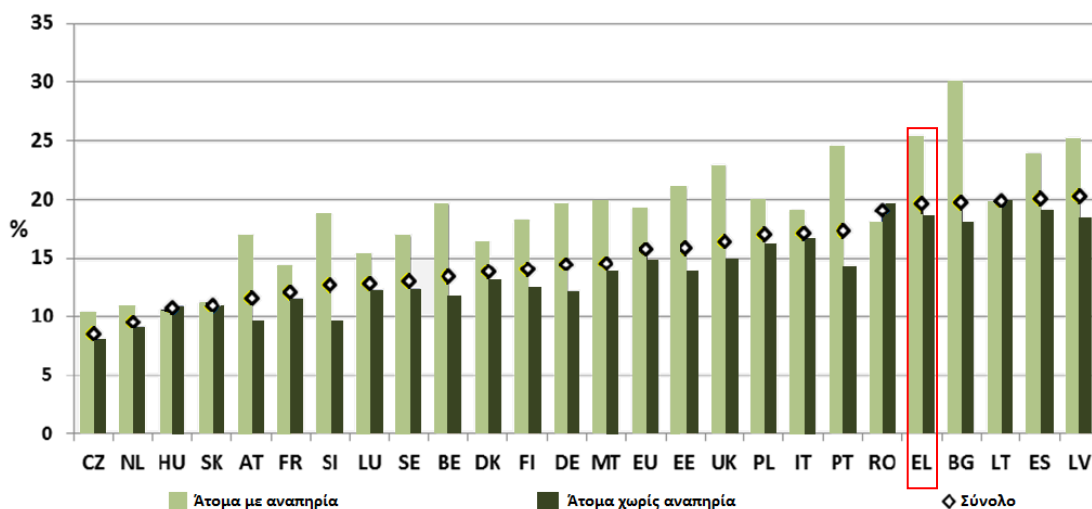
ΑμεΑ σε νοικοκυριά χωρίς εργασία ή με χαμηλή ένταση εργασίας

Πηγή: Academic Network of European Disability Experts (ANED 2012)

Το 2010 στην Ελλάδα το ποσοστό των ΑμεΑ ηλικίας άνω των 16 ετών που βρίσκεται σε κίνδυνο φτώχειας (μετά τις κοινωνικές μεταβιβάσεις) υπερβαίνει το 25% και αποκλίνει σημαντικά από το μέσο όρο σε επίπεδο Ε.Ε (<20%).

ΑμεΑ ηλικίας 16+ σε κίνδυνο φτώχειας μετά τις κοινωνικές μεταβιβάσεις (2010)

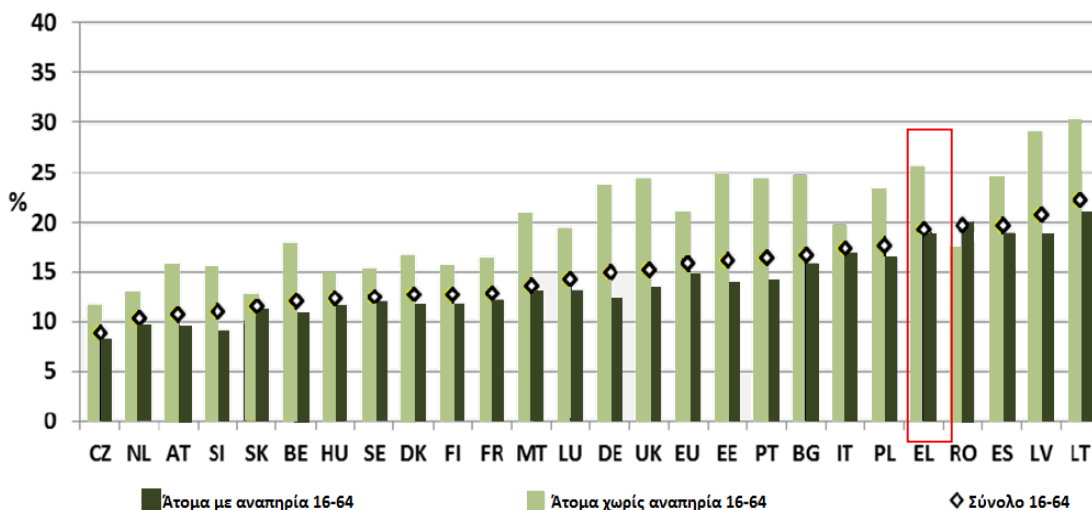

Πηγή: Academic Network of European Disability Experts (ANED 2012)

Όπως χαρακτηριστικά αναφέρεται το κείμενο της Ευρωπαϊκής Στρατηγική για την Αναπηρία 2010-2020 «για τα άτομα με αναπηρία το ποσοστό φτώχειας είναι 70% υψηλότερο από το μέσο όρο, εν μέρει λόγω της περιορισμένης πρόσβασης στην απασχόληση».

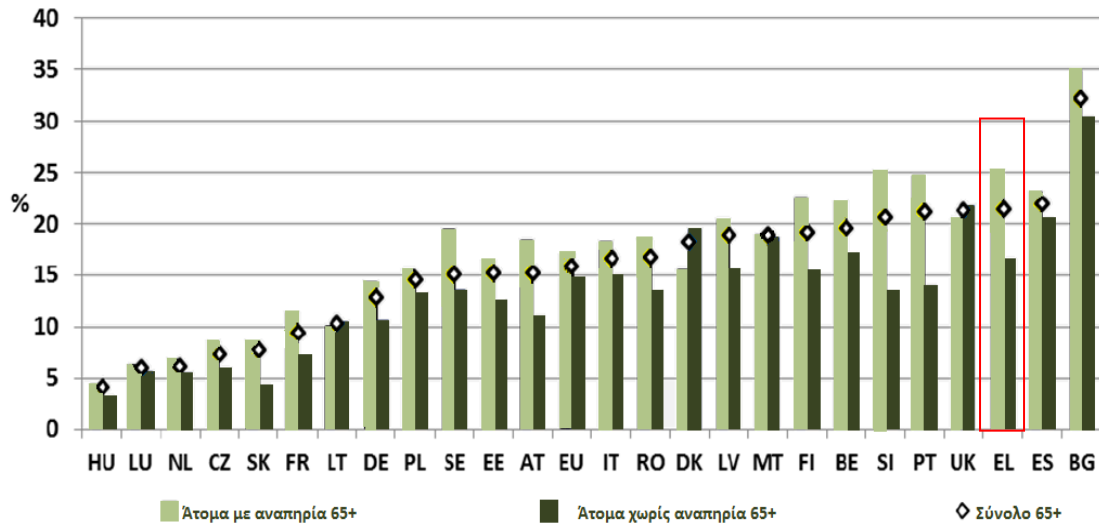
Ακολουθούν γραφήματα που παρουσιάζουν τα ΑμεΑ σε κίνδυνο φτώχειας κατά ομάδες ηλικιών και κατά χώρα.

ΑμεΑ ηλικίας 16-64 ετών σε κίνδυνο φτώχειας μετά τις κοινωνικές μεταβιβάσεις (2010)

Πηγή: Academic Network of European Disability Experts (ANED 2012)

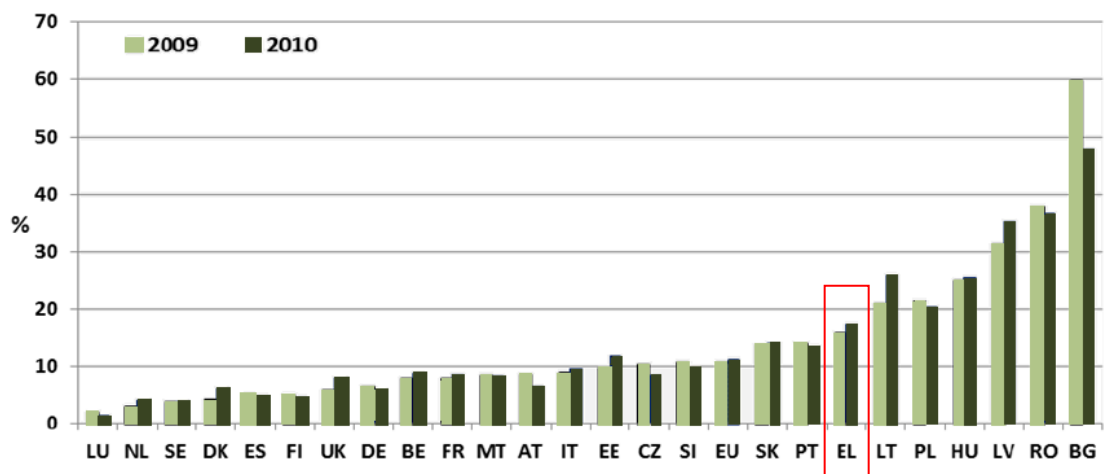
ΑμεΑ ηλικίας 65+ ετών σε κίνδυνο φτώχειας μετά τις κοινωνικές μεταβιβάσεις (2010)

Πηγή: Academic Network of European Disability Experts (ANED 2012)

Στο διάστημα 2009-2010 το ποσοστό των ΑμεΑ που στερούνται βασικά καταναλωτικά υλικά σημείωσε μικρή αύξηση στοιχείο που τεκμηριώνει τη δυσχερή οικονομική κατάσταση της ευάλωτης αυτής πληθυσμιακής ομάδας. Από το επόμενο γράφημα προκύπτει ότι η Ελλάδα κατέχει την έβδομη χειρότερη θέση στο σύνολο των 25 κρατών – μελών της Ε.Ε.

Διαχρονική Εξέλιξη ποσοστού ΑμεΑ που στερούνται βασικά υλικά

Πηγή: Academic Network of European Disability Experts (ANED 2012)

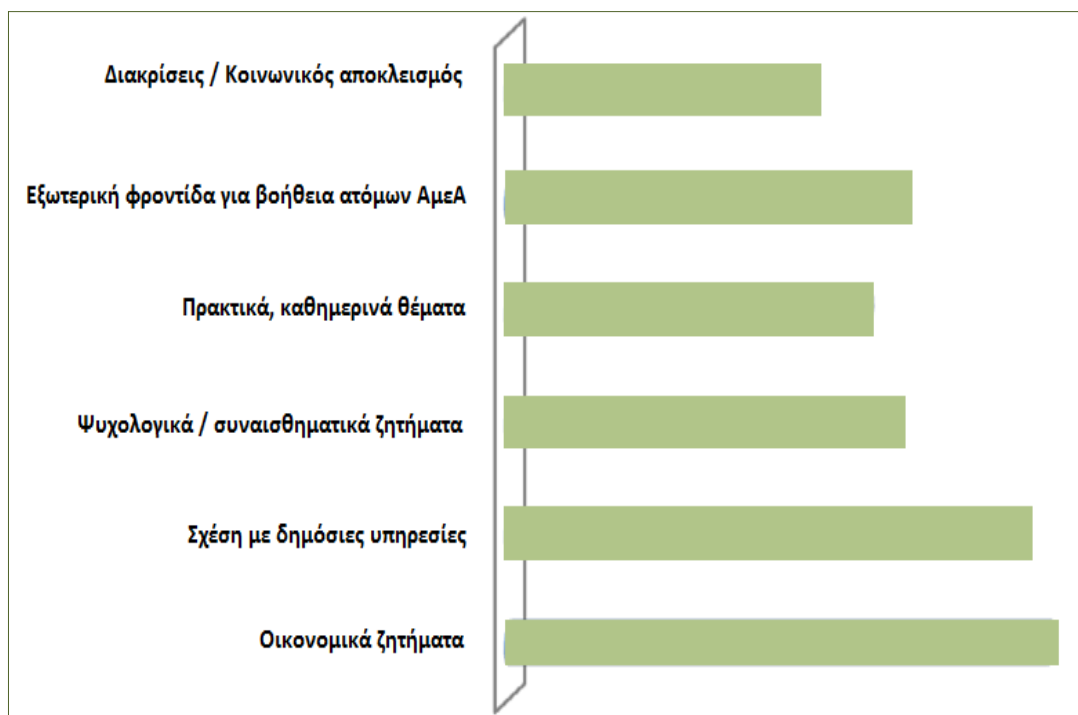
Κατά την περίοδο Οκτώβριος – Νοέμβριος 2013 η Εθνική Συνομοσπονδία Ατόμων με Αναπηρία σε συνεργασία με την ΚΑΠΑResearch (2013) πραγματοποίησαν έρευνα για τα άτομα με αναπηρία για το σύνολο της χώρας με τη συμμετοχή δείγματος από όλες τις Περιφέρειες. Από την Περιφέρεια Πελοποννήσου συμμετείχαν 302 άτομα ηλικίας άνω των 18 ετών.

Τα συμπεράσματα που προκύπτουν αφορούν στα εξής:

Το μεγαλύτερο ποσοστό των ΑμεΑ εμφανίζει κινητικά προβλήματα (παραπληγία, τετραπληγία κ.ά.) και ακολουθούν τα άτομα με ψυχική αναπηρία (κατάθλιψη, σχιζοφρένεια κ.α.), τα άτομα με νοητικά προβλήματα (νοητική υστέρηση, αυτισμός, σύνδρομο down, κ.ά.) και τα άτομα με αισθητηριακή αναπηρία (τύφλωση, κώφωση).

Τα βασικά προβλήματα που αντιμετωπίζουν νοικοκυριά με ΑμεΑ είναι κατά σειρά σημαντικότητας οικονομικά ζητήματα, οι σχέσεις με δημόσιες υπηρεσίες, η ανάγκη εξωτερικής βοήθειας για τη φροντίδα των ΑμεΑ, ψυχολογικά και συναισθηματικά ζητήματα, διακρίσεις και κοινωνικός αποκλεισμός.

Δυσκολίες που αντιμετωπίζουν νοικοκυριά με ΑμεΑ

Πηγή: Kapataresearch (2013), έρευνα για τα άτομα με αναπηρία

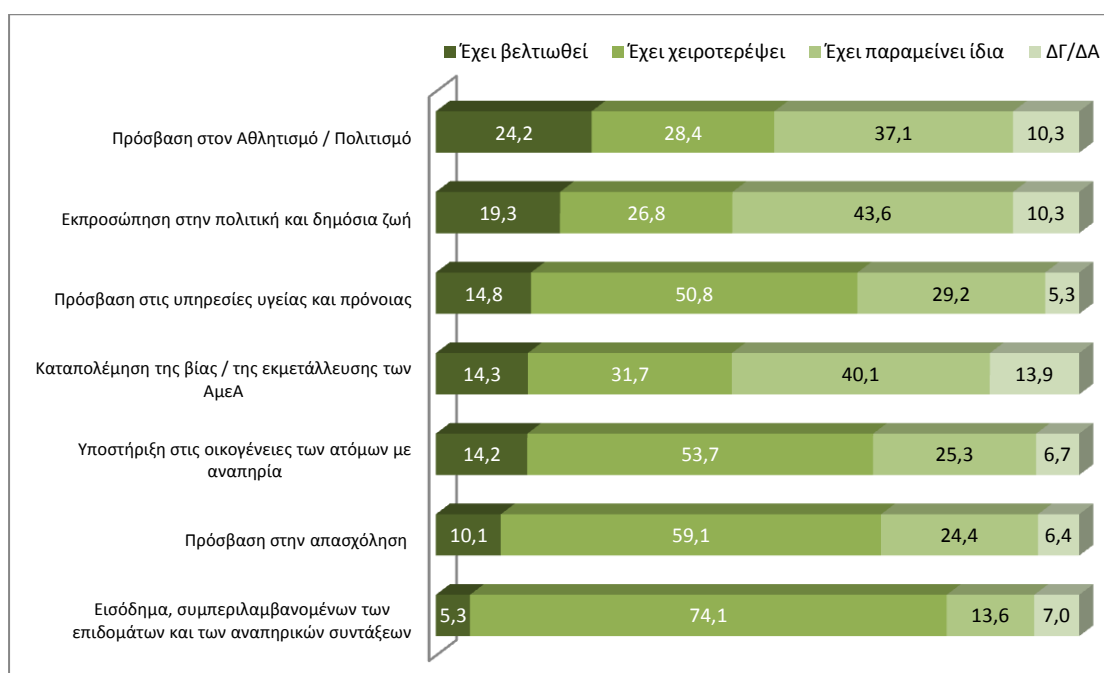
Σε ότι αφορά τις διακρίσεις που βιώνουν τα άτομα με αναπηρίες εντονότερα καταγράφονται στην αγορά εργασίας, στις καθημερινές συναναστροφές, στους χώρους διασκέδασης, στα μέσα μαζικής μεταφοράς, στις δημόσιες υπηρεσίες και τα εμπορικά καταστήματα, στον τομέα της εκπαίδευσης και στον τομέα της υγείας –πρόνοιας.

Πόσο συχνά πιστεύετε ότι εκδηλώνονται διακρίσεις εις βάρος των ατόμων με αναπηρία με κάθε έναν από τους παρακάτω τομείς της καθημερινής ζωής; (Μέσοι όροι κλίμακας 1-10)

Πηγή: Kaparesearch (2013), έρευνα για τα άτομα με αναπηρία

Οι συμμετέχοντες στην έρευνα θεωρούν ότι τα ΑμεΑ γίνονται συχνά αποδέκτες κοινωνικών διακρίσεων και ζουν στο περιθώριο της κοινωνίας. Μάλιστα, τα τρία τελευταία χρόνια η ζωή των ΑμεΑ στην Ελλάδα χειροτέρευσε ως προς το εισόδημα και τα προνοιακά – αναπηρικά επιδόματα, τη δυνατότητα ένταξης στην αγορά εργασίας και την εξασφάλιση απασχόλησης, αλλά και ως προς την πρόσβαση σε υπηρεσίες υγείας και πρόνοιας.

Πηγή: Kaparesearch (2013), έρευνα για τα άτομα με αναπηρία

Τα σύνολο σχεδόν των συμμετεχόντων της έρευνας δήλωσε ότι νοικοκυριά με ΑμεΑ έχουν κόστος διαβίωσης πολύ υψηλότερο από οικογένειες χωρίς άτομα με αναπηρία κρίνοντας αναγκαίο η πολιτεία να καλύψει το πρόσθετο αυτό κόστος. Η οικονομική δε κρίση σύμφωνα με το 96,5% των ερωτηθέντων έχει προκαλέσει ανυπέβλητες δυσκολίες στα νοικοκυριά.

2.1.8. Ηλικιωμένοι

Ένα άτομο κατατάσσεται στην κατηγορία των ηλικιωμένων μετά το πέρασμά του από το κατώφλι των 65 ετών. Η Ευρώπη διέρχεται μια περίοδο αναπόφευκτης γήρανσης του πληθυσμού της. Από το 2010 ο αριθμός των πολιτών ηλικίας 15-60 ετών έχει αρχίσει να συρρικνώνεται, ενώ ο αριθμός όσων είναι 60 ετών και άνω θα συνεχίζει να αυξάνεται κατά περίπου 2 εκατομμύρια το χρόνο. Η μεγαλύτερη πίεση αναμένεται κατά την περίοδο 2015-2035 όταν η λεγόμενη «γενιά των baby-boomers» θα βγει στη σύνταξη. Σύμφωνα με τις πιο πρόσφατες προγνώσεις της Eurostat, το 2060 σε κάθε Ευρωπαϊό πολίτη άνω των 65 ετών θα αντιστοιχούν μόνο δύο εργαζόμενοι ηλικίας 15-64 ετών (Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή, οδικός χάρτης της ενεργού γήρανσης στην Ελλάδα 2012- 2020).

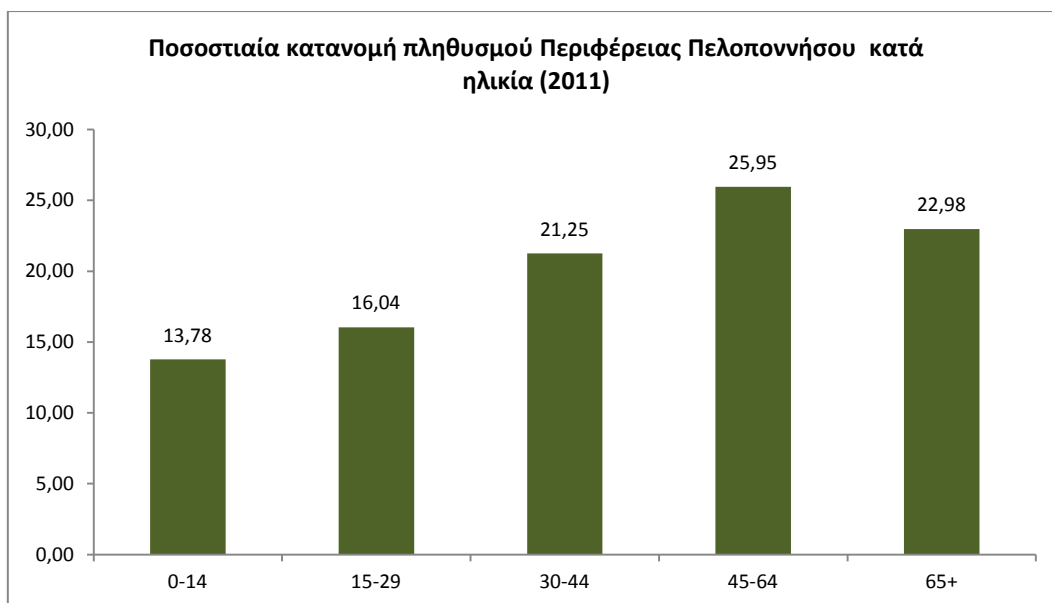
Στην Περιφέρεια Πελοποννήσου, σύμφωνα με την τελευταία απογραφή πληθυσμού (2011), ο μόνιμος πληθυσμός ηλικίας άνω των 65 ετών αποτελεί το 23% του συνολικού πληθυσμού, στοιχείο που υπογραμμίζει έντονο το πρόβλημα της γήρανσης του πληθυσμού.

Ποσοστιαία κατανομή πληθυσμού κατά ομάδες ηλικιών

ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ / ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ	ΟΜΑΔΕΣ ΗΛΙΚΙΩΝ				
	0-14	15-29	30-44	45-64	65+
Περιφέρεια Πελοποννήσου	13,78	16,04	21,25	25,95	22,98
Π.Ε. Αργολίδας	14,27	15,54	22,60	26,42	21,17
Π.Ε. Αρκαδίας	12,99	15,79	20,00	25,84	25,37
Π.Ε. Κορινθίας	14,79	16,21	22,07	26,06	20,86
Π.Ε. Λακωνίας	12,86	16,14	20,56	25,20	25,24
Π.Ε. Μεσσηνίας	13,50	16,27	20,76	26,03	23,43

Πηγή: ΕΛ. ΣΤΑΤ., Απογραφή πληθυσμού 2011

Σε όλες τις Περιφερειακές ενότητες το ποσοστό των ατόμων τρίτης ηλικίας ξεπερνά το 20% με το μεγαλύτερο ποσοστό να καταγράφεται στην Π.Ε. Αρκαδίας και το μικρότερο στην Π.Ε. Κορινθίας.

Αναλυτικότερα στον πίνακα που ακολουθεί αποτυπώνεται η ποσοστιαία συμμετοχή των ηλικιακών ομάδων άνω των 65 ετών στο σύνολο του πληθυσμού της Περιφέρειας.

Κατανομή πληθυσμού τρίτης ηλικίας

Ομάδες ηλικιών	Πληθυσμός	Ποσοστιαία συμμετοχή
65-69	28.242	4,89
70-74	32.064	5,55
75-79	30.774	5,33
80-84	24.109	4,17
85+	17.599	3,05
Σύνολο	577.903	22,98

Πηγή: ΕΛ.ΣΤΑΤ., Απογραφή πληθυσμού 2011

Ο συνολικός αριθμός των καταγεγραμμένων συνταξιούχων στην Περιφέρεια Πελοποννήσου τον Νοέμβριο του 2010 ανέρχονταν σε 178.704 άτομα αντιπροσωπεύοντας το 7,9% των συνταξιούχων της χώρας. Το ποσοστό αυτό είναι μεγαλύτερο της αντίστοιχης συμμετοχής στον πληθυσμό της χώρας και αποτελεί ένδειξη του βαθμού γήρανσης, καθώς και της μεγαλύτερης συγκριτικά εισοδηματικής εξάρτησης της περιοχής από συντάξεις (Βαϊτσος, Μισσός, Η νέα οικονομική γεωγραφία της Πελοποννήσου, 2013).

Αριθμός συνταξιούχων κατά περιφερειακή ενότητα

Περιφερειακή Ενότητα	Συνταξιούχοι	Ποσοστιαία συμμετοχή	Πληθυσμός απογραφής 2011	% συνταξιούχων στο συνολικό πληθυσμό
Π.Ε. Αργολίδας	27.979	15,66	97.090	28,82
Π.Ε. Αρκαδίας	29.882	16,72	86.820	34,42
Π.Ε. Κορινθίας	39.085	21,87	145.360	26,89
Π.Ε. Λακωνίας	30.675	17,17	89.600	34,24
Π.Ε. Μεσσηνίας	51.083	28,59	163.110	31,32
Περιφέρεια Πελοποννήσου	178.704	100,00	581.980	30,71

Πηγή: Βαϊτσός και Μισσός (2013)

Από την ανάλυση της κατανομής των συνταξιούχων κατά Περιφερειακή Ενότητα προκύπτει ότι η αναλογία των συνταξιούχων στο σύνολο του πληθυσμού είναι μεγάλη. Στο σύνολο της Περιφέρειας οι συνταξιούχοι αντιπροσωπεύουν το 30,71% του συνολικού πληθυσμού.

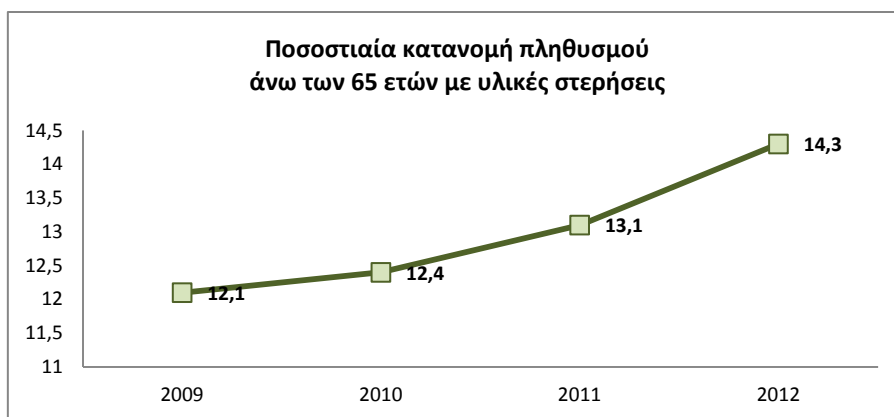
Σε όλες τις Περιφερειακές Ενότητες οι συνολικές μέσες βασικές συνταξιοδοτικές απολαβές κινούνται σε χαμηλά επίπεδα δηλαδή μεταξύ 557 και 659 ευρώ σε μηνιαία βάση. Τα εν λόγω επίπεδα βρίσκονται κάτω από την τιμή του ελάχιστου μισθού επηρεάζοντας αντίστοιχα και τα επίπεδα διαβίωσης των συνταξιούχων της Πελοποννήσου.

Το 2011 και το 2012 οι οικονομικές εξελίξεις στην Ελλάδα επιδεινώθηκαν πέρα από κάθε προσδοκία, αφού οι μεταβολές των μακροοικονομικών μεγεθών ήταν κατά πολύ δυσμενέστερες, διαψεύδοντας όλες τις προβλέψεις που είχαν γίνει από εγχώριους φορείς και από διεθνείς οργανισμούς, οι οποίες απέτυχαν να εκτιμήσουν το εύρος της πτώσης στην τελική εγχώρια ζήτηση. Η δραματική αυτή επιδείνωση της ελληνικής οικονομίας είχε άμεσο αντίκτυπο στα εισοδήματα, αλλά και στα μέτωπα της απασχόλησης και της ανεργίας επηρεάζοντας σε διαφορετικό βαθμό τις διάφορες πληθυσμιακές ομάδες.

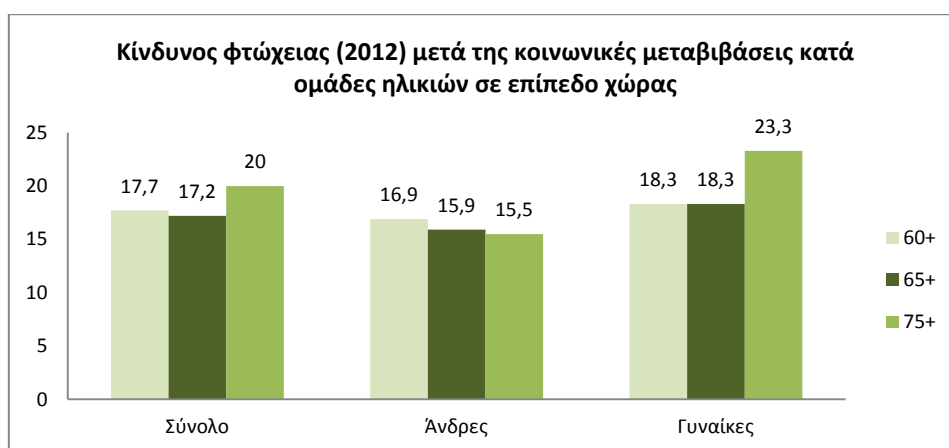
Οι ρυθμίσεις και αναπροσαρμογές που πραγματοποιήθηκαν στον τομέα των συντάξεων ήτοι κατάργηση των δώρων και μείωση ύψους συντάξεων προκάλεσαν μείωση των συνολικών εισοδηματικών εισροών στην οικονομία της Πελοποννήσου ύψους 249 εκ. ευρώ περίπου προκαλώντας αντίστοιχες υφεσιακές πιέσεις στην περιοχή και στους συνταξιούχους.

Η ανεργία στην Ελλάδα το πρώτο τρίμηνο του 2015 άγγιξε το 26,6% από 27,8% που ήταν το αντίστοιχο τρίμηνο του 2014. Στην Περιφέρεια Πελοποννήσου η ανεργία ακολουθεί τις ίδιες τάσεις σκαρφαλώνοντας στο 23,4% από 23,9% που ήταν το πρώτο τρίμηνο του 2015. Η ανεργία στην πληθυσμιακή ομάδα των ηλικιωμένων (65+) στο ίδιο διάστημα μειώθηκε από 12,6% σε 9,3%. Τα

ηλικιωμένα άτομα, που αποτελούν κατά βάση τους συνταξιούχους, έχουν επιβαρυνθεί, όπως προαναφέρθηκε, από τις περικοπές σε συντάξεις με αποτέλεσμα να αντιμετωπίζουν πρόβλημα φτώχειας και να αποκλείονται από αγαθά και υπηρεσίες. Το ποσοστό του ηλικιωμένου πληθυσμού που αντιμετωπίζει οικονομικές δυσκολίες και στερείται τουλάχιστον 4 από τις 9 διαστάσεις της υλικής υστέρησης βαίνει συνεχώς αυξανόμενο, στο σύνολο της χώρας, από το 2008 και το 2012 ανήλθε στο 14,3%.

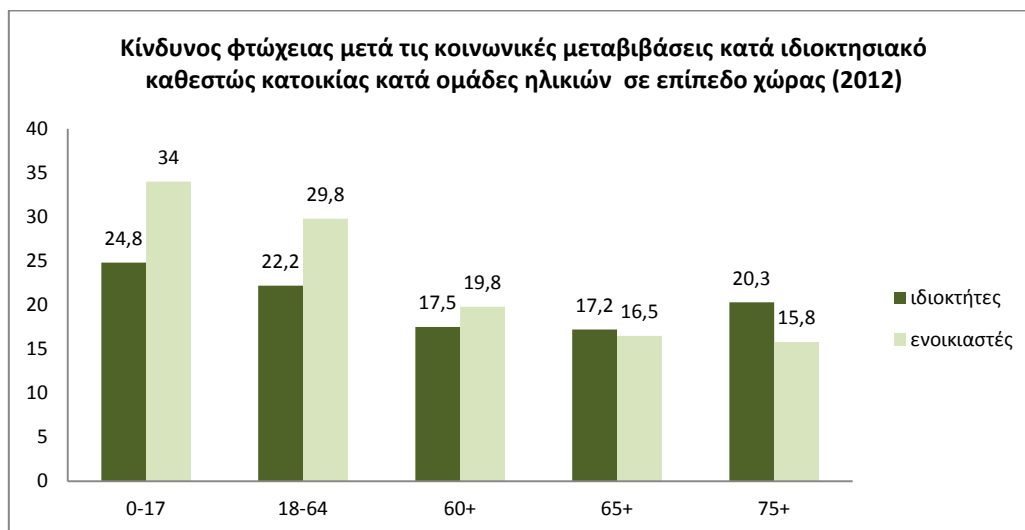

Σύμφωνα με την έρευνα της ΕΛ. ΣΤΑΤ., για το εισόδημα και τις συνθήκες διαβίωσης των νοικοκυριών το 2012, ο κίνδυνος φτώχειας για άτομα ηλικίας άνω των 65 ετών σε επίπεδο χώρας, μετά τις κοινωνικές μεταβιβάσεις, ανέρχεται σε 17,2%, ενώ στο σύνολο του πληθυσμού ανέρχεται σε 23,1%. Πιο αναλυτικά, ο κίνδυνος φτώχειας για άτομα ηλικίας άνω των 75 ετών υπολογίζεται σε 20%, ενώ για τα άτομα ηλικίας άνω των 60 ετών σε 17,7%. Παρακάτω αποτυπώνεται ο κίνδυνος φτώχειας κατά ομάδα ηλικιών άνω των 60 ετών και κατά φύλο.

Το ποσοστό κινδύνου φτώχειας πριν από όλες τις κοινωνικές μεταβιβάσεις (δηλαδή μη συμπεριλαμβανομένων των κοινωνικών επιδομάτων και των συντάξεων στο συνολικό διαθέσιμο εισόδημα των νοικοκυριών) εκτιμάται σε 86,5% για άτομα ηλικίας 65 ετών και άνω. Τα νοικοκυριά

που διαμένουν σε ιδιόκτητη κατοικία απειλούνται από φτώχεια σε ποσοστό 21,6%, ενώ αυτά που διαμένουν σε ενοικιασμένη κατοικία σε ποσοστό 29,6%. Ο κίνδυνος φτώχειας ηλικιωμένων 75 ετών και άνω ανέρχεται για τους ιδιοκτήτες σε 20,3% ενώ για τους ενοικιαστές σε 15,8%.

Αναφορικά με τον κίνδυνο φτώχειας σε σχέση με την οικονομική κατάσταση, το αντίστοιχο ποσοστό για τους συνταξιούχους, μετά τις κοινωνικές μεταβιβάσεις, ανέρχεται σε 14,3%, ενώ για τους εργαζόμενους σε 15,1%.

Το βάθος (χάσμα) κινδύνου φτώχειας αναφέρεται στην εισοδηματική κατάσταση των ατόμων που βρίσκονται κάτω από το κατώφλι της φτώχειας και είναι η διαφορά μεταξύ του κατωφλιού του κινδύνου φτώχειας για το σύνολο του πληθυσμού και του διάμεσου ισοδύναμου διαθέσιμου εισοδήματος του φτωχού πληθυσμού και εκφράζεται ως ποσοστό επί του κατωφλιού του κινδύνου φτώχειας. Για το 2012 το βάθος κινδύνου φτώχειας εκτιμάται για τα άτομα ηλικίας άνω των 65 ετών σε 14,8% και για άτομα ηλικίας 75+ σε 11,7%.

Οι έρευνες που πραγματοποιούνται από τη Eurostat σε θέματα φτώχειας στην Ελλάδα εντάσσουν την Περιφέρεια Πελοποννήσου σε μια ευρύτερη χωρική κατηγορία η οποία περιλαμβάνει μαζί με την Πελοπόννησο τη Δυτική Ελλάδα, την Ήπειρο, τη Στερεά Ελλάδα (εκτός Αττικής) και τα Ιόνια νησιά. Το γεγονός αυτό καθιστά αδύνατη την όποια προσπάθεια εξαγωγής αξιόπιστων συμπερασμάτων για το ποσοστό και τα κύρια χαρακτηριστικά της φτώχειας ανά Περιφέρεια. Επίσης η τεκμηρίωση της ΕΛ.ΣΤΑΤ., σε θέματα φτώχειας για τις 13 Περιφέρειες βασίζεται στη χρήση στοιχείων που συλλέγονται κατ' έτος μέσω 7.000 ερωτηματολογίων περίπου εκ των οποίων μόνο 350 αναλογούν στην Περιφέρεια Πελοποννήσου. Το μικρό αυτό δείγμα δημιουργεί ερωτήματα ως προς την αξιοπιστία των συμπερασμάτων. Για το λόγο αυτό παρουσιάζονται κάποιες εκτιμήσεις που δηλώνουν τις τάσεις φαινομένου της φτώχειας στην Περιφέρεια.

Τα μόνα στοιχεία που βρέθηκαν για το φαινόμενο της φτώχειας στην ομάδα των ηλικιωμένων είναι από την έρευνα του Εθνικού Κέντρου Κοινωνικών Ερευνών (ΕΚΚΕ) του 2007 για την οικονομική ανισότητα, τη φτώχεια και την αποστέρηση. Σύμφωνα με αυτήν, οι ηλικιωμένοι 65 ετών και άνω συνιστούν πληθυσμιακή ομάδα υψηλού κινδύνου φτώχειας που κυμαίνεται μεταξύ 30% - 50%.

Κίνδυνος φτώχειας ατόμων ηλικίας 65 ετών και άνω στην Περιφέρεια Πελοποννήσου

ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ	42,3%
Π.Ε. Αργολίδας	34,2%
Π.Ε. Αρκαδίας	52,0%
Π.Ε. Κορινθίας	29,2%
Π.Ε. Λακωνίας	46,9%
Π.Ε. Μεσσηνίας	48,4%

Πηγή: Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών (Μπαλούρδος 2007)

Όσον αφορά στον κίνδυνο φτώχειας, κατά κύρια οικονομική δραστηριότητα, το αντίστοιχο ποσοστό για τους συνταξιούχους κυμαίνεται σε υψηλά επίπεδα σε όλη την Περιφέρεια Πελοποννήσου. Το μεγαλύτερο ποσοστό κινδύνου φτώχειας καταγράφεται στην ΠΕ Μεσσηνίας (39,5%) και το μικρότερο στην ΠΕ Κορινθίας (22,3%).

Κίνδυνος φτώχειας συνταξιούχων στην Περιφέρεια Πελοποννήσου

ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ	39,8%
Π.Ε. Αργολίδας	32,8%
Π.Ε. Αρκαδίας	44,0%
Π.Ε. Κορινθίας	29,7%
Π.Ε. Λακωνίας	44,5%
Π.Ε. Μεσσηνίας	44,5%

Πηγή: Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών (Μπαλούρδος 2007)

2.2 Προσδιορισμός αναγκών ατόμων που απειλούνται από τη φτώχεια ή διαβιούν κάτω από το όριο της φτώχειας

Η μέθοδος ανάλυσης που παρουσιάζεται παρακάτω στα υποκεφάλαια λαμβάνει χώρα βασισμένη σε δύο βάσεις, αυτή της **πυραμίδας του Maslow** και των **εξειδικευμένων αναγκών που διαπιστώνονται ανά ομάδα στόχου**, όπως αυτές παρουσιάστηκαν παραπάνω.

Στο σημείο αυτό έχει σημασία να γίνει μια γενική αναφορά στη πυραμίδα του Maslow δεδομένου ότι η καταπολέμηση της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού θα πρέπει να λαμβάνει υπόψη και την ιεράρχηση των αναγκών του ανθρώπου, όπως αυτή παρουσιάζεται σε θεωρητικό επίπεδο. .

Η πυραμίδα του Maslow, ως μοντέλο προσδιορισμού των ανθρωπίνων αναγκών, έχει πολύ σημαντική επιρροή σε αναλύσεις διαφόρων επιστημονικών πεδίων και όχι μονάχα της ψυχολογίας, για την οποία αρχικά δημοσιεύτηκε το 1943 στο επιστημονικό περιοδικό *Psychological Review* (Volume 50-4), στο άρθρο "A theory of human motivation". Η πυραμίδα των αναγκών του Maslow διεύρυνε σημαντικά την επιρροή της ως βάση ανάλυσης των κοινωνικών και ανθρωπιστικών ζητημάτων σε κλάδους όπως η πολιτική επιστήμη, η κοινωνιολογία, η διοικητική επιστήμη αλλά και άλλων πεδίων της κοινωνικής και ανθρωπιστικής επιστήμης γενικότερα. Ο σχολιασμός αυτός για την

επιστημονική σημασία της πυραμίδας έχει τη σημασία της δεδομένου ότι δικαιολογεί τη κεντρική επιλογή για τη χρήση της ως βάση ανάλυσης. Συγκεκριμένα η χρήση της πυραμίδας ως μοντέλο ανάλυσης ουσιαστικά διαμορφώνει μία δομή και μια ιεράρχηση των αναγκών, ιδιαίτερως χρήσιμη σε επιμέρους αναλύσεις σε κοινωνικές ομάδες, όπως αυτές που αναφέρονται για τη Περιφέρεια Πελοποννήσου.

Η συγκεκριμένη ιεράρχηση υποδεικνύει ότι οι άνθρωποι κινητοποιούνται πρωτίστως στην ικανοποίηση των πλέον βασικών αναγκών προτού προχωρήσουν στην ικανοποίηση άλλων πιο σύνθετων αναγκών. Στα κατώτερα επίπεδα της πυραμίδας ομαδοποιούνται οι βασικότερες ανθρώπινες ανάγκες, ενώ οι πιο σύνθετες ανάγκες εντοπίζονται στην κορυφή της πυραμίδας. Καθώς οι άνθρωποι κινούνται προς την κορυφή της πυραμίδας, οι ανάγκες καθίστανται ολοένα και περισσότερο ψυχολογικές και κοινωνικές.

Η πρώτη ανάγκη που κατά το Maslow είναι η βασικότερη και τοποθετείται στη βάση της πυραμίδας είναι αυτή των **φυσιολογικών αναγκών** (physiological) η οποία εκτείνεται από βασικές ανάγκες

επιβίωσης όπως για παράδειγμα τροφής, νερού ή αέρα έως εκείνη της αναπαραγωγής προκειμένου ο άνθρωπος να είναι σε θέση ως είδος να εξελιχθεί και να επιβιώσει. Η δεύτερη κατηγορία αναγκών με βάση τη πυραμίδα είναι οι **ανάγκες ασφάλειας** (safety needs) οι οποίες έχουν να κάνουν με το προσωπικό αίσθημα ασφάλειας που προκύπτει για παράδειγμα από τη οικογενειακή θαλπωρή, την οικονομική ασφάλεια που προκύπτει από την επαγγελματική ζωή ή την περιουσία, την ασφάλεια της σωματικής υγείας και την αποφυγή ατυχημάτων ή ασθενειών. Η τρίτη κλίμακα της πυραμίδας πραγματεύεται τις **κοινωνικές ανάγκες** και ειδικότερα το πολύ σημαντικό **αίσθημα του ανήκειν** και της αγάπης (love and belonging). Ο άνθρωπος κατά το Maslow έχει ανάγκη να ικανοποιήσει την ανάγκη αυτή είτε μέσα από την αγάπη που θα δέχεται και θα προσφέρει, είτε με τη συμμετοχή του από τη πρώτη βαθμίδα κοινωνικής ομάδας που είναι η οικογένεια και στη συνέχεια στις υπόλοιπες που είναι το σχολείο και η κοινωνία γενικότερα. Το αίσθημα του ανήκειν είναι σημαντικό για το άτομο διότι γίνεται αποδεκτός ως κοινωνική οντότητα, αποκτά φίλους και δεν περιθωριοποιείται από το περίγυρο του. Η επόμενη κλίμακα αναγκών είναι αυτή της **αναγνώρισης** (esteem), η οποία περιέχει εκείνες που σχετίζονται με τη προσωπική αυτοεκτίμηση και το σεβασμό από και προς τους άλλους. Η ανάγκη αυτή του ανθρώπου είναι σημαντική αφού εκτός του ότι συμπληρώνει εκείνη της κοινωνικής ένταξης που λαμβάνει χώρα στη προηγούμενη κατηγορία εδώ σημασία έχει η αναγνώριση, η αποδοχή και η αξία του ατόμου από τον ίδιο αρχικά και το κοινωνικό σύνολο, τους συνανθρώπους του, την οικογένεια και τις κοινωνικές ομάδες που δρα. Η τελευταία κατηγορία αναγκών του ατόμου είναι οι **ανάγκες αυτό-ολοκλήρωσης** (self-actualization) όπου το συναίσθημα της ολοκλήρωσης, της συναίσθησης των δεξιοτήτων και δυνατοτήτων είναι κεντρικό. Το άτομο στη κατηγορία αυτή έχει ανάγκη τη γνώση, τη σοφία, την ικανότητα και τις δεξιότητες της δημιουργικότητας, της ανάληψης πρωτοβουλιών και της τακτοποίησης ζητημάτων που αφορούν το άτομο και τη πραγματικότητα των κοινωνικών ομάδων στις οποίες είναι μέλος.

Η παραπάνω απεικόνιση και περιγραφή της Πυραμίδας του Maslow αποτελεί μια σημαντική βάση συζήτησης και προσέγγισης των αναγκών κάθε κοινωνικής ομάδας που περιγράφεται και αναλύεται στην παρούσα μελέτη. Η διασύνδεση, ωστόσο, δεν είναι πάντοτε διακριτή δεδομένου ότι το αναλυτικό πλαίσιο αναδεικνύει διάφορα ζητήματα που επεκτείνουν περαιτέρω την ανάλυση από εκείνη της διάστασης των αναγκών. Το ζήτημα της πολυπλοκότητας πλέον των αναγκών και της διασύνδεσης του με τη φτώχεια στην Περιφέρεια Πελοποννήσου ουσιαστικά διαφοροποιείται ανά κοινωνική ομάδα και διαρθρώνεται με διαφορετική ένταση. **Τα γενικά χαρακτηριστικά που προκύπτουν για το ζήτημα της φτώχειας είναι ότι αποτελεί πράγματι ένα ζητούμενο για την τοπική κοινωνία ως προς την εκπλήρωση βασικών αναγκών επιβίωσης και ασφάλειας.** Οι ανάγκες που καλούνται να απαντηθούν σε πρώτη φάση στο ζήτημα της φτώχειας επικεντρώνονται στις δύο πρώτες κατηγορίες των αναγκών και στη συνέχεια ανά κοινωνική ομάδα διαμορφώνονται και άλλες διαστάσεις, οι οποίες υπογραμμίζουν την πολυπλοκότητα του φαινομένου.

Όσον αφορά τη **φτώχεια και τα νοικοκυριά**, αυτό που διαπιστώνεται είναι ότι η κατηγορία αυτή δεν αποτελεί ίσως μια παραδοσιακή κοινωνική ομάδα που πλήττεται διαχρονικά από τη φτώχεια στην Ελλάδα και δη στην Περιφέρεια Πελοποννήσου. Οι συνέπειες της συρρίκνωσης με όρους βιοτικού επιπέδου της μεσαίας και μικρομεσαίας αστικής τάξης στην Ελλάδα αναδεικνύει πλέον ανάγκες που βρίσκονται στη δεύτερη κατηγορία αναγκών της πυραμίδας του Maslow και σχετίζονται άμεσα με το βιοτικό επίπεδο. Ο αριθμός των μελών στα νοικοκυριά, η ηλικίες και το φύλο των μελών, το μορφωτικό επίπεδο είναι παράγοντες που διαφοροποιούν την ένταση του φαινομένου και του τρόπου αντιμετώπισης της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού που αντιμετωπίζει ένα νοικοκυριό και τα μέλη του. Ιδιαίτερη βαρύτητα δίδεται στα μονογονεϊκά ή στα πολύτεκνα νοικοκυριά, στα παιδιά, στη γυναίκα, στους ηλικιωμένους, στους νέους.

Αναφορικά με την **κατηγορία των ανέργων**, η προσέγγιση για τη διαπίστωση των αναγκών επικεντρώνεται σε ειδικά χαρακτηριστικά που εμπίπτουν στην πρώτη και δεύτερη κατηγορία. Το φαινόμενο της ανεργίας και της μεγέθυνσης του στα χρόνια της κρίσης είναι ένα κεντρικό πλέον ζήτημα που διαφοροποίησε τις ισορροπίες ανάμεσα στο βιοτικό επίπεδο και στην ποιότητα ζωής. Η έλλειψη της ασφάλειας για ζητήματα εργασίας και οικονομικές χειραφέτησης αλλά και η εξυπηρέτηση βασικών αναγκών όπως η τροφή και η στέγη είναι πλέον τα σύγχρονα και βασικά ζητήματα για την κατηγορία των ανέργων. Η κοινωνική, ωστόσο, αυτή ομάδα έχει την ανάγκη της αυτό-επιβεβαίωσης και της ολοκλήρωσης, γιατί οι άνθρωποι ενδεχομένως με τον τερματισμό του επαγγελματικού τους βίου να μην είναι σε θέση πλέον να την ικανοποιήσουν.

Αναφορικά με τις **κατηγορίες των μεταναστών** αλλά και **των Ρομά**, στην πλειοψηφία τους συναντάται η απαίτηση κάλυψης πολύ βασικών αναγκών αλλά και εκείνης της ασφάλειας, ενώ υπάρχει απαίτηση διαφοροποιημένων πρακτικών προσέγγισης και ενσωμάτωσης, λαμβάνοντας υπόψη τις ιδιαιτερότητες των ομάδων αυτών και το γεγονός ότι το ενδεχόμενο πολλαπλών διακρίσεων είναι ιδιαίτερα αυξημένο σε σχέση με άλλες κοινωνικές ομάδες. Σε κάποιες δε περιπτώσεις διαπιστώνεται έντονα και η ανάγκη του ανήκειν, δεδομένου ότι πολλοί άνθρωποι, ιδιαίτερος της δεύτερης γενιάς μεταναστών, εκτός από τα παραπάνω έχουν να αντιμετωπίσουν και τυπικά το ζήτημα της ιθαγένειας.

Η **κατηγορία των ατόμων με αναπηρία** έχει επίσης να αντιμετωπίσει μια σειρά εμποδίων και καθημερινών προβλημάτων που αφορούν την καθημερινότητα των ατόμων, ενώ και αυτή η κοινωνική ομάδα πλήττεται ιδιαίτερα από το φαινόμενο των πολλαπλών διακρίσεων. Η αναπηρία και η φτώχεια δημιουργούν ένα φαύλο κύκλο γεγονότων που οδηγούν πολλές φορές τα άτομα αυτά σε ιδιαίτερα δύσκολες συνθήκες επιβίωσης. Η εξάλειψη των εμποδίων, η διασφάλιση της προσβασιμότητας σε όλα τα αγαθά και τις υπηρεσίες, η προστασία της ανθρώπινης αξιοπρέπειας και της ασφάλειας των ατόμων αυτών βρίσκονται στο επίκεντρο κάθε σχετικής δράσης για την καταπολέμηση της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού.

Τέλος, οι **Λοιπές ευπαθείς κοινωνικές ομάδες** συγκροτούν μια ιδιαίτερη κατηγορία, με ανάγκες που διαπιστώνονται σε όλα τα φάσματα της πυραμίδας του Maslow με διαφορετική ένταση και έκταση. Το κοινό χαρακτηριστικό για τις κοινωνικές ομάδες αυτές είναι ότι η απάντηση των αναγκών είναι ένα φαινόμενο διαχρονικό, το οποίο επηρέασε η κρίση αρνητικά αλλά επί της ουσίας δεν προκάλεσε. Οι ομάδες αυτές αντιμετωπίζουν σημαντικές βιοποριστικές ανάγκες που εμπίπτουν στην πρώτη κατηγορία, αλλά και εκείνες της δεύτερης που διασφαλίζουν την ασφάλεια και ένα αξιοπρεπές βιοτικό επίπεδο. Στην κατηγορία, ωστόσο, αυτή διαπιστώνεται ότι η ικανοποίηση της ανάγκης του ανήκειν και της αυτό-επιβεβαίωσης θεωρείται νευραλγική και απαραίτητη, δεδομένης της κοινωνικής προκατάληψης και του αποκλεισμού που χαρακτηρίζει αυτές τις κοινωνικές ομάδες.

Η εμφάνιση κοινωνικά αποκλεισμένων ομάδων και ατόμων είναι ένα φαινόμενο με αυξητικές διαστάσεις, στα πλαίσια των σύγχρονων κοινωνιών που χαρακτηρίζονται από ριζικές αλλαγές, νέες προκλήσεις, έντονη κινητικότητα και κοινωνική πόλωση. Οι αδυναμίες των θεσμών κοινωνικής προστασίας, η κριτική του κράτους πρόνοιας σε συνδυασμό με τις επιδράσεις της απορρύθμισης που διαπιστώθηκε τις δεκαετίες '80 και '90 στην Ευρώπη και μεταγενέστερα στην Ελλάδα διαμόρφωσε ένα νέο πεδίο πολιτικής δράσης. Η απορρύθμιση του κράτους πρόνοιας στις ευρωπαϊκές χώρες, η στρεβλή ανάπτυξη του στην Ελλάδα, η αποδυνάμωση των κρατικών δράσεων στη σφαίρα της κατανομής του πλούτου και τη μείωση των κοινωνικών δαπανών αποτέλεσαν διαδικασίες που ενίσχυσαν τις κοινωνικές ανισότητες και το φαινόμενο του κοινωνικού αποκλεισμού και της φτώχειας (Ζαϊμάκης 2005) στην Ευρώπη και την Ελλάδα διαχρονικά.

Ο κοινωνικός αποκλεισμός είναι πολυεπίπεδος και αφορά όλες τις διατάσεις της κοινωνικοοικονομικής και πολιτικής ζωής, εκφραζόμενος μέσα από διαφορετικές αποκλίνουσες ομάδες ανάλογα με εκείνο που ορίζεται ως κοινωνία και λειτουργικό σύστημα (Πετράκης 2002). Αρχικά η έννοια χρησιμοποιήθηκε για να χαρακτηρίσει άτομα, κοινωνικά απροσάρμοστα, χωρίς κοινωνική ασφάλιση. Στα πλαίσια των κοινωνικοοικονομικών μετασχηματισμών των μετανεωτερικών κοινωνιών, με τα έντονα πολυσύνθετα και πολυπαραγοντικά προβλήματα που οδηγούν σε νέες μορφές φτώχειας, ο κοινωνικός αποκλεισμός «παραπέμπει στη διαδικασία της κοινωνικής αποσύνθεσης και στην αίσθηση της προοδευτικής ρήξης ανάμεσα στο άτομο και την κοινωνία» (Ζαϊμάκης 2005), λόγω της αυξανόμενης μακροχρόνιας ανεργίας, της μεγαλύτερης οικογενειακής αστάθειας, της απομόνωσης των ατόμων, της αυξανόμενης βίας και συνολικά της αδυναμίας προσαρμογής, συμμετοχής και προώθησης των δεδομένων ενός συγκεκριμένου συστήματος.

Στη σύγχρονη βιβλιογραφία γίνεται λόγος για τη συνυπευθυνότητα του όλου και του μέρους προς αυτήν την κατεύθυνση. Τα κοινωνικά αποκλεισμένα άτομα μπαίνουν σε μια διαδικασία αναζήτησης ταυτότητας μέσα από την αμφισβήτηση των κυρίαρχων κοινωνικών κανόνων και αξιών και παράλληλα ενισχύεται η ιδέα της ανεπαρκούς πραγματοποίησης των κοινωνικών δικαιωμάτων για

ένα βασικό επίπεδο διαβίωσης και της αποχής από βασικούς κοινωνικούς θεσμούς και ευκαιρίες απασχόλησης.

2.2.1 Νοικοκυριά, ηλικιωμένοι και παιδιά στο κίνδυνο της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού.

Όσον αφορά το σύνθετο πεδίο των νοικοκυριών στην περιφέρεια Πελοποννήσου και της σχέσης με τη φτώχεια, έχει σημασία να αναφερθεί το μέγεθος και η διάσταση του προβλήματος. Συγκεκριμένα, αναφορικά με το μέγεθος του προβλήματος αυτό είναι ιδιαίτερος σημαντικό δεδομένου ότι η φτώχεια σήμερα στην Ελλάδα και την υπό εξέταση περιοχή **απειλεί έναν τύπο νοικοκυριού που μέχρι πρότινος αποτελούσε τον κορμό της ελληνικής κοινωνίας ως μεσαία τάξη και ως οικογένεια**. Η συγκεκριμένη κατηγορία ωφελουμένων λαμβάνει υπόψη της τα χαρακτηριστικά και τις ομάδες στόχου που αναφέρεται η Εθνική Στρατηγική για την Κοινωνική Ένταξη και συγκεκριμένα εγκολπώνει τις κατηγορίες:

- Οικογένειες μη οικονομικά ενεργού πληθυσμού (μέλη που δεν εργάζονται ούτε αναζητούν εργασία) με ατομικό ή οικογενειακό ετήσιο εισόδημα κάτω από το εγγυημένο όριο συντήρησης
- Παιδιά ηλικίας 0-17 ετών σε καταστάσεις αποκλεισμού
- Ηλικιωμένοι άνω των 65 ετών που δεν λαμβάνουν συντάξεις ή προνοιακά επιδόματα με ατομικό ή οικογενειακό ετήσιο εισόδημα κάτω από το εγγυημένο όριο συντήρησης
- Μοναχικά ενήλικα άτομα με ατομικό ετήσιο εισόδημα κάτω από το εγγυημένο όριο συντήρησης

Η ελληνική κοινωνία και εκείνη της Πελοποννήσου αποτελούν χαρακτηριστικά παραδείγματα της κατηγορίας αυτής με αποτέλεσμα το φαινόμενο της φτωχοποίησης να έχει επηρεάσει σημαντικά το ζήτημα της οικογένειας ως κοινωνικής ομάδας. Αυτό το δεδομένο καταδεικνύει ότι το **μέγεθος του προβλήματος** είναι μεγάλο και ταυτόχρονα **πολυδιάστατο**. **Ενδεικτικά αναφέρονται οι κατηγορίες των νοικοκυριών και τα προβλήματα που τις συνοδεύουν όπως τα υπερχρεωμένα, τα νοικοκυριά με χαμηλής έντασης εργασίας, τα νοικοκυριά σε περιοχές που έχουν πληγεί από ακραία φαινόμενα, εκείνα στα οποία τα κύρια μέλη είναι ηλικιωμένα άτομα, οι μονογονεϊκές ή οι πολύτεκνες οικογένειες, αλλά και τα φαινόμενα της ενδοοικογενειακής και ενδοσχολικής βίας σε συνάρτηση με τις συνθήκες φτώχειας.**

Η επίπτωση της οικονομικής κρίσης και των τεκτονικών αλλαγών στην καθημερινότητα των νοικοκυριών ανάδειξε σημαντικές θεσμικές αδυναμίες του κράτους και του ιδιωτικού τομέα, με αποτέλεσμα τα προβλήματα που προκύπτουν και συνθέτουν το φαινόμενο της φτώχειας να είναι σύνθετα. Ένα σημαντικό πρόβλημα που θα πρέπει να ληφθεί υπόψη αναφορικά με τα νοικοκυριά είναι το **καθολικό φαινόμενο της υπερχρέωσης και της αδυναμίας εκπλήρωσης βασικών**

υποχρεώσεων τους. Η μελέτη μάλιστα της ΓΣΒΕΕ (2012) καταδεικνύει κάποια σημαντικά προβλήματα για τα νοικοκυριά στην Ελλάδα που θα πρέπει να ληφθούν υπόψη και στη περίπτωση της Πελοποννήσου. Συγκεκριμένα, το φαινόμενο «κοινωνία του 50%» εμφανίζεται και καταδεικνύει ότι τα χαρακτηριστικά των υπερχρεωμένων νοικοκυριών είναι ουσιαστικά το μισό του συνόλου. Το νοικοκυριό της κατηγορίας αυτής συνήθως δεν μπορεί να καλύψει τις οικονομικές του υποχρεώσεις σε φόρους, δάνεια αλλά και σε ποιοτικά προϊόντα, προτιμώντας άλλα κατώτερης ποιότητας προκειμένου να απαντήσει στις ανάγκες σίτισης του. Στην έρευνα, ωστόσο, του 2014 που ουσιαστικά εγκολπώνει επιπρόσθετα στοιχεία και αναδεικνύει ακόμα περισσότερο την ποιοτική διάσταση των προβλημάτων: «1 στα 3 νοικοκυριά φοβάται ότι θα χάσει το σπίτι του εξ αιτίας τόσο των συσσωρευμένων υποχρεώσεων όσο και των επιπρόσθετων επιβαρύνσεων (δανειακών, φορολογικών και άλλων)» (ΓΣΒΕΕ, 2014). Τα στοιχεία αυτά σε συνδυασμό με το γεγονός ότι ποσοστό 90% έχει υποστεί μία **σημαντική μείωση στα εισοδήματα** του, ότι το 40% έχει στην **οικογένεια ένα άτομα που είναι άνεργο** και ότι η **απαισιοδοξία** εξαιτίας της οικονομικής κρίσης αμβλύνεται μαζί με τη φορολογική συνείδηση (ΓΣΒΕΕ, 2012) είναι κριτήρια που η θα πρέπει να αναλυθούν προκειμένου να εντοπιστούν οι γενεσιουργές τους δυνάμεις και να σχεδιαστεί η άσκηση πολιτικής από τα κάτω προς τα πάνω. Λαμβάνοντας υπόψη την αρνητική οικονομική συγκυρία στόχος είναι η **άρση των οικονομικών δυσκολιών και την ανάπτυξη ενός συντονισμού διακανονισμού των χρεών**. Επίσης, θα μπορούσε στα πλαίσια της διαχείρισης του κινδύνου της φτώχειας στα νοικοκυριά να αναπτυχθεί ένα **δίκτυο «κοινωνικής συμβουλευτικής»** σε ζητήματα οικονομικής και νομικής διαχείρισης με συγκεκριμένα κριτήρια και συμβεβλημένους επαγγελματίες. Αυτό εκτός των θετικών επιπτώσεων στις τοπικές υπηρεσίες βελτιώνει την προσβασιμότητα των υπερχρεωμένων νοικοκυριών στην απαραίτητη πληροφορία διαχείρισης της φτώχειας, η οποία καθίσταται ευκολότερη λόγω της σημαντικής μείωσης του κόστους.

Σε επίπεδο τοπικής πολιτικής θα μπορούσαν να ενισχυθούν τα νοικοκυριά εκείνα που διαβιούν στα όρια της φτώχειας με **κοινωνικά τιμολόγια της ΔΕΗ και του νερού** αλλά και σε **δράσεις δωρεάν παροχής αγαθών και υπηρεσιών** (π.χ. κοινωνικών παντοπωλείων), όπου θα μπορούσε δυναμικά να διευρυνθούν τα κριτήρια συμμετοχής λαμβάνοντας υπόψη και τις νέες μορφές φτώχειας. Σε επίπεδο συνεργιών με τον ιδιωτικό τομέα οι αλυσίδες Super Market στην περιφέρεια θα μπορούσαν σε επίπεδο κοινωνικής τιμολόγησης ή ανάδειξης τοπικών προϊόντων με οικονομική ετικέτα να προωθούν την επιλογή τοπικών ποιοτικών προϊόντων έναντι άλλων κατώτερης ποιότητας. Αυτό είναι ένα στοιχείο που εντοπίζεται στη στάση του Έλληνα καταναλωτή τόσο στην έρευνα του 2012 (MARC 2012), όσο και σε εκείνη του 2014 όπου το 63,7% των νοικοκυριών έχει κάνει περικοπές σε βασικές δαπάνες ειδών διατροφής και το 75,5% περιμένει τις εκπτώσεις ακόμα και στα βασικά καταναλωτικά αγαθά (ΓΣΒΕΕ 2014). Η ανάπτυξη συνεπώς της **κοινωνικής τιμολόγησης** σε βασικά αγαθά διατροφής που η Περιφέρεια θα αναδείξει σε συνεργασία με τους τοπικούς φορείς θα μπορεί να εκπίπτει από μέρος των τελών, θα τονώνει την τοπική παραγωγή, το εμπόριο και θα εμπλουτίζει το καλάθι των νοικοκυριών διατροφικά, το οποίο με τη κρίση έχει επηρεαστεί αρνητικά. Επίσης, μέσα από την **ενδυνάμωση των οργανωμένων λαϊκών αγορών** και τη διεύρυνση των αδειών πώλησης μπορεί να

ενισχυθεί η τοπική εφοδιαστική αλυσίδα, μειώνοντας την εξάρτηση των τιμών από μεσάζοντες και αυξάνοντας τον ανταγωνισμό και την προσφορά προϊόντων από τους παραγωγούς της Πελοποννήσου και της Ελλάδας, οδηγώντας τις τιμές προς τα κάτω προς όφελος και των δύο.

Όσον αφορά τα **νοικοκυριά με πυρήνα τους τα ηλικιωμένα άτομα**, αυτά αποτελούν ένα ιδιαίτερο πεδίο ανάλυσης και αντιμετώπισης των προβλημάτων που προκύπτουν από τη φτώχεια τόσο στις αστικές περιοχές όσο και στην ύπαιθρο της Πελοποννήσου. Στη δεύτερη μάλιστα περίπτωση έχουν να απαντήσουν αντικειμενικά σε μεγαλύτερες αδυναμίες που εκτός από οικονομικές έχουν να κάνουν συνολικά με τα **ζητήματα προσβασιμότητας και βιοτικού επιπέδου στις ορεινές περιοχές** της Πελοποννήσου. Οι ανάγκες, ωστόσο, που διαπιστώνονται για τα νοικοκυριά αυτά από ένα στοιχείο, επίσης, της έρευνας της ΓΣΒΕΕ για το (ΓΣΒΕΕ, 2012) είναι ότι στην Ελλάδα βασική στήριξη των νοικοκυριών αποτελούν τα εισοδήματα από συντάξεις σε ποσοστό 42,6%, ενώ για το 2014 ο δείκτης αυτός της εξάρτησης από τη σύνταξη αυξάνεται στο 48,6% (ΓΣΒΕΕ, 2014). Συγκεκριμένα, **ένα στα έξι νοικοκυριά βρισκόταν στα όρια της φτώχειας, ένας τους τέσσερις ηλικιωμένους απειλούταν με φτώχεια**. Τα νοικοκυριά των ηλικιωμένων και συνταξιούχων καλούνται πολλές φορές να λειτουργήσουν πυροσβεστικά στην οικονομική ένδεια του τοπικού πληθυσμού αφού το 3,3% των επιδόματα και το 18,3% των συντάξεων που λαμβάνουν αποτελεί βασική πηγή εισοδήματος για πολλά νοικοκυριά (ΓΣΒΕΕ, 2012). Το στοιχείο αυτό είναι ιδιαίτερος σημαντικό προκειμένου να γίνει κατανοητή η **πίεση στα εισοδήματα των συνταξιούχων** και ειδικά εκείνων που είναι ηλικιωμένοι, οι οποίοι πλέον καλούνται να συμβάλουν συνολικά στην επιβίωση του νοικοκυριού του δικού τους και των παιδιών. Η πίεση στα νοικοκυριά, λοιπόν, με ηλικιωμένους φαίνεται να είναι περισσότερο από διαχρονική σε άλλη έρευνα της ΕΣΥΕ του 2008 όπου, παρά το ότι η οικονομική κατάσταση της Ελλάδας ήταν καλύτερη, η **σύνταξη ήταν και πάλι πηγή καθαρού εισοδήματος επιβίωσης**. Το πρόβλημα αυτό γίνεται συνθετότερο εάν λάβει χώρα η υπόθεση της σχέσης ανάμεσα στην ηλικία με τα προβλήματα υγείας και τυχόν αναπηρίες και στην **αδυναμία πρόσβασης, λόγω κόστους, στην υγειονομική και φαρμακευτική περίθαλψη**. Στην περίπτωση αυτή, το εισόδημα για τα νοικοκυριά με ηλικιωμένους εμφανίζει σημαντικές πιέσεις, οι οποίες αυξάνονται γεωμετρική πρόοδο.

Η απαίτηση για **κάλυψη των αναγκών σε ιατροφαρμακευτική περίθαλψη** διαπιστώνεται συνολικά από τους ερωτώμενους ως ένα πεδίο όπου για το 2014 η προσδοκία τους στη κάλυψη των αναγκών τους δεν είναι καθόλου ευοίωνη (ΓΣΒΕΕ, 2014). Το μόνο ενθαρρυντικό ίσως που αφορά την υγειονομική περίθαλψη γενικά και ίσως ειδικά να εκφράζει και την κατηγορία των νοικοκυριών, ειδικότερα αυτών με ηλικιωμένα μέλη, είναι η εμπιστοσύνη στο δημόσιο σύστημα υγείας (55,8%), παρά τις περικοπές και τη σταδιακά απορρύθμιση του (ΓΣΒΕΕ, 2014). Στην περίπτωση αυτή, είναι ουσιαστική η **ενίσχυση των δομών** όπως ιατροκοινωνικά κέντρα, κινητές μονάδες πρωτοβάθμιας πρόληψης και φροντίδας, προγράμματα κατ' οίκον φροντίδας καθώς και περισσότερο στοχευμένων δομών για περισσότερο επιβαρυσμένα νοικοκυριά όπως το κοινωνικό ιατρείο και το κοινωνικό φαρμακείο.

Σημαντικό, επίσης, ζήτημα προς εξέταση που προκύπτει είναι αυτό των **μονογονεϊκών οικογενειών**, όπου **εκτός των παραπάνω προβλημάτων έχουν να αντιμετωπίσουν και άλλα ζητήματα κοινωνικής προκατάληψης**. Συνήθως, οι οικογένειες αυτές που χαρακτηρίζονται ως μονογονεϊκές είναι εκείνες που προκύπτουν από διαζύγια / εν διάσταση σύζυγοι, από θάνατος ενός γονέα, από στάση ζωής (γέννηση παιδιού εκτός γάμου) ή από ενήλικα που ασκεί την επιμέλεια ανηλίκου παιδιού με δικαστική απόφαση ή προσωρινή διαταγή. Η οικονομική κρίση και φτωχοποίηση της ελληνικής κοινωνίας και οικογένειας έχουν επηρεάσει σημαντικά τα νοικοκυριά αυτά σε μεγαλύτερη ένταση από τα παραπάνω λόγω του ότι **η ευθύνη για επιβίωση επιφορτίζεται αποκλειστικά στο μοναδικό κηδεμόνα**. Η μονογονεϊκότητα σε συνδυασμό με την ανεργία και δη τη μακροχρόνια, καθώς και με άλλα χαρακτηριστικά του γονέα (π.χ. φύλο, υπηκοότητα) δημιουργεί ένα εκρηκτικό και ιδιαίτερα επιβαρυντικό κλίμα τόσο για το γονέα όσο και για το/τα παιδί-ιά. Το στοιχείο συνεπώς της φτώχειας έχει σημαντική επίδραση, αφού η επίτευξη ή καλύτερα η διατήρηση ενός ποιοτικού επιπέδου ζωής στα επίπεδα της πυρηνικής οικογένειας με δύο γονείς είναι δυσκολότερη. Αυτή γίνεται εντονότερη σε συνδυασμό με την κοινωνική προκατάληψη που χαρακτηρίζει τη κοινωνική ζωή και θέση της οικογένειας στο μικρόκοσμο της. Ο **κοινωνικός αποκλεισμός** μπορεί να χαρακτηρίζεται εκτός από αρνητικές στάσεις/απόψεις της κοινωνίας και στην απουσία οικονομικής στήριξης από φιλικά και συγγενικά πρόσωπα.

Τα παραπάνω αναδεικνύουν την απαίτηση ανάδειξης **συγκεκριμένου πλαισίου κοινωνικής πολιτικής με επίκεντρο τη μονογονεϊκή οικογένεια όπως συμβαίνει και στη περίπτωση των πολύτεκνων οικογενειών**, οι οποίες επίσης έχουν να αντιμετωπίσουν σημαντικά ζητήματα που προκύπτουν από το καθεστώς της φτώχειας στην Ελλάδα. Στο πλαίσιο αυτό των δράσεων κοινωνικής στήριξης θα μπορούσαν να ληφθούν υπόψη και τα **άστεγα νοικοκυριά**, τα οποία είτε φιλοξενούνται, είτε διαμένουν σε αυτοκίνητα διαπιστώνονται και πιστοποιούν το εύρος των διαστάσεων της φτώχειας σε συνδυασμό με άλλες πρόσφατες φυσικές καταστροφές (π.χ. σεισμός, πυρκαγιά). Συγκεκριμένα η εξέλιξη της κρίσης στην ελληνική κοινωνία έχει αναδείξει τα άστεγα νοικοκυριά ως ένα ακόμα πεδίο άσκησης κοινωνικής πρόνοιας και πολιτικής δεδομένου ότι οι συνθήκες διαβίωσης τους δεν τους επιτρέπουν να έχουν μία αξιοπρεπή ζωή.

Ένα ακόμη στοιχείο που αφορά τα νοικοκυριά και εμφανίζει μια ιδιαίτερη όξυνση ως φαινόμενο λόγω της οικονομικής κρίσης, είναι η **ενδοοικογενειακή βία**. Σε έρευνα που πραγματοποιήθηκε στο πλαίσιο του Ευρωπαϊκού Προγράμματος DOVE για την ενδοοικογενειακή βία διαπιστώνεται ότι η Ελλάδα, μεταξύ των χωρών που έλαβαν μέρος, είναι η πρώτη στις μορφές ενδοοικογενειακής βίας. Αυτή διακρίνεται σε ελαφρά και σοβαρή σωματική βία, αλλά και σε εκείνη της ψυχολογικής κακοποίησης. Το στοιχείο, ωστόσο, της επίπτωσης της κρίσης που προκύπτει από την ανάλυση των αποτελεσμάτων είναι ότι ως θύμα της **ενδοοικογενειακής βίας στα ελληνικά νοικοκυριά αναδεικνύεται πλέον και ο άνδρας, εκτός από τη γυναίκα**. Η Ελλάδα φαίνεται να έχει τα υψηλότερα ποσοστά στην ελαφριά σωματική βία, ενώ σε εκείνη της ψυχολογικής και σωματικής

βίας διαπιστώνεται ότι ο ανδρικός πληθυσμός στην πλειονότητα του την υφίσταται σε σχέση με τη γυναίκα στην Ελλάδα. Η αδυναμία του ανδρικού φύλου να ανταποκριθεί στις κοινωνικές και οικονομικές του υποχρεώσεις, προκύπτει από την οικονομική κρίση και από τις κοινωνικές νόρμες για τα παραδοσιακά στοιχεία στη δομή της οικογένειας. Η κακοποίηση, επίσης, της γυναίκας αποτελεί ίσως τη πιο συνηθισμένη μορφή ενδοοικογενειακής βίας που θίγει το ζήτημα της ισότητας επί της αρχής στα ελληνικά νοικοκυριά και που παρουσιάζει και αυτή αυξητικές τάσεις λόγω της κρίσης τόσο σε επίπεδο της ψυχολογικής βίας, όσο και εκείνης της σωματικής και σεξουαλικής. Αυτό, τέλος, που διαπιστώνεται είναι ότι **θύμα και της ενδοοικογενειακής βίας είναι το παιδί**, αφού όπως διαπιστώθηκε σε πρόσφατη ημερίδα που διοργάνωσαν τα Παιδικά Χωριά SOS και το ΕΚΚΕ «*η φτώχεια σχετίζεται με την παιδική κακοποίηση και έχει αποδειχτεί πως τα περισσότερα κακοποιημένα παιδιά προέρχονται από φτωχές οικογένειες*» (Μπαλούρδος) (Φώσκολος, 2011). Παρατηρείται, επίσης, ότι εκτός από τα παραπάνω μέλη **το φαινόμενο της κακοποίησης ενδοοικογενειακά αφορά και εξαρτημένα μέλη όπως ηλικιωμένοι και ΑμεΑ**, τα οποία ανήμπορα στις περισσότερες φορές, δεν μπορούν να υπερασπιστούν τους εαυτούς τους.

Τα παιδιά, επίσης, εκτός από **θεατές ή θύματα της ενδοοικογενειακής βίας αποτελούν κοινωνοί μιας σύγχρονης μορφής βίας** για «Δυτική Κοινωνία» που διαπιστώνεται από τη φτώχεια και προκύπτει από τη κρίση σε επίπεδο υποσιτισμού, σχολικής διαρροής, περιθωριοποίησης και εγκατάλειψης. Η κρίση τόσο σε επίπεδο κοινωνίας και ειδικότερα σε αυτό της οικογένειας τα καθιστά ιδιαίτερα ευάλωτα απέναντι στις επιδράσεις της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού, τα οποία βιώνουν τελείως διαφορετικά σε σχέση με τον ενήλικα. Με μία πρώτη διαπίστωση η **στέρση βασικών αγαθών (ρουχισμός, σχολικά είδη), ο υποσιτισμός, η αδυναμία εμβολιασμού, η πρόωρη εγκατάλειψη του σχολείου και η πρόωρη είσοδο στην αγορά εργασίας, η ενδοοικογενειακή βία και η σχολική βία** αποτελούν μερικές από τις ιδιαίτερα επώδυνες εμπειρίες που πολλές φορές μπορούν να αποβούν έως επικίνδυνες για τη σωματική, πνευματική και ψυχοκοινωνική ανάπτυξη του ατόμου. Σε αυτό το πλαίσιο, απαιτείται η λήψη σύνθετων μέτρων με επίκεντρο την οικογένεια και το σχολείο, υποστηρίζοντας τα παιδιά, ειδικότερα εκείνα που προέρχονται από επιβαρυσμένα οικογενειακά περιβάλλοντα. Η αντιμετώπιση της φτώχειας, η παροχή των βασικών εφοδίων (π.χ. σχολικά είδη) και η ανάπτυξη εξειδικευμένων εκπαιδευτικών δράσεων, μπορεί συνδυαστικά να αντιμετωπίσει το πρόβλημα αυτό για τη μη διακοπή της παρουσίας τους στο σχολείο. Επιπρόσθετα, το φαινόμενο της σχολικής διαρροής θα πρέπει να αντιμετωπιστεί στρατηγικά με στοχευμένη δράση. Για παράδειγμα στο πλαίσιο αυτό θα μπορούσε να ενισχυθεί ο θεσμός των κοινωνικών φροντιστηρίων στην πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση. Η καταπολέμηση του σχολικού εκφοβισμού που σήμερα κοινοποιείται στην ελληνική κοινωνία και από τον όρο «bullying» δεν είναι κάτι καινούργιο απλώς η διαπίστωση σοκάρει τους περισσότερους τόσο για το μέγεθος του όσο και για τις μορφές του, αφού δεν περιορίζεται μονάχα σε παιδιά με διαφορετικά χαρακτηριστικά αλλά αποκτά διαστάσεις και φυλετικού ρατσισμού.

Βασικό στοιχείο καταπολέμησης των ακραίων εκφάνσεων της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού είναι η **ανάπτυξη κοινωνικού διαλόγου και ανάδειξης του φαινομένου** ως ζήτημα δημοκρατικής πολιτείας, με ενημερωτικό υλικό αλλά κυρίως με εκπαίδευση και δικτύωση όλων των εμπλεκόμενων μερών και της Κοινωνίας των Πολιτών. Για παράδειγμα, ως προς το φαινόμενο της ενδοσχολικής βίας η επιμόρφωση των εκπαιδευτικών αναφορικά με τις διαστάσεις του φαινομένου, η υιοθέτηση νέων μορφών διδασκαλίας στις υπάρχουσες δομές και η ουσιαστική λειτουργία κοινωνικών υπηρεσιών εντός των σχολικών μονάδων αποτελούν βασικές λύσεις στο πρόβλημα. Σε συνέχεια των παραπάνω διαπιστώσεων, κρίνεται επιβεβλημένη η ανάπτυξη ενός πλαισίου δράσης προκειμένου να αντιμετωπιστεί στοχευμένα το φαινόμενο ενδοπεριφερειακά. Τα πολιτικά εργαλεία για την αντιμετώπιση της ενδοοικογενειακής βίας είναι σε πρώτη φάση η επικοινωνία του φαινομένου τοπικά μέσα από τη χρήση ενημερωτικού υλικού σε χώρους εργασίας και στην κοινωνία. Αυτό έχει σημασία να λάβει χώρα μέσα από ενημερωτικές δράσεις με τη συμμετοχή ειδικών εμπειρογνομόνων, με την **αξιοποίηση των δικτύσεων και των συνεργιών** καθώς και την αξιοποίηση προγραμμάτων όπως **Σχολές Γονέων, ψυχολογική και νομική υποστήριξη σε θύματα ενδοοικογενειακής βίας, ξενώνες φιλοξενίας θυμάτων κακοποίησης** κ.λπ. Παράλληλα, είναι σημαντικό να αναπτυχθεί ένα δίκτυο επικοινωνίας και συνεργασίας ανάμεσα σε όλα τα εμπλεκόμενα και ενδιαφερόμενα μέρη, προκειμένου η κοινοποίηση των πρωτοβουλιών και η διαπίστωση του προβλήματος να γίνει με αποτελεσματικότητα.

2.2.2. Οι άνεργοι/ες και μακροχρόνια ανεργία στην Πελοπόννησο

Μετά τη χρηματοπιστωτική και θεσμική κρίση, την έλλειψη τραπεζικής ρευστότητας και τη μείωση της παραγωγής εξαιτίας της ελλιπούς ζήτησης, παρατηρήθηκε **σιωπηρή μετεξέλιξη των εργασιακών σχέσεων**. Τα νέα δεδομένα επέβαλλαν τη **σταδιακή διεύρυνση της εφαρμογής ευέλικτων μορφών απασχόλησης**, με αντίστοιχες **προσαρμογές των αμοιβών προς τα κάτω** ή και περισσότερο δραστηκών μέτρων που αφορούν σε **εκ περιτροπής εργασία, υποχρεωτικές άδειες, κατάργηση της υπερωριακής απασχόλησης, εργασιακή εφεδρεία ή και προσωρινή αναστολή της λειτουργίας των επιχειρήσεων**. Δημιουργείται επομένως μια νέα τάξη πραγμάτων που σε πολλές περιπτώσεις **εντείνει την εργασιακή επισφάλεια**. Όπως είναι αναμενόμενο, **από τις επιπτώσεις της κρίσης πλήττονται περισσότερο τα άτομα που ανήκουν παραδοσιακά στις περισσότερες «ευάλωτες» κοινωνικές ομάδες**, όπως οι νέοι, οι γυναίκες, τα άτομα με αναπηρία, οι μετανάστες κ.ά. Τα μεσαία και φτωχά νοικοκυριά με μη εργαζόμενα μέλη (κυρίως συνταξιούχοι), τα αγροτικά νοικοκυριά, οι οικογένειες με αρχηγό άτομο χαμηλής ειδίκευσης, αλλά και οι μορφωμένοι νέοι/ες κυρίως αυτοί/ές που εισέρχονται για πρώτη φορά στην αγορά εργασίας, αντιμετωπίζουν τις μεγαλύτερες απώλειες. Η συγκεκριμένη κατηγορία ωφελουμένων λαμβάνει υπόψη την υπόδειξη της Εθνικής Στρατηγικής για την Κοινωνική Ένταξη αναφορικά με τη κατηγορία κοινωνικών ομάδων υψηλής προτεραιότητας

όπως και οι «Μακροχρόνια άνεργοι με ατομικό ή οικογενειακό ετήσιο εισόδημα κάτω από το εγγυημένο όριο συντήρησης».

Η ανεργία, σε όλες της τις μορφές, είναι ένα φαινόμενο με **επιπτώσεις τόσο στο ίδιο το άνεργο άτομο όσο και στο ευρύτερο κοινωνικό σύνολο στο οποίο εκδηλώνεται**. Ακολουθεί αναφορά σε βασικές διαστάσεις αυτών των επιπτώσεων:

- θίγεται η **οικονομική ανεξαρτησία του ατόμου**, οπότε αδυνατεί να καλύψει βασικές βιοτικές ανάγκες, με προεξάρχουσες τη στέγαση και τη διατροφή και δευτερεύουσες τη συμμετοχή σε κοινωνικές δραστηριότητες
- θίγεται η **ψυχοσωματική υγεία του ατόμου**: Το άτομο συνήθως αυτό-ενοχοποιείται και απαξιώνει τον εαυτό του και έτσι οδηγείται σε συμπεριφορές κοινωνικής απόσυρσης και παραμέλησης του εαυτού ή και σε αυτοκαταστροφικές τάσεις (διαμόρφωση απαισιοδοξίας, απάθεια, ανάπτυξη άγχους, εμφάνιση κατάθλιψης). Σε ορισμένες περιπτώσεις το άτομο εκδηλώνει επιθετική συμπεριφορά. Σε κάθε περίπτωση, η ανεργία επιδρά αρνητικά στις διαπροσωπικές σχέσεις του ατόμου.
- **περιορίζονται οι ευκαιρίες κοινωνικοποίησης** του ατόμου, με αρνητικές επιπτώσεις στη διαδικασία προσωπικής ανάπτυξης
- η ίδια η **οικογένεια του/της άνεργου/ης επηρεάζεται αρνητικά** τόσο σε επίπεδο οικονομικό αλλά και σε επίπεδο συναισθηματικής κατάστασης των μελών της
- το άτομο κάνει **υποχωρήσεις στις απαιτήσεις του** για το αντικείμενο και τις συνθήκες των θέσεων εργασίας που διεκδικεί
- **σημαντικό τμήμα του ανθρώπινου δυναμικού δεν αξιοποιείται**, δε συμβάλλει στην τοπική οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη
- σημαντικό τμήμα του ανθρώπινου δυναμικού **απαξιώνει την πολιτική** και δε συμμετέχει ενεργά στα κοινά
- εμφανίζονται **φαινόμενα κοινωνικής περιθωριοποίησης**, στιγματισμού και κοινωνικού αποκλεισμού των ανέργων και φαινόμενα ξеноφοβίας - διαρρηγνύεται η κοινωνική συνοχή.

Μέσα από την παραπάνω αναφορά στην ανεργία και τις επιπτώσεις της, γίνεται αντιληπτό και το εύρος των προβλημάτων που μπορεί να αντιμετωπίζει ένα άνεργο άτομο. Ειδικότερα, όταν αυτά συνδυάζονται με τις **καθημερινές δυσκολίες και τους περιορισμούς** που βιώνει ένα άτομο λόγω ενός ιδιαίτερου παράγοντα (π.χ. αναπηρία, φύλο, καταγωγή, φτώχεια κ.λπ.) δημιουργείται ένας φαύλος κύκλος αποκλεισμού που επιδεινώνει ακόμα περισσότερο την κατάσταση.

Η κοινωνική ομάδα των ανέργων αποτελούσε διαχρονικά για την Ελλάδα ένα σημαντικό ζήτημα προς επίλυση ή καλύτερα προς αποκατάσταση, δεδομένου ότι μέχρι και το 2008 το πρόβλημα της

ανεργίας ήταν πιο διαχειρίσιμο από εκείνο του 2013 (περίπου 27%) με βάση τα στοιχεία του ΟΑΕΔ. Αυτό που έχει σημασία σε πρώτη φάση, προκειμένου να διαπιστωθούν οι ανάγκες είναι **να περιγραφούν και να μετρηθούν οι πραγματικές διαστάσεις του φαινομένου της ανεργίας**. Τα στατιστικά της Ελλάδας στο ζήτημα της ανεργίας την κατατάσσουν σε μία πολύ υψηλή θέση για χώρα της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Η μέτρηση, επίσης, του φαινομένου της ανεργίας με όρους όχι απλώς απασχόλησης αλλά εργασίας πρέπει να αποτελέσει στρατηγική επιλογή για την καταπολέμηση της ανεργίας επί της ουσίας. Αυτό θα βοηθήσει στη διαπίστωση του αριθμού που σχετίζεται γενικά με την απασχόληση και ειδικότερα με την εργασία, αφού η κατηγορία των ανέργων είναι ιδιαίτερα σύνθετη και **σε καθεστώς κρίσης έχει πλήξει τόσο τα άτομα με χαμηλή μόρφωση όσο και εκείνα που είναι μορφωμένα** εξαιτίας του χαμηλού επενδυτικού δείκτη και επιστημονικής εξειδίκευσης της παραγωγικής δομής στην Ελλάδα. Η ανεργία μάλιστα σε νέους και ειδικά σε άτομα με υψηλό μορφωτικό επίπεδο ενισχύει το φαινόμενο της μετανάστευσης από την Ελλάδα για πιο αναπτυγμένες οικονομίες με εξειδικευμένες παραγωγικές δομές όπως αυτές της Ευρωπαϊκής Ένωσης και των ΗΠΑ. Η χαμηλή, επίσης, σε ένταση εργασίας είτε λόγω της οικονομικής συγκυρίας είτε εξαιτίας της εποχιακής δομής στην αγορά εργασίας τοπικά είναι ένα ζήτημα που πρέπει, επίσης, να ληφθεί υπόψη στη περιφέρεια, στο πλαίσιο μίας τοπικής πολιτικής για την απασχόληση από τους τοπικούς φορείς. Αυτό, τέλος, που έχει μεγάλη σημασία για τη περιφέρεια είναι το φαινόμενο της επισφαλούς εργασίας και της **αυξανόμενης ανεργίας σε άτομα που βρίσκονται στα όρια της συνταξιοδότησης**, τα οποία λόγω της ηλικίας τους και της υψηλής τους αξίας (λόγω της επαγγελματικής τους πείρας) είναι δύσκολο να επανενταχθούν και να προτιμηθούν στον εργασιακό στίβο από νεότερα και οικονομικότερα εργατικά χέρια.

Η διαπίστωση, ωστόσο, που προκύπτει από τα γενικά στοιχεία για την ανεργία στην Ελλάδα εξαρτάται σημαντικά από την εποχικότητα του τριτογενή τομέα στις τουριστικές δραστηριότητες αλλά και στην ευάλωτη φύση του πρωτογενή τομέα της οικονομίας. Όσον αφορά το πρόβλημα της **ανεργίας στους νέους**, αυτή αγγίζει σχεδόν το 60% και επηρεάζει οριζόντια και κάθετα το ζήτημα της κοινωνικής ευημερίας γενικά για την κατηγορία αυτή αλλά ειδικότερα για ευαίσθητες κοινωνικές ομάδες όπως τα άτομα με αναπηρία, τους μετανάστες και τις γυναίκες. Όσον αφορά πρωτοβουλίες και πολιτικές δράσεις αντιμετώπισης της φτώχειας αυτές μπορούν σε πρώτη φάση να διασυνδεθούν με την **επιχειρηματικότητα και δη την κοινωνική επιχειρηματικότητα, στο επίπεδο της βελτίωσης των οριζόντιων δεξιοτήτων, της επαγγελματικής εκπαίδευσης και της παροχής κινήτρων**. Αυτό σε τοπικό επίπεδο εκτός από το γενικό «απλοποίηση» διαδικασιών θα μπορούσε να λάβει χώρα μέσα από χρηματοδοτικά προγράμματα μείωσης του κόστους για ανέργους που φιλοδοξούν να γίνουν επιχειρηματίες. Αυτό, ωστόσο, που θεωρείται ριζοσπαστικό και καινοτόμο είναι η σύσταση θερμοκοιτίδων επιχειρηματικότητας, όπου θα μπορούσε σε συγκεκριμένα πεδία και τομείς ανάπτυξης όπου διαπιστώνεται ανταγωνιστικό πλεονέκτημα να γίνεται επιλογή επιχειρηματικών σχεδίων από ανέργους/ες. Η **θερμοκοιτίδα επιχειρηματικότητας** αποτελεί στην Ελλάδα μια αναπτυσσόμενη πρωτοβουλία είτε από άλλους Δήμους (π.χ. Τρίκαλα, Αττική), είτε από ομάδες

πολιτών, είτε ακόμα και από πρεσβείες (π.χ. Ολλανδική μέσα από τη πρωτοβουλία “Orange Grove”) και μπορεί με το κατάλληλο σχεδιασμό να συμβάλει στην **επένταξη στην αγορά εργασίας και στην προσωπική αυτοϊκανοποίηση**. Η δράση αυτή, ωστόσο, λαμβάνει υπόψη της τα χαρακτηριστικά της ανεργίας που εντοπίζεται περισσότερο σε νεαρές ηλικίες, οι οποίες έχουν ένα ικανοποιητικό επίπεδο ηλεκτρονικού αλφαριθμητισμού, τεχνογνωσίας ή ακόμα και ελαχίστων πόρων για ένα start up νέας επιχειρηματικής ιδέας. Η ανάγκη συνεπώς της **δημιουργικότητας** και της επένταξης είναι σημαντικό στοιχείο τόσο σε επίπεδο θεσμικής συμπαράστασης όσο και της ενδυνάμωσης του άνεργου ατόμου.

Η ανάπτυξη δομών **δια βίου μάθησης** σε ζητήματα ανάπτυξης δεξιοτήτων, παραγωγικής εξειδίκευσης και ταυτόχρονα προσωπικής ενδυνάμωσης δεν είναι μια διαδικασία που χρειάζεται μονάχα πόρους αλλά και μια **πρωτοβουλία με σωστό σχεδιασμό και συνεργασία με τους Οργανισμούς Τοπικής Αυτοδιοίκησης και λοιπούς φορείς κατάρτισης και δια βίου μάθησης καθώς και τους κοινωνικούς εταίρους**. Στο πλαίσιο αυτό, εκτός από την ανταπόκριση στην ανάγκη για κατάρτιση και δια βίου μάθηση στο άνεργο άτομο, θα μπορεί να επεκταθεί ο θεσμός αυτός και στο πεδίο της συμβουλευτικής. Η συμβουλευτική είναι πολύ σημαντική για την κοινωνική ομάδα των ανέργων αφού η διαπίστωση των δεξιοτήτων τους και η προσωπική ενδυνάμωση είτε μπορεί να τους/τις οδηγήσουν στη βελτίωση τους είτε στην αναζήτηση εργασίας με άλλα κριτήρια από εκείνα που τους/τις οδήγησαν στην ανεργία. Επιπρόσθετα, η **συμβουλευτική επαγγελματικού προσανατολισμού** από ειδικούς επιστήμονες θα μπορούσε να συνδυαστεί με έμμισθη πρακτική άσκηση στο δημόσιο ή τον ιδιωτικό τομέα που θα ήθελε να υποστηρίξει τέτοιες πρωτοβουλίες. Η καλή πρακτική των **Σχολείων Δεύτερης Ευκαιρίας** και η διάχυση τους σε επίπεδο περιφέρειας αποτελεί μία ολοκληρωμένη λύση, η οποία αντλεί σημαντική χρηματοδότηση από τα διαρθρωτικά ταμεία αλλά λόγω της αδύναμης επικοινωνίας της στην τοπική κοινωνία δεν έχει διασυνδεθεί στη συνείδηση του τοπικού πληθυσμού με το ζήτημα της ανεργίας και της απόκτησης δεξιοτήτων. Το τελευταίο αποκτά ιδιαίτερη σημασία εάν τα προγράμματα δια βίου μάθησης διασυνδέονται άμεσα με δομές κοινωνικής επιχειρηματικότητας σε σειρά προϊόντων και υπηρεσιών, όπως για παράδειγμα σε τοπικές καλλιέργειες, στη λαϊκή τέχνη, σε χειροτεχνίες ή στη μεταποίηση με παραδοσιακά εδέσματα, τα οποία θα προωθούνται μέσα από κατάλληλα σχεδιασμένες συνέργιες με στόχο την οικονομική βιωσιμότητα της δράσης.

Η **ανεργία και η σχολική διαρροή είναι έννοιες αμφίδρομες**. Η ανεργία στην περιφέρεια θα μπορούσε να αποκτήσει και χαρακτηριστικά πρόληψης, ειδικά στο ζήτημα της αντιμετώπισης του φόβου («μετά το Λύκειο τι;») και της σχέσης σχολείου με την αγορά εργασίας. Εκτός από τα προγράμματα δια βίου μάθησης, θα πρέπει να αναπτυχθεί επαγγελματική συμβουλευτική στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση σε συνέργια με τον ιδιωτικό τομέα. Η ανάπτυξη, επίσης, οριζοντίων δεξιοτήτων εξωσχολικά σε παράλληλη συνεννόηση με τα γραφεία της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης θα βελτιώσουν τις δεξιότητες των μελλοντικών εργαζομένων προκειμένου να αντιμετωπιστεί η

ανεργία. Αυτό, ωστόσο, η περιφέρεια θα μπορούσε να το πράξει παράλληλα με τα γραφεία διασύνδεσης της Ανώτατης Εκπαίδευσης. Το ζητούμενο αυτό θα πρέπει να διασυνδεθεί με στρατηγικό τρόπο με τη σχολική διαρροή αλλά και με την αύξηση του ποσοστού των πολιτών που έχουν αποφοιτήσει από τη Τριτοβάθμια εκπαίδευση. Τα δυο αυτά σημεία αποτελούν στόχο της Ευρώπης 2020 και συνδυάζονται με τη καταπολέμηση της φτώχειας αφού οι θωρακισμένοι πολίτες με γνώση και κατάρτιση έχουν επηρεαστεί λιγότερο από την ανεργία και την ανέχεια. Επιπρόσθετα δεδομένου ότι μέρος του νεανικού πληθυσμού ειδικά εξαιτίας της κρίσης εγκαταλείπει την εκπαίδευση για την εργασία και τη κάλυψη των προς το ζην θα πρέπει να ληφθεί υπόψη το πεδίο πολιτικής για την ανεργία και την απασχόληση ως κεντρικό της τοπικής αειφόρου ανάπτυξης της Πελοποννήσου.

2.2.3 Πρόσωπα με αυξημένους κινδύνους φτώχειας και κοινωνικού αποκλεισμού

- **Το ανθρώπινο κεφάλαιο των μεταναστών**

Από τις αρχές της δεκαετίας του '90 μέχρι σήμερα, η μετανάστευση ακολουθεί ιδιαίτερη διαδρομή με τα δικά της χαρακτηριστικά και αντιθέσεις. **Χωρίς καμία ιδιαίτερη υποδομή υποδοχής και εγκατάστασης μεταναστών, χωρίς εμπειρία στη διαχείριση προβλημάτων μετανάστευσης, με ιδιαίτερα μικρές κλειστές τοπικές κοινωνίες,** η περιοχή εξελίχθηκε, σε σύντομο χρονικό διάστημα, σε συνειδητό τελικό προορισμό μόνιμης εγκατάστασης σημαντικού αριθμού οικονομικών μεταναστών. Πρόκειται για μια δομική αντίθεση που διαπερνά το φαινόμενο της μετανάστευσης και αναδεικνύει την υποβάθμιση βασικών προϋποθέσεων διαβίωσης και αντιμετώπισης κρίσιμων δικαιωμάτων των μεταναστών μπροστά στην **καταλυτική ανάγκη εγκατάστασής της – με κάθε κόστος – στους κατά τόπους προορισμούς τους.** Μέσα σε ένα παντελές έλλειμμα εξειδικευμένων θεσμικών πλαισίων των πρώτων χρόνων της μετανάστευσης και με μια διοικητική μέριμνα που εξαντλούταν σε ελέγχους και διώξεις αστυνομικού τύπου από τη μια μεριά και από την άλλη η ανυπαρξία οργάνωσης και συλλογικής έκφρασης των μεταναστών, οδήγησαν στο να αφεθούν τα πάντα, επί πολλά χρόνια, στην αυτορρύθμιση των τοπικών κοινωνιών. Είναι επόμενο ότι, καθ' όλη τη διάρκεια των περασμένων δεκαετιών, οι διαδικασίες ένταξης και ενσωμάτωσης μεταναστών ήταν ελλιπείς. Παρά το γεγονός ότι ως γενικότερη τάση δεν παρατηρήθηκαν ακραία ή βίαια περιστατικά σε επίπεδο τοπικών κοινωνιών, οι διακρίσεις, ο αποκλεισμός, ο ρατσισμός και η ξενοφοβία είχαν, στον ένα ή τον άλλο βαθμό, πάνδημο χαρακτήρα. Πράγματι, σε μεγάλες πόλεις όπου θα ήταν αναμενόμενες πιο ανοικτές νοοτροπίες και καλύτερες υποδομές, παρατηρήθηκαν εντονότερα φαινόμενα ξενοφοβίας και γκετοποίησης μεταναστών.

Στην ενδοχώρα και στην ύπαιθρο οι μετανάστες κάλυψαν τη σοβαρή έλλειψη εργατικών χεριών κυρίως σε εποχικές αγροτικές και κτηνοτροφικές εργασίες με σημαντικά μειωμένο κόστος. Ουσιαστικά, επρόκειτο για ήδη υποβαθμισμένες εργασίες που απαξιώθηκαν όμως κοινωνικά ακόμα περισσότερο, με την εμπλοκή των μεταναστών. Με **εξευτελιστικές αμοιβές, χωρίς θεσμικό πλαίσιο, χωρίς καμία κατοχύρωση και ασφάλιση**, η εργασία των μεταναστών γίνεται ο βασικός άξονας εισδοχής τους στις τοπικές κοινωνίες. Σε αυτή τη βάση **απροσχημάτιστης και γενικευμένης εκμετάλλευσης**, αρχίζουν να αναπτύσσονται και να πυκνώνουν οι καθημερινές επαφές των μεταναστών με τον ντόπιο πληθυσμό. Τα όρια των επαφών ήταν αυστηρά προσδιορισμένα σε ένα στατικό, μη εξελίξιμο, πλαίσιο ωφελιμιστικής ανοχής των τοπικών κοινωνιών.

Οι εμφανείς και κοινωνικά αποδεκτές εργασιακές διακρίσεις της εποχής συμπύκνωναν και εξέφραζαν ευρύτερες κοινωνικές διακρίσεις. Η **αναπαραγωγή του ρατσισμού και του κοινωνικού αποκλεισμού των μεταναστών**, για πολλά χρόνια, περνούσε μέσα από το ίδιο το κύριο όχημα της τότε ιδιότυπης ένταξης τους, την εργασία τους και τις σχέσεις που αυτή δημιουργούσε. Οι ίδιοι οι μετανάστες, υπό την άμεση πίεση της κάλυψης των βασικών αναγκών τους, βιώνοντας τον κοινωνικό ρατσισμό και υποκείμενοι σε αυθαίρετους εν πολλοίς διοικητικούς ελέγχους και διωγμούς, ανέπτυξαν τακτικές κοινωνικής επιβίωσης που μεγάλωναν την εκμετάλλευσή τους και βάθαιναν ακόμα περισσότερο τις διακρίσεις σε βάρος τους.

Μέσα σε αυτό το γενικευμένο κλίμα αρχίζουν να εμφανίζονται οι πρώτες **ιδιότυπες μορφές κοινωνικής διαστρωμάτωσης των ίδιων των μεταναστών**, με εντόνους ανταγωνισμούς και ενδομεταναστευτικές διακρίσεις και συγκρούσεις ακόμα και σε ομάδες της ίδιας εθνικότητας. Οι «προνομιούχοι» μετανάστες ήταν εκείνοι που είχαν προσδεθεί σε τοπικούς εργοδότες και από τους οποίους αντλούσαν όχι τόσο τη σιγουριά της εργασίας αλλά ένα αίσθημα ασφάλειας και μια ψευδαίσθηση ευρύτερης αποδοχής και ενσωμάτωσης. Χωρίς θεσμική κατοχύρωση βασικών δικαιωμάτων τους, σε ένα εχθρικό και ξένο κοινωνικό περιβάλλον, οι ελάχιστες συνθήκες παραμονής και κοινωνικής επιβίωσης τους στηρίζονταν σε πρόσκαιρες τοπικές διευθετήσεις, που υπαγορεύονταν κυρίως από τα πρόσκαιρα συμφέροντα τοπικών οικονομικών παραγόντων και από την ευμετάβλητη βούληση των τοπικών αρχών. Σε ευρύτερο κοινωνικό επίπεδο, η γενικότερη αντιμετώπιση τους ήταν εκείνη μιας **καχύποπτης και ξενοφοβικής ανεκτικότητας**.

Οι μεγάλες αδυναμίες και τα ουσιαστικά αδιέξοδα αυτού του μοντέλου κοινωνικής συμβίωσης των προηγούμενων δεκαετιών, αποκαλύπτονται κατά τα τελευταία χρόνια σε όλες τους τις διαστάσεις. Τρείς είναι οι καταλυτικοί παράγοντες που ανατρέπουν σήμερα, κατά τρόπο αντικειμενικό, τα προηγούμενα πλαίσια ένταξης των μεταναστών και επαναθέτουν το ζήτημα με νέους όρους.

Ο πρώτος καθοριστικός παράγοντας αφορά τους ίδιους τους μετανάστες. Πράγματι, στην ήδη διαγεγραμμένη κοινωνική τροχιά της πρώτης γενιάς μεταναστών, με τις δικές τους αποτυπώσεις, προστίθενται πλέον, όλο και περισσότερο, η ιδιαίτερη δυναμική της δεύτερης γενιάς μεταναστών, με

σαφώς διαφορετικές εμπειρίες, με περισσότερα εφόδια, με διαφορετικούς διαύλους επαφής και επικοινωνίας με τις τοπικές κοινωνίες και με διαφορετικές προοπτικές ενσωμάτωσης σε κοινωνικό, εργασιακό και πολιτισμικό επίπεδο. Η δεύτερη γενιά μεταναστών μπορεί υπό προϋποθέσεις, να γίνει η κινητήρια δύναμη για νέες ποιοτικές διαδικασίες ένταξης του συνόλου των μεταναστών.

Ο δεύτερος παράγοντας αφορά την αποθεματοποιημένη κοινωνική εμπειρία της μετανάστευσης από τις ίδιες τις τοπικές κοινωνίες. Δύο περίπου δεκαετίες τέτοιας εμπειρίας έχουν αλλάξει σταδιακά τους τρόπους θέασης και πρόσληψης του μεταναστευτικού φαινομένου από τον τοπικό πληθυσμό. Αυτή η εμπειρία και οι αλλαγές που ανεπαίσθητα και σταδιακά έχει επιφέρει στις τοπικές αντιλήψεις, είναι στοιχεία που, από μόνα τους, σαφώς δεν αρκούν για την ουσιαστική μείωση των διακρίσεων και του ρατσισμού. Δημιουργούν όμως τις προϋποθέσεις για τη θεμελίωση συστηματικότερων παρεμβάσεων σε ένα προσφορότερο κοινωνικό περιβάλλον, περισσότερο ανοικτού και ώριμου σε θέματα μετανάστευσης. Απαιτούνται για τέτοιου είδους παρεμβάσεις όμως κοινωνικά ευδιάκριτοι στόχοι και ανοιχτές διαδικασίες που θα αξιοποιούν και θα εμπλέκουν ενεργά τους τοπικούς φορείς και τις πιο ευαίσθητοποιημένες ομάδες του τοπικού πληθυσμού, καθώς και τους ίδιους τους μετανάστες σε όλα τα στάδια επεξεργασίας και υλοποίησης τους.

Ο τρίτος παράγοντας αφορά τις υφιστάμενες πλέον ευρωπαϊκές και εθνικές πολιτικές και τα αποκρυσταλλωμένα θεσμικά πλαίσια που διέπουν την μετανάστευση. Σήμερα, αυτές οι πολιτικές έρχονται να καλύψουν ένα πολύπλευρα διαπιστωμένο κενό. Λείπουν όμως ακόμα οι περιφερειακές και τοπικές διαρθρώσεις αυτών των πολιτικών έτσι ώστε να παραχθούν τα αναμενόμενα αποτελέσματα.

Εκείνο όμως που έχει σημασία κατ' αρχήν είναι ότι, στο συνδυασμό τους, οι τρεις αυτοί παράγοντες συγκροτούν ένα σημαντικά διαφοροποιημένο κοινωνικό-πολιτικό και πολιτισμικό πλαίσιο διάρθρωσης του μεταναστευτικού προβλήματος σήμερα. **Οι μετασχηματισμοί που περιγράφονται επιγραμματικά παραπάνω, δεν αποτελούν την οριστική λύση του προβλήματος αλλά σηματοδοτούν την εξέλιξη του.** Αναδεικνύονται πράγματι σήμερα νέες προκλήσεις, νέες αντιθέσεις και προβλήματα αλλά και νέες δυνατότητες για άλλου τύπου προσεγγίσεις και παρεμβάσεις σε περιφερειακό και τοπικό επίπεδο στο συνολικό μεταναστευτικό πρόβλημα.

Όσον αφορά το δυναμικότερο μέρος του πληθυσμού των μεταναστών για την περιφέρεια, αποτελείται από τους μετανάστες εκείνους των οποίων τα χαρακτηριστικά είναι η μόνιμη διαμονή, η επαγγελματική ενασχόληση και η συμμετοχή στη κοινωνική διαστρωμάτωση της περιφέρειας. Δεδομένης της συνθήκης ότι το μεγαλύτερο μέρος αυτών ασχολείται με τον πρωτογενή τομέα και με άλλα χειρονακτικά επαγγέλματα, **η οικονομική κρίση επηρεάζει σαφέστατα την επαγγελματική τους πορεία και ενισχύει την ευαισθησία της συγκεκριμένης κοινωνικής ομάδας απέναντι στο φαινόμενο της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού.** Οι μετανάστες αποτελούν μόνιμα και συστατικά στοιχεία του πληθυσμού και της περιφερειακής παραγωγικής δομής. Η έλλειψη, συνεπώς, ενός αξιοπρεπούς βιοτικού επιπέδου λόγω της γενικότερης συρρίκνωσης των μισθών ειδικά σε

κλάδους που κυρίως εντοπιζόταν η επαγγελματική τους δραστηριότητα, λόγω του περιορισμού ή και της σημαντικής μείωσης των δραστηριοτήτων (π.χ. κατασκευαστικός).

Η **ανάγκη για την ανάπτυξη ή τη βελτίωση επαγγελματικών δεξιοτήτων** μέσω προγραμμάτων επιμόρφωσης και δια-βίου μάθησης είναι εξαιρετικά σημαντικές προκειμένου να αντιμετωπιστεί με συνέπεια το αίτημα της επανεισόδου στην αγορά εργασίας. Η ανάπτυξη, λοιπόν, των οριζόντιων δεξιοτήτων και ειδικότερα εκείνων που αφορούν το **γλωσσικό, το κοινωνικό, το πληροφοριακό και επιχειρηματικό γραμματισμό** με ειδικότερη αναφορά στις δραστηριότητες του πρωτογενή τομέα είναι στρατηγικός. Το εργαλείο εκπαίδευσης σε επίπεδο ενηλίκων για την εκμάθηση της ελληνικής γλώσσας (π.χ. **πρόγραμμα Ελληνομάθειας, Σχολεία Δεύτερης Ευκαιρίας**) και η **αντιμετώπιση του ηλεκτρονικού αναλφαριθμητισμού** κρίνονται θεμελιώδη. Αυτό είναι σημαντικό προκειμένου εκτός της εισόδου τους στην αγορά εργασίας να μπορέσουν να κάνουν ομαλότερη την ενσωμάτωσή τους στην ελληνική κοινωνία, κάτι που η εμπειρία έχει δείξει ότι στην Ελλάδα αυτό δεν είναι εύκολο. Η επιμόρφωση και η δια βίου μάθηση δεν αποτελεί μονάχα ανάγκη αλλά και στρατηγική επιλογή ειδικά σε κλάδους όπου ο μετανάστης έχει τεχνογνωσία και έχει συμβάλει σημαντικά στην ανάπτυξη του στην Ελλάδα και την περιφέρεια Πελοποννήσου. Η σχέση, επίσης, απασχόλησης εξομαλύνει και την προκατάληψη για παραβατικότητα που συνοδεύει την παρουσία των μεταναστών στον Ελλαδικό χώρο.

Σημαντική ανάγκη είναι η ενσωμάτωση όχι μονάχα σε θεσμικό επίπεδο αλλά και κοινωνικό, κάτι που επιδεινώνεται αρνητικά από το **αυξητικό φαινόμενο του ρατσισμού και της ξενοφοβίας**. Το οποίο, ωστόσο, για πολλούς προϋπήρχε και στις εποχές της οικονομικής μεγέθυνσης και δεν αντιμετωπίστηκε επαρκώς στην περίπτωση της **παράνομης εργασίας και εκμετάλλευσης των εργαζομένων**. Ο φόβος εντοπίζεται επί της ουσίας στο ότι τελικά ο ρατσισμός σήμερα επανατοποθετεί παλαιότερα ζητήματα της ιστορίας που βίωσε η ελληνική κοινωνία ως μετανάστης (π.χ. δεκαετία του '50, Μικρασιατική καταστροφή) με αντιστροφή ρόλων. Σε αυτό το πλαίσιο θα πρέπει να αντιμετωπιστεί αυτό το φαινόμενο του ρατσισμού και της ξενοφοβίας δεδομένου ότι ακόμα και με όρους αναγκών θίγεται εκείνο του ανήκειν με βάση και την πυραμίδα του Maslow. Η **εξάλειψη των στερεοτύπων και των διακρίσεων, ειδικότερα όταν αυτές συνδέονται και με άλλα χαρακτηριστικά του ατόμου (π.χ. φύλο, ηλικία, μορφωτικό επίπεδο κ.λπ.), θα πρέπει να αντιμετωπιστούν θεσμικά πρώτα και κοινωνικά, αφού αποτελούν τα συστατικά στοιχεία του κοινωνικού αποκλεισμού για την κοινωνική ομάδα αυτή**.

Επίσης, διαπιστώνεται η ανάγκη της **κοινωνικής ένταξης στην πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση της δεύτερη γενιάς μεταναστών**. Αυτό γιατί το σχολείο αποτελεί το βασικό πεδίο κοινωνικής ένταξης και ενσωμάτωσης. Στην περιφέρεια Πελοποννήσου όπως και στην υπόλοιπη Ελλάδα, τα παιδιά των μεταναστών συνυπάρχουν με τα υπόλοιπα παιδιά και **είναι σημαντικό το αίσθημα της διαφορετικότητας να αξιοποιηθεί εκπαιδευτικά βασισμένο στη διαπολιτισμική μέθοδο διδασκαλίας** (Βρατσάλης και Σκούρτου, 2009). Αυτό μπορεί να επιτευχθεί σε συνεργασία με τα

συναρμόδια Υπουργεία όσον αφορά τη μαθησιακή διαδικασία αλλά και την αξιοποίηση του ρόλου του σχολείου ως ένας κεντρικός αναπτυξιακός πυρήνας των τοπικών κοινωνιών και με στόχο την προώθηση της διαπολιτισμικότητας και του διαλόγου.

- **Η κοινωνική ενσωμάτωση των Ρομά**

Η κοινωνική ομάδα των Ρομά βάλλεται σημαντικά από το φαινόμενο της φτώχειας που απαντά σήμερα στην Ελλάδα την περίοδο κατά την οποία η οικονομική και κοινωνική κρίση αναπτύσσεται μετά το 2009. Αυτό, ωστόσο, που αποτελεί σημαντικό στοιχείο της διασύνδεσης της φτώχειας με αυτήν την κοινωνική ομάδα είναι το **διαχρονικό ζήτημα του κοινωνικού αποκλεισμού, της αδυναμίας χειρισμού της διαφορετικότητας, της απαίτησης για κοινωνική ενσωμάτωση και ενεργή συμμετοχή στην παραγωγική διαδικασία και κοινωνικοπολιτική ζωή**. Τα βασικά ζητήματα που απασχολούν και επηρεάζουν αρνητικά την ποιότητα ζωής των Ρομά, καθιστώντας τους περισσότερο ευάλωτους στο ζήτημα της φτώχειας, συνοψίζονται σε τέσσερις θεματικές. Αυτές προκύπτουν με βάση και την **Εθνική Στρατηγική για τους Ρομά (2011)** και είναι η στέγαση, η απασχόληση, η εκπαίδευση και η υγεία.

Το **ζήτημα της στέγασης** και η ικανοποίηση της αποτελεί ένα από τα βασικότερα προβλήματα της κοινωνικής ομάδας των Ρομά, ειδικότερα για τον πληθυσμό που είναι μόνιμα εγκατεστημένος στην περιοχή της περιφέρειας και δεν επιλέγει να ζει ως μετακινούμενος πληθυσμός. Σημαντικό μέρος του πληθυσμού στεγάζεται σε πρόχειρα παραπήγματα, στριμωγμένο σε λυόμενες κατασκευές, παράγκες και καλύβια με αποτέλεσμα να στερούνται βασικές δυνατότητες για αξιοπρεπή διαβίωση των οικογενειών τους. Η διαφοροποίηση τους αυτή καθιστά την ιδιαιτερότητα τους ως πρόβλημα, τους απομονώνει και τους ωθεί στον κοινωνικό αποκλεισμό. Η **εξασφάλιση και εγγύηση του «κατοικείν»** αποτελεί προτεραιότητα και στην Εθνική Στρατηγική για τους Ρομά. Πρόκειται για μια **πολυπαραγοντική έννοια** που περιλαμβάνει, πέρα από την **κατοικία, τις τεχνικές υποδομές** (δίκτυα κοινής ωφέλειας, συστήματα διαχείρισης απορριμμάτων και άλλων υγειονομικών παραγόντων, δίκτυα επικοινωνίας, συγκοινωνίας, διαχείρισης φυσικών και τεχνολογικών κινδύνων κ.λπ.), αλλά και την **πρόσβαση στον κοινωνικό εξοπλισμό** (υποδομές εκπαίδευσης, υγείας, κοινωνικής πρόνοιας και άλλες υπηρεσίες).

Όσον αφορά το **πεδίο της απασχόλησης** τα κύρια χαρακτηριστικά του προβλήματος εντοπίζονται στο ότι αυτή δεν χαρακτηρίζεται με βάση το κλασικό πρότυπο της εξαρτημένης εργασίας με αποτέλεσμα το **βιοτικό επίπεδο να είναι χαμηλό**, δεδομένου του εποχιακού χαρακτήρα της απασχόλησης τους. Η αποκοπή, επίσης, από την τυπική αγορά εργασίας και ο εντοπισμός των **δραστηριοτήτων σε μια μορφή «παρά αγοράς»** καθιστά την κοινωνική αυτή ομάδα θύμα της παρούσας αρνητικής συγκυρίας με τα **πολύ υψηλά ποσοστά ανεργίας**. Η μη τυπική ένταξη ενός σημαντικού αριθμού Ρομά στην αγορά εργασίας, μειώνει σημαντικά την ανταγωνιστικότητά τους και

την ανθεκτικότητα τους στην οικονομική κρίση. Επιπρόσθετα η σχετική **έλλειψη αδειών άσκησης επαγγελματών** καθιστά την κοινωνική ομάδα αυτή ιδιαιτέρως εκτεθειμένη στις ευελιξίες και την ελαστικότητα που προκύπτει στη σχέση οικονομία της αγοράς και αγορά εργασίας στην Πελοπόννησο. Η εξάρτηση, συνεπώς, του βιοτικού τους επιπέδου από τη φύση αυτή της εργασίας καθιστά την παροχή των κοινωνικών επιδομάτων μονόδρομο για την επιβίωση. **Οι Ρομά παραμένουν στην ανεργία μεγαλύτερο χρονικό διάστημα από ότι ο γενικός πληθυσμός της χώρας και ένα συντριπτικά μεγάλο ποσοστό καταγράφεται να εργάζεται περιστασιακά ή εποχιακά, ή δεν καταγράφεται.** Η μείωση της ανεργίας των Ρομά, μέσω της ενίσχυσης της επιχειρηματικής δραστηριότητας και της μισθωτής εργασίας και την καταπολέμησης της αδήλωτης εργασίας, θα πρέπει να ενταχθούν στο επίκεντρο των δράσεων προς αυτήν την κατεύθυνση. Ταυτόχρονα, είναι ιδιαίτερα σημαντικό να καλλιεργηθούν οι συνθήκες εκείνες που θα επιτρέψουν τη σταδιακή άμβλυνση των στερεοτυπικών αντιλήψεων αναφορικά με τους Ρομά σε όλους τομείς.

Τα κρίσιμα ζητήματα της απασχόλησης συνδέονται άμεσα και με το επίπεδο εκπαίδευσης των Ρομά. Ο **αναλφαβητισμός** αποτελεί βασικό πρόβλημα που διαχρονικά έχει οδηγήσει στον αποκλεισμό από την οικονομική, πολιτιστική και κοινωνική ζωή και συνυπολογίζεται στους παράγοντες φτωχοποίησης τους. Τα ποσοστά του αναλφαβητισμού αφορούν ένα σημαντικό μέρος του πληθυσμού και ειδικά τις μεγαλύτερες ηλικίες, ενώ το σημαντικό στοιχείο που αναδεικνύεται είναι η σταδιακή μεταστροφή του κύματος αυτού του αναλφαβητισμού στις μικρότερες ηλικίες, όπου και πάλι όμως θα πρέπει να γίνουν σημαντικά βήματα προς την κατεύθυνση της ενίσχυσης της εισόδου και παραμονής των παιδιών Ρομά στην εκπαίδευση. Το **φαινόμενο της σχολικής διαρροής** είτε για λόγους βιοπορισμού (παιδική εργασία, μετακίνηση οικογένειας), είτε για λόγους πολιτισμικούς (π.χ. τα κορίτσια πρέπει να κάνουν οικογένεια), είτε για άλλους λόγους (π.χ. σχολικός εκφοβισμός, αδυναμία μετακίνησης στο σχολείο, χαμηλή σχολική επίδοση κ.λπ.) παραμένει ως ένα από τα βασικά χαρακτηριστικά της συγκεκριμένης κοινωνικής ομάδας. Η **ανάπτυξη προγραμμάτων δια βίου μάθησης** για την ανάπτυξη βασικών δεξιοτήτων γραμματισμού, ακόμα και μέσα στο χώρο διαβίωσης των Ρομά, θα αποτελέσει σημαντικό και άμεσο βήμα για την αντιμετώπιση του αναλφαβητισμού και την ανάπτυξη βασικών δεξιοτήτων, όπως και η **παροχή κινήτρων για ένταξη και επιτυχημένη φοίτηση των ενηλίκων σε όλες τις εκπαιδευτικές βαθμίδες.**

Ταυτόχρονα, επιδίωξη θα πρέπει να αποτελεί η δημιουργία των προϋποθέσεων εκείνων που θα **ενθαρρύνουν τους γονείς να στέλνουν τα παιδιά στο σχολείο και θα υποστηρίζουν τα παιδιά καθ' όλη τη διάρκεια της φοίτησής τους σε αυτό.** Η επικοινωνία της ανάγκης για συμμετοχή στην εκπαίδευση και η κινητοποίηση για την εξάλειψη της σχολικής διαρροής κρίνεται σκόπιμο να ακολουθήσει δύο επίπεδα στρατηγικής δράσης. Το πρώτο αφορά το χώρο εγκατάστασης των Ρομά, προκειμένου να διαπιστωθεί ο καλύτερος δυνατός τρόπος ανάπτυξης της εκπαιδευτικής διαδικασίας, και σε αυτό της τοπικής κοινωνίας, προκειμένου να αντιμετωπιστεί ο κοινωνικός ρατσισμός σε επίπεδο σχολικό και κατ' επέκταση κοινωνικό. Επίσης, η ανάπτυξη προγραμμάτων κατάρτισης σε επαγγέλματα και τέχνες που σχετίζονται με τις διαχρονικές επαγγελματικές

δραστηριότητες τους, θα επιφέρει θετικά αποτελέσματα, ενισχύοντας και το ενδιαφέρον τους για συμμετοχή. Στην κοινότητα των Ρομά είναι πολύ σημαντικό, γιατί θα υπάρξει μεγαλύτερο ενδιαφέρον στη δια βίου μάθηση από τους συμμετέχοντες, αλλά και γιατί μπορεί να ανατεθεί το εμπειροτεχνικό μέρος της εκπαίδευσης σε Ρομά. Στην τοπική κοινωνία, γιατί μπορεί και αυτή να συμμετέχει στα προγράμματα αυτά και να επιτευχθεί δημιουργική και παραγωγική αλληλεπίδραση σε ανάπτυξη τέχνης και δια βίου μάθησης γενικά.

Τέλος, **πρόληψη και προαγωγή της υγείας** αποτελεί βασική ανάγκη της κοινωνικής ομάδας των Ρομά, λαμβάνοντας υπόψη και τις κακές συνθήκες υγιεινής και ασφάλειας που χαρακτηρίζουν της πλειοψηφία των χώρων διαβίωσης των νοικοκυριών Ρομά. Τα υψηλά ποσοστά θνησιμότητας, η επιβεβαρυσμένη υγεία και το γεγονός ότι οι παιδικές ηλικίες παραμένουν ιδιαίτερα ευάλωτες και εκτεθειμένες σε κινδύνους και ασθένειες είναι δεδομένα μη συμβατά με την ευρωπαϊκή και την εθνική στοχοθεσία για τους δείκτες υγείας και ποιότητας ζωής. Το ουσιαστικό ζήτημα που τίθεται είναι η **ενίσχυση της προσβασιμότητας των Ρομά σε υγειονομικές υπηρεσίες** και η ανάπτυξη εξειδικευμένων προγραμμάτων και **κινητών μονάδων πρόληψης και προαγωγής υγείας**, λαμβάνοντας υπόψη τις ιδιαιτερότητες της ομάδας-στόχου. Οι παροχή υπηρεσιών εντός του χώρου διαβίωσης αλλά και η **δημιουργία ενός ολοκληρωμένου πλαισίου παροχής ιατροκοινωνικής υποστήριξης** αποτελεί ζητούμενο. Άλλωστε η εμπειρία έχει αναδείξει, ότι η ομάδα των Ρομά είναι ευκολότερα προσεγγίσιμη μέσα από τις υπηρεσίες υγείας, οι οποίες αποτελούν το πρώτο βήμα για την επαφή και την περαιτέρω ανάπτυξη του διαλόγου αναφορικά με τα ευρύτερα ζητήματα που τους αφορούν. Ιδιαίτερη έμφαση θα πρέπει να δίδεται στην προσέγγιση της γυναίκας και του παιδιού και του ηλικιωμένου ατόμου. Ειδικότερα, στην περίπτωση των Ρομά, σχετικά προγράμματα αποκτούν μια ευρύτερη διάσταση, αναδεικνύοντας και άλλες πτυχές του κοινωνικού αποκλεισμού των ατόμων και υποστηρίζοντας την επίλυσή τους, παρέχοντας την απαραίτητη πρόσβαση στην πληροφορία και λειτουργώντας ως **διαμεσολαβητής**.

- **Η φτώχεια και η κοινωνική ομάδα των ΑμεΑ**

Η κοινωνική ομάδα των ατόμων με αναπηρία αντιστοιχεί σε ένα σημαντικό ποσοστό του πληθυσμού, παρουσιάζοντας μάλιστα αυξητικές τάσεις. Το γεγονός ότι η πλειοψηφία των ΑμεΑ ανήκουν στις παραγωγικές ηλικίες (15-64 ετών) διαμορφώνει ένα σύνθετο πλαίσιο αναγκών. Διαχρονικά η συγκεκριμένη πληθυσμιακή ομάδα **αντιμετώπιζε σημαντικά εμπόδια και πολλαπλές διακρίσεις**, για το λόγο αυτό άλλωστε η ενίσχυση της προσβασιμότητας αποτελεί το επίκεντρο και την οριζόντια πολιτική των ευρωπαϊκών στρατηγικών. Ο κοινωνικός αποκλεισμός των ατόμων με αναπηρία οφείλεται στον τρόπο οργάνωσης των κοινωνιών, ο οποίος είναι τέτοιος ώστε συχνά τα άτομα αυτά να βιώνουν τη διάκριση στην καθημερινή τους ζωή. Η διάκριση βασίζεται από τη μία πλευρά στην προκατάληψη της κοινωνίας και από την άλλη στα εμπόδια που αντιμετωπίζουν τα άτομα με αναπηρία για την πλήρη συμμετοχή τους στην κοινωνία. Στην ουσία δημιουργείται ένα **φάυλος**

κύκλος ανάμεσα στη φτώχεια και την αναπηρία, καθώς από τη μια οι άνθρωποι που ζουν σε συνθήκες φτώχειας βρίσκονται μόνιμα στον κίνδυνο να αποκτήσουν αναπηρίες λόγω υποσιτισμού, άθλιας στέγασης, έλλειψης επαγγελμάτων και βίαιων συνθηκών και από την άλλη πλευρά, τα ΑμεΑ, λόγω της δύσκολης πρόσβασης σε εργασία, στερούνται το απαραίτητο εισόδημα για την κάλυψη των βασικών αναγκών τους. Ιδιαίτερες δυσκολίες και περιορισμοί παρουσιάζονται όταν η αναπηρία συνδέεται με τη διάσταση του φύλου (γυναίκες – άτομα με αναπηρία), όπου σε αυτήν την περίπτωση τα άτομα βιώνουν έναν διπλό κοινωνικό αποκλεισμό, αφενός μεν λόγω του φύλου τους, αφετέρου δε λόγω των αναπηριών τους. Αντίστοιχα, ο κοινωνικός αποκλεισμός των ατόμων με αναπηρία εντείνεται σε συνδυασμό με πρόσθετα χαρακτηριστικά των ΑμεΑ, όπως είναι η διάσταση της καταγωγής (μετανάστες) και η διάσταση της ηλικίας (άτομα προχωρημένης ηλικίας).

Εντός της τρέχουσας κρίσης, **τα εισοδήματα των ΑμεΑ μειώθηκαν σημαντικά** εξαιτίας των δραστικών περικοπών σε μισθούς, συντάξεις, παροχές υγείας και των δυσβάστακτων φορολογικών επιβαρύνσεων στις οποίες υποβάλλονται. Τα δημόσια συστήματα υγείας - πρόνοιας και εκπαίδευσης ατόμων με αναπηρία έχουν καταρρεύσει λόγω υποχρηματοδότησης, με αποτέλεσμα να επιβαρύνονται ακόμα περισσότερο οικονομικά οι ίδιοι και οι οικογένειές τους, αφού αναγκάζονται να προσφεύγουν στον ιδιωτικό τομέα. Τα κοινωνικά και προνοιακά επιδόματά έχουν μπει σε αμφισβήτηση και, σύμφωνα με ειδική μελέτη του ΟΟΣΑ, προωθείται η περικοπή τους. Η φτώχεια και η αναπηρία εμφανίζονται να είναι άμεσα συνδεδεμένες. Ο **αποκλεισμός των ατόμων με αναπηρία από την αγορά εργασίας**, κυρίως στον ιδιωτικό τομέα, επιδεινώνει την κατάσταση και στερεί το απαραίτητο εισόδημα για την κάλυψη βασικών αναγκών, που στη συγκεκριμένη περίπτωση είναι αυξημένες. Το μέσο εισόδημα μιας οικογένειας της οποίας ο επικεφαλής έχει κάποια αναπηρία φαίνεται να είναι σημαντικά χαμηλό και αυτό οφείλεται στην αδυναμία εύρεσης εργασίας. Κύριες αιτίες που προκαλούν τον αποκλεισμό των ατόμων με αναπηρία από την αγορά εργασίας είναι:

- α) η κοινωνική προκατάληψη με τον κοινωνικό ρατσισμό που ως νοοτροπία εξακολουθούν να αποτελούν δομικό χαρακτηριστικό των σύγχρονων κοινωνιών
- β) η έλλειψη ολοκληρωμένου κεντρικού σχεδιασμού που να συνδυάζει τις ανάγκες των ατόμων με αναπηρία με την εκπαίδευση, την επαγγελματική κατάρτιση και τον επαγγελματικό προσανατολισμό
- γ) οι αλλαγές που συντελούνται στην αγορά εργασίας, στις νέες τεχνολογίες και στο οικονομικό περιβάλλον γενικότερα, χωρίς τα άτομα με αναπηρία να υποβοηθούνται με τη δημιουργία των αναγκαίων υποστηρικτικών δομών ώστε να είναι σε θέση να ενταχθούν στην αγορά εργασίας
- δ) η έλλειψη υποδομών πρόσβασης των αναπήρων όπως προσβάσιμα κτίρια, μεταφορές κ.ά.

Επομένως, ο κοινωνικός αποκλεισμός των ατόμων με αναπηρία σχετίζεται με ζητήματα θέσεως και ανταγωνιστικότητας στη σχέση τοπικής παραγωγής και αγοράς εργασίας, όπου η ανεργία και τα ανεπαρκή επιδόματα κυριαρχούν και διαμορφώνουν ένα να μη αξιοπρεπές επίπεδο διαβίωσης. Η ανεργία, μάλιστα, που φαίνεται από τα στοιχεία του ΟΑΕΔ να φτάνει μέχρι και το 80% για τη συγκεκριμένη κοινωνική ομάδα, την κατατάσσει ως κοινωνική ομάδα στη κατηγορία αυτή του

πληθυσμού άμεσης υποστήριξης. Η **προστασία της απασχόλησης των ΑμεΑ και η ενίσχυση της συμμετοχής τους στην παραγωγική διαδικασία** (ΕΣΣΑΕ, 2009) καθώς και η **ανάπτυξη δημοσίων πολιτικών ενημέρωσης και ανταποδοτικότητας στον ιδιωτικό και δημόσιο τομέα**, αποτελούν ζητούμενο για την αντιμετώπιση του φαινομένου της ανεργίας. Ουσιαστική επιλογή φαίνεται να αποτελεί και η ανάπτυξη μιας **πλατφόρμας κοινωνικής επιχειρηματικότητας**, η οποία θα διασυνδέεται με τους υφιστάμενους παραγωγικούς κλάδους των τοπικών οικονομιών (π.χ. κοινωνική επιχείρηση ΑμεΑ με δραστηριότητα την παραγωγή χειροτεχνημάτων που θα διατίθενται στους επισκέπτες μέσω των τουριστικών υποδομών). Επιπλέον, η **διασφάλιση της προσβασιμότητας σε υπηρεσίες που απευθύνονται στους ανέργους** (π.χ. συμβουλευτική, δια βίου μάθηση και κατάρτιση, εύρεση εργασίας, ανάπτυξη δεξιοτήτων χρήση ηλεκτρονικών υπολογιστών, εκπαίδευση στην καινοτομία) αποτελεί αδιαμφισβήτητο γεγονός και σε κάποιες περιπτώσεις προϋποθέτει την αξιοποίηση εξειδικευμένου επιστημονικού προσωπικού που θα γνωρίζει και θα μπορεί να διαχειριστεί τις εξειδικευμένες ανάγκες ατόμων με συγκεκριμένες μορφές αναπηρίας.

Πολλές φορές, ο κοινωνικός αποκλεισμός και στιγματισμός των ΑμεΑ εντοπίζεται πρώτα σε επίπεδο προσβασιμότητας σε δημόσια αγαθά και υπηρεσίες και μετά στο επίπεδο των προκαταλήψεων της ευρύτερης κοινωνίας (ΕΛΣΤΑΤ, 2002). Οι **ανεπάρκειες που διαπιστώνονται σε επίπεδο κοινωνικών υπηρεσιών, στην υγεία και στην εκπαίδευση, η δυσκολία πρόσβασης και μετακίνησης σε δημόσιους και ιδιωτικούς χώρους**, αποτελούν μερικά βασικά θέματα στην ατζέντα των καθημερινών εμποδίων στη ζωή των ΑμεΑ. Είναι σαφές ότι τα ήδη υφιστάμενα εμπόδια καθιστούν ακόμα πιο επιβαρυντικές τις συνέπειες από την οικονομική κρίση και τα ΑμεΑ περισσότερο ευάλωτα απέναντι στη φτώχεια και στον κοινωνικό αποκλεισμό. Επιπλέον, ο **στιγματισμός σε επίπεδο κοινωνίας** και η **διατήρηση των ανισοτήτων** υπογραμμίζουν την ανάγκη επικοινωνίας των δικαιωμάτων των ατόμων με αναπηρία, ξεκινώντας από τις πολύ μικρές ηλικίες, μέσα από **ειδικά εκπαιδευτικά προγράμματα** στη σχολική κοινότητα αλλά και μέσα από την ενίσχυση της προσβασιμότητας των παιδιών με αναπηρία στην εκπαίδευση. Το επόμενο βήμα είναι μέσω της βιωματικής μάθησης και διαπαιδαγώγησης να κατανοήσει ο νέος και αυριανός πολίτης, ότι η κοινωνική συνοχή εκτός από αίσθημα αλληλεγγύης είναι μια πράξη ορθολογική αφού για την πρόοδο μιας χώρας κανείς δεν περισσεύει και δεν δικαιολογείται ο αποκλεισμός των ΑμεΑ από καμία δραστηριότητα.

Σε επίπεδο, επίσης, δικαιωμάτων θα μπορούσε να συσταθεί σε επίπεδο Περιφέρειας μια **Επιτροπή Ενίσχυσης κατά του κοινωνικού αποκλεισμού** σε συνεργασία με τους τοπικούς Δικηγορικούς Συλλόγους, η οποία όσον αφορά το ζήτημα των ΑμεΑ θα προσπαθεί με δράσεις να αντιμετωπίσει το πρόβλημα της παράβλεψης των δικαιωμάτων τους και της μη ισότιμης συμμετοχής τους στη κοινωνία. Πολλές φορές μάλιστα διαπιστώνεται ότι τα ίδια τα άτομα με αναπηρία δε γνωρίζουν τα δικαιώματά τους. Είναι ιδιαίτερα σημαντικό, μέσα από πρωτοβουλίες όπως αυτή της Επιτροπής Ενίσχυσης, να αναπτυχθεί ο θεσμός **κοινωνικού διαμεσολαβητή** που θα δίνει τη δυνατότητα είτε

στα άτομα με αναπηρία είτε σε οποιοδήποτε άλλο άτομο έρχεται αντιμέτωπο με τον κοινωνικό αποκλεισμό, να πληροφορούνται και να διεκδικούν τα δικαιώματά τους στο χώρο της εργασίας ή της κοινωνίας.

Όσον αφορά τη **μετακίνηση σε ιδιωτικούς και δημόσιους χώρους**, εκτός από τη γενική διαπίστωση του προβλήματος, θα πρέπει να καταγραφεί και η πραγματική διάστασή του, καταμετρώντας του μη προσβάσιμους ή τους χρηστικούς χώρους για τα άτομα με αναπηρία και προωθώντας τη βελτίωση των υποδομών. Το αίσθημα της εμπιστοσύνης και της στήριξης που η κοινωνική ομάδα αυτή θα δεχτεί είναι ουσιαστικό, αφού η αρνητική εικόνα και το μέγεθος της απαξίωσης της Πολιτείας είναι πρόβλημα και ως τέτοιο θα πρέπει να αντιμετωπιστεί (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2010). Η προτεινόμενη για παράδειγμα δράση είναι η διαμόρφωση των χώρων καθημερινής μετακίνησης στα αστικά κέντρα και στα μέσα μαζικής μεταφοράς με εφαρμογή της νομοθεσίας και αξιοποίησης των κοινοτικών κονδυλίων. Χαρακτηριστικά είναι τα παραδείγματα ευρωπαϊκών περιοχών (π.χ. Μπιλμπάο, Παμπλόνα) στις οποίες έχει απονεμηθεί το ευρωπαϊκό βραβείο Προσβάσιμης Πόλης (Access City Award) (Commission, 2013) για τη διευκόλυνση της προσβασιμότητας των ατόμων με κινητικά προβλήματα. Επίσης, η άρση των αποκλεισμών με τη χρήση των νέων τεχνολογιών αναδεικνύει σύγχρονες πρακτικές που μπορούν να εφαρμοστούν, δείχνοντας δρόμο διασύνδεσης του κοινωνικού αποκλεισμού και της αντιμετώπισης της φτώχειας με εκείνο της ισότητας από την πλευρά του δημοσίου τομέα (π.χ. έργο Mobidat project και κυκλική τράπεζα αντιμετώπισης Barrier-free City).

Τέλος, η αντιμετώπιση της φτώχειας για τα άτομα με αναπηρία είναι ιδιαίτερα σημαντική αναφορικά με το πεδίο της **υγειονομικής περίθαλψης** αλλά και της **παροχής στέγης**, δεδομένου ότι η οικονομική κρίση έχει επηρεάσει οριζόντια και κάθετα όχι μόνο το βιοτικό τους επίπεδο αλλά και τη ποιότητα ζωής τους. Αυτό γίνεται ιδιαίτερα αισθητό σε περιπτώσεις όπου το άτομο δεν δύναται να εξυπηρετήσει από μόνο τους κάποιες βασικές ανάγκες είτε για λόγους ηλικίας είτε για λόγους αδυναμίας. Αυτό που θα πρέπει να γίνει είναι η ενίσχυση των θεσμών παροχής στέγης και ασύλου αλλά και βελτίωση της προσβασιμότητας για τα άτομα αυτά στα δημόσια και ιδιωτικά νοσοκομεία. Θα μπορούσε, επίσης, στα πλαίσια της κοινωνικής τους ενσωμάτωσης και της αποκατάστασης τους να αναπτυχθούν μόνιμες δράσεις ενίσχυσης της προσβασιμότητας των ατόμων αυτών στην περίθαλψη (π.χ. κάρτα υγείας σε δημόσια και ιδιωτικά νοσοκομεία για συγκεκριμένες δωρεάν εξετάσεις σε όλους εκείνους που στερούνται το δικαίωμα στην Υγεία λόγω φτώχειας και κοινωνικού αποκλεισμού) και να βελτιωθούν υφιστάμενες παροχές για την παροχή βασικής νοσηλευτικής και κοινωνικής φροντίδας κατ' οίκον.

- **Ειδικές Πληθυσμιακές Ομάδες**

Η επίδραση της φτώχειας στην οικονομική ανέχεια και τον κοινωνικό αποκλεισμό για τις ευπαθείς κοινωνικές ομάδες αποτελούν πράγματι ένα μεγάλο ζητούμενο που προϋπήρχε στην Ελλάδα και

πριν την ένταση του φαινομένου της οικονομικής κρίσης στη καθημερινότητα της ελληνικής κοινωνίας. Το γεγονός αυτό, ωστόσο, βασίστηκε σε προϋπάρχουσες αδυναμίες του δημόσιου και ιδιωτικού τομέα να ανταποκριθούν διαχρονικά στο ζήτημα της κοινωνικής πολιτικής με διαθρωπικού τύπου μέτρα. Η παρουσία της συγκεκριμένης διασύνδεσης της φτώχειας με ειδικές κοινωνικές ομάδες έχει σημασία δεδομένου ότι σε ένα βαθμό διαφοροποιείται ως προς τις προηγούμενες σε σχέση με τη διαχρονικότητα και την ένταση του κοινωνικού αποκλεισμού και του κοινωνικού στιγματισμού.

Οι ειδικές κοινωνικές ομάδες που δεν έχουν καλυφτεί μέχρι τώρα στο πλαίσιο των προαναφερομένων περιπτώσεων είναι εκείνες των **φυλακισμένων, αποφυλακισμένων και ανήλικων παραβατών** καθώς και των ατόμων που είναι εξαρτημένα (π.χ. τοξικές ουσίες, τζόγος, αλκοολισμός, διαδίκτυο) ή έχουν απεξαρτητοποιηθεί. Η σημασία, ωστόσο, της σχέσης φτώχειας και κοινωνικού αποκλεισμού διαπιστώνεται περισσότερο στη διαχρονικότητα της όταν στις γνώστες και ως «καλές εποχές», το ζήτημα της κοινωνικής δικαιοσύνης και επανένταξης αποτελούσε πολιτικό ζήτημα ταμπού τόσο σε επίπεδο κεντρικής πολιτικής όσο και κοινωνίας. Το φαινόμενο της «νέας φτώχειας» αναδεικνύει ότι η σχέση της κοινωνικής ένταξης με τη φτώχεια δεν βασίζονται στο μεταξύ τους διακριτό συσχετισμό, αλλά περισσότερο συνδέονται μέσα από τις δυσμενείς κοινωνικές αλλαγές που εντοπίζονται σε μια περιοχή, μια δεδομένη χρονική στιγμή, όπως για παράδειγμα οι συνθήκες διαβίωσης, τα κρούσματα βίας σε υποβαθμισμένες περιοχές, τα κύματα αστέγων κ.ά. (Ζαϊμάκης: Κελίδου 2011). Σε αυτό το πλαίσιο αναδεικνύεται η διαφορετική προσέγγιση της φτώχειας που ενσωματώνει την οικονομική της διάσταση, με τις κοινωνικές – θεσμικές αρνητικές προεκτάσεις και συνοψίζεται στην τελική δυνατότητα του ατόμου να επιλέξει μέσα από την ανάπτυξη (Sen, 1999; Μπαλούρδος ,2012(. Το στοιχείο, λοιπόν, αυτό της δυνατότητας της επιλογής και ειδικά στο θέμα της κοινωνικής ένταξης και ενσωμάτωσης υπήρχε πάντοτε ως ζητούμενο ακόμα και στην εποχή της οικονομικής μεγέθυνσης. Ο πλουραλισμός αυτός για την έννοια της φτώχειας φαίνεται να διαπιστώνεται και στην ενδιαφέρουσα μελέτη για το κοινωνικό αποκλεισμό του Ινστιτούτου Κοινωνικής Καινοτομίας (2012), διαπίστωση που αφορά τις ειδικές κοινωνικές ομάδες που εξετάζονται στο παρόν τόσο στην κατανόηση των αναγκών όσο και στην ανάπτυξη παρεμβάσεων για την αντιμετώπισή τους.

Η συσχέτιση της φτώχειας με την κατηγορία των φυλακισμένων και αποφυλακισμένων συμπολιτών θα πρέπει να κατανοήσει και να αναπτύξει δράσεις κοινωνικής ενσωμάτωσης με στόχο την συμμετοχή και ένταξη τους στα κοινά ζητήματα της περιοχής. Αυτό που έχει σημασία, λοιπόν, στο σημείο αυτό είναι η αναφορά στη διαπίστωση για το τι πιστεύουν τα άτομα που ανήκουν στην ειδική αυτή κοινωνική ομάδα. Ότι δηλαδή: *«Ονειρεύονται μία φυσιολογική, μάλλον συμβατικά «καλή ζωή» μετά την αποφυλάκιση: να θρουν μια δουλειά ικανή να συντηρήσει τις οικογένειές τους, μια κατοικία, να διαμορφώσουν ικανοποιητικές ερωτικές και συναισθηματικές σχέσεις . Κατανοούν επίσης ότι για τα πετύχουν αυτά πρέπει να αποφύγουν δραστηριότητες , συνήθειες και σχέσεις που*

τους οδήγησαν στο παρελθόν στη φυλακή» (Αλοσκόφης, 2013). Η διαπίστωση, συνεπώς, αυτή καταδεικνύει ότι η κρίση και η αύξηση της ανεργίας θα δυσχεράνει ακόμα περισσότερο την **αποκατάσταση τους σε επίπεδο επαγγελματικό και κοινωνικό.**

Η αντιμετώπιση των εξαρτήσεων είναι ένα πολύπλοκο και πολυδιάστατο φαινόμενο και **πολλαπλές προεκτάσεις για τη ζωή των ίδιων των ατόμων αλλά και των οικογενειών τους.** Το πρώτο βήμα για την κοινωνική ένταξη είναι η ύπαρξη διαθέσιμων δομών υποστήριξης που θα μπορούν να βοηθήσουν τα άτομα αυτά να απαλλαγούν από τις εξαρτίσεις τους, αλλά και τις οικογένειές τους να αντιμετωπίσουν την όλη κατάσταση. Η βελτίωση της προσβασιμότητας και η ενημέρωση των ατόμων για τα κέντρα απεξάρτησης και τα προγράμματα αυτοβοήθειας είναι ουσιαστική ανάγκη και απαίτηση. Η ενημέρωση αυτή είναι, επίσης, νευραλγική και σε επίπεδο κοινωνίας, αφού πολλές φορές είχε παρατηρηθεί ο **κοινωνικός στιγματισμός** ακόμα και απέναντι στις ίδιες τις δομές και τα προγράμματα απεξάρτησης μέσα στην τοπική κοινωνία, με την εμφάνιση έντονων κοινωνικά ρατσιστικές αντιδράσεις (Ελευθεροτυπία, 2011). Η αναφορά, επίσης, στο φαινόμενο ότι πολλά άτομα και στις δύο κατηγορίες έχουν να αντιμετωπίσουν το πρόβλημα της στέγης ή της σίτισης αναδεικνύει το φάσμα και το εύρος της φτώχειας, όπως περιγράφει ο Δήμαρχος Αθηναίων (Καμίνης, 2013) και ο φορέας Κλίμακα (2011,2012) για το κοινωνικό ζήτημα των αστέγων στην εποχή της οικονομικής κρίσης.

Στο πεδίο αυτό θα μπορούσαν να προετοιμαστούν και να αναδειχθούν πολιτικές κοινωνικής ένταξης τόσο στο στάδιο του σωφρονισμού όσο και σε εκείνο της **επανένταξης**, δεδομένης της κατάστασης στην αγορά εργασίας (π.χ. υψηλή ανεργία). Οι δράσεις, επίσης, για την κατηγορία των πρώην εξαρτημάτων ατόμων θα μπορούσαν να έχουν παρόμοια πεδία πολιτικής δράσης, δεδομένου ότι οι ανάγκες σε αρκετά σημεία στο θέμα της ένταξης είναι συνώνυμες. Η αίσθηση, επίσης, της **συμμετοχής για τα άτομα αυτά στη παραγωγική διαδικασία της τοπικής κοινωνίας** βελτιώνει αμφίδρομα την εικόνα τόσο των ιδίων όσο και εκείνων ως προς το κοινωνικό σύνολο. Αυτό, όμως, που έχει σημασία για την περιφέρεια Πελοποννήσου είναι ότι παρά το γεγονός ότι το φαινόμενο του κοινωνικού αποκλεισμού δεν είναι τόσο έντονο σε σχέση με άλλες περιοχές, όπως στην Αθήνα, δεν σημαίνει ότι δεν θα πρέπει να το λάβει υπόψη της και να το μελετήσει ενδελεχώς. Συγκεκριμένα η αναφορά στον όρο που χρησιμοποίησε ο Επίτροπος για τις Περιφέρειες κ. Ηαν και αναφέρει ο Δήμαρχος Αθηνών είναι αρκετά χρήσιμος για σχεδιασμό πολιτικής στις Περιφέρειες, ο οποίος συνοψίζεται στη φράση «ο τρόπος της Αθήνας».

Τα πεδία δράσης που θα μπορούσαν να αναχαιτίσουν τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι ειδικές αυτές κοινωνικές ομάδες σε πρώτη φάση βασίζονται στην **βελτίωση των δεξιοτήτων τους** και στην **ένταξη τους στην παραγωγικής διαδικασία.** Η ανάπτυξη δεξιοτήτων και η δια βίου μάθησης σε αυτές τις κοινωνικές ομάδες αποκτά ιδιαίτερη σημασία και σπουδαιότητα. Η ανάπτυξη, ωστόσο, κάθε εκπαιδευτικού εργαλείου εξαρτάται από το φύση της υποομάδας, αφού διαφορετικές ανάγκες θα έχουν οι αποφυλακισμένοι, οι πρώην χρήστες κ.λπ. Σε γενικές γραμμές είναι χρήσιμο να

αναπτυχθεί πολυεπίπεδα ένα **οργανωμένο πλαίσιο δια βίου μάθησης** τόσο σε επίπεδο γραμματισμών (κοινωνικός, ηλεκτρονικός, επιστημονικός) όσο και επαγγελματικών δεξιοτήτων (π.χ. αγροτικά, επισκευή υποδημάτων, ραπτική) που θα βασίζεται σε διαπιστωμένες ανάγκες της τοπικής οικονομίας. Το πρόβλημα της κατάρτισης, της έλλειψης δεξιοτήτων ή της ανάπτυξης νέων δεξιοτήτων δεδομένης της απουσίας τους από τη κοινωνική και παραγωγική ζωή της περιοχής καθιστά τα άτομα αυτά, αλλά και τις οικογένειές τους, περισσότερο ευάλωτα ως προς την πρόσβαση και παραμονή στην αγορά εργασίας και απέναντι στο φαινόμενο της φτώχειας. Το σημαντικό, επίσης, που θα πρέπει να γίνει οργανωτικά είναι η καλύτερη επικοινωνία της πρωτοβουλίας με ένα συνεχές και επιστημονικό τρόπο σε συλλογικούς φορείς και Δήμους, είτε με ψηφιακές δράσεις στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης (social media), είτε με τη χρήση επιστημονικού προσωπικού όπως ψυχολόγων, κοινωνιολόγων και κοινωνικών λειτουργών.

Σε δεύτερο επίπεδο είναι χρήσιμο να αναπτυχθεί ένα **δίκτυο επαγγελματικής αποκατάστασης** σε συνεργασία με τις αρμόδιες υπηρεσίες του Οργανισμού Ανάπτυξης Εργατικού Δυναμικού προκειμένου η χρήση του επιδόματος που προβλέπεται για τις κοινωνικές ομάδες αυτές να είναι συνώνυμο με κάποια μορφής κοινωνική προσφορά και με επιπρόσθετους πόρους (π.χ. κοινωνικά τιμολόγια, διατροφή, κοινωνικό παντοπωλείο). Τα **προγράμματα κοινωνικής επιχειρηματικότητας** θα μπορούσαν, επίσης, να συμπεριλάβουν τις ειδικές αυτές κοινωνικές ομάδες και να αναπτυχθούν δράσεις απασχόλησης σε τομείς που ο ιδιωτικός τομέας αδυνατεί να αναπτύξει σε περιοχές της Περιφέρειας (π.χ. ορεινές και ημιορεινές). Σημαντικό πεδίο επίσης που θα μπορούσε να αναπτυχθεί είναι η συνέχεια δράσεων που πραγματοποιούνται για παράδειγμα κατά τη διάρκεια του σωφρονισμού σε πεδία όπως η «κοινωνική φάρμα», η τυποποίηση και η παρασκευή τοπικών προϊόντων σε συνεργασία με υπάρχοντες συνεταιρισμούς και επιχειρήσεις. Η εμπλοκή του ιδιωτικού τομέα κρίνεται στρατηγική είτε σε επίπεδο τροφοδοσίας (π.χ. τουριστικά καταλύματα) είτε σε επίπεδο μελλοντικής συνεργασίας και απορρόφησης. Η ανάπτυξη, επίσης, σήματος που θα πιστοποιεί τη σχέση της επιχείρησης με τη στοχευμένη αυτή δράση της κοινωνικής επιχειρηματικότητας και ένταξης θα προσδίδει ένα κίνητρο ανάδειξης της Εταιρικής Κοινωνικής Ευθύνης σε μικρή κλίμακα δράσεων με στόχο τη καλή φήμη και τόνωση της θέσης στη τοπική αγορά.

Στον επόμενο πίνακα παρουσιάζονται συνοπτικά και κωδικοποιημένα οι ανάγκες – λύσεις σε σχέση με τις κατηγορίες των εν δυνάμει ωφελούμενων. Ο πίνακας αυτός είναι ενδεικτικός από πλευράς προτάσεων και αποτελεί ένα αρχικό πεδίο συζήτησης - διαβούλευσης αναφορικά με το οριστικό Σχέδιο Δράσης και Εφαρμογής Παρεμβάσεων Καταπολέμησης της Φτώχειας και Εμβάθυνσης της Κοινωνικής Συνοχής στην Περιφέρεια Πελοποννήσου (φάση β).

2.2.4 Κωδικοποίηση αναγκών – λύσεων ανά κατηγορία εν δυνάμει ωφελουμένων

	Νοικοκυριά & Ηλικιωμένοι	Άνεργοι/ες	Μετανάστες	Ρομά	Άτομα με αναπηρία	Λοιπές ευπαθείς κοινωνικές ομάδες
Εξασφάλιση ελάχιστου εγγυημένου εισοδήματος	<ul style="list-style-type: none"> Ανάδειξη του ζητήματος & θέσπιση 	<ul style="list-style-type: none"> Ανάδειξη του ζητήματος & θέσπιση 	<ul style="list-style-type: none"> Ανάδειξη του ζητήματος & θέσπιση 	<ul style="list-style-type: none"> Ανάδειξη του ζητήματος & θέσπιση 	<ul style="list-style-type: none"> Ανάδειξη του ζητήματος & θέσπιση 	<ul style="list-style-type: none"> Ανάδειξη του ζητήματος & θέσπιση
Τροφή και στέγαση	<ul style="list-style-type: none"> Κοινωνικό παντοπωλείο Κοινωνική Τιμολόγηση τοπικών προϊόντων Κοινωνικό Τιμολόγιο ΔΕΗ/Νερό Δημοτικός Λαχανόκηπος Ενίσχυση ΜΚΟ Υπνωτήρια αστέγων Κέντρο ημερήσιας υποδοχής αστέγων Κοινωνικά συσσίτια 	<ul style="list-style-type: none"> Κοινωνικό παντοπωλείο Κοινωνική Τιμολόγηση τοπικών προϊόντων Κοινωνικό Τιμολόγιο ΔΕΗ/Νερό Ενίσχυση ΜΚΟ 	<ul style="list-style-type: none"> Κοινωνικό παντοπωλείο Συσσίτιο Υπνωτήρια Παροχή Στέγης Κοινωνική Τιμολόγηση τοπικών προϊόντων Ενίσχυση ΜΚΟ 	<ul style="list-style-type: none"> Συσσίτιο Υπνωτήρια Κοινωνικό Τιμολόγιο ΔΕΗ/Νερό Κοινωνική Τιμολόγηση τοπικών προϊόντων. Στέγαση-δανειοδότηση Διαμόρφωση Οικισμών Ενίσχυση ΜΚΟ 	<ul style="list-style-type: none"> Πρόσβαση σε κοινωνικό παντοπωλείο. Κοινωνική Τιμολόγηση τοπικών προϊόντων Κοινωνικό Τιμολόγιο ΔΕΗ/Νερό Ενίσχυση Ιδρυμάτων & Φορέων Δημοτικός Λαχανόκηπος Ενίσχυση ΜΚΟ 	<ul style="list-style-type: none"> Κοινωνικό παντοπωλείο Συσσίτιο Υπνωτήρια Παροχή Στέγης Κοινωνική Τιμολόγηση τοπικών προϊόντων. Ενίσχυση Ιδρυμάτων & Φορέων/ υπηρεσιών Δήμου Δημοτικός Λαχανόκηπος Ενίσχυση ΜΚΟ
Προσβασιμότητα σε υπηρεσίες υγείας	<ul style="list-style-type: none"> «Βοήθεια στο Σπίτι» Κοινωνικό Φαρμακείο Κοινωνικό Ιατρείο. Πρόσβαση Α'θμια περίθαλψη (ΕΣΥ) Κινητές Μονάδες Μαστογράφος Κινητές Μονάδες Υγείας Κινητές Μονάδες Στοματικής Υγιεινής Ενίσχυση ΜΚΟ Τηλεϊατρική Τηλεδιάγνωση Health Voucher (εισιτήριο ελεύθερη πρόσβασης σε υπηρεσίες υγείας) 	<ul style="list-style-type: none"> Πρόσβαση Α'θμια περίθαλψη (ΕΣΥ) «Βοήθεια στο Σπίτι» Κάρτα Υγείας Ενίσχυση ΜΚΟ Health Voucher 	<ul style="list-style-type: none"> Πρόσβαση Α'θμια περίθαλψη (ΕΣΥ) Κάρτα Υγείας Κινητές Μονάδες Μαστογράφος Κινητές Μονάδες Υγείας Κινητές Μονάδες Στοματικής Υγιεινής Κοινωνικό Φαρμακείο Κοινωνικό Ιατρείο Ενίσχυση ΜΚΟ Health Voucher 	<ul style="list-style-type: none"> Πρόσβαση Α'θμια περίθαλψη (ΕΣΥ) Κάρτα Υγείας Κινητές Μονάδες Μαστογράφος Κινητές Μονάδες Υγείας Κινητές Μονάδες Στοματικής Υγιεινής Κοινωνικό Φαρμακείο Κοινωνικό Ιατρείο Ενίσχυση ΜΚΟ Τηλεϊατρική Τηλεδιάγνωση Health Voucher 	<ul style="list-style-type: none"> Πρόσβαση Α'θμια περίθαλψη (ΕΣΥ) Κάρτα Υγείας Κινητές Μονάδες Μαστογράφος Κινητές Μονάδες Υγείας Κινητές Μονάδες Στοματικής Υγιεινής Κοινωνικό Φαρμακείο Κοινωνικό Ιατρείο Ενίσχυση ΜΚΟ Τηλεϊατρική Τηλεδιάγνωση Health Voucher 	<ul style="list-style-type: none"> Πρόσβαση Α'θμια περίθαλψη (ΕΣΥ) Κάρτα Υγείας Κοινωνικό Φαρμακείο Κοινωνικό Ιατρείο Μονάδες Απεξάρτησης «Βοήθεια στο Σπίτι» Ενίσχυση ΜΚΟ Τηλεϊατρική Τηλεδιάγνωση Health Voucher
Υπηρεσίες κοινωνικής φροντίδας / συμβουλευτική	<ul style="list-style-type: none"> Σχολές Γονέων Αντιμετώπιση ενδοοικογενειακής βίας και σχολικής βίας Ενδυνάμωση γυναικών Στέγη Ανηλίκων Συμβουλευτική σε υπερχρεωμένα νοικοκυριά Διακανονισμός & Συμβουλευτική Ενίσχυση ΜΚΟ Λέσχες απασχόλησης Τηλεφωνικές γραμμές και προγράμματα αυτοβοήθειας Κοινωνικό ΚΕΠ 	<ul style="list-style-type: none"> Ενδυνάμωση Συμβουλευτική Επαγγελματικού Προσανατολισμού Συμβουλευτική Απασχόλησης Συμβουλευτική & Επιχειρηματικότητα Ενίσχυση ΜΚΟ 	<ul style="list-style-type: none"> Ενδυνάμωση σε Γυναίκες Συμβουλευτική για τα Δικαιώματα & τις Υποχρεώσεις Στέγη Ανηλίκων Αντιμετώπιση Βίας ενδοοικογενειακά. Δομές Ισότητας Γραφείο Εξυπηρέτησης Μεταναστών Σχολές Γονέων Ενίσχυση ΜΚΟ 	<ul style="list-style-type: none"> Σχολές Γονέων Αντιμετώπιση Βίας ενδοοικογενειακά. Ενδυνάμωση σε Γυναίκες Στέγη Ανηλίκων Δομές Ισότητας Συμβουλευτική Απασχόλησης Συμβουλευτική & Επιχειρηματικότητα Συμβουλευτική Επαγγελματικού Προσανατολισμού Ενίσχυση ΜΚΟ 	<ul style="list-style-type: none"> Ενδυνάμωση Συμβουλευτική για τα Δικαιώματα Δομές Ισότητας & Ένταξης Προσβασιμότητα & χρήση Νέων Τεχνολογιών «Access City Award» Συμβουλευτική Απασχόλησης Συμβουλευτική & Επιχειρηματικότητα Συμβουλευτική Επαγγελματικού Προσανατολισμού Ενίσχυση ΜΚΟ 	<ul style="list-style-type: none"> Ενδυνάμωση. Στέγη Ανηλίκων Συμβουλευτική Απασχόλησης Συμβουλευτική & Επιχειρηματικότητα Συμβουλευτική Επαγγελματικού Προσανατολισμού Ενίσχυση ΜΚΟ

	Νοικοκυριά & Ηλικιωμένοι	Άνεργοι/ες	Μετανάστες	Ρομά	Άτομα με αναπηρία	Λοιπές ευπαθείς κοινωνικές ομάδες
<p>Απασχόληση*</p> <p>* Διασύνδεση με θεματικό Άξονα για Εκπ/ση & ΔΒΜ</p>	<ul style="list-style-type: none"> Πρόγραμμα απασχόλησης τρίτης ηλικίας 	<ul style="list-style-type: none"> Γραφεία Διασύνδεσης Πανεπιστημίου & ΟΑΕΔ Θερμοκοιτίδες για Επιχειρηματικότητα Κοινωνική Εργασία Κοινοφελή Εργασία σε ΜΚΟ/ Ιδρύματα Ενίσχυση ιδιωτικού τομέα στην απασχόληση Ενίσχυση ΜΚΟ Μέσω ΚΕΠ το Jobcenter ("Trägerversammlung") του Dortmund Τράπεζα χρόνου 	<ul style="list-style-type: none"> Θερμοκοιτίδες για Επιχειρηματικότητα Κοινωνική Εργασία Κοινοφελή Εργασία σε ΜΚΟ/ Ιδρύματα Αντιμετώπιση της εκμετάλλευσης & εργόσημο Ενίσχυση ΜΚΟ 	<ul style="list-style-type: none"> Επιχειρηματικότητα στις γυναίκες Λαϊκές Αγορές & αδειοδότηση Αντιμετώπιση της εκμετάλλευσης & εργόσημο Κοινωνική Εργασία Κοινοφελή Εργασία σε ΜΚΟ/ Ιδρύματα Ενίσχυση ΜΚΟ 	<ul style="list-style-type: none"> Γραφεία Διασύνδεσης Πανεπιστημίου, Επαγγελματικές Ενώσεις & ΟΑΕΔ Θερμοκοιτίδες για Επιχειρηματικότητα Κοινωνική Εργασία Κοινοφελή Εργασία σε ΜΚΟ/ Ιδρύματα Ενίσχυση ιδιωτικού τομέα στην απασχόληση Ενίσχυση ΜΚΟ 	<ul style="list-style-type: none"> Γραφεία Διασύνδεσης Πανεπιστημίου, Επαγγελματικές Ενώσεις & ΟΑΕΔ Θερμοκοιτίδες για Επιχειρηματικότητα Κοινωνική Εργασία Κοινοφελή Εργασία σε ΜΚΟ/ Ιδρύματα Ενίσχυση ιδιωτικού τομέα στην απασχόληση Ενίσχυση ΜΚΟ
<p>Κοινωνική επιχειρηματικότητα</p>		<ul style="list-style-type: none"> Κοινωνική Φάρμα Γυναικείοι Συνεταιρισμοί Αγροτικοί Συνεταιρισμοί Επαγγελματική Συνεταιρισμοί Δημοτικός Λαχανόκηπος 	<ul style="list-style-type: none"> Κοινωνική Φάρμα Γυναικείοι Συνεταιρισμοί Αγροτικοί Συνεταιρισμοί Επαγγελματική Συνεταιρισμοί Δημοτικός Λαχανόκηπος ΚΟΙΣΠΕ 	<ul style="list-style-type: none"> Γυναικείοι Συνεταιρισμοί Αγροτικοί Συνεταιρισμοί Επαγγελματική Συνεταιρισμοί Δημοτικός Λαχανόκηπος ΚΟΙΣΠΕ 	<ul style="list-style-type: none"> Κοινωνική Φάρμα ΚΟΙΣΠΕ 	<ul style="list-style-type: none"> Κοινωνική Φάρμα Γυναικείοι Συνεταιρισμοί Αγροτικοί Συνεταιρισμοί Επαγγελματική Συνεταιρισμοί Δημοτικός Λαχανόκηπος ΚΟΙΣΠΕ ΡΕΤΟ όχι στα Ναρκωτικά
<p>Εκπαίδευση & Δια βίου μάθηση *</p> <p>* Διασύνδεση με θεματικό Άξονα για Εκπ/ση & ΔΒΜ</p>	<ul style="list-style-type: none"> Σχολεία Δεύτερης Ευκαιρίες Δομές Δια Βίου Μάθησης Κοινωνικά Φροντιστήρια για μαθητές Αντιμετώπιση Σχολικής Διαρροής με δομές παροχής εξατομικευμένης στήριξης και οικονομικής ενίσχυσης των νέων που επιστρέφουν στο σχολείο 	<ul style="list-style-type: none"> Σχολεία Δεύτερης Ευκαιρίες Δομές Δια Βίου Μάθησης Επαγγελματική Κατάρτιση Προγράμματα Ανάπτυξης Δεξιοτήτων Νυχτερινά Σχολεία Ηλεκτρονικός Γραμματισμός Ανάπτυξη Οριζόντιων Δεξιοτήτων 	<ul style="list-style-type: none"> Σχολεία Δεύτερης Ευκαιρίες Δομές Δια Βίου Μάθησης Ελληνικός Γραμματισμός Ηλεκτρονικός Γραμματισμός Ανάπτυξη Οριζόντιων Δεξιοτήτων Κοινωνικά Φροντιστήρια για μαθητές Αντιμετώπιση Σχολικής Διαρροής Κοινωνικά Φροντιστήρια για μαθητές Επιμόρφωση των διδασκόντων 	<ul style="list-style-type: none"> Αντιμετώπιση αναλφαβητισμού Δομές Σχολείων για Ρομά σε καταυλισμούς Σχολεία Δεύτερης Ευκαιρίες Δομές Δια Βίου Μάθησης Ανάπτυξη Οριζόντιων Δεξιοτήτων Κοινωνικά Φροντιστήρια για μαθητές Αντιμετώπιση Σχολικής Διαρροής Κοινωνικά Φροντιστήρια για μαθητές Επιμόρφωση των διδασκόντων 	<ul style="list-style-type: none"> Σχολεία Ειδικής Αγωγής Παράλληλη Στήριξη σε όλες τις βαθμίδες Σχολεία Δεύτερης Ευκαιρίες Δομές Δια Βίου Μάθησης Επαγγελματική Κατάρτιση Προγράμματα Ανάπτυξης Δεξιοτήτων Ηλεκτρονικός Γραμματισμός Ανάπτυξη Οριζόντιων Δεξιοτήτων Κοινωνικά Φροντιστήρια για μαθητές Επιμόρφωση των διδασκόντων 	<ul style="list-style-type: none"> Σχολεία Ειδικής Αγωγής Παράλληλη Στήριξη σε όλες τις βαθμίδες Σχολεία Δεύτερης Ευκαιρίες Δομές Δια Βίου Μάθησης Επαγγελματική Κατάρτιση Προγράμματα Ανάπτυξης Δεξιοτήτων Ηλεκτρονικός Γραμματισμός Ανάπτυξη Οριζόντιων Δεξιοτήτων Κοινωνικά Φροντιστήρια για μαθητές Επιμόρφωση των διδασκόντων
<p>Εξάλειψη στερεοτύπων, διακρίσεων και κοινωνικού αποκλεισμού</p>	<ul style="list-style-type: none"> Δομές Ισότητας για τη Γυναίκα Gender Budgeting στους Δήμους Σχέδιο Στρατηγικής Ισότητας των Φύλλων Υπογραφή της Χάρτας Δομές Γυναικείας Επιχειρηματικότητας Ενίσχυση ΜΚΟ Δράσεις πληροφόρησης, ευαισθητοποίηση και δικτύωσης 	<ul style="list-style-type: none"> Δομές Ισότητας για τη Γυναίκα Gender Budgeting στους Δήμους Σχέδιο Στρατηγικής Ισότητας των Φύλλων Υπογραφή της Χάρτας Δομές Γυναικείας Επιχειρηματικότητας Ενίσχυση ΜΚΟ Δράσεις πληροφόρησης, ευαισθητοποίηση και δικτύωσης 	<ul style="list-style-type: none"> Διαπολιτισμική Εκπαίδευση στα Σχολεία Πολιτισμικά Φόρουμ Πολιτισμικές Εκδηλώσεις Πολιτικά Δικαιώματα & Ιθαγένεια Κοινωνική & Οικονομική Ταυτότητα Ενίσχυση ΜΚΟ Θεσμός διαπολιτισμικού διαμεσολαβητή Ειδικά προγράμματα για την υποδοχή και υποστήριξη της ενσωμάτωσης των μεταναστών Δράσεις πληροφόρησης, ευαισθητοποίηση και δικτύωσης 	<ul style="list-style-type: none"> Διαπολιτισμική Εκπαίδευση στα Σχολεία Απόκτηση Ιθαγένειας & Πολιτικά Δικαιώματα Κοινωνική & Οικονομική Ταυτότητα Συμμετοχή στην παραγωγική διαδικασία Ενίσχυση ΜΚΟ Θεσμός διαπολιτισμικού διαμεσολαβητή Δράσεις πληροφόρησης, ευαισθητοποίηση και δικτύωσης 	<ul style="list-style-type: none"> Κοινωνική & Οικονομική Ταυτότητα Δομές Ισότητας & Επικοινωνία Υποδομές μεταφοράς και συγκοινωνίας, Συμμετοχή στην παραγωγική διαδικασία Ενίσχυση ΜΚΟ Δράσεις πληροφόρησης, ευαισθητοποίηση και δικτύωσης 	<ul style="list-style-type: none"> Θεμελιώδη Δικαιώματα Επικοινωνία του ζητήματος Άρση της προκατάληψης με πολιτιστικές δράσεις Συμμετοχή στην παραγωγική διαδικασία Ενίσχυση ΜΚΟ Δράσεις πληροφόρησης, ευαισθητοποίηση και δικτύωσης

Τέλος, σε αυτό το σημείο αξίζει να σημειωθεί ότι, σύμφωνα με το Γενικό Κανονισμό (ΕΕ) αριθμ. 1303/2013 για τα Διαρθρωτικά Ταμεία στη νέα προγραμματική περίοδο 2014-2020 προβλέπονται τα παρακάτω:

Προτεραιότητες επενδύσεων ΕΚΤ	Προτεραιότητες επενδύσεων ΕΤΠΑ
<p>Ενεργός ένταξη με σκοπό, μεταξύ άλλων, την προώθηση της ισότητας των ευκαιριών, της ενεργού συμμετοχής και της βελτίωσης της απασχολησιμότητας.</p>	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Επενδύσεις στις υποδομές υγείας και τις κοινωνικές υποδομές που συμβάλλουν στην εθνική, περιφερειακή και τοπική ανάπτυξη, μειώνοντας τις ανισότητες όσον αφορά την κατάσταση στον τομέα της υγείας προωθώντας την κοινωνική ένταξη μέσω βελτίωσης της πρόσβασης σε υπηρεσίες κοινωνικού και πολιτιστικού χαρακτήρα, και υπηρεσίες αναψυχής και τη μετάβαση από την ιδρυματική φροντίδα στη φροντίδα της κοινότητας ➤ Παροχή υποστήριξης για τη φυσική, οικονομική και κοινωνική αναζωογόνηση υποβαθμισμένων κοινοτήτων εντός αστικών και αγροτικών περιοχών.
<p>Κοινωνικοοικονομική ενσωμάτωση περιθωριοποιημένων κοινοτήτων, όπως οι Ρομά.</p>	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Επενδύσεις στις υποδομές υγείας και τις κοινωνικές υποδομές που συμβάλλουν στην εθνική, περιφερειακή και τοπική ανάπτυξη, μειώνοντας τις ανισότητες όσον αφορά την κατάσταση στον τομέα της υγείας, προωθώντας την κοινωνική ένταξη μέσω της βελτιωμένης πρόσβασης σε υπηρεσίες κοινωνικού, πολιτιστικού χαρακτήρα και υπηρεσίες αναψυχής και τη μετάβαση από την ιδρυματική φροντίδα στη φροντίδα της κοινότητας. ➤ Στήριξη για φυσική, οικονομική και κοινωνική αναζωογόνηση υποβαθμισμένων κοινοτήτων εντός αστικών και αγροτικών περιοχών. ➤ Επενδύσεις σε εκπαίδευση, δεξιότητες και διά βίου μάθηση με την ανάπτυξη υποδομής εκπαίδευσης και κατάρτισης.
<p>Βελτίωση της πρόσβασης σε οικονομικά προσιτές, βιώσιμες και υψηλής ποιότητας υπηρεσίες, συμπεριλαμβανομένων της υγειονομικής περίθαλψης και των κοινωνικών υπηρεσιών γενικού συμφέροντος.</p>	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Επενδύσεις στις υποδομές υγείας και τις κοινωνικές υποδομές που συμβάλλουν στην εθνική, περιφερειακή και τοπική ανάπτυξη, μειώνοντας τις ανισότητες όσον αφορά την κατάσταση στον τομέα της υγείας, προωθώντας την κοινωνική ένταξη μέσω βελτίωσης της πρόσβασης σε υπηρεσίες κοινωνικού, πολιτιστικού χαρακτήρα και υπηρεσίες αναψυχής και τη μετάβαση από την ιδρυματική φροντίδα στη φροντίδα της κοινότητας

2.3 Υποδομές Κοινωνικής Πρόνοιας, Ανάπτυξης και Υγείας

2.3.1 Υποδομές Κοινωνικής Ένταξης στην Περιφέρεια Πελοποννήσου

Στο σημείο αυτό είναι ιδιαίτερος χρήσιμο να παρουσιαστούν τα στοιχεία που προέκυψαν από τα ερωτηματολόγια σχετικά με τις δομές κοινωνικής αλληλεγγύης, τις δράσεις και τις πρωτοβουλίες για την αντιμετώπιση της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού. Στο σημείο αυτό είναι χρήσιμο να διαπιστωθεί ότι Δήμοι στην Περιφέρεια Πελοποννήσου έχουν προσδιορίσει τον κοινωνικό και πολιτικό τους ρόλο στην αντιμετώπιση της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού. Αυτό καταγράφεται στα διαθέσιμα ερωτηματολόγια που δόθηκαν από τους Δήμους στην ΕΔΑ Πελοποννήσου.

Σημαντική, λοιπόν, είναι η καταγραφή για αρχή των ευάλωτων κοινωνικών ομάδων στο **Δήμο Καλαμάτας** όπου διαπιστώνονται 1.430 άτομα (οροθετικοί, φυλακισμένοι/αποφυλακισμένοι, ανήλικοι παραβάτες, ειδικές ομάδες πληθυσμού, 30 μονογονεϊκές οικογένειες, 36 γυναίκες ως θύματα κακοποίησης και περιθωριοποιημένες κοινότητες ΡΟΜΑ). Σε επίπεδο Κοινωνικής Δικτύωσης είναι χρήσιμο να διαπιστωθεί ότι έχουν ήδη αναπτυχθεί συνέργειες του **Δήμου Νεμέας** (Κόρινθος) σε σειρά δράσεων όπως η σίτιση, η παροχή τροφίμων σε άπορες οικογένειες και δομές (παιδικοί σταθμοί, κοινωνικό φαρμακείο) με άλλους θεσμούς όπως η τοπική Εκκλησία και η κοινωνία των πολιτών (π.χ. Χαμόγελο του Παιδιού). Σημαντικό στοιχείο, τέλος, στην αντιμετώπιση του κοινωνικού αποκλεισμού είναι η οργάνωση του εθελοντισμού σε επίπεδο κοινωνίας με δράσεις όπως η παροχή τροφίμων, ενδυμάτων και χρημάτων από δωρεές. Σε επίπεδο παιδικών σταθμών σημειώθηκε, επίσης, η φιλοξενία σε βρέφη από μητέρες που είχαν κάρτες απορίας, ενώ διαπιστώνεται και η απαραίτητη καταγραφή του πληθυσμού των φτωχών συνταξιούχων και εργαζομένων με χαμηλό οικογενειακό εισόδημα. Αντίστοιχα σημαντική είναι και η καταγραφή με το βιβλιάριο απορίας στο **Δήμο Λουτρακίου-Περαχώρας-Αγ. Θεοδώρων** (Κόρινθος) όπου καταγράφεται ο πληθυσμός και οι δομές ωφελουμένων, όπως οι παιδικοί σταθμοί (δομές 2, πλήθος 106/2013), τα ΚΑΠΗ (δομές 2, πλήθος 500/2013), τα Δημοτικά Ιατρεία (δομές 1, πλήθος 5000/2013), το Κοινωνικό Παντοπωλείο (δομές 1, πλήθος 100 οικογένειες/2013). Ο Δήμος μάλιστα καταγράφει τις ομάδες στόχου και ωφελουμένων όπως τα άτομα με αναπηρία (300), τους αρχηγούς μονογονεϊκών (30), τους άστεγους (5) και τους φτωχούς εργαζομένους με χαμηλό οικογενειακό εισόδημα (240).

Ο **Δήμος Κορίνθου** καταγράφει, επίσης, τον πληθυσμό ωφελουμένων (1.657 βιβλιάρια ανασφάλιστων το 2012 και 2013), τις ευάλωτες κοινωνικές ομάδες (491 άτομα: 15 ΑΜΕΑ, 9 οροθετικοί, 436 ανήλικοι παραβάτες), τις ειδικές κοινωνικές ομάδες (88 άνεργοι, 77 μακροχρόνιοι, 44 χωρίς κάρτα ανεργίας, 5 μεταξύ 54-65 ετών, 2.800 οικογένειες με χαμηλά εισοδήματα, 113

μονογονεϊκές οικογένειες, θύματα κακοποίησης γυναίκες και παιδιά, περιθωριοποιημένες κοινότητες 800-850 πληθυσμό). Ο Δήμος Κορίνθου εξειδικεύει και καταγράφει, επίσης, τον πληθυσμό στους παιδικούς σταθμούς (587 βρέφη και 561 μητέρες το 2013), στα ΚΑΠΗ (1800/2013), στα ΚΗΦΗ (15/2013), στο Βοήθεια στο Σπίτι (230/2013), στα Δημοτικά Ιατρεία (80/2013), στο Κοινωνικό Παντοπωλείο (506 οικογένειες/2013), σε δράσεις για ΑΜΕΑ «ΈΞΩ ΜΑΖΙ» (26 παιδιά και νέοι) και πληθυσμό (ΑΜΕΑ 15, στις δόσεις εμβολίων σε άπορα παιδιά (387 δόσεις σε 247 παιδιά το 2013), στα προνοιακά επιδόματα (3.430 2012/2013 σε ΑΜΕΑ, παλιννοστούντες), στα Κοινωνικά Φροντιστήρια (415 μαθητές 2012/2013), στο Κέντρο Συμβουλευτικής Γυναικών, στα Κέντρα ΔΒΜ (340 σπουδαστές/2013) και στο τμήμα απασχόλησης (374 άνεργοι 2012/2013). Σε δράσεις Κοινωνικής Δικτύωσης στο Δήμο είναι χρήσιμο να διαπιστωθεί ότι οι συνέργιες με φορείς είτε μέσα από δράσεις Εταιρικής Κοινωνικής Ευθύνης (ΑΒ Βασιλόπουλος, Unilever Hellas, το ΣΚΑΙ), είτε με το Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου σε θέματα κοινωνικής οικονομίας αλλά και κοινωνικής ιατρικής (Δίκτυο υγείων πόλεων) είναι ικανοποιητικές. Σημαντικό είναι, επίσης, ότι ο εθελοντισμός στην Κόρινθο μέσα από δράσεις και ομάδες όπως το «έξω μαζί» για τα ΑμεΑ, το Κοινωνικό Παντοπωλείο, τους εθελοντές γιατρούς, το Κοινωνικό Φροντιστήριο, τις εικαστικές δράσεις με άτομα τρίτης ηλικίας είναι αξιοσημείωτες. Η συμβολή του Δήμου Κορίνθου, τέλος, για το 2012 (3.434) και το 2013 (3.210) σε άτομα και οικογένειες είναι σημαντική, όπως και σε περιθωριακές ομάδες όπως οι Ρομά στο καταυλισμό Εξαμιλίων. Συγκεκριμένα, ο σχεδιασμός δράσης για την υποχρεωτική συμμετοχή των παιδιών Ρομά στην εκπαιδευτική διαδικασία στην κοινότητα, τη Δημιουργία Γραφείου Υποστήριξης για τις ομάδες «εκτός των τειχών» αλλά και τη δημιουργία ΚοινΣεπ και ΚΑΠΗ μέσα από την ορθή αξιοποίηση των κοινοτικών πόρων κρίνεται επίσης σημαντική.

Ο Δήμος **Άργους-Μυκηνών** έχει, επίσης, καταγράψει μια αξιόλογη δράση σε επίπεδο κοινωνικής πολιτικής μέσα από την έκδοση Βιβλιαρίων Ιατροφαρμακευτικής Περίθαλψης, την Κάρτα απορίας αλλά και δομές όπως το Κοινωνικό Παντοπωλείο, το Κοινωνικό Ιατρείο, το Κοινωνικό Μαγειρείο, το Βοήθεια στο Σπίτι (5 δομές), τα ΚΔΑΠ (3 δομές) και το νέο παιδικό σταθμό στη Νέα Κίο. Το σημαντικό, ωστόσο, εργαλείο στο Δήμο είναι η καταγραφή των ωφελουμένων με λεπτομέρεια σε επίπεδο δομών και πληθυσμού, όπως στους Παιδικούς Σταθμούς (530 παιδιά σε 5 δομές 2012/2013), τα ΚΔΑΠ (135 άτομα σε 3 δομές 2012/2013), τα ΚΑΠΗ (400 άτομα σε 2 δομές), το Κοινωνικό Παντοπωλείο (240 άτομα 2012/2013), το Κοινωνικό Μαγειρείο (400 άτομα 2012/2013) και το Βοήθεια στο Σπίτι (800 2012/2013).

Στο **Δήμο Ευρώτα** καταγράφονται οι πρωτοβουλίες κοινωνικής ένταξης των πληθυσμών Ρομά (στον οικισμό Βασιλοπόταμος Σκάλας) μέσα από δράσεις που στόχο έχουν την αντιμετώπιση των στεγαστικών και άλλων ζητημάτων στους οικισμούς (π.χ. αποχέτευση, πεζοδρόμια) αλλά και την οριζόντια θεματολογία όπως αυτές της ευαισθητοποίησης των ίδιων αλλά και γειτονικών περιοχών,

την αντιμετώπιση της περιθωριοποίησης και την εμπλοκή του ιδιωτικού τομέα μέσα από την Εταιρική Κοινωνική Ευθύνη. Στο πεδίο της απασχόλησης ο δήμος στοχεύει στην ανάπτυξη της επιχειρηματικότητας, της κοινωνικής οικονομίας με τη δημιουργία συνεταιρισμού, σε δράσεις κατάρτισης και στην προώθηση της τοπικής οικονομίας της περιοχής για ισότιμη πρόσβαση στην τοπική αγορά. Στο πεδίο της υγείας η στόχευση αφορά στο στοματικό έλεγχο και υγιεινή αλλά και στην προληπτική ιατρική για το γυναικείο πληθυσμό, τα προγράμματα αντιμετώπισης ψυχικών παθήσεων αλλά και εκείνα της σεξουαλικής διαπαιδαγώγησης. Η τελευταία διασυνδέεται με τις εκπαιδευτικές πρωτοβουλίες για την αντιμετώπιση του αναλφαβητισμού και της σχολικής διαρροής με υποτροφίες, εκμάθηση ελληνικής γλώσσας, πολιτιστικές δράσεις και συμμετοχή των ενηλίκων μαζί με τα παιδιά τους.

Ο Δήμος Τρίπολης ιεραρχεί τις ανάγκες αναφορικά με τα ζητήματα της κοινωνικής ένταξης, ενώ σημαντικές είναι οι παρεμβάσεις αντιμετώπισης σε κοινωνικές δομές. Αναφέρονται για παράδειγμα οι πρωτοβουλίες του Δήμου όπως οι οικονομικές ενισχύσεις σε ευπαθείς ομάδες, το κοινωνικό παντοπωλείο, το κοινωνικό φαρμακείο, το κοινωνικό ιατρείο, το κοινωνικό οδοντιατρείο και η ψυχολογική στήριξη. Η συμμετοχή των ωφελουμένων στις δομές αυτές και η καταγραφή τους, όπως στην περίπτωση του κοινωνικού παντοπωλείου, είναι χρήσιμες και απαραίτητες προκειμένου οι δομές να αξιολογηθούν στο πεδίο της ποιότητας της υπηρεσίας και της τελικής ωφέλειας στους δικαιούχους. Ο εθελοντισμός είναι κρίσιμο μέγεθος σε αυτές τις δομές, δεδομένου ότι είναι δυναμικός είτε σε επίπεδο προσφοράς υλικών αγαθών όπως τα τρόφιμα είτε σε εκείνο των υπηρεσιών από επιστημονικό προσωπικό και παρεμβάσεις συμβουλευτικής και ενημέρωσης. Σημαντικές, επίσης, είναι οι πρωτοβουλίες που αφορούν την κοινωνική ένταξη των Ρομά σε δράσεις ενημέρωσης και ευαισθητοποίησης για την παιδική εργασία, τη γυναικεία χειραφέτηση ή την ενδοοικογενειακή βία αλλά και το γενικό πληθυσμό. Οι δράσεις, επίσης, κοινωνικής ένταξης στοχεύουν στην ανάπτυξη κοινωνικών δεξιοτήτων και κατάρτισης, αλλά και στην εμπλοκή του ιδιωτικού τομέα σε δράσεις ΕΚΕ, απασχόλησης και επιχειρηματικότητας. Η απασχόληση για τους Ρομά στην Τρίπολη αποτελεί κεντρικό ζήτημα για το Δήμο, ενώ υπάρχει η πρόβλεψη για ανάπτυξη τοπικής οικονομίας μέσα από δράσεις κοινωνικής οικονομίας και δικτύωσης. Σημαντική είναι, τέλος, η πρόβλεψη για τις υποδομές στέγασης στους χώρους των Ρομά αλλά και τις δομές υγείας και κοινωνικής πρόνοιας που στοχεύουν σε δράσεις για τη στοματική υγιεινή, τη δημιουργία ενός ιατροκοινωνικού κέντρου, προγράμματα αντιμετώπισης ψυχικών παθήσεων και σεξουαλικής παιδαγώγησης. Η τελευταία διασυνδέεται με τις εκπαιδευτικές πρωτοβουλίες για την αντιμετώπιση του αναλφαβητισμού και της σχολικής διαρροής με υποτροφίες, εκμάθηση ελληνικής γλώσσας, πολιτιστικές δράσεις και συμμετοχή των ενηλίκων μαζί με τα παιδιά τους.

2.3.2. Υποδομές Υγείας και Πρόνοιας στην Περιφέρεια Πελοποννήσου

Το αγαθό της Υγείας και ειδικότερα της πρόσβασης σε σχετικές υποδομές και υπηρεσίες αποτελεί θεμελιώδες δικαίωμα για οποιοδήποτε πολίτη σε ένα σύγχρονο και ευνομούμενο κράτος και ειδικά για εκείνες τις κοινωνικές ομάδες που πλήττονται από τη φτώχεια και τον κοινωνικό αποκλεισμό, είτε για λόγους κοινωνικούς είτε για λόγους γεωγραφικούς. Στην Ελλάδα και ειδικά στην Περιφέρεια Πελοποννήσου υπάρχει ήδη από το 1982 το Εθνικό Σύστημα Υγείας, στο οποίο υπάγονται οι δομές της 6ης Υγειονομικής Περιφέρειας Πελοποννήσου, Ηπείρου, Ιονίων Νήσων και Δυτικής Ελλάδας. Η τελευταία συστήθηκε με τις διατάξεις του Ν.3329/2005 (ΦΕΚ 81Α) για το «Εθνικό Σύστημα Υγείας και Κοινωνικής Αλληλεγγύης και λοιπές διατάξεις» που τροποποιήθηκαν το 2007. Η έδρα της Διοίκησης της 6ης Υγειονομικής Περιφέρειας είναι η πόλη της Πάτρας του Νομού Αχαΐας, η οποία δεν είναι μέρος της Περιφέρειας Πελοποννήσου αλλά της Δυτικής Ελλάδας. Όσον αφορά τις αρμοδιότητες της, αυτές συνοψίζονται στη διοικητική διαχείριση των υποδομών υγείας όπως τα Νοσοκομεία, τα Κέντρα Υγείας, οι Μονάδες Κοινωνικής Φροντίδας, τα Κέντρα Ψυχικής Υγείας και Απεξάρτησης, αλλά και τα λοιπά νομικά πρόσωπα δημοσίου και ιδιωτικού δικαίου του δημόσιου τομέα που ασκούν δραστηριότητες στους τομείς υγείας και κοινωνικής αλληλεγγύης. Στην Περιφέρεια Πελοποννήσου καταγράφονται σημαντικές υποδομές Υγείας και Πρόνοιας όπως Νοσοκομεία, Κέντρα Υγείας και Μονάδες Ψυχικής Υγείας. Όσον αφορά, επίσης, τα κρεβάτια ασθενών ανά χιλιάδες κατοίκους η πυκνότητα τους σε σχέση με τον πληθυσμό δεν φαίνεται να ακολουθεί την ίδια ένταση με άλλες Περιφέρειες στην Ελλάδα, ενώ παρουσιάζει τα ίδια χαρακτηριστικά με τις Περιφέρειες Δυτικής Ελλάδας, Στερεάς Ελλάδας και Δυτικής Μακεδονίας-Θράκης (Eurostat,2015).

Τα Νοσοκομεία της Περιφέρειας τα οποία λειτουργούν στα μεγάλα αστικά κέντρα, σύμφωνα με τα στοιχεία της 6^{ης} ΥΠΕ, είναι το Γενικό Νοσοκομείο Κορίνθου, το Γενικό Νοσοκομείο Άργους, το Γενικό Νοσοκομείο Ναυπλίου, το «Παναρκαδικό - Ευαγγελίστρια" Γενικό Νοσοκομείο Τρίπολης, το Ψυχιατρικό Κέντρο Αρκαδίας, το Γενικό Νοσοκομείο Κορίνθου, το Γενικό Νοσοκομείο Καλαμάτας, το Γενικό Νοσοκομείο Πύλου, το Νοσοκομείο της Κυπαρισσίας, το Γενικό Νοσοκομείο Σπάρτης και το Γενικό Νοσοκομείο Μολαών. Στην Περιφέρεια Πελοποννήσου, επίσης, έχουν συσταθεί σημαντικές υποδομές σε επίπεδο πρωτοβάθμιας περίθαλψης και περιφερειακών ιατρείων όπως δηλαδή τα Κέντρα Υγείας. Συγκεκριμένα, η Περιφέρεια έχει στη διάθεση της 179 Περιφερειακά Ιατρεία σε όλη την επικράτεια της, που υπάγονται σε 23 Κέντρα Υγείας τα οποία είναι ανά Περιφερειακή Ενότητα:

Π.Ε Αρκαδίας → 43 Περιφερειακά Ιατρεία που υπάγονται σε 5 Κέντρα Υγείας εκείνα του Άστρους (10), της Δημητσάνας (4), του Λεωνίδιου (6), της Μεγαλόπολης (10) και των Τροπαίων (6), ενώ υπάρχει ακόμα ένα ιατρείο στις Φυλακές Τριπόλεως.

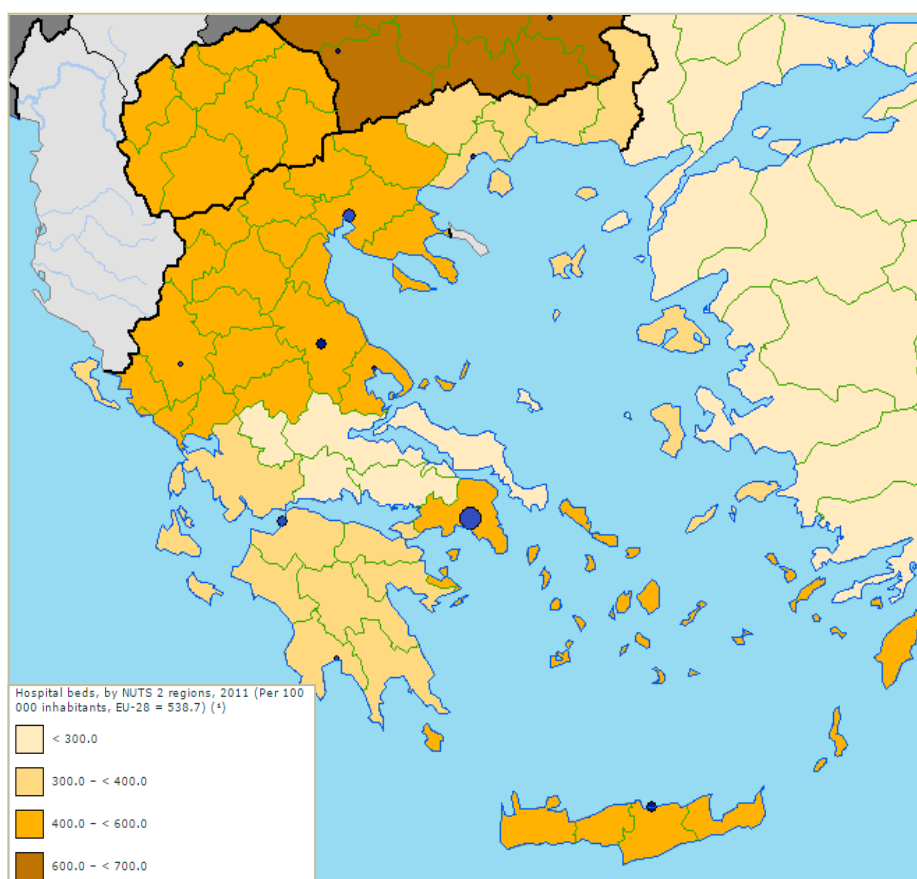
Π.Ε. Μεσσηνίας → 47 Περιφερειακά Ιατρεία που υπάγονται σε 6 Κέντρα Υγείας της Κυπαρισσίας (4), στα Φιλιατρά (3), του Αγίου Νικολάου (6), στο Μελιγαλά (10), της Μεσσήνης (16) και της Πύλου (8).

Π.Ε Κορίνθου → 37 Περιφερειακά Ιατρεία που υπάγονται σε (5) Κέντρα Υγείας εκείνα της Γκούρας (4), του Κιάτου (13), του Λουτρακίου (4), της Νεμέας (6) και του Ξυλοκάστρου (9), αλλά και το ιατρείο στις Φυλακές Κορίνθου.

Π.Ε Αργολίδας → 30 Περιφερειακά Ιατρεία που υπάγονται σε 2 Κέντρα Υγείας αυτά του Κρανιδίου (2) και του Λυγουριού (14) στο Ναύπλιο, ενώ στο Άργος εντοπίζονται 14 και τα Αγροτικά Ιατρεία της Προσύνης και των Μύλων, αλλά και επιπλέον δυο ιατρεία στις Φυλακές Ναυπλίου και Τίρυνθας.

Π.Ε. Λακωνίας → 34 Περιφερειακά Ιατρεία που υπάγονται σε 5 Κέντρα Υγείας της Αρεόπολης (4), του Βλαχιώτη (4), του Γυθείου (13), της Νεαπόλεως (4) στη Σπάρτη και στους Μολαούς (9).

Νοσοκομειακές Κλίνες ανά Άτομο

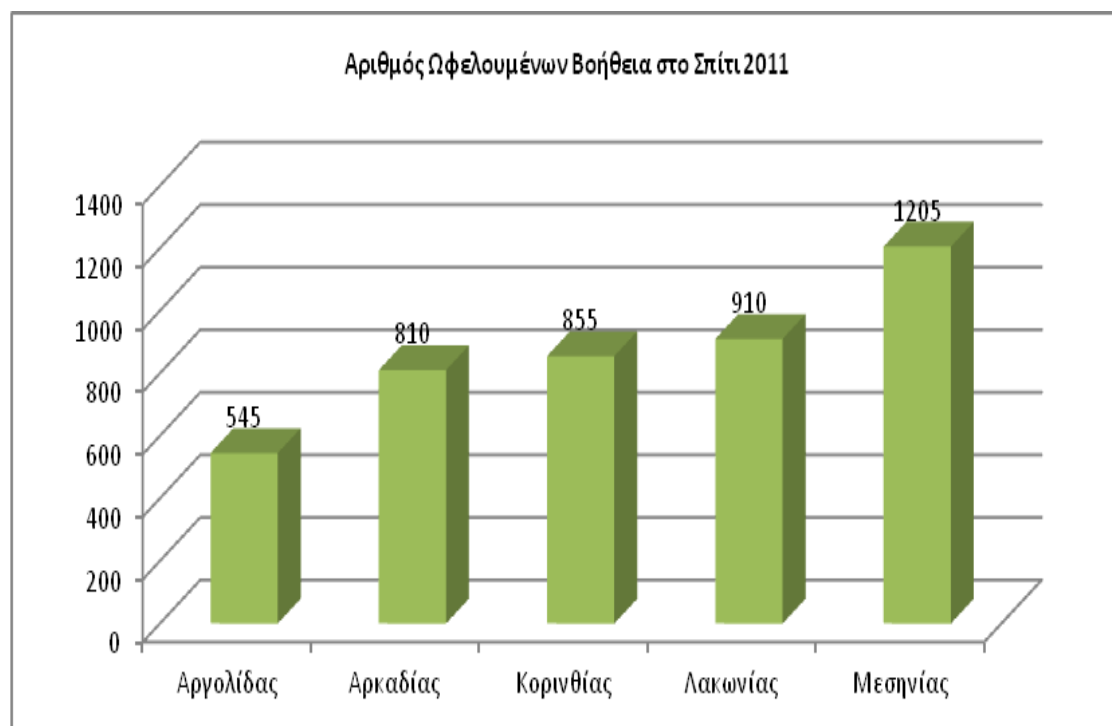
Πηγή: Eurostat Atlas, 2015

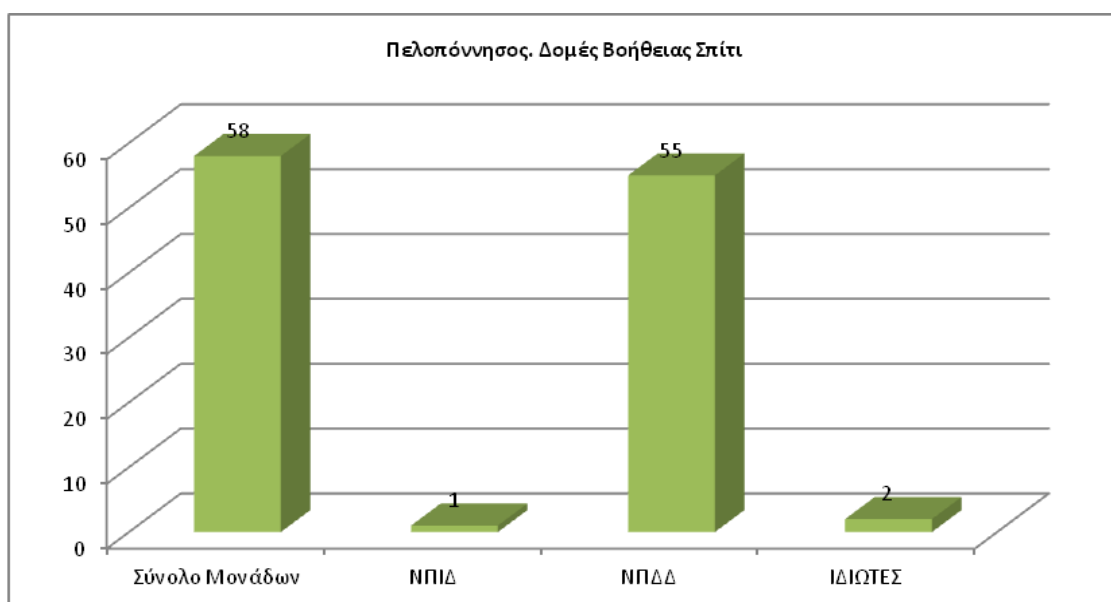
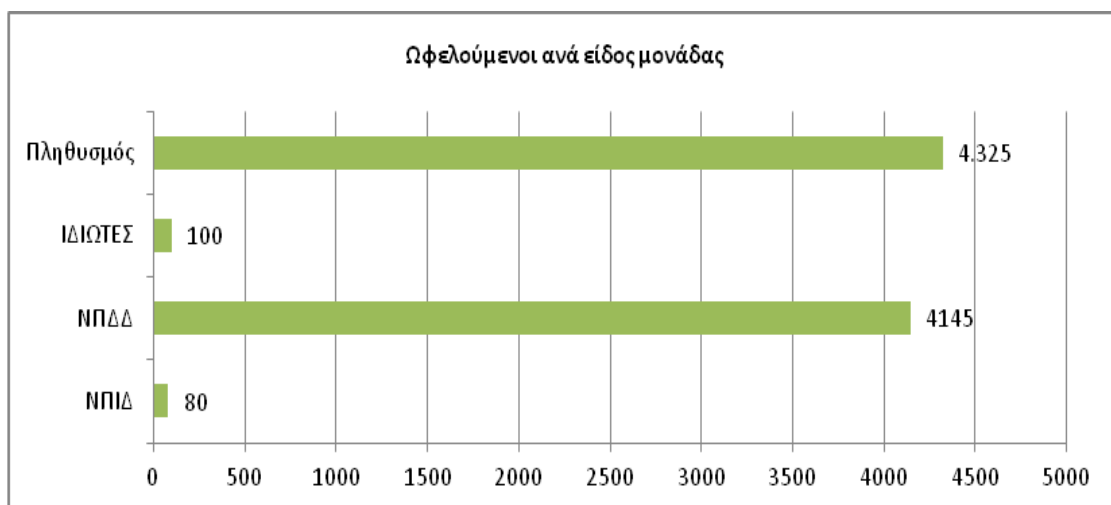
Επιπρόσθετα, στην Περιφέρεια Πελοποννήσου εντοπίζονται 7 Πολυδύναμα Περιφερειακά Ιατρεία των Κ.Υ. Γαργαλιανών, της Ελαφονήσου του Κ.Υ Νεαπόλεως, των Αγίων Θεοδώρων του Κ.Υ Λουτρακίου, των Καλλιανών στο Κ.Υ Κιάτου, των Σπετσών Κ.Υ Κρανιδίου, του Γερακιού στο Κ.Υ Βλαχιώτη και του Γερολιμένα του Κ.Υ. Αρεόπολης. Όσον αφορά τις δομές στο πεδίο της Ψυχικής Υγείας στην ΠΕ. Αργολίδας είναι η Κινητή Μονάδα Ψυχικής Υγείας στο Άργος, ο Ξενώνας στο

Ναύπλιο και τα Προστατευόμενα Διαμερίσματα στην Άρτα Ναυπλίου. Στην Π.Ε. Κορίνθου καταγράφεται ο Ξενώνας, το Οικοτροφείο Κορίνθου και Ξυλόκαστρου, ενώ η δομή του Ψυχιατρικού τμήματος δε λειτουργεί. Στην Π.Ε Αρκαδίας εκτός από το Ψυχιατρικό Νοσοκομείο υπάρχουν τα Κέντρα Ημέρας Ψυχικής Υγείας, η Κινητή Μονάδα Ψυχικής Υγείας, οι δομές των Ξενώνων, τα Οικοτροφεία και τα Προστατευόμενα Διαμερίσματα στην Τρίπολη. Στην Π.Ε. Λακωνίας εντοπίζονται οι δομές της Κινητής Μονάδας Ψυχικής Υγείας, ο Ξενώνας και τα Προστατευόμενα Διαμερίσματα στη Σπάρτη. Στην Π.Ε. Μεσσηνίας, τέλος, καταγράφονται το Κέντρο Ημέρας, το Κέντρο Ψυχικής Υγείας, ο Ξενώνας, το Οικοτροφείο και το Προστατευόμενο Διαμέρισμα στην Καλαμάτα.

2.3.3. Υποδομές Πρόνοιας και Κοινωνικής Φροντίδας στην Περιφέρεια Πελοποννήσου

Υπό τις παρούσες συνθήκες έχει σημασία η αναφορά σε μια κοινωνική υπηρεσία πραγματικά καινοτόμα και ουσιαστική στο πεδίο της περίθαλψης και πρόνοιας όπως είναι το **Πρόγραμμα «Βοήθεια στο Σπίτι»** στην Περιφέρεια Πελοποννήσου. Όπως διαπιστώνεται από τους παρακάτω πίνακες η μεγαλύτερη συμμετοχή και ανάγκη από ωφελουμένους καταγράφεται στις Π.Ε. Λακωνίας και Μεσσηνίας, κάτι που εν μέρει εξηγείται και από το γεγονός ότι οι συγκεκριμένες περιοχές ανήκουν σε εκείνες με τον πιο γερασμένο πληθυσμό στην Ελλάδα.

Πηγή: ΕΕΤΑΑ Α.Ε., 2011

Όσον αφορά τα **Κέντρα Δημιουργικής Απασχόλησης Παιδιών (ΚΔΑΠ)** αποτελούν μια εξαιρετικά σημαντική δομή κοινωνικής πολιτικής που λειτουργεί κατά κύριο λόγο από τους Οργανισμούς Τοπικής Αυτοδιοίκησης. Τα ΚΔΑΠ ουσιαστικά προσφέρουν δημιουργική απασχόληση και αξιοποίηση του ελεύθερου χρόνου παιδιών (5-12 ετών) και των γονέων τους με την ανάπτυξη οργανωμένων ατομικών και ομαδικών δραστηριοτήτων. Αυτές συνήθως είναι εικαστικές δραστηριότητες όπως χοροί, παιχνίδια, θεατρικό παιχνίδι, μουσικοκινητικές δραστηριότητες, νέες τεχνολογίες, περιβαλλοντικές δραστηριότητες, παιδική λογοτεχνία, εκπαιδευτικά προγράμματα, υλοποίηση προγραμμάτων έκφρασης, ψυχαγωγίας και άθλησης. Το αντικείμενο τους είναι κατά κύριο λόγο να βοηθήσουν τα παιδιά να καλλιεργήσουν τις εκφραστικές τους ικανότητες, με έμφαση στα ερεθίσματα τόσο από το περιβάλλον όσο κυρίως από το κοινωνικό περίγυρο με κύριο στόχο την

σωστή και επικοδομητική κοινωνικοποίηση τους. Σημαντικό είναι ότι οι δραστηριότητες αυτές γίνονται με δημιουργικό τρόπο μέσα από την παιδαγωγική αξιοποίηση του παιχνιδιού. Ταυτόχρονα, διευκολύνουν το πιεσμένο πρόγραμμα των εργαζομένων γονέων στο σπίτι καθώς συνδράμουν στη φύλαξη των παιδιών τους πέραν του σχολικού ωραρίου. Οι δομές ΚΔΑΠ για την Περιφέρεια Πελοποννήσου αναπτύχθηκαν περαιτέρω μέσα από το Πρόγραμμα «Εναρμόνιση Επαγγελματικής και Προσωπικής Ζωής» (ΕΕΤΑΑ, 2014). Συγκεκριμένα, στην Πελοπόννησο αναπτύχθηκαν 16 Δομές ΚΔΑΠ και 2 Δομές ΚΔΑΜ για ΜΕΑ, με τις προσφερόμενες θέσεις για την πρώτη δομή να είναι 784 και για τη δεύτερη μόλις 35.

Σε επίπεδο τοπικής κοινωνίας και Τοπικής Αυτοδιοίκησης ο θεσμός των **Κέντρων Ημερήσιας Φροντίδας Ηλικιωμένων (ΚΗΦΗ)** και των **Κέντρων Δημέρευσης** αποτελεί επίσης ένα ξεχωριστό εργαλείο κοινωνικής πολιτικής που στοχεύει σε κοινωνικές υπηρεσίες και υποστήριξη προς ένα σημαντικό μέρος του ηλικιωμένου εξαρτώμενου πληθυσμού. Συγκεκριμένα, οι δομές αυτές συμβάλουν σημαντικά στην ποιότητα ζωής των ηλικιωμένων ατόμων και η παροχή της υπηρεσίας έχει σημαντικές επιπτώσεις τόσο σε επίπεδο κοινωνίας, όσο κυρίως στη ζωή του ωφελουμένου και της οικογένειάς του. Όσον αφορά την Πελοπόννησο οι δομές αυτές αναπτύχθηκαν στα πλαίσια του προγράμματος «Ενέργειες Στήριξης Ηλικιωμένων και λοιπών ατόμων που χρήζουν βοήθειας για την ενίσχυση της απασχολησιμότητας των εμμέσων ωφελουμένων ατόμων» (ΕΕΤΑΑ, 2011). Στην Περιφέρεια εντοπίζονται ουσιαστικά δύο δομές, στην Κορινθία και στην Αργολίδα αντίστοιχα, από τις οποίες τα ΚΗΦΗ αποτελούνται από δύο (2) δομές και τα Κέντρα Δημέρευσης από μία (1) δομή με μεικτό σχήμα, ειδικά όσον αφορά τη νομική μορφή αφού συμμετέχουν τόσο δημόσιες όσο και ιδιωτικές δομές. Ο αριθμός των ωφελουμένων ανά δομή είναι στην Αργολίδα 15 και στην Κόρινθο 65, κάτι που εξειδικεύεται ανά δομή σε 30 άτομα στα ΚΗΦΗ και 50 στα Κέντρα Δημέρευσης.

Στην Περιφέρεια Πελοποννήσου τόσο κατά τη διάρκεια της κρίσης όσο και νωρίτερα, οι δομές για την αντιμετώπιση της φτώχειας και δε του κοινωνικού αποκλεισμού ήταν και παραμένουν απαραίτητες. Οι δομές αυτές ειδικά κατά την περίοδο της κρίση και ακόμα εντονότερα στη νέα προγραμματική περίοδο 2014-2020 μέσα και από τη Στρατηγική για την Κοινωνική Ένταξη, θέτουν επί τάπητος τη σημασία της πολιτικής εγρήγορσης των Οργανισμών Τοπικής Αυτοδιοίκησης για την αντιμετώπιση του φαινομένου στη βάση του. Όσον αφορά την Περιφέρεια Πελοπόννησο αυτό που διαπιστώνεται είναι σημαντικές προσπάθειες σε όλους τους μεγάλους Δήμους, όπως για παράδειγμα στο Δήμο Καλαμάτας και στο Δήμο Τρίπολης όπου λειτουργεί Κοινωνικό Παντοπωλείο, Κοινωνικό Οδοντιατρείο και Κοινωφελής Επιχείρηση. Ο Δήμος Τρίπολης αποτελεί και μία από τις πόλεις όπου έχουν ενταχθεί στην πιλοτική εφαρμογή του ελάχιστου εγγυημένου εισοδήματος με βάση και τη Στρατηγική για την Κοινωνική Ένταξη. Σημαντικές πρωτοβουλίες θεωρούνται επίσης ο «Κύκλος Ανθρωπιάς Κορίνθου» και το Κέντρο Κοινωνικής Πολιτικής, όπως και οι κοινωνικές δομές

του Δήμου Σπάρτης στο πλαίσιο των υπηρεσιών Κοινωνικής Προστασίας. Εξίσου σημαντικές είναι και οι Δομές για την Αντιμετώπιση της Βίας κατά των Γυναικών, και συγκεκριμένα στην Τρίπολη, όπου εκτός από το Συμβουλευτικό Κέντρο Γυναικών υπάρχει και Ξενώνας Φιλοξενίας. Αντίστοιχα συμβουλευτικά κέντρα εντοπίζονται στην Καλαμάτα και στην Κόρινθο. Στο σημείο αυτό τονίζεται η αναγκαιότητα ενίσχυσης των συγκεκριμένων δομών σε κάθε Δήμο της Περιφέρειας όχι μόνο σε συμβουλευτικό επίπεδο αλλά σε επίπεδο συνολικής υποστήριξης και ενδυνάμωσης. Αυτό, τέλος, που απαιτεί ιδιαίτερη προσοχή, δεδομένου ότι η Περιφέρεια έχει σημαντικό πληθυσμό Ρομά, είναι η απουσία Κέντρου Υποστήριξης Ρομά στα διοικητικά όρια της Περιφέρειας Πελοποννήσου. Η εν λόγω δομή λειτουργεί στην πόλη της Πάτρας, η οποία όμως ανήκει στα διοικητικά όρια της Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδος. Το γεγονός αυτό πρέπει να προβληματίσει και να επιταχύνει τις ενέργειες για την ανάπτυξη ενός τέτοιου κέντρου σε κάθε Δήμο της Περιφέρειας που εντοπίζονται δημότες και κάτοικοι Ρομά.

Τέλος, σε επίπεδο Κοινωνίας των Πολιτών στην Περιφέρεια Πελοποννήσου διαπιστώνεται μια εξαιρετικά σημαντική κινητικότητα σε **Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις** και **πιστοποιημένους φορείς παροχής κοινωνικής φροντίδας**, με βάση και το σχετικό μητρώο του Εθνικού Κέντρου Κοινωνικής Αλληλεγγύης (2005-2013). Συγκεκριμένα, αναφέρονται ενδεικτικά στην Περιφέρεια Πελοποννήσου η «Κιβωτός των Παιδιών» στην Κόρινθο, η «Αλληλεγγύη» στην Αργολίδα, το Ίδρυμα Κωστοπούλου «Περιβόλι της Γιαγιάς» στην Καλαμάτα, το Ίδρυμα Χρόνιων Πασχόντων «Άγιος Παντελεήμων» της Ιεράς Μητρόπολης Μονεμβασιάς και Σπάρτης στη Μαγούλα, το Κέντρο Πρόληψης και Καταπολέμησης Ναρκωτικών στην Αρκαδία και «Ιθάκη» στην Καλαμάτα, ο Σύλλογος ΑμεΑ στην Αργολίδα και την Αρκαδία, ο Σύλλογος Γονέων και Κηδεμόνων για παιδιά ΑμεΑ στην Κόρινθο, Καλαμάτα και αυτισμό στη Μεσσηνία, ο Σύλλογος Αιμοδοτών εθελοντών στο Ξυλόκαστρο, οι Σύλλογοι Νεφροπαθών στην Αργολίδα και στη Μεσσηνία, ο Σύλλογος Τυφλών «Ίριδα» στην Αργολίδα, το Γηροκομείο Σπάρτης «Άγιοι Ανάργυροι», το Ίδρυμα Επαμεινώνδα Βοσινιώτη» στην Τρίπολη και το εκκλησιαστικό Ίδρυμα παιδιών και βρεφών «Παναγιά η Χρυσάφιτισσα» στη Μονεμβασία.

2.3.4 Συμπράξεις Στήριξης της Απασχόλησης και της Κοινωνικής Ένταξης στην Περιφέρεια Πελοποννήσου

Σημαντικό ρόλο επίσης αναμένεται να διαδραματίσουν οι αναπτυξιακές συμπράξεις που έχουν συγκροτηθεί τα τελευταία χρόνια για την εφαρμογή των **Τοπικών Ολοκληρωμένων Προγραμμάτων για τις Ευάλωτες Κοινωνικές Ομάδες (ΤΟΠ ΕΚΟ)** στην Περιφέρεια Πελοποννήσου. Πρόκειται για

συμπράξεις που λειτουργούν με τη μορφή αστικής μη κερδοσκοπικής εταιρείας, με τη συμμετοχή δημόσιων και ιδιωτικών φορέων, και οι οποίες έχουν ως στόχο, βάσει συγκεκριμένου Σχεδίου Δράσης, την ένταξη ή επανένταξη στην αγορά εργασίας ανέργων που ανήκουν σε ευάλωτες κοινωνικά ομάδες, μέσα από ένα ευρύ πλέγμα δράσεων που καλύπτουν συμπληρωματικά διαφορετικές ανάγκες των ωφελούμενων και έχουν ως απώτερο σκοπό την ευρύτερη ένταξη τους και κοινωνική αποδοχή. Στην Περιφέρεια Πελοποννήσου έχουν συσταθεί και λειτουργούν εννέα (09) αναπτυξιακές συμπράξεις, οι οποίες προβλέπεται να στηρίξουν συνολικά 950 ωφελούμενους. Συγκεκριμένα πρόκειται για τις εξής:

Α.Σ. "ΗΡΑΚΛΕΙΑ" → Διαχείριση οργανικών αποβλήτων για την παραγωγή λιπάσματος κομπόστ στην Κορινθία. Κεντρικός στόχος του έργου είναι η αντιμετώπιση της ανεργίας και υποαπασχόλησης των ευπαθών ομάδων του πληθυσμού μέσα από τη δημιουργία κοινωνικών επιχειρήσεων με τη συμμετοχή ατόμων από διαφορετικές κατηγορίες ευπαθών ομάδων πληθυσμού, επιχειρήσεων, ΜΚΟ και φορέων της τοπικής αυτοδιοίκησης στον τομέα Διαχείριση οργανικών αποβλήτων για την παραγωγή λιπάσματος κομπόστ στην Περιφερειακή ενότητα Κορινθίας (αριθμός ωφελούμενων: 60).

Α.Σ. "ΑΝΑΠΤΥΞΗ-ΛΑΚΩΝΙΑ" → Αφορά τοπικές δράσεις απασχόλησης, ενώ ως κύριο σημείο της παρέμβασης αποτελεί η παράλληλη προσέγγιση και υποστήριξη ανέργων ευάλωτων κοινωνικά ομάδων και υφιστάμενων επιχειρήσεων, προκειμένου οι δράσεις υποστήριξης των ανέργων να αναπτύσσονται με βάση τις ανάγκες των επιχειρήσεων που συμμετέχουν ενεργά στο σχέδιο και ταυτόχρονα υποστηρίζονται από αυτό, για την ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας τους (business driven networking). Το Σχέδιο Δράσης βασίζεται στη δυναμική της περιοχής παρέμβασης και έχει ως κεντρικό στόχο τη δημιουργία θέσεων απασχόλησης στα πλαίσια ενός ολοκληρωμένου σχεδίου ενίσχυσης της ανταγωνιστικότητας συστάδων μικρομεσαίων επιχειρήσεων (μμε), μέσω καινοτόμων μεθόδων αμοιβαίας μάθησης και συνεργασίας (αριθμός ωφελούμενων: 100) .

Α.Σ. "ΔΡΑΣΗ ΚΑΤΑ ΤΗΣ ΦΤΩΧΕΙΑΣ" → Κύριο σημείο της παρέμβασης αποτελεί η παράλληλη προσέγγιση και υποστήριξη ανέργων, ευάλωτων κοινωνικά ομάδων και υφιστάμενων επιχειρήσεων, προκειμένου οι δράσεις υποστήριξης να αναπτύσσονται με βάση τις ανάγκες των επιχειρήσεων που συμμετέχουν ενεργά στο σχέδιο για την ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας τους (business driven networking) (αριθμός ωφελούμενων: 100) .

Α.Σ. "ΘΕΡΜΟΚΟΙΤΙΔΑ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗΣ" → Το έργο αφορά την υποστήριξη των ευπαθών κοινωνικά ομάδων του πληθυσμού μέσα από ένα ευρύ πλέγμα δράσεων, οι οποίες καλύπτουν συμπληρωματικά τις διαφορετικές ανάγκες των ωφελούμενων, παρέχοντάς τους ολοκληρωμένη υποστήριξη. Οι δράσεις αφορούν στην προετοιμασία των ανέργων ωφελουμένων και περιλαμβάνουν όλες τις απαραίτητες ενέργειες (συμβουλευτική και κατάρτιση), από τη διαδικασία

επιλογής μέχρι και την επιβεβαίωση της εξασφάλισης της δημιουργίας θέσεων απασχόλησης και τη διατήρηση αυτών τουλάχιστον για τρεις (3) μήνες (αριθμός ωφελούμενων: 90).

Α.Σ. "ΜΕΣΣΗΝΙΑ" → Το σχέδιο αποσκοπεί στην τοποθέτηση στην αγορά εργασίας 100 ανέργων προερχόμενων από ευπαθείς κοινωνικά ομάδες στην περιοχή παρέμβασης η οποία ορίζεται από τους Δήμους Καλαμάτας, Οιχαλίας, Μεσσηνίας, Δυτικής Μάνης και Τριφυλίας περιοχή πληθυσμού που υπερβαίνει τους 141.560 κατοίκους. Το σχέδιο προβλέπει την πολύπλευρη στήριξη των ανέργων ΕΚΟ, οι οποίοι θα υποστηριχτούν συνολικά, για την ίδρυση των κοινωνικών και ατομικών επιχειρήσεων, αλλά και για την τοποθέτησή τους σε θέσεις εργασίας σε επιχειρήσεις, με δράσεις κατάρτισης και πολύπλευρων δράσεων συμβουλευτικής, οι οποίες θα ξεκινήσουν από την επιλογή των ωφελούμενων και θα συνεχιστούν για αρκετό χρονικό διάστημα μετά την έναρξη λειτουργίας των επιχειρήσεων ή την πρόσληψη των επωφελουμένων σε υφιστάμενες επιχειρήσεις (αριθμός ωφελούμενων: 100).

Α.Σ. "ΠΕΡΙΑΝΔΡΟΣ" → Στόχος της πράξης αποτελεί η παροχή υπηρεσιών για την κοινωνική και εργασιακή προετοιμασία, καθώς και την ενδυνάμωση 100 ανέργων προερχόμενων από ευπαθείς κοινωνικά ομάδες (Αρχηγοί μονογονεϊκών οικογενειών (γυναίκες), Άτομα ευρισκόμενα σε κατάσταση φτώχειας/απειλούμενα από φτώχεια, Μακροχρόνιοι άνεργοι >45 ετών, με χαμηλά τυπικά προσόντα, Άτομα με αναπηρία, Μετανάστες) της Περιφερειακής Ενότητας Κορινθίας η οποία περιλαμβάνει τους Δήμους Βέλου – Βόχας, Κορινθίων, Λουτρακίου-Αγ. Θεοδώρων, Νεμέας, Ξυλοκάστρου – Ευρωστίνης, Δ. Σικυωνίων αξιοποιώντας σε μεγάλο βαθμό τα χαρακτηριστικά του πρωτογενούς και τριτογενούς τομέα (αριθμός ωφελούμενων: 100).

Α.Σ. "Η ΑΡΓΟΛΙΔΑ ΣΥΝ-ΕΡΓΑΖΕΤΑΙ" → Κύριο σημείο της παρέμβασης αποτελεί η παράλληλη προσέγγιση και υποστήριξη ανέργων, ευάλωτων κοινωνικά ομάδων και υφιστάμενων επιχειρήσεων, προκειμένου οι δράσεις υποστήριξης των ανέργων να αναπτύσσονται με βάση τις ανάγκες των τελευταίων. Το Σχέδιο Δράσης βασίζεται στη δυναμική της περιοχής και έχει ως κεντρικό στόχο τη δημιουργία θέσεων απασχόλησης στα πλαίσια ενός ολοκληρωμένου σχεδίου ενίσχυσης της ανταγωνιστικότητας και επιχειρηματικότητας (αριθμός ωφελούμενων: 100).

Α.Σ. "ΠΑΛΑΙΠΥΛΟΣ" → Στόχος - παραγόμενο αποτέλεσμα της παρέμβασης είναι η εργασιακή και κοινωνική ένταξη των ευάλωτων κοινωνικών ομάδων με την προώθησή τους στην απασχόληση και την επιχειρηματικότητα. Συγκεκριμένα, οι δράσεις που έχουν σχεδιαστεί αποσκοπούν στην προώθηση της απασχόλησης των ευάλωτων κοινωνικά ομάδων με την τοποθέτησή τους σε θέσεις εργασίας και με την ίδρυση Νέων Επιχειρήσεων και Κοινωνικών επιχειρήσεων (αριθμός ωφελούμενων: 220).

Α.Σ. "ΔΙΚΤΥΟ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗΣ ΣΤΗΝ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟ" → Το Σχέδιο Δράσης επικεντρώνεται στην υποστήριξη των ωφελουμένων για τη σύζευξη της προσφοράς και της ζήτησης εργασίας. Αντικείμενο του Σχεδίου είναι η δημιουργία θέσεων απασχόλησης, ως αποτέλεσμα διάγνωσης εξειδικευμένων τοπικών αναγκών και ανάδειξης των αναπτυξιακών δυνατοτήτων στις περιοχές παρέμβασης (αριθμός ωφελούμενων: 80).

Μια επίσης σημαντική πρωτοβουλία και εργαλείο για την αντιμετώπιση της ανεργίας σε ειδικές ομάδες ωφελουμένων που έχουν πληγεί από την κρίση, είναι τα λεγόμενα Τοπικά Σχέδια για την Απασχόληση (ΤοπΣΑ). Οι επιπτώσεις και η απειλή από τον κοινωνικό αποκλεισμό και τη φτώχεια αποτελούν ένα σημαντικό παράγοντα που επηρεάζει αρνητικά την απασχόληση στην Περιφέρεια Πελοποννήσου. Το πεδίο αναφοράς για την πρωτοβουλία αυτή είναι ειδικά σχεδιασμένο και λαμβάνει υπόψη τις τοπικές αγορές εργασίας, ενώ επικεντρώνεται στην υποστήριξη των ωφελουμένων αλλά και των επιχειρήσεων οριοθετημένων περιοχών στα πλαίσια των Περιφερειακών Ενοτήτων Αργολίδας, Αρκαδίας, Κορινθίας, Λακωνίας και Μεσσηνίας.

Το ζητούμενο για την Περιφέρεια συνολικά είναι η σύζευξη της προσφοράς και της ζήτησης εργασίας περιφερειακά και τοπικά σε επίπεδο Δημοτικών Ενοτήτων στις κύριες ομάδες στόχου που είναι οι Άνεργοι εγγεγραμμένοι στα μητρώα του ΟΑΕΔ, οι ασφαλισμένοι στον ΟΓΑ με χαμηλό ατομικό εισόδημα και οι νέοι άνεργοι. Τα σχέδια για την απασχόληση λαμβάνουν χώρα μέσα από Αναπτυξιακές Συμπράξεις με βασικούς συμμετέχοντες τους φορείς της αυτοδιοίκησης (Δήμοι), τον ιδιωτικό τομέα και πρωτοβουλίες της Κοινωνίας των Πολιτών. Ειδικότερα, τα ΤοπΣΑ με βάση και το ΕΣΠΑ της προηγούμενης προγραμματικής περιόδου περιλαμβάνουν ενέργειες όπως η κατάρτιση και επιμόρφωση, η εκπαιδευτική πρακτική άσκηση σε ιδιωτική επιχείρηση στο εσωτερικό ή εξωτερικό από τους ωφελούμενους, η εκπόνηση business plan, η παροχή εξειδικευμένων υπηρεσιών αξιολόγησης και έρευνας για εκκίνηση επιχειρήσεων και η παροχή υποστήριξης σε νομικά και φορολογικά θέματα. Εν κατακλείδι, ο γενικός στόχος των ΤοπΣΑ για τους ωφελούμενους είναι να έχουν την ικανότητα, τις δεξιότητες και ευκαιρίες να ιδρύσουν επιχειρήσεις αξιοποιώντας τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της περιοχής τους, να αποκτήσουν προϋποθέσεις επιχορήγησης και επιδότησης από άλλα επενδυτικά προγράμματα, και να κεφαλαιοποιήσουν την προσωπική επαγγελματική τους ανάπτυξη στην τοπική αγορά εργασίας.

Σε ότι αφορά την Περιφέρεια Πελοποννήσου έχει συσταθεί σε κάθε Περιφερειακή Ενότητα ένα Τοπικό Σχέδιο για την Απασχόληση. Για παράδειγμα, στην Αργολίδα η «Συνέργια για την Αργολίδα», στην Αρκαδία η «Η Αρκαδία Συνεργάζεται», στην Κορινθία η «Κορινθιακή Συνεργασία για την Απασχόληση», στη Λακωνία το «Μαζί για Δουλειά» και η σύμπραξη «Ορίζοντες Απασχόλησης», και

στη Μεσσηνία το Τοπικό Σύμφωνο Απασχόλησης «Μεσσήνη». Επιπρόσθετα, αναφέρονται ενδεικτικά κάποια από τα εγκεκριμένα προγράμματα στην Περιφέρεια Πελοποννήσου μέσα από Αναπτυξιακές Συμπράξεις με άξονα αναφοράς τα ΤοπΣΑ με βάση τα στοιχεία από το Υπουργείο Ανάπτυξης και Ανταγωνιστικότητας όπως το «Βιο Αρκαδία» (προϋπολογισμός: 445.000 ευρώ), η «Οικολογική Κοινωνία» (προϋπολογισμός: 275.000 ευρώ), η «Προτεραιότητα στην Απασχόληση» (προϋπολογισμός: 400.000 ευρώ), η «Μεσσηνία» (προϋπολογισμός: 550.000 Ευρώ), ο «Περίανδρος» (προϋπολογισμός: 550.000 ευρώ), ο «Αριστομένης» (προϋπολογισμός: 530.000 ευρώ), το «Σικυωνίων» (προϋπολογισμός: 350.000 ευρώ) και ο «Ηλιάτωρ» στη Νοτιοδυτική Μεσσηνία (προϋπολογισμός: 385.000 Ευρώ).

2.3.5 Χάρτης Φτώχειας και Συμπεράσματα για την Περιφέρεια Πελοποννήσου

Η καταγραφή συμπερασμάτων είναι χρήσιμη σε επίπεδο Περιφερειακής Ενότητας προκειμένου να διαπιστωθεί η σχέση κρίσης και απειλής της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού. Στην προσέγγιση αυτή και την απόπειρα αποτύπωσης της υφιστάμενης κατάστασης τα ποσοτικά δεδομένα δεν επιτρέπουν μία τέτοια εξειδίκευση σε βάθος. Ο συσχετισμός ποσοτικών δεδομένων και ποιοτικών στοιχείων είναι σε θέση να διαμορφώσει μια γενική εικόνα για κάθε Περιφερειακή Ενότητα σε συνάρτηση με το μέσο όρο σε κάθε διαθέσιμο δείκτη. Αυτό γενικά αποτυπώνει μια ισορροπημένη κατάσταση για όλες τις Περιφερειακές Ενότητες ως προς την απειλή της φτώχειας που είναι ιδιαίτερα έντονη στο σύνολο της Περιφέρειας. Συγκεκριμένα:

Η **Π.Ε. Αργολίδας** αντιμετωπίζει το φαινόμενο της γήρανσης και υψηλή ανεργία, κάτι που την καθιστά μεν ευάλωτη στη φτώχεια αλλά σε μικρότερο βαθμό από τη Μεσσηνία για παράδειγμα, λόγω και της γειννίας της με την Αττική αλλά και τη θέση της στη Πελοπόννησο. Η απειλή, ωστόσο, αυτή ενδεχομένως να γίνεται εντονότερη σε περιοχές ορεινές και ημιορεινές δεδομένου ότι η προσπελασιμότητα όπως για όλη την Πελοπόννησο έτσι και για την Αργολίδα αποτελεί ζήτημα από άποψη κόστους και προσφοράς της υπηρεσίας. Η πλούσια σε όγκο αγροτική δραστηριότητα και ο τριτογενής τομέας, τέλος, συμβάλουν στην απασχολησιμότητα της περιοχής αλλά κυρίως στο δεύτερο μεγαλύτερο ΑΕΠ ανά κάτοικο στην Περιφέρεια.

Η **Π.Ε. Αρκαδίας** αποτελεί και αυτή μια ιδιαίτερα ευαίσθητη περιοχή όσον αφορά τις επιπτώσεις της κρίσης και της φτώχειας, κάτι που ωστόσο δεν αποτυπώνεται στο βαθμό που εμφανίζεται στη Λακωνία ή στη Μεσσηνία, δεδομένου ότι το κατά κεφαλήν ΑΕΠ είναι το υψηλότερο στην Πελοπόννησο και διαθέτει και το μεγάλο αστικό κέντρο της Περιφέρειας, την Τρίπολη. Η κατανομή και ο επιμερισμός του, ωστόσο, ενδεχομένως να μην γίνεται γραμμικά στην ενδοχώρα δεδομένου

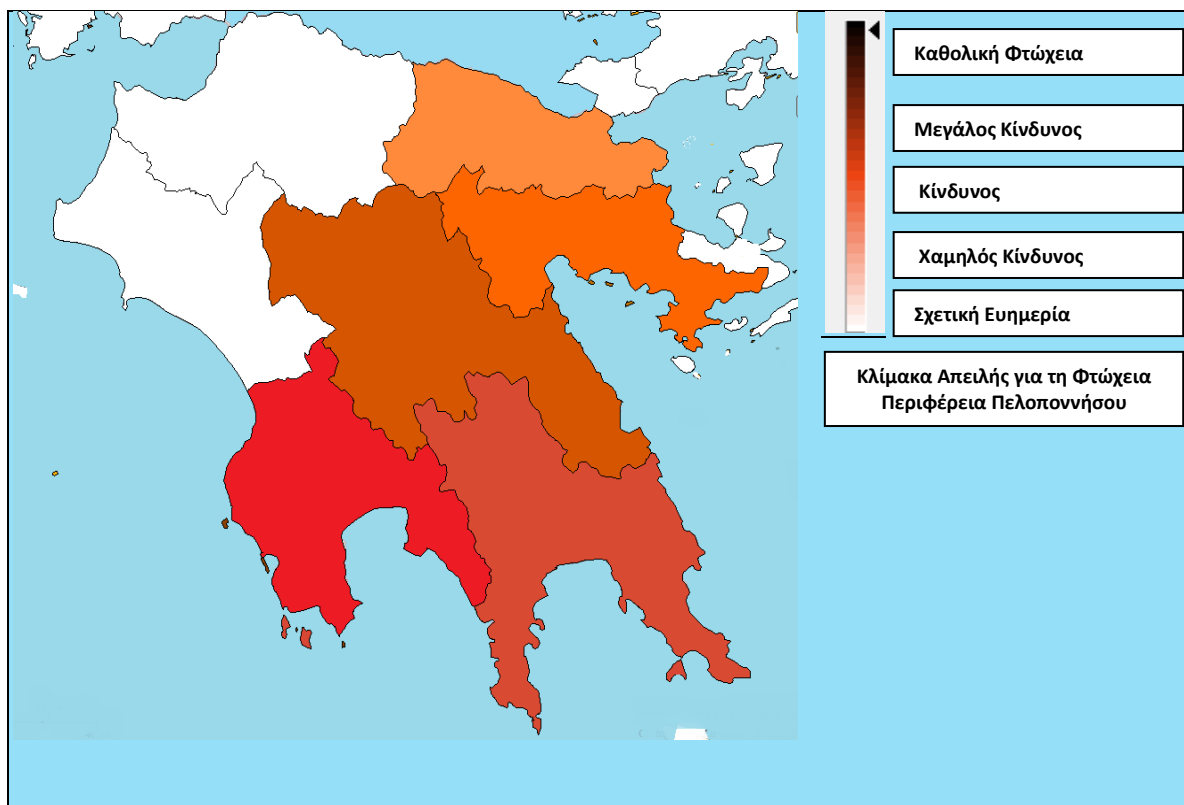
ότι τα χαρακτηριστικά της ορεινής και ημιορεινής Αρκαδίας διαμορφώνουν ένα σκληρό ευαίσθητο στις αρνητικές επιπτώσεις της φτώχειας και της κρίσης. Το αρνητικό στοιχείο της Αρκαδίας που αναβαθμίζει το κίνδυνο φτώχειας και κοινωνικού αποκλεισμού είναι το στοιχείο της ανεργίας που είναι η υψηλότερη στην Περιφέρεια και αρκετά πάνω από το μέσο όρο.

Η **Π.Ε. Κορίνθου** σε σχέση με τις άλλες Περιφερειακές Ενότητες της Πελοποννήσου απολαμβάνει τη γειτνίαση της με το μεγαλύτερο αστικό κέντρο της χώρας, την Αθήνα, με αποτέλεσμα το ζήτημα του βιοτικού επιπέδου και της διάθεσης των παραγόμενων προϊόντων και υπηρεσιών να είναι ανταγωνιστικότερο από τις υπόλοιπες. Το ζήτημα της προσπελασιμότητας, ωστόσο, με εξαίρεση τις πεδινές περιοχές αποτελεί ένα θέμα όπως και το γεγονός ότι η Κόρινθος έχει το τρίτο χαμηλότερο ΑΕΠ ανά κάτοικο το οποίο είναι μεγαλύτερο από τον περιφερειακό μέσο όρο αλλά πολύ μικρότερο από τον εθνικό, όπως άλλωστε και συνολικά της Πελοποννήσου. Το γεγονός, επίσης, ότι η ανεργία είναι υψηλή αλλά κάτω από το μέσο όρο δεν είναι ένα στοιχείο που προκαλεί εφησυχασμό δεδομένης της αυξανόμενης φτώχειας συνολικά στην Περιφέρεια. Τα δεδομένα αυτά την καθιστούν ως περιοχή ευάλωτη στις συνέπειες της φτώχειας ειδικά για τις μη πεδινές περιοχές και τις ευαίσθητες πληθυσμιακές ομάδες.

Όσον αφορά την **Π.Ε. Λακωνίας** το κατά κεφαλήν ΑΕΠ είναι το χαμηλότερο της Πελοποννήσου και η περιοχή χαρακτηρίζεται από υψηλό δείκτη εξαρτώμενου πληθυσμού τόσο σε ηλικιωμένους όσο και στο πληθυσμό 0-15. Το γεγονός, επίσης, ότι το ζήτημα της προσπελασιμότητας που χαρακτηρίζει το μεγαλύτερο μέρος της Περιφέρειας και ειδικά τη Λακωνία σε επίπεδο υποδομών, διαμορφώνει ένα προφίλ ιδιαίτερα ευαίσθητο και επιρρεπές στις αρνητικές επιπτώσεις της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού. Αυτό άλλωστε αποτυπώνεται και στο σύνθετο δείκτη αποτίμησης των επιπτώσεων της κρίσης και ανθεκτικότητας όπως παρουσιάστηκε παραπάνω. Το δυνατό στοιχείο, ωστόσο, της Λακωνίας είναι η μικρή έκθεση της στην ανεργία σε σχέση με τις υπόλοιπες περιοχές που είναι μεν υψηλή (14,7%) το 2013 αλλά πολύ κάτω από τον περιφερειακό και εθνικό μέσο όρο.

Τέλος, και η **Π.Ε. Μεσσηνίας** έχει να αντιμετωπίσει ζητήματα όπως η ανεργία και η γήρανση του πληθυσμού, κάτι που χαρακτηρίζει συνολικά την Πελοπόννησο. Παρά τα σημαντικά έργα στο τουρισμό και τις πρωτοβουλίες τόνωσης της αγοράς εργασίας, η Μεσσηνία έχει το δεύτερο χαμηλότερο κατά κεφαλή ΑΕΠ, γεγονός που σε συνδυασμό με το ζήτημα της προσπελασιμότητας ειδικά στις ορεινές και ημιορεινές περιοχές, καθιστά την περιοχή ευάλωτη στην κρίση και στις επιπτώσεις της φτώχειας. Αυτό, ωστόσο, που οξύνει τον κίνδυνο φτώχειας και χαρακτηρίζει ως πολύ ευάλωτη τη Μεσσηνία είναι το υψηλό ποσοστό ανεργίας, που είναι το τρίτο μεγαλύτερο και αρκετά πάνω από τον περιφερειακό μέσο όρο.

Χάρτης Φτώχειας – Εξειδίκευση ανά Περιφερειακή Ενότητα Πελοποννήσου

3. Σχέδιο Δράσης για τη Καταπολέμηση της Φτώχειας και Εμβάθυνσης της Κοινωνικής Συνοχής στη Περιφέρεια Πελοποννήσου

3.1. Στρατηγική καταπολέμησης της φτώχειας και εμβάθυνσης της κοινωνικής συνοχής στην Περιφέρεια Πελοποννήσου

Η αντιμετώπιση της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού αποτελεί στρατηγική πολιτική επιλογή για την Περιφέρεια Πελοποννήσου, δεδομένου ότι ο κοινωνικός αποκλεισμός, η μισαλλοδοξία και η φτώχεια είναι ζητήματα που κατά τη διάρκεια της κρίσης έχουν επηρεάσει αρνητικά την κοινωνική δομή και το παραγωγικό προφίλ της περιοχής. Τα στοιχεία που προκύπτουν για τη φτώχεια στη περιφέρεια Πελοποννήσου είναι σημαντικά και σκιαγραφούν ένα νέο κοινωνικό περιβάλλον, όπου το επίπεδο σχεδιασμού πολιτικής γίνεται απαιτητικό, υψηλό και σύνθετο δεδομένου ότι τα όρια των πόρων, των κοινωνικών ομάδων και των ομάδων στόχων αναδεικνύουν μία πρωτόγνωρη συνθετότητα σε σχέση με τη έννοια της φτώχειας. Οι παραδοσιακές κοινωνικές ομάδες που πλήττονταν διαχρονικά, σήμερα έχουν πληγεί ακόμα περισσότερο και ταυτόχρονα νέες κοινωνικές ομάδες ή υποομάδες έρχονται να προστεθούν στις ομάδες στόχου, με βάση τα κριτήρια της φτώχειας από την Ευρωπαϊκή Ένωση.

- **Προσδιορισμός μακροπρόθεσμου στρατηγικού στόχου:**

Το πλαίσιο συνεπώς των Στρατηγικών Στόχων και Αξόνων για την καταπολέμηση της φτώχειας και την ενίσχυση της κοινωνικής αποτελεί ένα σημαντικό πεδίο πολιτικής και εργαλείο της νέας προγραμματικής περιόδου 2014-2020. **Η στρατηγική που παρουσιάζεται αποτελεί μέρος του συνολικού σχεδιασμού πολιτικών σε ένα περιβάλλον υψηλού κοινωνικο-οικονομικού κινδύνου και πολυεπίπεδων πιέσεων.** Στο πεδίο της συγκεκριμένης στρατηγικής, οι προτεραιότητες παρεμβάσεων αφορούν πρωτίστως τις κοινωνικές ομάδες που πλήττονται από τη κρίση, οι οποίες συμπεριλαμβάνοντας στο εθνικό ποσοστό 34,6% των πολιτών που απειλούνται από τη φτώχεια. Το ποσοστό αυτό δεν θα μπορούσε να μη συσχετιστεί περιφερειακά με τη σημαντική αύξηση των ανέργων στη Πελοπόννησο και με το δείκτη δυστυχίας τοπικά, ο οποίος το 2010 σε σχέση με το 2009 σχεδόν τριπλασιάστηκε. Αυτό καταδεικνύει ότι η κρίση έχει σημαντικές επιπτώσεις στη διαμόρφωση του φαινομένου της φτώχειας, αναδεικνύοντας όχι μονάχα ζητήματα βιοτικού επιπέδου αλλά και ποιότητας ζωής με επιπτώσεις σημαντικές στην κοινωνική και ψυχική κατάσταση των ανθρώπων.

Λαμβάνοντας υπόψη τα παραπάνω, διατυπώνεται ο **Στρατηγικός Στόχος** της Περιφέρειας Πελοποννήσου, ως ακολούθως:

Περιφέρεια Πελοποννήσου:

αλληλέγγυα κοινωνία πολιτών με ίσα δικαιώματα, χωρίς αποκλεισμούς και διακρίσεις, με ένα αξιοπρεπές κοινωνικό-οικονομικό επίπεδο διαβίωσης για όλους/ες, ενισχύοντας την κοινωνική συνοχή και στοχεύοντας στη βιώσιμη ανάπτυξη

Η συγκεκριμένη διατύπωση είναι απολύτως συμβατή και εξειδικεύει το στρατηγικό αναπτυξιακό στόχο της Περιφέρειας Πελοποννήσου για τη νέα προγραμματική περίοδο που αναφέρεται στην «Καινοτόμο και αειφόρο αυτοτροφοδοτούμενη εξωστρεφής ανάπτυξη, με διασφάλιση της χωρικής και κοινωνικής συνοχής». Ταυτόχρονα, συνάδει πλήρως με την Εθνική Στρατηγική Κοινωνικής Ένταξης 2014-2020 με στόχο τη διαφύλαξη και αναζωογόνηση του κοινωνικού ιστού με την ενδυνάμωση των δημόσιων πολιτικών πρόληψης / καταπολέμησης της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού των κατοίκων που αντιμετωπίζουν αυξημένα προβλήματα λόγω της οικονομικής κρίσης. Με δεδομένο, λοιπόν, ότι το μεγαλύτερο μέρος της στρατηγικής για την κοινωνική ένταξη χρηματοδοτείται από το ΠΕΠ «Πελοπόννησος» 2014-2020, δύναται να υποστηριχθεί ότι αυτή η στρατηγική της Περιφέρειας Πελοποννήσου για την κοινωνική ένταξη και την αντιμετώπιση της φτώχειας, εκφράζεται και εξειδικεύεται σε μεγάλο βαθμό από τις επενδυτικές προτεραιότητες του Θεματικού Στόχου 9 «Πρώθηση της κοινωνικής ένταξης και καταπολέμηση της φτώχειας και κάθε διάκρισης». Επιπρόσθετα λαμβάνεται υπόψη, και ο Θεματικός Στόχος 8: «Πρώθηση της βιώσιμης απασχόλησης υψηλής ποιότητας και υποστήριξης της κινητικότητας των εργαζομένων», συμπληρωματικά ως προς τις δράσεις για την πρόληψη της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού στην Πελοπόννησο.

Ως εκ τούτου, η περιφερειακή στρατηγική για την κοινωνική ένταξη και αντιμετώπιση της φτώχειας στην Πελοπόννησο θα λάβει χώρα στο παραπάνω πλαίσιο δράσης, στοχοθεσίας και χρηματοδότησης, ενώ είναι εναρμονισμένη με τις οριζόντιες αρχές της βιώσιμης ανάπτυξης, των ίσων ευκαιριών, της αρχής μη διάκρισης, της ισότητας των φύλων και της προσβασιμότητας, προωθώντας την Ανάπτυξη Χωρίς Περιορισμούς της Στρατηγικής Ευρώπη 2020. Επιπρόσθετα, είναι χρήσιμο να αναφερθεί ότι η περιφερειακή αυτή στρατηγική βασίζεται σε επίπεδο δράσεων και χρηματοδότησης στο γενικότερο πνεύμα και τις προτεραιότητες της Εθνικής Στρατηγικής για τη Κοινωνική Ένταξη.

Από τα παραπάνω γίνεται αντιληπτό ότι η φτώχεια, ως πεδίο πολιτικής και στρατηγικής, δεν απαντά μονάχα σε ζητήματα κοινωνικής πολιτικής αλλά και σε εκείνα της αναπτυξιακής πολιτικής με όρους αειφορίας και κοινωνικής συνοχής. Ο στρατηγικός σχεδιασμός, λοιπόν, αυτός στοχεύει στην ορθή αξιοποίηση των πόρων της νέας προγραμματικής περιόδου, προκειμένου να αναπτύξει ουσιαστικές παρεμβάσεις που θα συμβάλουν στη διαμόρφωση ενός πλαισίου πρόνοιας, εκπαίδευσης και απασχόλησης για ομάδες που πλήττονται διαχρονικά από τη φτώχεια αλλά και για εκείνες που αναδείχθηκαν εντός της κρίσης, από το 2009 μέχρι και σήμερα.

Όσον αφορά τους **ειδικούς στόχους της στρατηγικής**, αυτοί βρίσκονται σε άμεση διασύνδεση με την κοινωνική φροντίδα, την υγεία, την απασχόληση, τη δια βίου μάθηση και την ανάπτυξη δεξιοτήτων και αφορούν:

- την καταπολέμηση των συνεπειών της κρίσης
- την ενδυνάμωση των δημοσίων πολιτικών πρόληψης και καταπολέμησης της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού
- την προώθηση της κοινωνικής ένταξης αναπτύσσοντας παρεμβάσεις σε όλο το φάσμα των τομέων πολιτικής
- την ένταση της υποστήριξης των παραδοσιακών ομάδων στόχων των προνοιακών πολιτικών, αλλά και άλλων ομάδων του πληθυσμού που απειλούνται με αποκλεισμό από βασικά δικαιώματα, αγαθά και υπηρεσίες
- τη διαχείριση του φαινομένου της μετανάστευσης προς όφελος της περιφερειακής ανάπτυξης
- την προώθηση στοχευμένων παρεμβάσεων για την υποστήριξη της ομάδας των Ρομά
- την εξασφάλιση ενός ελάχιστου εγγυημένου εισοδήματος, γεγονός που αποτελεί κεντρικό πολιτικό ζήτημα στην αντιμετώπιση της φτώχειας στην Ελλάδα (ο στόχος αυτός απορρέει από το γενικό πνεύμα της στρατηγικής και παρά το ότι λειτουργικά δεν είναι εφικτός σε περιφερειακό επίπεδο, στο επίπεδο της διαβούλευσης και του προβληματισμού μπορεί να επηρεάσει την κεντρική πολιτική ατζέντα)
- τη σύνδεση με την Κοινωνία των Πολιτών
- την ενίσχυση της κοινωνικής συνοχής εντός της περιφέρειας
- την παρουσίαση τεκμηριωμένων στοιχείων με σκοπό την εκτίμηση της αποτελεσματικότητας καινοτόμων κοινωνικών πολιτικών και των διαρκή επαναπροσδιορισμό της στρατηγικής, ανταποκρινόμενος στις εκάστοτε ανάγκες
- τον καλύτερο συντονισμό ανάμεσα σε όλα τα εμπλεκόμενα μέρη.

Τέλος, όσον αφορά την επιλογή των **αξόνων προτεραιοτήτων**, αυτή γίνεται με στόχο την αντιμετώπιση της φτώχειας, την επίτευξη αξιοπρεπούς επιπέδου διαβίωσης, τη βελτίωση της ποιότητας ζωής και την ενίσχυση της κοινωνικής αλληλεγγύης. Επομένως, το σχέδιο δράσης δομείται πάνω σε ένα βασικό σκελετό που αποτελείται από έξι (6) ομάδες παρεμβάσεων. Ο άξονας **«Τροφή και Στέγαση»** ουσιαστικά αποτελεί θεμελιώδη προτεραιότητα που στοχεύει στην αντιμετώπιση θεμελιακών αναγκών επιβίωσης για κοινωνικές ομάδες που βιώνουν τη φτώχεια σε σημαντικό βαθμό. Ο άξονας **«Προσβασιμότητα σε Υπηρεσίες Υγείας»** αφορά την ανάπτυξη ή την ενίσχυση υπηρεσιών υγείας και πρόνοιας για κοινωνικές ομάδες και περιοχές που πλήττονται σημαντικά από την απορρύθμιση του Εθνικού Συστήματος Υγείας και των υπηρεσιών υγείας στην Ελλάδα. Ο άξονας

«Υπηρεσίες κοινωνικής φροντίδας / συμβουλευτική» είναι εξαιρετικά σημαντικός και έχει χαρακτηριστικά τόσο πρόληψης όσο και αντιμετώπισης σε άτομα που αντιμετωπίζουν σημαντικά εμπόδια / προβλήματα και αδυνατούν να τα προσδιορίσουν ή και να τα αντιμετωπίσουν. Ο άξονας **«Απασχόληση και Κοινωνική Επιχειρηματικότητα»** αποτελεί εξαιρετικά σημαντικό άξονα που αναδεικνύει τα αναπτυξιακά χαρακτηριστικά της παρουσιαζόμενης στρατηγικής, αφού στοχεύει στην ενίσχυση τη απασχολησιμότητας αλλά και ταυτόχρονα στη κοινωνική επιχειρηματικότητα των κοινωνικών ομάδων που πλήττονται από την κρίση. Ο άξονας **«Επιμόρφωση και Δια Βίου Μάθηση»** στοχεύει στην αντιμετώπιση ζητημάτων που σχετίζονται τη σχολική διαρροή, την έλλειψη γνωστικών, επαγγελματικών και οριζόντιων δεξιοτήτων, την αδυναμία πρόσβασης σε δομές επιμόρφωσης, γεγονότα που αναπαράγουν τον αποκλεισμό και τη φτώχεια. Η **«Εξάλειψη στερεοτύπων, διακρίσεων και κοινωνικού αποκλεισμού»** αποτελεί ουσιαστικά το τελευταίο άξονα δράσης όπου στόχος είναι η κοινοποίηση, η συζήτηση και η συλλογική αντιμετώπιση της έντασης των στερεοτυπικών και ρατσιστικών αντιλήψεων που ενισχύονται σε περιόδους κρίσεις και εντείνουν τον κοινωνικό αποκλεισμό των στοχοθετούμενων ομάδων.

3.2 Εξειδίκευση στρατηγικής σε Άξονες Προτεραιότητων

Οι Άξονες Προτεραιότητων (Α.Π) της περιφερειακή στρατηγικής για την καταπολέμηση της φτώχειας, όπως αυτοί παρουσιάστηκαν συνοπτικά παρακάτω, αποτελούν το πλαίσιο ανάπτυξης των δράσεων / παρεμβάσεων και έχουν βαρύνουσα σημασία για την αποτελεσματικότητα του συνολικού σχεδιασμού. Στη συγκεκριμένη ενότητα γίνεται αναφορά αναλυτικά στους άξονες της στρατηγικής μέσα από τη γενική περιγραφή, τις κοινωνικές ομάδες που αφορούν, τις κατηγορίες παρεμβάσεων που περιλαμβάνουν και το προσδοκώμενο αποτέλεσμα.

Ακολουθεί σχετική ανάλυση:

Άξονας Προτεραιότητας 1: «Τροφή και Στέγαση»

Ο άξονας **«Τροφή και Στέγαση»** ουσιαστικά αποτελεί μια προτεραιότητα που στοχεύει στην αντιμετώπιση θεμελιακών αναγκών επιβίωσης για κοινωνικές ομάδες που βιώνουν τη φτώχεια και τον κοινωνικό αποκλεισμό. Όπως έχει ήδη αναφερθεί, ένα σημαντικό μέρος του τοπικού πληθυσμού έχει να αντιμετωπίσει σε σημαντικό βαθμό την αδυναμία σίτισης και εξυπηρέτησης βασικών αναγκών που διασφαλίζουν την επιβίωση του. Η εξασφάλιση των αναγκών αυτών κατά τη Πυραμίδα του Maslow εντοπίζεται στη βάση της, αφού αφορά τη κάλυψη σε φυσιολογικές ανάγκες (π.χ. τροφή, νερό) και σε εκείνες της ασφάλειας (π.χ. στέγη), που χαρακτηρίζονται νευραλγικές για την ανθρώπινη υπόσταση. Το γεγονός, λοιπόν, ότι με βάση τα στοιχεία και την κοινωνική εμπειρία της κρίσης σημαντικό μέρος των συμπολιτών μας δεν δύναται να καλύψει τις ανάγκες αυτές, ειδικά στα

αστικά κέντρα, καθιστά την επικαιρότητα του άξονα πολύ σημαντική. Το φαινόμενο μάλιστα των αστέγων τα χρόνια της κρίσης έχει εξελιχθεί σε μάλιστα και καθιστά συμπολίτες μας ιδιαίτερα ευάλωτους στο κοινωνικό αποκλεισμό, στιγματισμό και περιθωριοποίηση. Αυτό γίνεται ιδιαίτερα απειλητικό όσον αφορά νεότερες ηλικίες και παιδιά.

Ο συγκεκριμένος άξονας έχει ως μέριμνα την ανάπτυξη κοινωνικών δομών και υπηρεσιών πρόνοιας προκειμένου να απαντηθούν τα προβλήματα αντιμετώπισης κοινωνικού αποκλεισμού και αξιοπρεπούς διαβίωσης σε ανέργους/ες, μετανάστες/στρίες, υπερχρεωμένα νοικοκυριά, ΑμεΑ και Ρομά και λοιπές ομάδες του πληθυσμού που αντιμετωπίζουν σημαντικές υλικές στερήσεις. Η συνάφεια και η συνέργεια του με το Πρόγραμμα «Επισιτιστικής και Βασικής Υλικής Συνδρομής προς Απόρους» και «Δωρεάν διανομής φρούτων και λαχανικών στα Σχολεία» της Εθνικής Στρατηγικής για τη κοινωνική ένταξη είναι άμεση. Σημαντικό στοιχείο στον Άξονα είναι η ανάπτυξη δομών υποστηρικτικού τύπου αλλά και ενίσχυσης μέσω ενός δικτύου για την κοινωνική πολιτική και την πρόνοια απέναντι στη φτώχεια περιφερειακά. Η ανάπτυξη του δικτύου αυτού στοχεύει αρχικά στο πεδίο ειδικής μέριμνας για την εξασφάλιση της τροφής σε όσους το έχουν ανάγκη. Οι νέες συνθήκες έχουν επηρεάσει αρνητικά όχι μονάχα αυτούς που χαρακτηρίζονται φτωχοί αλλά και εκείνους που δυνητικά απειλούνται, κάτι που εντοπίζεται και στη καταναλωτική συμπεριφορά αναφορικά με τη πρόσβαση των καταναλωτών σε βασικά αγαθά. Το στοιχείο αυτό εντοπίζεται στη στάση του Έλληνα καταναλωτή στην έρευνα της Marc του 2012 και του 2014, όταν η κρίση έχει παγιωθεί και καθρέπτιζε οριζόντια το μέγεθος του προβλήματος στις κοινωνικές ομάδες. Στην έρευνα αυτή είναι ενδεικτικό ότι το 63,7% γενικά των νοικοκυριών έχει κάνει περικοπές σε βασικές δαπάνες ειδών διατροφής και το 75,5% περιμένει τις εκπτώσεις ακόμα και στα βασικά καταναλωτικά αγαθά (ΓΣΒΕΕ 2014). Εάν και το γεγονός αυτό αφορά τα νοικοκυριά εκείνα που διαβιούν στα όρια της φτώχειας, το πρόβλημα γίνεται οξύτερο για εκείνους/ες που είναι άστεγοι/ες. Τα άτομα αυτά συνήθως αναζητούν ένα χώρο όπου θα μπορούν να στεγαστούν και να έχουν πρόσβαση σε δομές υπηρεσιών υγιεινής και σίτισης.

Επομένως, ο συγκεκριμένος άξονας στοχεύει στη δημιουργία ενός δικτύου κοινωνικής αλληλεγγύης και πρόνοιας στο πεδίο της πρόληψης, της απασχόλησης και της εξυπηρέτησης των βασικών αναγκών επιβίωσης με ιδιαίτερο λειτουργικό αποτέλεσμα. Η φιλοδοξία του άξονα είναι να ενισχυθούν ή και να δημιουργηθούν κοινωνικές δομές στο πεδίο της στέγασης για εκείνους που δεν είναι σε θέση να εξασφαλίσουν για του ίδιους και τις οικογένειες τους το αγαθό αυτό. Στο πεδίο αυτό της παροχής υπηρεσιών στέγασης η φιλοσοφία του άξονα έχει μία ολιστική προσέγγιση αφού στοχεύει παράλληλα στη παροχή υπηρεσιών βασικής υγιεινής για τη προσωπική καθαριότητα για τους ανθρώπων εκείνους που δεν είναι σε θέση να τη πραγματοποιήσουν. Επιπλέον, οι κοινωνικές δομές αυτές θα παρέχουν ταυτόχρονα υπηρεσίες σίτισης, ψυχαγωγίας, ένδυσης και υποστήριξης.

Σημαντικό στοιχείο του άξονα αυτού είναι ότι στοχεύει σε κοινωνικές ομάδες όπως οι Ρομά που χαρακτηρίζονται διαχρονικά από τις σημαντικές ελλείψεις ως προς τη στέγασή τους, γεγονός που πολλές φορές εντείνει το στιγματισμό και τον κοινωνικό αποκλεισμό τους.

Οι δομές / υπηρεσίες που συνθέτουν το περιεχόμενο του άξονα είναι σημαντικές και στις περισσότερες περιπτώσεις θα πρέπει να εξασφαλίσουν τον βραχυπρόθεσμο χαρακτήρα τους και όχι τη συνεχή εξάρτηση των ατόμων από αυτές. Για το λόγο αυτό ο άξονας αναδεικνύει ως σημαντικό το στοιχείο της κοινωνικής επανένταξης μέσα από τη συμμετοχή. Σημαντικό είναι ότι η διαδικασία της κοινωνικής επανένταξης θα λαμβάνει χώρα μέσα από υποστηρικτικές διαδικασίες απασχόλησης των επωφελουμένων για τη βιωσιμότητα του άξονα με ανταποδοτικές υπηρεσίες. Στο πλαίσιο αυτό, στόχευση αποτελεί η ενίσχυση δομών παροχής τροφής αλλά και η δημιουργία νέων δομών που θα προμηθεύουν αυτούς που έχουν ανάγκη με είδη βασικής ανάγκης και υγιεινής μέσα από χώρους διανομής. Οι ανταποδοτικές υπηρεσίες του άξονα και συνολικά το κοινωνικό δίκτυο αλληλεγγύης θα επικεντρώνονται και στη δημιουργική ενασχόληση με την παραγωγή στον πρωτογενή τομέα, η οποία θα έχει υποστηρικτικό ρόλο στις δομές σίτισης και κοινωνικής αλληλεγγύης.

Άξονας Προτεραιότητας 2: «Προσβασιμότητα σε Υπηρεσίες Υγείας»

Η προσβασιμότητα σε υπηρεσίες υγείας αποτελεί θεμελιώδες δικαίωμα κάθε πολίτη που στοχεύει στην διασφάλιση της δημόσιας υγείας και στη βελτίωση της ποιότητας ζωής. Οι άνθρωποι που διαβιούν στα όρια της φτώχειας έχουν αναμφισβήτητα να αντιμετωπίσουν το ζήτημα της πρόσβασης σε υπηρεσίες υγείας είτε λόγω γεωγραφικής απομόνωσης, είτε λόγω έλλειψης υγειονομικής ασφάλειας και φροντίδας. Αυτό γίνεται εντονότερο σε κοινωνικές ομάδες που πλήττονται διαχρονικά από τη φτώχεια όπως οι μετανάστες/στρίες και οι Ρομά, αλλά και στις υπόλοιπες ομάδες στόχου όπως οι Άνεργοι/ες, τα νοικοκυριά σε κίνδυνο φτώχειας. Η διαδικασία, επίσης, της φτωχοποίησης της ελληνικής κοινωνίας σε συνδυασμό με την απορρύθμιση του Εθνικού Συστήματος Υγείας και της κοινωνικής πολιτικής έχουν αναδείξει το πεδίο της υγειονομικής πρόνοιας και το θέμα της προσβασιμότητας σε υπηρεσίες υγείας ως νευραλγικό για τη κοινωνική συνοχή και ευημερία περιφερειακά.

Αυτό είναι ακόμα πιο έντονο σε κατηγορίες πολιτών όπως τα άτομα με αναπηρία, εκείνα με χρόνιες παθήσεις, τους ηλικιωμένους, τα άτομα με ψυχική νόσο και τα άτομα σε απεξάρτηση από ναρκωτικές ουσίες που σε πολλές περιπτώσεις βρίσκονται σε άμεση εξάρτηση από το σύστημα υγείας. Η περίπτωση των ΑμεΑ για παράδειγμα είναι ενδεικτική της κατάστασης που ο άξονας αυτός στοχεύει, αφού από πρόσφατη έρευνα για τα ΑμεΑ προκύπτει ότι ζουν στο περιθώριο της κοινωνίας.

Ενώ τα τρία τελευταία χρόνια η ζωή των ΑμεΑ χειροτέρευσε ως προς το εισόδημα, τα επιδόματα πρόνοιας και το πολύ νευραλγικό στοιχείο που είναι η πρόσβαση σε υπηρεσίες υγείας και πρόνοιας. Η εμφάνιση, ωστόσο, του φόβου μεγάλης μερίδας των πολιτών για την αντιμετώπιση ζητημάτων υγείας είναι βασικό συστατικό της στοχοθεσίας και της στρατηγικής για την καταπολέμηση της φτώχειας, αφού η φιλοδοξία του στηρίζεται στην παροχή δομών κοινωνικής πρόνοιας και αλληλεγγύης. Ο φόβος, άλλωστε, αυτός δεν αφορά μονάχα τα άτομα που απειλούνται από τη φτώχεια αλλά την κοινωνία γενικά σε όλο το φάσμα ηλικιών δεδομένου ότι και σε σχετική έρευνα το 2014, η προσδοκία των ερωτηθέντων στην Ελλάδα για την κάλυψη των υγειονομικών αναγκών τους δεν είναι καθόλου ευοίωνη (ΓΣΕΒΕΕ 2014). Η γενική πίστη στο Εθνικό Σύστημα Υγείας φαίνεται να κλονίζεται από τη πραγματικότητα και τη ταυτόχρονη απορρύθμιση που πλήττει κυρίως την περιφέρεια και τις περιοχές με περιορισμένη πρόσβαση σε δευτεροβάθμια και τριτοβάθμια υπηρεσία υγείας. Ο άξονας αυτός έχει ως κεντρική φιλοδοξία την παροχή δομών υγειονομικής φροντίδας πρωτοβάθμιου επιπέδου, την ενίσχυση των υπηρεσιών υγείας σε απομακρυσμένες περιοχές αλλά και της ενθάρρυνσης πρωτοβουλιών σε επίπεδο Κοινωνίας των Πολιτών.

Ειδικότερα, δίδεται ιδιαίτερη βαρύτητα στη βελτίωση της προσβασιμότητας σε υπηρεσίες υγείας, στην παροχή υγειονομικής φροντίδας, στη φαρμακευτική περίθαλψη και στην προληπτική ιατρικής. Η παροχή υγειονομικής φροντίδας είναι πρωτοβάθμιου χαρακτήρα και ο άξονας στοχεύει στην ανάπτυξη ή την υποστήριξη δομών που ουσιαστικά λειτουργούν συνθετικά στο Εθνικό Σύστημα Υγείας. Αυτό επιτυγχάνεται είτε με την ενίσχυση δομών της κοινωνίας των πολιτών όπως τα Κοινωνικά Ιατρεία και Φαρμακεία, είτε μέσα από παρεμβάσεις στα περιφερειακά κέντρα υγείας. Το παράδειγμα, επίσης, των κινητών μονάδων υγείας λειτουργεί προληπτικά, αφού προσφέρει διαγνωστικές υπηρεσίες σε ομάδες πληθυσμών που αδυνατούν να έχουν πρόσβαση σε μονάδες υγείας είτε για λόγους οικονομικούς είτε για λόγους γεωγραφικούς. Σημαντική είναι και η βελτίωση της προσβασιμότητας σε φαρμακευτική αγωγή σε όσους/ες το έχουν ανάγκη, δεδομένου ότι το πρόβλημα αρχίζει και γίνεται ιδιαίτερα οξύ και αφορά όλο και περισσότερες κοινωνικές ομάδες. Η χρήση, επίσης, της τεχνολογίας για την άρση του κοινωνικού αποκλεισμού σε ευπαθείς κοινωνικές ομάδες με ταυτόχρονο γεωγραφικό αποκλεισμό και αδυναμία στη προσβασιμότητα είναι ακόμα ένα σημαντικό πεδίο του συγκεκριμένου άξονα.

Άξονας Προτεραιότητας 3: «Υπηρεσίες κοινωνικής φροντίδας / συμβουλευτική»

Η αντιμετώπιση του κοινωνικού αποκλεισμού σε κοινωνικές ομάδες που διαβιούν ή απειλούνται από τη φτώχεια, αποτελούν τα πεδία δράσης στα οποία ο άξονας στοχεύει μέσα από δράσεις

κοινωνικής και ψυχολογικής ενδυνάμωσης. Το ζήτημα της αναζήτησης εργασίας, της πρόνοιας και πτώσης του βιοτικού επιπέδου είναι σημαντικά πεδία που επηρεάζουν την ατομική φτώχεια παράλληλα με τη χαμηλή προσωπική αυτοεκτίμηση και την ανάγκη για ψυχολογική ενδυνάμωση στην οποία ο συγκεκριμένος άξονας στοχεύει. Το φαινόμενο της φτώχειας στην Ελλάδα και την Πελοπόννησο, ωστόσο, δεν είναι καινούργιο και διαπιστώνεται σε όλο και περισσότερες κοινωνικές ομάδες των οποίων τα χαρακτηριστικά διαφοροποιούνται από εκείνες που διαχρονικά αποτελούσαν την ομάδα στόχου. Η υποστήριξη, συνεπώς, των κοινωνικών ομάδων αυτών είναι νευραλγικού χαρακτήρα για τη στρατηγική καταπολέμησης της φτώχειας, αφού έχει ως στόχο την ενδυνάμωση και ενημέρωση τους αναφορικά με τα δικαιώματά τους, τις δομές υποστήριξης, την αγορά εργασίας και την προσωπική τους ανάπτυξη. Η ανάπτυξη τέτοιου τύπου υπηρεσιών αποτελεί βασικό συστατικό του άξονα και της στρατηγικής για τις κοινωνικές ομάδες που πλήττονται από τη φτώχεια, αφού θέτει ως βασικό ζητούμενο τη πολυεπίπεδη κοινωνική και ψυχολογική υποστήριξη τους.

Ειδικότερα, ο συγκεκριμένος άξονας στοχεύει στην ανάπτυξη δομών κοινωνικής υποστήριξης από ειδικούς επιστήμονες όπως κοινωνικοί λειτουργοί, ψυχολόγοι και άλλες ειδικότητες σε ζητήματα που άπτονται της ισότητας, της ενδοοικογενειακής βίας και των ανηλίκων. Η ενδυνάμωση, επίσης, των ατόμων που βιώνουν την ανεργία και τον κοινωνικό αποκλεισμό λόγω της φτώχειας έχει προληπτικό χαρακτήρα και είναι κομβικής σημασίας μέσα από τη παροχή συμβουλευτικής για την απασχόληση, την ισότητα, την κοινωνική επιχειρηματικότητα και την ενίσχυση της αυτοεκτίμησης. Οι υπηρεσίες κοινωνικής φροντίδας έχουν ένα επικουρικό και ταυτόχρονα προληπτικό ρόλο ως προς το κράτος πρόνοιας και τις δράσεις αντιμετώπισης των αρνητικών επιπτώσεων της φτώχειας στο πεδίο για παράδειγμα της ενδοοικογενειακής βίας. Τα περιστατικά βίας, τόσο ενδοοικογενειακά όσο και κοινωνικά, διευρύνονται εξαιτίας της φτώχειας και της κρίσης σε ευπαθείς κοινωνικές ομάδες όπως οι γυναίκες, τα παιδιά/μαθητές, οι ηλικιωμένοι/ες και οι μετανάστες/στρίες. Η υποστήριξη, συνεπώς, σε επίπεδο οικογένειας αλλά και κοινωνίας μέσα από ειδικές δομές υποστήριξης σε ενήλικους, παιδιά και οικογένειες καθιστά τον άξονα αυτό σημαντικό και ιδιαίτερα χρήσιμο στο ζωτικό ρόλο της οικογένειας στην Ελληνική κοινωνία και τοπικά.

Συνοψίζοντας, ο γενικός στόχος του άξονα είναι η απορρόφηση του ψυχολογικού, κοινωνικού και οικονομικού σοκ που υφίστανται τα θύματα της φτώχειας με αποτέλεσμα την άμεση αποκατάσταση και ενδυνάμωση τους. Ο άξονας αυτός είναι κομβικός για την στρατηγική κατά της φτώχειας, αφού εν κατακλείδι στοχεύει στην οικοδόμηση κλίματος ασφάλειας, εμπιστοσύνης και ανασυγκρότησης του ανθρώπινου δυναμικού. Οι δράσεις ειδικότερα του άξονα εντοπίζονται στο επίπεδο παροχής ψυχολογικής στήριξης, αποτροπής της υποβάθμισης, αποκατάστασης της ποιότητας ζωής και παροχής προοπτικών και διεξόδων για επαγγελματική αποκατάσταση. Η φιλοσοφία, τέλος, του άξονα αντικατοπτρίζεται και στις δράσεις που έχουν ένα άμεσο και εύστοχο χαρακτήρα

ακουμπώντας στα πραγματικά προβλήματα του ατόμου, της οικογένειας και της κοινωνικής ομάδας γενικότερα.

Άξονας Προτεραιότητας 4: «Απασχόληση και Κοινωνική Επιχειρηματικότητα»

Το φαινόμενο της ανεργίας τόσο εθνικά όσο και στη περιφέρεια λειτουργεί αποσταθεροποιητικά και κρίνεται ως μία από τις βασικές αιτίες φτώχειας για τις κοινωνικές ομάδες που αποτελούν στόχο για το συγκεκριμένο άξονα. Σημαντικό, επίσης, είναι ότι η έννοια της απασχολησιμότητας μέσα από τον άξονα αυτό στοχεύει ειδικότερα στα νοικοκυριά με ανέργους/ες, τους μετανάστες/στριες, τα ΑμεΑ, τους Ρομά και λοιπές ευπαθείς ομάδες που αποτελούν θύματα της φτώχειας και της ανεργίας. Ο άξονας βρίσκεται σε άμεση διασύνδεση και με το Θεματικό Στόχο 8 και ειδικά τον 9 στο σημείο που αφορά ειδικά στην ενίσχυση της απασχόλησης, εξετάζοντας εντούτοις την ανεργία στο πλαίσιο της σφαιρικής αντιμετώπισης του φαινομένου της φτώχειας. Το γεγονός, επίσης, ότι στην Περιφέρεια Πελοποννήσου ειδικά την περίοδο της κρίσης η απασχόληση μειώνεται συνεχώς, ενώ το 2012 η ανεργία βρίσκεται στο 20% γεννάει πολλές προκλήσεις και κινδύνους προς επίλυση δεδομένης και της εποχικότητας της αγορά εργασίας στον τουρισμό και το πρωτογενή τομέα. Σημαντική μνεία γίνεται ως προς τη στοχοθέτηση της ένταξης νέων ατόμων αλλά και γυναικών στην απασχόληση, οι οποίοι από όλες τις κοινωνικές ομάδες πλήττονται σημαντικά από τη φτώχεια και την ανεργία.

Ο ταυτόχρονος χαρακτηρισμός της νέας γενιάς, ειδικότερα στις ηλικίες 15 έως 30 ετών, ως μορφωμένων φτωχών και θυμάτων της ανεργίας δημιουργούν ένα νέο κίνδυνο στη παραγωγική δομή της περιφέρειας, αφού συνηθίζεται με βάση την εμπειρία να είναι οι τελευταίοι που προσλαμβάνονται και οι πρώτοι που απολύονται. Στο δείκτη μάλιστα NEET rate “Young people aged 18-24 not in employment and not in any education and training” το ποσοστό των ανθρώπων που περιλαμβάνονται στο δείκτη για τη περιφέρεια είναι εκκωφαντικό αλλά και το υψηλότερο στην Ελλάδα. Από το 2008 μέχρι και το 2012, έτος σταθμός στην κρίση, η εξέλιξη των ποσοστών είναι 22,3% (2008) και 49,1% (2012) αντίστοιχα, γεγονός που καταδεικνύει το μέγεθος της απειλής και του κινδύνου του κοινωνικού αποκλεισμού στην περιφέρεια για την πληθυσμιακή αυτή κατηγορία.

Στόχος του άξονα, επίσης, αποτελεί και η βελτίωση της ανταγωνιστικότητας εκείνων με χαμηλή μόρφωση στην αγορά εργασίας, οι οποίοι στο μεγαλύτερο βαθμό έχουν πληγεί από την κρίση και την ανεργία. Σημαντικός στόχος είναι, ωστόσο, η αναχαίτιση της «διαρροής εγκεφάλων» της μετανάστευσης δηλαδή νέων επιστημόνων και ανθρώπων με υψηλού επιπέδου δεξιότητες στο εξωτερικό. Δεδομένων των συνθηκών αυτών, στόχος είναι η σύγκλιση με το στόχο της στρατηγικής

Ευρώπη 2020 για αύξηση του ποσοστού απασχόλησης του πληθυσμού ηλικίας 20-64 ετών από 69% σε 75%, μέσω της μεγαλύτερης συμμετοχής των γυναικών, των ατόμων κοντά στα όρια συνταξιοδότησης και της καλύτερης ενσωμάτωσης μεταναστών/στριών στο εργατικό δυναμικό. Ζητούμενο για τον άξονα είναι η βελτίωση της προσβασιμότητας στην εργασία κοινωνικών ομάδων που έχουν πληγεί από τη φτώχεια και τη μακροχρόνια ανεργία αλλά και η ελαχιστοποίηση του αριθμού των νοικοκυριών χωρίς κανέναν εργαζόμενο. Στόχος αποτελεί και η απασχόληση όλων των ηλικιακών κατηγοριών που επιθυμούν να συμμετέχουν στην απασχόληση, δεδομένου ότι η εργασία αποτελεί δικαίωμα και είναι μια δημιουργική διαδικασία που καθιστά το άτομο παραγωγικό και συστατικό στοιχείο της κοινωνίας. Η στοχοθέτηση του άξονα περιλαμβάνει ως αποτέλεσμα και την τρίτη ηλικία, ενώ σε συνδυασμό με όλες τις υπόλοιπες ηλικιακές ομάδες, ο άξονας προσανατολίζεται σε μορφές κοινωνικής εργασίας, κοινωφελούς απασχόλησης σε ιδρύματα και φορείς, προγράμματα εργασιακής εμπειρίας και δράσεις κοινωνικής επιχειρηματικότητας.

Η ανάγκη, λοιπόν, της κοινωνικής χειραφέτησης των ομάδων που πλήττονται από τη φτώχεια σε συνδυασμό με την επανένταξη τους στην αγορά εργασίας είναι ζητήματα κεντρικά στον άξονα αυτό για τα οποία η παράλληλη ενδυνάμωση των δικτύων ενημέρωσης και αλληλεπίδρασης των εμπλεκόμενων φορέων κρίνεται σημαντική. Αυτή μπορεί να επιτευχθεί στα πλαίσια του άξονα μέσα από μια πολυεπίπεδη συνέργια μεταξύ των ΟΑΕΔ, των γραφείων διασύνδεσης των ΑΕΙ-ΑΤΕΙ και των ΚΕΠ, περιφερειακά, με στόχο τη βελτίωση της ενημέρωσης και της προσβασιμότητας στην απασχόληση. Ο στόχος αυτός είναι εξαιρετικά σημαντικός δεδομένου ότι η άγνοια για επαγγελματικές ή επιχειρηματικές φύσεως ευκαιρίες υπάρχει και είναι σημαντικό να εξασφαλισθούν ειδικά στο επίπεδο της επιχειρηματικότητας, πόσο μάλλον εκείνης που προσδιορίζεται ως κοινωνική. Αυτό, μεταξύ άλλων, προϋποθέτει την ανάπτυξη δομών κοινωνικής οικονομίας προκειμένου να ενισχυθούν οι υπάρχουσες δομές (π.χ. συνεταιρισμοί), να εκσυγχρονιστούν και να αναζητηθούν άλλα πεδία δράσεις κυρίως για γυναίκες, μετανάστες/στρίες, Ρομά και άλλες ομάδες που είναι αποκλεισμένες από την αγορά εργασίας. Αυτός ο άξονας, τέλος, φιλοδοξεί στο πεδίο της κοινωνικής επιχειρηματικότητας με στοχευμένες δράσεις τη βελτίωση των δράσεων επιχειρηματικής συμβουλευτικής, την ενίσχυση της επιχειρηματικής εκπαίδευσης, της ανάπτυξης εκκολαπτηρίων επιχειρηματικής ιδέας, της παροχής κινήτρων για παραγωγή νέων/καινοτόμων προϊόντων και υπηρεσιών σε τομείς όπου η περιφέρεια διαθέτει συγκριτικά πλεονεκτήματα.

Άξονας Προτεραιότητας 5: «Επιμόρφωση και Δια Βίου Μάθηση»

Σημαντικό στοιχείο του άξονα είναι η ανάγκη για συνέπεια με τους στόχους της Στρατηγικής Ευρώπη 2020, ώστε το ποσοστό των μαθητών που εγκαταλείπουν πρόωρα το σχολείο να είναι μικρότερο από

10% και εκείνων που έχουν πτυχίο τριτοβάθμιας εκπαίδευσης τουλάχιστον 40% στα άτομα ηλικίας 30-34 ετών. Όσον αφορά το στόχο αυτό της Ευρώπης για το 2020, ο άξονας επεκτείνεται και σε άλλες δράσεις στοχεύοντας στη βελτίωση και ανάπτυξη των δομών δια βίου μάθησης με ιδιαίτερη έμφαση στην εκπαίδευση ενηλίκων, την προώθηση των οριζόντιων δεξιοτήτων και τις δομές επιμόρφωσης / κατάρτισης. Η ταυτόχρονη στοχοθέτηση του άξονα στους ενήλικες και στις νεότερες ηλικίες αιτιολογείται από το γεγονός ότι η κρίση έχει πλήξει πολυεπίπεδα τις κοινωνικές ομάδες, αλλά και το ότι διαπιστώνεται πλέον σε υποσυστήματα του κοινωνικού περιγύρου όπως τα σχολεία. Ο άξονας βρίσκεται σε απόλυτη συσχέτιση και με το Θεματικό Στόχο 8 και 9 που αφορά την στοχευόμενη εκπαίδευση και δια βίου μάθηση σε ευαίσθητες κοινωνικές ομάδες με κριτήρια τόσο κοινωνικής ένταξης όσο και απασχολησιμότητας.

Ο αναλφαβητισμός, η πρόωρη εγκατάλειψη του σχολείου, το χαμηλό επίπεδο δεξιοτήτων αποτελούν παράγοντες που αυξάνουν τα εμπόδια ενός ατόμου που έρχεται αντιμέτωπο με τη φτώχεια, ενώ ταυτόχρονα δημιουργούν εμπόδια στην εξελικτική πορεία μιας κοινωνίας. Το επίπεδο εκπαίδευσης και ανάπτυξης δεξιοτήτων, επίσης, συνδέεται άμεσα με τις ανισότητες στην κατανομή του εισοδήματος και την πιθανότητα αντιμετώπισης του φαινομένου της φτώχειας από τα νοικοκυριά, καθώς επηρεάζει άμεσα τις παραγωγικές δυνατότητες των ατόμων, τις αμοιβές που μπορούν να εξασφαλίσουν στην αγορά εργασίας και το επίπεδο ευημερίας τους. Όσον αφορά τώρα το εκπαιδευτικό επίπεδο που διαπιστώνεται στη περιφέρεια για το 2012, αυτό είναι το τρίτο χαμηλότερο στις περιφερειακές ενότητες της Ελλάδας (17,6%) για τις ηλικίες 25-64 (Eurostat Regional Statistics). Αυτό, επίσης, διαπιστώνεται και στις ηλικίες 30-34 όπου η περιφέρεια παρά το ότι αυξάνει σταδιακά το ποσοστό της από το 2009 μέχρι το 2012 παραμένει τρίτη από το τέλος με ποσοστό 20,1%, τη στιγμή που ο μέσος όρος της χώρας είναι 30,9% και ο στόχος για την Ευρώπη το 2020 είναι το 40%. Η απόκλιση αυτή περίπου στο 100% καθιστά τον άξονα αυτό της στρατηγικής νευραλγικό και άμεσα διασυνδεδεμένο με τη φτώχεια (Eurostat Regional Statistics). Το ποσοστό, επίσης, της σχολικής διαρροής είναι αρκετά πάνω από το μέσο όρο της Ελλάδας (11,4%) για το 2012, αφού η Πελοπόννησος καταγράφει το 2012 επίπεδο σχολικής διαρροής στο 15,4%, το οποίο είναι σημαντικό σε σύγκριση με άλλων περιφερειών (Eurostat Regional Statistics).

Ο άξονας στοχεύει στην άμβλυση του φαύλου κύκλου ανάμεσα στη φτώχεια και στη σχολική διαρροή, το χαμηλό μορφωτικό επίπεδο, τις περιορισμένες δεξιότητες. Χαρακτηριστικό είναι για παράδειγμα το γεγονός ότι ένας από τους βασικούς λόγους για τη σχολική διαρροή είναι η εξασφάλιση πρόσθετου εισοδήματος στην οικογένεια. Επιπλέον, η περαιτέρω εξειδίκευση του άξονα δίνει έμφαση στην ανάπτυξη παρεμβάσεων επιμόρφωσης και υποστήριξης της ένταξης των ατόμων με γλωσσικές και πολιτισμικές ιδιαιτερότητες είτε πρόκειται για ενήλικες είτε για παιδιά.

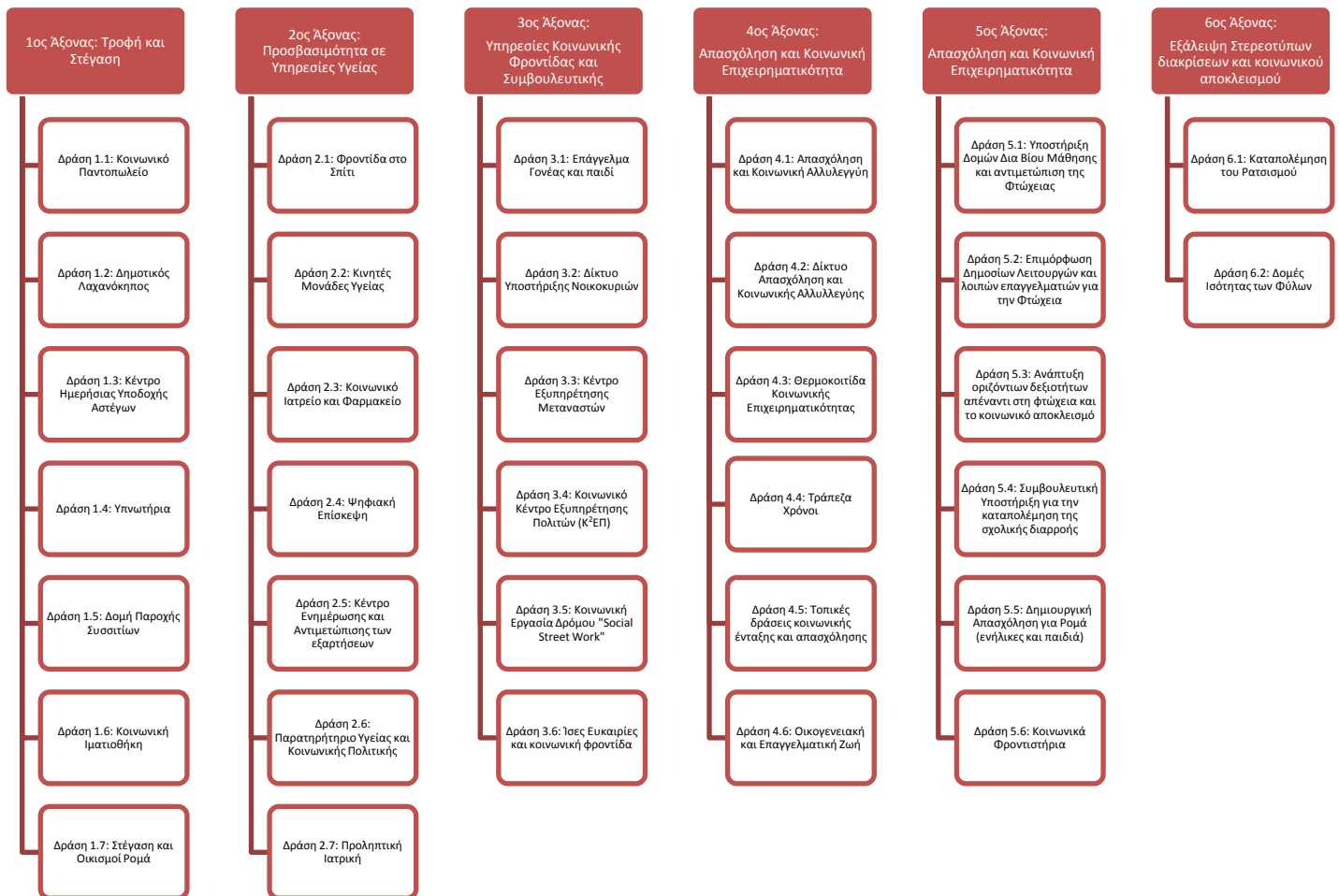
Άξονας Προτεραιότητας 6: «Εξάλειψη στερεοτύπων, διακρίσεων και κοινωνικού αποκλεισμού»

Τα στοιχεία της πολυπολιτισμικότητας και της ισότητας αποτελούν κεντρικά ζητήματα πολιτικής που αναμφισβήτητα επηρεάζουν και τις δράσεις αντιμετώπισης της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού. Η αντιμετώπιση των κοινωνικών προκαταλήψεων, η ξενοφοβία και ο ρατσισμός αποτελούν πεδία όπου ο άξονας αυτός μέσα από στοχευμένες δράσεις σκοπεύει να αντιμετωπίσει. Η προσέγγιση των ζητημάτων αυτών είναι σύνθετη και πολυεπίπεδη και σχετίζεται άμεσα με την κοινοποίηση του ζητήματος μέσα από δράσεις πληροφόρησης, ευαισθητοποίησης και δικτύωσης. Η κοινωνική μάλιστα προκατάληψη για πολλές κοινωνικές ομάδες που ταυτόχρονα διαβιούν στα όρια της φτώχειας προϋπήρχε της κρίσης και τους έπληττε με διαφορετικό τρόπο. Οι μετανάστες, οι Ρομά αλλά και τα ΑμεΑ, οι γυναίκες και άλλες ευπαθείς κοινωνικές ομάδες εμφανίζονται, διαχρονικά, ως 'θύματα' του κοινωνικού ρατσισμού, του στιγματισμού και της ανισότητας. Ο άξονας αυτός βρίσκεται σε άμεση συσχέτιση με τις οριζόντιες πολιτικές της νέας προγραμματικής περιόδου και έχει ως κεντρικό στόχο την υποστήριξη των πολιτικών κατά των διακρίσεων σε όλους τους κοινωνικούς και εργασιακούς χώρους, την ανταλλαγή εμπειριών και καλής πρακτικής για θέματα καταπολέμησης των διακρίσεων και προώθησης της ισότητας, που ενδεχομένως να μπορούσαν να εφαρμοστούν περιφερειακά. Να δημιουργήσει τις προϋποθέσεις για ένα γενναίο και ουσιαστικά διάλογο στη τοπική κοινωνία εμπλέκοντας τους κοινωνικούς και παραγωγικούς φορείς στην προσπάθεια καταπολέμησης των διακρίσεων.

Η ανάπτυξη, λοιπόν, συγκεκριμένης στρατηγικής αντιμετώπισης και διάχυσης του ζητήματος της ισότητας και της αλληλεγγύης στη Περιφέρεια Πελοποννήσου αποτελεί κεντρικό στοιχείο του άξονα αυτού αλλά και της συνολικής στρατηγικής. Η αντιμετώπιση του ζητήματος θα λάβει χώρα θεσμικά και πολιτικά. Η αντιμετώπιση της μισαλλοδοξίας και του ρατσισμού βασίζονται στο πνεύμα της ισότητας και της αλληλεγγύης μεταξύ των κοινωνικών ομάδων και των πολιτών, δεδομένου ότι η φτώχεια και η πολυδιάστατη εξέλιξη της δεν κάνει διακρίσεις. Στόχος του άξονα, λοιπόν, είναι να διευκολυνθεί το πλαίσιο της αλληλοκατανόησης, του σεβασμού, της αποδοχής της διαφορετικότητας και της εξάλειψης των στερεοτύπων και των προκαταλήψεων, η ομαλή προσαρμογή των κοινωνικών ομάδων που πλήττονται από τη φτώχεια από το σχολείο, τις κοινότητες μέχρι και την ευρύτερη γεωγραφική περιοχή της περιφέρειας. Η ενημέρωση για το ζήτημα, η ανάπτυξη θεσμικών εργαλείων όπως η στρατηγική για την ισότητα στο επίπεδο της τοπικής αυτοδιοίκησης, η ενίσχυση δομών και θεσμών κρίνεται νευραλγικής σημασίας στο πλαίσιο δράσης του άξονα. Αυτό που έχει, επίσης, σημασία για τον άξονα είναι η διασύνδεση του ζητούμενου της ισότητας και της αντιμετώπισης του ρατσισμού μέσα στις εκπαιδευτικές μονάδες προκειμένου το φαινόμενο να αντιμετωπιστεί στον ιδιαίτερα ευαίσθητο χώρο του σχολείου.

3.3 : Σχέδιο Δράσης για την Περιφέρεια Πελοποννήσου 2014-2020

Η στρατηγική της Περιφέρειας Πελοποννήσου για την καταπολέμηση της φτώχειας και την εμφάνιση της κοινωνικής συνοχής εφαρμόζεται στην πράξη μέσα από ένα συνεκτικό πλαίσιο δραστηριοτήτων και παρεμβάσεων, οι οποίες εξειδικεύουν την τιθέμενη στοχοθεσία ακολουθώντας τη βασική δομή των έξι προτεραιοτήτων που έχουν προσδιοριστεί.

Οι περιγραφές που ακολουθούν στοχεύουν στη σκιαγράφηση των κατηγοριών παρεμβάσεων που συνάδουν με την τιθέμενη στρατηγική και προωθούν τους ειδικούς στόχους που ορίζονται. Υπόκειται στη διακριτική ευχέρεια της Περιφέρειας Πελοποννήσου αλλά κυρίως των πιθανών Δικαιούχων να εξειδικεύσουν περαιτέρω και να παρουσιάσουν παρεμβάσεις με ακόμα πιο στοχευμένο και λεπτομερές περιεχόμενο. Σημειώνεται επίσης ότι οριζόντιες παρεμβάσεις που αφορούν τις ενέργειες δημοσιότητας, πληροφόρησης και δικτύωσης, δεν αναλύονται διακριτά, αλλά αποτελούν αναπόσπαστο μέρος όλων των παρεμβάσεων, ως εκ τούτου θα πρέπει να συμπεριλαμβάνονται υποχρεωτικά σε κάθε επιμέρους σχεδιασμό από όλους τους δικαιούχους.

Α.Π 1: «Τροφή & Στέγαση»

Δράση 1.1: Κοινωνικό Παντοπωλείο

Σκοπός – Περιγραφή: Το κοινωνικό παντοπωλείο αποτελεί ήδη μία πολύ σημαντική πρωτοβουλία που έχει αναληφθεί από τους Οργανισμούς Τοπικής Αυτοδιοίκησης (ΟΤΑ) τόσο κατά τη διάρκεια της οικονομικής κρίσης όσο και πριν από αυτή. Σε θεσμικό επίπεδο με το άρθρο 2, του Ν. 4071/2012 κατοχυρώνεται στα κοινωνικά παντοπωλεία το θεσμικό πλαίσιο λειτουργίας τους και αποτελούν ένα πυρήνα κοινωνικής πολιτικής και αλληλεγγύης στη τοπική κοινωνία. Ο εθελοντισμός σε συνδυασμό με την κοινωνική προσφορά αποτελούν τα βασικά συστατικά της δράσης αυτής, προκειμένου να αντιμετωπιστεί ο κοινωνικός αποκλεισμός και η φτώχεια στη περιφέρεια. Η καταπολέμηση της φτώχειας και της εξασφάλισης αξιοπρεπούς διαβίωσης αποτελεί ένα διαχρονικό ζήτημα προς επίλυση, το οποίο κατά τη διάρκεια της κρίσης έχει γίνει εξαιρετικά σημαντικό στο επίπεδο της εξασφάλισης τροφής για πολλές οικογένειες. Το Κοινωνικό Παντοπωλείο ως γενική δράση στοχεύει στην παροχή ενός καλαθιού βασικών προϊόντων σίτισης και διατροφής σε οικογένειες και νοικοκυριά τα οποία διαβιών στα όρια της φτώχειας.

Ομάδες Στόχοι: Νοικοκυριά στα όρια της φτώχειας, Άνεργοι/ες, Μετανάστες/στρίες, ΑμεΑ, Ρομά, Λοιπές ευπαθείς κοινωνικές ομάδες.

Ενέργειες: Το κοινωνικό παντοπωλείο απευθύνεται σε όσους έχουν ανάγκη και διαβιών στα όρια της φτώχειας ενώ παρέχει προϊόντα διατροφής (π.χ. γάλα, ρύζι, ζυμαρικά, αλεύρι, ελαιόλαδο, ζάχαρη, καφέ, παιδικές κρέμες, παξιμάδια, φρυγανιές, μπισκότα). Διατίθενται, επίσης, είδη γενικής και ατομικής υγιεινής (π.χ. απορρυπαντικά, σαμπουάν, χλωρίνη, σκούπες, πάνες για μωρά). Άλλες ενέργειες μεταξύ των βασικών είναι η παροχή μεταχειρισμένων προϊόντων σε καλή κατάσταση (ένδυσης/υπόδησης), σε σχολικά είδη (π.χ. βιβλία, τετράδια) ή και είδη σπιτιού (π.χ. ηλεκτρικές συσκευές).

Το πεδίο των ενεργειών εμπλουτίζεται μέσα από πιθανές στρατηγικές συνέργιες με τον ιδιωτικό τομέα και τις ΜΚΟ που επιθυμούν να συνεισφέρουν στην αντιμετώπιση της φτώχειας. Η εξέλιξη του κοινωνικού παντοπωλείου σε κοινωνική επιχείρηση είναι μια ενέργεια που προτείνεται αφού πραγματοποιείται ήδη σε κάποιους ΟΤΑ με στόχο την αντιμετώπιση της φτώχειας συντεταγμένα με παράλληλη εμπορική δράση και ενδυνάμωση στις ομάδες στόχου. Τα κοινωνικά παντοπωλεία στη μορφή αυτή διαθέτουν προς πώληση κλασικά καταναλωτικά προϊόντα του εμπορίου, δίνουν έμφαση στη προώθηση τοπικών προϊόντων και προσελκύουν κλασσικούς καταναλωτές. Μέσα από την εμπορική αυτή δραστηριότητα για το Κοινωνικό Παντοπωλείο το περιθώριο κέρδους μετακυλύετε στη λειτουργία του θεσμού με στόχο την αύξηση του αριθμού των ατόμων και νοικοκυριών που απειλείται από τη φτώχεια.

Αναμενόμενο αποτέλεσμα: Η ανάπτυξη της αλληλεγγύης και η καταπολέμηση του κοινωνικού αποκλεισμού, προκειμένου οι ωφελούμενες κοινωνικές ομάδες από τη δράση να είναι σε θέση να ανεξαρτητοποιηθούν και να επανενταχθούν ισότιμα στη κοινωνία και την αγορά εργασίας. Το αποτέλεσμα, επίσης, της συμμετοχής και του εθελοντισμού σε επίπεδο επιχειρήσεων αλλά και καταναλωτή στοχεύει στη καλλιέργεια της έννοιας της κοινωνικής ευθύνης. Στο επίπεδο των επιχειρήσεων με προσφορές σε είδος ή πόρους και στο επίπεδο του καταναλωτή μέσα από τη ταυτόχρονη τόνωση της ιδιότητας του πολίτη όπου η αγορά αποτελεί ταυτόχρονα συνεισφορά με κοινωνικά σκοπώ.

Πιθανοί Δικαιούχοι: Οργανισμοί Τοπικής Αυτοδιοίκησης α και β βαθμού, Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις (στη δεύτερη ενέργεια).

Ενδεικτικός προϋπολογισμός: 3.000.000 €

Δράση 1.2: Δημοτικός Λαχανόκηπος

Σκοπός – Περιγραφή: Οι δημοτικοί λαχανόκηποι αποτελούν ακόμα μία σημαντική δράση για την αντιμετώπιση της φτώχειας, του κοινωνικού και επαγγελματικού αποκλεισμού που εντοπίζεται στην ελληνική επικράτεια. Οι δημοτικοί λαχανόκηποι ουσιαστικά αποτελούν μία συνέργεια μεταξύ των Δήμων και της Κοινωνίας των Πολιτών, με ειδική αναφορά στις κοινωνικές ομάδες που πλήττονται από τη φτώχεια. Συγκεκριμένα οι Δήμοι παραχωρούν δημόσια γη της ιδιοκτησίας τους για ένα χρονικό διάστημα σε ευπαθείς κοινωνικές ομάδες. Η εκμετάλλευση της γης γίνεται προκειμένου οι επωφελούμενοι να αξιοποιηθούν στο πρωτογενή τομέα της οικονομίας, ενώ η παραγωγή λαμβάνει χώρα σε συγκεκριμένες υποδομές, με υλικοτεχνική υποστήριξη και συμβουλευτική (π.χ. γεωπόνος). Τα προϊόντα της δράσης κατευθύνονται στη κάλυψη αναγκών των καλλιεργητών και κατά 10% σε κοινωνικά δραστηριότητες (π.χ. κοινωνικό παντοπωλείο, συσσίτια).

Ομάδες Στόχοι: Ευπαθείς κοινωνικές ομάδες, Άνεργοι/ες.

Ενέργειες: Η παροχή αγροτεμαχίου ανά δικαιούχο (περίπου 50-100 m²) ή ανά διαθέσιμη καλλιεργήσιμη έκταση με παροχή υλικοτεχνικής υποστήριξης όπως εργαλεία, νερό για πότισμα ή υλικό για λίπανση. Επιπρόσθετα, σημαντική είναι η καθοδήγηση και η συμβουλευτική μέσα από τη παρουσία γεωπόνων και άλλων ειδικών σε επίπεδο βιολογικής καλλιέργειας, υγιεινής διατροφής και κοινωνικής αλληλεγγύης. Η διανομή της καλλιέργειας κατά 10% αποτελεί, επίσης, σημαντική ενέργεια αφού προορίζεται για κάλυψη τόσο των προσωπικών αναγκών όσο και των κοινωνικών στα παντοπωλεία ή τα συσσίτια.

Αναμενόμενο αποτέλεσμα: Είναι η επανένταξη των κοινωνικά ευπαθών ομάδων στη κοινωνία και τη παραγωγική διαδικασία, η δια βίου μάθηση και κατάρτιση σε ζητήματα του πρωτογενή τομέα γενικά και του αγροτο-διατροφικού ειδικότερα με στόχο τη δημιουργική και ανεξάρτητη πρωτοβουλία από τις ομάδες στόχου.

Πιθανοί Δικαιούχοι: Οργανισμοί Τοπικής Αυτοδιοίκησης, Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις, Μη κερδοσκοπικοί οργανισμοί, Κοινωφελή Ιδρύματα.

Ενδεικτικός προϋπολογισμός: 500.000 €

Δράση 1.3: Κέντρο Ημερήσιας Υποδοχής Αστέγων

Σκοπός – Περιγραφή: Το κέντρο ημερήσιας υποδοχής αστέγων αποτελεί ένα μέρος αλληλεγγύης που λειτουργεί συνήθως 12 ώρες την ημέρα, επτά ημέρες την εβδομάδα και του οποίου οι εγκαταστάσεις και ο χώρος είναι μισθωμένος από το Δήμο ή από κοινωφελείς οργανισμούς. Ο σκοπός και η λειτουργία του βασίζεται στην αλληλεγγύη των αστέγων μέσα από τη κάλυψη βασικών τους αναγκών (π.χ. υγιεινή) που αντιμετωπίζουν καθημερινά οι άνθρωποι αυτοί. Η δράση λειτουργεί συμπληρωματικά σε άλλες δράσεις για την ανάπτυξη κοινωνικών δομών.

Ομάδες Στόχοι: Άστεγοι/ες, Μέλη νοικοκυριών που διαβιούν κάτω από το όριο της φτώχειας, λοιπές ευπαθείς κοινωνικές ομάδες που αντιμετωπίζουν σημαντική αδυναμία κάλυψης βασικών αναγκών.

Ενέργειες: Η παροχή υποδομών και υπηρεσιών νευραλγικές ξεκινώντας από τη προσωπική υγιεινή των ατόμων μέχρι τη παροχή ροφήματος και άλλων σημαντικών υπηρεσιών όπως η παροχή πρωτοβάθμιας υπηρεσία υγείας και υποστήριξης. Οι ενέργειες στο Κέντρο έχουν, επίσης, ως στόχο τη φυσική και ψυχική υγεία του ατόμου με υπηρεσίες συμβουλευτικής υποστήριξης.

Αναμενόμενο αποτέλεσμα: Η ανακούφιση και η βελτίωση του βιοτικού επιπέδου των ανθρώπων που έχουν πληγεί από τη φτώχεια, είναι άστεγοι και δεν έχουν την δυνατότητα πρόσβασης σε υπηρεσίες υγιεινής, φροντίδας και υποστήριξης. Η αντιμετώπιση του κοινωνικού αποκλεισμού και της περιθωριοποίησης σε πρωτοβάθμιο επίπεδο.

Πιθανοί Δικαιούχοι: Οργανισμοί Τοπικής Αυτοδιοίκησης, Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις, Μη κερδοσκοπικοί οργανισμοί, Κοινωφελή ιδρύματα.

Ενδεικτικός προϋπολογισμός: 3.000.000 €

Δράση 1.4: Υπνωτήρια

Σκοπός – Περιγραφή: Ο σκοπός και η σύσταση του υπνωτηρίου συνδέονται άμεσα με το αναπτυσσόμενο φαινόμενο των αστέγων στην ελληνική κοινωνία και ειδικά στα αστικά κέντρα. Οι επιπτώσεις της κρίσης και στον αριθμό των αστέγων ανάδειξαν τα υπνωτήρια σε επίπεδο Δήμου ως ένα πρώτο βήμα στην παροχή στέγασης και ενός χώρου διαμονής. Η δράση αυτή αλληλοσυμπληρώνεται με τα κέντρα ημερήσιας υποδοχής αστέγων, την τράπεζα χρόνου ή τα κοινωνικά παντοπωλεία μέσα από ένα δίκτυο κοινωνικής πολιτικής περιφερειακού ή τοπικού χαρακτήρα.

Ομάδες Στόχοι: Άστεγοι/ες, Μέλη νοικοκυριών που διαβιούν κάτω από το όριο της φτώχειας και αντιμετωπίζουν σοβαρά προβλήματα στέγασης.

Ενέργειες: Η παροχή ενός ειδικά διαμορφωμένου χώρου στέγασης (για 50-100 άτομα) διαφοροποιημένου ανά φύλου ή αναγκών, όπως στη περίπτωση της άστεγης οικογένειας. Εκτός της στέγασης παρέχονται υπηρεσίες σίτισης (π.χ. ημερήσια μερίδα), καθαριότητας και υγιεινής (ντουζιέρες, τουαλέτες ανδρών και γυναικών, είδη ατομικής υγιεινής, κλινοσκεπάσματα, πλυντήρια) κοινόχρηστος χώρος (π.χ. καφέ, ψυχαγωγία), ρούχα και υπηρεσίες συμβουλευτικής υποστήριξης.

Αναμενόμενο αποτέλεσμα: Η αντιμετώπιση του κοινωνικού αποκλεισμού, η ένταξη της δράσης σε ένα δίκτυο αλληλεγγύης με την εμπλοκή του ιδιωτικού τομέα στην αντιμετώπιση του φαινομένου. Η παροχή στέγης σε ανθρώπους που το έχουν ανάγκη προκειμένου να αποκτήσουν την ευκαιρία επανένταξης του στην αγορά εργασίας και τη κοινωνία.

Πιθανοί Δικαιούχοι: Οργανισμοί Τοπικής Αυτοδιοίκησης, Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις, Μη κερδοσκοπικοί οργανισμοί, Κοινωφελή ιδρύματα.

Ενδεικτικός προϋπολογισμός: 2.500.000 €

Δράση 1.5: Δομή παροχής Συσσιτίων

Σκοπός – Περιγραφή: Ο σκοπός της δράσης αυτής είναι η παροχή συσσιτίου και η κάλυψη των αναγκών τροφής σε άτομα ή κοινωνικές ομάδες που είναι φτωχοί και δεν μπορούν να καλύψουν τις ανάγκες αυτές. Η δράση αλληλοσυμπληρώνεται με τα κέντρα ημερήσιας υποδοχής αστέγων, τα υπνωτήρια, τη τράπεζα χρόνου ή τα κοινωνικά παντοπωλεία μέσα από ένα δίκτυο κοινωνικής πολιτικής περιφερειακού και τοπικού χαρακτήρα.

Ομάδες Στόχοι: Άστεγοι/ες, Μέλη νοικοκυριών που διαβιούν κοντά ή κάτω από το όριο της φτώχειας, μαθητές/τριες.

Ενέργειες: Η παροχή συσσιτίου σε ημερήσια βάση (π.χ. 1000 μερίδες) προκειμένου να εξασφαλίζεται η σίτιση ανθρώπων και νοικοκυριών που έχουν ανάγκη από τροφή, μέσα από δράσεις κοινωνικής κουζίνας και συνεργιών με εθελοντές ή οργανώσεις πολιτών. Οι ενέργειες στη δράση αυτή διακρίνονται κυρίως σε τρεις όπως: η παροχή γεύματος στο χώρο του συσσιτίου, η κατ' οίκον αποστολή γεύματος σε άτομα που δεν δύναται να βρίσκονται στο χώρο διανομής και σε σχολεία για τους μαθητές εκείνους που έχουν ανάγκη.

Αναμενόμενο αποτέλεσμα: Η αντιμετώπιση του κοινωνικού αποκλεισμού και η αντιμετώπιση του υποσιτισμού πολυεπίπεδα στις ομάδες στόχου του έργου. Η συντεταγμένη κινητοποίηση της κοινωνίας των πολιτών και η εμπλοκή της επιχειρηματικής κοινότητας στη δράση είτε με οικονομικούς πόρους είτε με υπηρεσίες. Η ανάπτυξη ενός κοινωνικού δικτύου προστασίας στη Περιφέρεια με πολυεπίπεδα χαρακτηριστικά.

Πιθανοί Δικαιούχοι: Οργανισμοί Τοπικής Αυτοδιοίκησης, Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις, Εκκλησία, Μη κερδοσκοπικοί οργανισμοί, Κοινωνικά Ιδρύματα, Κοινωνικές Επιχειρήσεις.

Ενδεικτικός προϋπολογισμός: 2.000.000 €

Δράση 1.6: Κοινωνική Ιματιοθήκη

Σκοπός – Περιγραφή: Ο σκοπός της κοινωνικής ιματιοθήκης αναδεικνύει τη σημασία της επαναχρησιμοποίησης αντικειμένων που βρίσκονται σε καλή κατάσταση από πολίτες που απειλούνται καθημερινά από τη φτώχεια και δεν μπορούν να αντιμετωπίσουν τις ανάγκες ένδυσης και υπόδησης. Η δράση αυτή έχει ως στόχο να αντιμετωπίσει τις βασικές ανάγκες ανθρώπων στα όρια της φτώχειας, την ανάδειξη νέων ρόλων των Οργανισμών Τοπικής Αυτοδιοίκησης στη σύγχρονη πραγματικότητα και την ενίσχυση της κοινωνικής επιχειρηματικότητας και οικονομίας με σημεία διάθεσης και διασύνδεσης περιφερειακά.

Ομάδες Στόχοι: Άνεργοι/ες, Μετανάστες/στρίες, Νοικοκυριά σε κίνδυνο φτώχειας, Ευπαθείς κοινωνικές ομάδες.

Ενέργειες: Η κοινωνική ιματιοθήκη βασίζεται σε τρεις ενέργειες: τη συλλογή, την επιλογή και τη διάθεση. Η συλλογή ως ενέργεια λαμβάνει χώρα είτε με απευθείας επαφή των ενδιαφερομένων με τα σημεία διάθεσης είτε με χώρους αποθήκευσης ειδικής σήμανσης που θα τοποθετούν οι ΟΤΑ (π.χ. κόκκινα κουτιά). Η δεύτερη ενέργεια είναι η επιλογή, η κατάταξη των ενδυμάτων-υποδημάτων, η

απολύμανση τους και η μεταφορά τους στα σημεία διάθεσης. Η διάθεση θα γίνεται είτε από σημεία των ΟΤΑ για τους ανθρώπους που τα έχουν ανάγκη, είτε στα πλαίσια της κοινωνικής επιχειρηματικότητας και επιχειρηματικότητας με την ένδειξη («second hand-δεύτερο χέρι») σε καταναλωτές που επιλέγουν τέτοια προϊόντα.

Αναμενόμενο αποτέλεσμα: Η αντιμετώπιση του κοινωνικού αποκλεισμού και της φτώχειας ως ένα μέσο κάλυψης βασικών αναγκών στην ένδυση και υπόδηση. Η ανάδειξη μιας κοινωνικής επιχειρηματικότητας που θα αναδεικνύει κοινωνικά, εμπορικά και περιβαλλοντικά κριτήρια στη συνολική πορεία του προϊόντος και διάθεσης τους στην αγορά.

Πιθανοί Δικαιούχοι: Οργανισμοί Τοπικής Αυτοδιοίκησης, Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις, Κερδοσκοπικοί και Μη κερδοσκοπικοί οργανισμοί, Κοινωφελή ιδρύματα.

Ενδεικτικός προϋπολογισμός: 1.000.000 €

Δράση 1.7: Στέγαση και Οικισμοί Ρομά

Σκοπός – Περιγραφή: Ο σκοπός της συγκεκριμένης δράσης είναι η αντιμετώπιση της φτώχειας στους κατοίκους της περιφέρειας που ανήκουν στη κοινωνική ομάδα των Ρομά και οι οποίοι αντιμετωπίζουν το διαχρονικό πρόβλημα της εξεύρεσης στέγης ή της βελτίωσης των συνθηκών διαβίωσης στους καταυλισμούς της περιοχής. Η δράση αυτή θα εξασφαλίσει σε πρώτη φάση στέγη σε μέρος του πληθυσμού Ρομά που απειλείται από τη φτώχεια με θετικές επιπτώσεις σε ενηλίκους και κυρίως τα παιδιά. Η δράση αυτή σε δεύτερη φάση θα στοχεύει στη βελτίωση του βιοτικού επιπέδου και των συνθηκών διαβίωσης με πρόσβαση σε υπηρεσίες και υποδομές ύδρευσης, θέρμανσης και ηλεκτροδότησης.

Ομάδες Στόχοι: Ρομά.

Ενέργειες: Η παροχή επιδοτήσεων μικρής έκτασης με βάση το παράδειγμα της εργατικής κατοικίας θα διατίθεται με μορφή άτοκης δανειοδότησης για την κάλυψη των αναγκών στέγασης. Η ενέργεια αυτή θα καλύψει την ανάγκη για μετακίνηση από τους καταυλισμούς σε διαμερίσματα. Η δεύτερη ενέργεια αφορά την ανάπτυξη υποδομών στέγασης, παροχής ύδρευσης και ηλεκτροδότησης για τους οικισμούς των Ρομά της περιφέρειας ως πρότυποι οικισμοί, μέσα από προγράμματα ενίσχυσης των ΟΤΑ στις υπηρεσίες κοινωνικής πρόνοιας και έργων.

Αναμενόμενο αποτέλεσμα: Η αντιμετώπιση των χαμηλών συνθηκών διαβίωσης των Ρομά, της παροχής στέγης με στόχο τη βελτίωση του βιοτικού επιπέδου και τη καλύτερη ποιότητα ζωής που απειλείται από την έλλειψη στέγης και το φαινόμενο της αναπτυσσόμενης φτώχειας.

Πιθανοί Δικαιούχοι: Οργανισμοί Τοπικής Αυτοδιοίκησης α και β βαθμού.

Ενδεικτικός προϋπολογισμός: 3.000.000 €

Α.Π 2: «Προσβασιμότητα σε υπηρεσίες Υγείας»

Δράση 2.1: Φροντίδα στο Σπίτι

Σκοπός – Περιγραφή: Τα προγράμματα κατ' οίκον φροντίδας αποτελούν μια διαχρονική και καινοτόμα δράση κοινωνικής πρόνοιας στην ελληνική επικράτεια που στόχο έχει τη πρόληψη, τη περίθαλψη και την ιατροφαρμακευτική φροντίδα σε ευαίσθητες και εκτεθειμένες στην κρίση κοινωνικές ομάδες. Η συγκεκριμένη παρέμβαση ως εργαλείο κοινωνικής πρόνοιας και υγειονομικής φροντίδας αποτελεί ένα χρήσιμο εργαλείο για τους Δήμους και τις τοπικές κοινωνίες και μπορεί να αποτελέσει τη βάση ανάπτυξης της δράσης με ειδική αναφορά στα νοικοκυριά με ηλικιωμένους, ΑμεΑ αλλά και γενικότερα τους πολίτες που δύναται να συμπεριληφθούν στη δράση αυτή.

Ομάδες Στόχοι: Νοικοκυριά με ηλικιωμένους, ΑμεΑ, Λοιπές ευπαθείς κοινωνικές ομάδες που είναι αποκλεισμένες από υπηρεσίες φροντίδας.

Ενέργειες: Το πρόγραμμα «Φροντίδα στο Σπίτι» απευθύνεται σε άτομα της τρίτης ηλικίας που δεν αυτοεξυπηρετούνται πλήρως, άτομα με αναπηρίες ή ειδικά προβλήματα με προτεραιότητα εκείνων που ζουν μόνοι τους, που δεν έχουν την πλήρη φροντίδα της οικογένειας ή που το εισόδημά τους δεν τους επιτρέπει να εξασφαλίσουν τις απαιτούμενες υπηρεσίες για τη βελτίωση της ποιότητας ζωής τους. Το πρόγραμμα παρέχει, επίσης, συμβουλευτική και ψυχολογική υποστήριξη, νοσηλευτική φροντίδα, οικογενειακή βοήθεια και συντροφιά. Συγκεκριμένα οι ενέργειες που προβλέπονται για τη συγκεκριμένη δράση με βάση και το κεντρικό σχεδιασμό είναι τρεις και είναι η α) «Κατ' οίκον Φροντίδα Συνταξιούχων», η β) «Κατ' οίκον Κοινωνική Φροντίδα» και η γ) «Κατ' οίκον Νοσηλεία», η δ) «Υπηρεσίες Μετανοσοκομειακής Φροντίδας» και ε) «Παροχή ανακουφιστικής και παρηγορητικής φροντίδας».

Αναμενόμενο αποτέλεσμα: Η παροχή υπηρεσιών κοινωνικής πρόνοιας και υγειονομικής περίθαλψης σε ομάδες πληθυσμού που το έχουν ανάγκη και δεν έχουν τη δυνατότητα πρόσβασης σε μονάδες υγείας λόγω προβλημάτων κίνησης. Η αποτελεσματική και ισότιμη πρόσβαση στο αγαθό

της υγείας για όλους τους πολίτες ισότιμα και η αξιοποίηση του εξειδικευμένου ανθρώπινου δυναμικού της αγοράς εργασίας στην υπηρεσία αυτή.

Πιθανοί Δικαιούχοι: Οργανισμοί Τοπικής Αυτοδιοίκησης, Κοιν.Σ.Επ. Κοινωνική φροντίδας.

Ενδεικτικός προϋπολογισμός: 7.000.000 €

Δράση 2.2: Κινητές Μονάδες Υγείας

Σκοπός – Περιγραφή: Οι Κινητές Μονάδες Υγείας αποτελούν ένα σημαντικό εργαλείο που επιλύει κάθετα και οριζόντια το ζήτημα της προσβασιμότητας σε υπηρεσίες υγείας και πρωτοβάθμιας υγειονομική περίθαλψη. Η εμπειρία έχει δείξει ότι οι κινητές μονάδες υγείας αποτελούν σημαντικό εργαλείο με βιώσιμο κόστος που στο επίπεδο της πρωτοβάθμιας υγειονομικής περίθαλψης, τόσο σε αστικά κέντρα όσο και εκείνα της υπαίθρου, είναι πολύ σημαντική. Η εξειδίκευση ανά ειδικότητες μάλιστα των κινητών μονάδων υγείας καθιστά δυνατή την παράλληλα και συμπληρωματική λειτουργία τους με τα περιφερειακά ιατρεία ή τα κέντρα υγείας με στόχο την καλύτερη εξυπηρέτηση των πολιτών και την αποσυμφόρηση του ΕΣΥ κεντρικά, μέσα από την ουσιαστική εφαρμογή της προληπτικής ιατρικής και της πρόγνωσης. Η δράση αυτή είναι ιδιαίτερη χρήσιμη για κατοικημένες περιοχές με αντικειμενικά χαμηλή προσβασιμότητα σε μονάδες υγείας όπως της υπαίθρου ειδικά στις ορεινές και ημιορεινές της περιφέρειας, αλλά και για κατοίκους που στερούνται του δικαιώματος πρόσβασης σε μονάδες υγείας του ΕΣΥ.

Ομάδες Στόχοι: Νοικοκυριά που απειλούνται από κοινωνικό αποκλεισμό, ΑμεΑ, Μετανάστες/στρίες, Ρομά, Λοιπές ευπαθείς κοινωνικές ομάδες ειδικότερα σε απομακρυσμένες περιοχές.

Ενέργειες: Το πρόγραμμα της Κινητής Μονάδας ουσιαστικά στοχεύει στην εμπέδωση της προληπτικής ιατρικής και της παροχής υγειονομικής υπηρεσίας-πρόνοιας απευθείας στη κοινωνία αλλά και τις περιοχές όπου διαπιστώνεται η ανάγκη για υπηρεσίες υγείας λόγω της περιορισμένης προσβασιμότητας. Οι ενέργειες που διακρίνονται σημαντικές και βασίζονται στη πρότερη γνώση και εμπειρία είναι η Κινητή Μονάδα Μαστογράφου που απευθύνεται στο γυναικείο πληθυσμό και τη πρόληψη στο καρκίνου του μαστού. Η δεύτερη ενέργεια αφορά τη Κινητή Μονάδα Γενικής Ιατρικής, η οποία αποτελεί ένα χρήσιμο εργαλείο για περιοχές όπου η προσβασιμότητα σε υγειονομικές μονάδες είναι δύσκολη λόγω αδυναμίας πρόσβασης, λόγω έλλειψης δομών υγείας ή λόγω έλλειψης δικαιωμάτων υγειονομικής περίθαλψης. Η τρίτη ενέργεια αφορά τη Κινητή Μονάδα Στοματικής Υγιεινής όπου παρέχονται διαγνωστικές εξετάσεις στοματικής υγιεινής και καθαρισμός οδοντοστοιχίας προκειμένου να διαπιστωθούν τυχόν παθήσεις σε ανθρώπους με χαμηλή προσβασιμότητα στις υγειονομικές αυτές υπηρεσίες. Η τέταρτη ενέργεια αφορά τη Κινητή Μονάδα

Ψυχικής Υγείας που αφορούν τις υγειονομικές υπηρεσίες και εκείνες της κοινωνικής πρόνοιας από ψυχιάτρους, ψυχολόγους και κοινωνικούς λειτουργούς, με κύριο στόχο την υποστήριξη και ενδυνάμωση των κοινωνικών ομάδων που πάσχουν αλλά δεν έχουν τη δυνατότητα πρόσβασης σε τέτοιες υπηρεσίες υγείας και κοινωνικής υποστήριξης λόγω της φτώχειας ή του κόστους.

Αναμενόμενο αποτέλεσμα: Η παροχή υπηρεσιών κοινωνικής πρόνοιας και υγειονομικής περίθαλψης σε ομάδες πληθυσμού που το έχουν ανάγκη και δεν έχουν τη δυνατότητα πρόσβασης σε μονάδες υγείας και εξειδικευμένες υπηρεσίες. Η αποτελεσματική και ισότιμη πρόσβαση στις υπηρεσίες υγείας για όλους τους πολίτες και η αξιοποίηση του εξειδικευμένου ανθρώπινου δυναμικού της αγοράς εργασίας στην υπηρεσία αυτή.

Πιθανοί Δικαιούχοι: Οργανισμοί Τοπικής Αυτοδιοίκησης, Μη κερδοσκοπικοί οργανισμοί, Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις.

Ενδεικτικός προϋπολογισμός: 2.000.000 €

Δράση 2.3: Κοινωνικό Ιατρείο και Φαρμακείο

Σκοπός – Περιγραφή: Το Κοινωνικό Ιατρείο και το Κοινωνικό Φαρμακείο αποτελούν δύο δράσεις που έχουν προκύψει κατά τη διάρκεια της κρίσης στην Ελλάδα σε αξιοσημείωτο βαθμό και καταδεικνύουν το φαινόμενο της κοινωνίας των πολιτών, της αυτό-οργάνωσης και της πρωτοβουλίας από τα κάτω προς τα πάνω. Ο σκοπός της συνολικής δράσης είναι η ενίσχυση των υπάρχουσών δομών υγείας με στόχο την αντιμετώπιση της κρίσης και των επιπτώσεων της στη δημόσια υγεία από τη φτώχεια και την απορρύθμιση του κράτους πρόνοιας. Οι αρνητικές επιπτώσεις της κρίσης έχουν αναδείξει τη δράση αυτή ως σημαντική στο πεδίο της προληπτικής ιατρικής και της παροχής πρωτοβάθμιας υγειονομικής περίθαλψης στις ευπαθείς ομάδες πληθυσμού και ειδικά εκείνες που στερούνται το δικαίωμα πρόσβασης στο Εθνικό Σύστημα Υγείας.

Ομάδες Στόχοι: Νοικοκυριά που διαβιούν κοντά ή κάτω από το όριο της φτώχειας, ΑμεΑ, Μετανάστες/στρίες, Ρομά, Ανασφάλιστοι/ες, Λοιπές ευπαθείς κοινωνικές ομάδες που αδυνατούν να εξυπηρετηθούν από το δημόσιο σύστημα υγείας.

Ενέργειες: Οι ενέργειες ουσιαστικά λαμβάνουν χώρα είτε μεμονωμένα είτε μεικτά. Η ενέργεια του κοινωνικού ιατρείου παρέχει υγειονομικές υπηρεσίες και πρωτοβάθμια περίθαλψη σε άτομα που έχουν ανάγκη και αδυναμία πρόσβασης στο ΕΣΥ, είτε για λόγους απορρύθμισης της κοινωνικής πρόνοιας είτε γιατί δεν έχουν το δικαίωμα πρόσβασης. Η ενέργεια του κοινωνικού φαρμακείου αποτελεί μία ενέργεια βασισμένη στον εθελοντισμό και τη κοινωνία των πολιτών που λαμβάνει χώρα σε ένα οργανωμένο χώρο με επιστημονικό προσωπικό και με συνεισφορές σε υλικό και

υπηρεσίες από φορείς και πολίτες σε άτομα που έχουν ανάγκη από φαρμακευτική αγωγή. Η ενέργεια, τέλος, του Health Voucher (κουπόνι υγείας) αποτελεί επί της ουσίας ένα κουπόνι υγείας που θα λειτουργεί επικουρικά στη κάλυψη των εξόδων νοσηλείας σε άπορα άτομα με σοβαρό πρόβλημα υγείας σε δευτεροβάθμιο ή τριτοβάθμιο επίπεδο υγειονομικής περίθαλψης.

Αναμενόμενο αποτέλεσμα: Η παροχή υπηρεσιών υγειονομικής περίθαλψης και φαρμακευτικής αγωγής σε ομάδες πληθυσμού που το έχουν ανάγκη και δεν έχουν τη δυνατότητα πρόσβασης σε μονάδες υγείας του ΕΣΥ, του ΕΟΠΠΥ και τα φαρμακεία. Η αποτελεσματική και ισότιμη πρόσβαση στις υπηρεσίες υγείας για όλους τους πολίτες και η αξιοποίηση του εξειδικευμένου ανθρώπινου δυναμικού της αγοράς εργασίας στην υπηρεσία αυτή.

Πιθανοί Δικαιούχοι: Οργανισμοί Τοπικής Αυτοδιοίκησης, Μη κερδοσκοπικοί οργανισμοί, Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις, Κοιν.Σ.Επ. Κοινωνική φροντίδας.

Ενδεικτικός προϋπολογισμός: 3.000.000 €

Δράση 2.4: Ψηφιακή Επίσκεψη

Σκοπός – Περιγραφή: Η ανάπτυξη νέων τεχνολογικών εφαρμογών βασισμένη στη ψηφιακή εποχή και τη χρήση ψηφιακών εργαλείων πληροφορικής στην υγειονομική περίθαλψη με στόχο την ενίσχυση της πρωτοβάθμιας περίθαλψης που απαντάται σε περιφερειακά ιατρεία, κέντρα υγείας ή κινητές μονάδες. Ο σκοπός της δράσης είναι η άρση του κοινωνικού αποκλεισμού και της πρόσβασης σε ειδικές υπηρεσίες υγείας μέσα από τη χρήση της τηλεϊατρικής και τηλεδιάγνωσης προκειμένου να αντιμετωπιστεί η αδυναμία πρόσβασης λόγω κόστους ή γεωγραφικής τοποθεσίας. Η ψηφιακή διάγνωση θα γίνεται παρουσία του ασθενή με το γιατρό στο ιατρικό κέντρο και του εξειδικευμένου ιατρού από κεντρικές νοσοκομειακές μονάδες της περιφέρειας ή της Ελλάδας.

Ομάδες Στόχοι: Σύνολο πληθυσμού με έμφαση στην εξυπηρέτηση ατόμων από απομακρυσμένες περιοχές και ευπαθών κοινωνικών ομάδων.

Ενέργειες: Η ανάπτυξη ενός δικτύου τηλεϊατρικής και τηλεδιάγνωσης βασίζεται σε ψηφιακά εργαλεία. Η ενέργεια στοχεύει στον εξοπλισμό ενδοεπικοινωνίας των περιφερειακών ιατρείων με κινητές μονάδες υγείας και νοσοκομεία όπου ανάλογα με τη περίπτωση θα προγραμματίζεται ραντεβού με τον εξειδικευμένο γιατρό και θα γίνεται ψηφιακή επίσκεψη. Σε υλικοτεχνική υποδομή απαιτείται ο ηλεκτρονικός γραμματισμός του χειριστή, μία ψηφιακή σύνδεση υψηλής ταχύτητας και ένας ηλεκτρονικός υπολογιστής.

Αναμενόμενο αποτέλεσμα: Η παροχή υπηρεσιών υγειονομικής περίθαλψης σε άτομα που με συγκεκριμένες ανάγκες περίθαλψης, διάγνωσης, φαρμακευτικής αγωγής και υπηρεσίας. Σε αυτές τις κοινωνικές ομάδες οι υπηρεσίες υγείας θα είναι εφικτές παρακάμπτοντας σε πρώτη φάση την απόσταση και τις δυσκολίες λόγω του οικονομικού κόστους ή της μεταφοράς.

Πιθανοί Δικαιούχοι: Οργανισμοί Τοπικής Αυτοδιοίκησης, Μη κερδοσκοπικοί οργανισμοί, Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις.

Ενδεικτικός προϋπολογισμός: 3.000.000 €

Δράση 2.5: Κέντρο ενημέρωσης και αντιμετώπισης των εξαρτήσεων

Σκοπός – Περιγραφή: Ο σκοπός της δράσης εδράζεται στην αντιμετώπιση του φαινόμενο της εξάρτησης των ατόμων από το αλκοόλ, το κάπνισμα, το τζόγο και τις ναρκωτικές ουσίες. Οι εξαρτήσεις αυτές αποτελούσαν σημαντική μάστιγα της ελληνικής κοινωνίας διαχρονικά ενώ στο περιβάλλον της κρίσης και της φτώχειας οι ευαίσθητες κοινωνικές ομάδες είναι ακόμα πιο ευάλωτες. Το φαινόμενο του εθισμού αφορά το τοπικό πληθυσμό συνολικά ενώ σε περιφερειακό επίπεδο η λειτουργία ενός κέντρου με ενημερωτικό χαρακτήρα, συντονισμένη ενημερωτική δομή από ειδικούς και με δυνατότητα ανάπτυξης δράσεων απεξάρτησης μέσα από συνέργιες με ειδικά κέντρα απεξάρτησης και υπηρεσίες είναι ιδιαίτερως χρήσιμη.

Ομάδες Στόχοι: Σύνολο πληθυσμού με προτεραιότητα στην εξυπηρέτηση ατόμων που απειλούνται από τη φτώχεια και των κοινωνικό αποκλεισμό καθώς και λοιπών ευπαθών ομάδων.

Ενέργειες: Οι ενέργειες διακρίνονται σε τρεις διαφορετικές αναφορικά με το σκοπό του έργου. Η πρώτη ενέργεια αφορά τη δημιουργία ενός μόνιμου κέντρου-σταθμού που θα αποτελεί το σημείο αιχμής και στρατηγικής της επικοινωνίας του ζητήματος της αντιμετώπισης των εξαρτήσεων και της διαχείρισης των αιτημάτων. Η δεύτερη ενέργεια αφορά τη στελέχωση του από διοικητικό και επιστημονικό προσωπικό παρέχοντας υπηρεσίες υποστήριξης είτε με ομαδικές συνεδρίες είτε μέσω τηλεφωνικής γραμμής σε άτομα που έχουν ανάγκη ενημέρωση ή υποστήριξη. Η τρίτη ενέργεια αφορά την ανάπτυξη δικτύου συνεργιών και κέντρου διασύνδεσης με φορείς ή κέντρα αντιμετώπισης του εθισμού στην ελληνική επικράτεια ανάλογα με τη περίπτωση.

Αναμενόμενο αποτέλεσμα: Η συνολική αντιμετώπιση των εθισμών που διαπιστώνονται στην ελληνική κοινωνία και ειδικά στις ευάλωτες κοινωνικές ομάδες που πλήττονται από τη κρίση και τη φτώχεια. Οι δράσεις αυτές λαμβάνουν χώρα με κεντρικό στόχο την απαλοιφή του κοινωνικού αποκλεισμού και των αιτιών του όπως στη περίπτωση των εθισμών.

Πιθανοί Δικαιούχοι: Οργανισμοί Τοπικής Αυτοδιοίκησης, Μη κερδοσκοπικοί οργανισμοί, Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις.

Ενδεικτικός προϋπολογισμός: 1.000.000 €

Δράση 2.6: Παρατηρητήριο Υγείας και Κοινωνικής Πολιτικής

Σκοπός – Περιγραφή: Η ανάπτυξη ενός παρατηρητηρίου είναι σημαντική στο σχεδιασμό πολιτικής και κοινωνικής δράσης ειδικά στο πεδίο της υγείας και της κοινωνικής πρόνοιας. Η δράση αυτή έχει χαρακτηριστικά πρόληψης και αναπτύσσεται σε ευαίσθητες κοινωνικές ομάδες μέσα από το πρίσμα των νέων κοινωνικών αναγκών της κρίσης. Η ανάπτυξη ενός τέτοιου μηχανισμού καταγραφής και παρακολούθησης θα επιτρέψει εκτός από την ανάδειξη των τάσεων και την αξιολόγηση των υπάρχουσών δράσεων ιατρικής. Αυτό προκειμένου να παραχθεί γνώση στο σχεδιασμό πολιτικής στη δημόσια υγεία περιφερειακά. Η δράση αυτή θα λειτουργεί σε συνεργασία με τη τοπική επιστημονική και ακαδημαϊκή κοινότητα για την αξιοποίηση της γνώσης, θα προάγει τον εθελοντισμό μέσα από συνέργιες με Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις και θα κοινοποιεί στο πεδίο της δημόσιας υγείας τα επιστημονικά επιτεύγματα μέσα από το διαδίκτυο, συνέδρια, ημερίδες κ.ά.

Ομάδες Στόχοι: Τοπική Κοινωνία, επαγγελματίες στο χώρο της υγείας και κοινωνικής φροντίδας, λοιποί ενδιαφερόμενοι φορείς.

Ενέργειες: Οι ενέργειες θα βασίζονται σε δύο επίπεδα το διοικητικό και το κοινωνικό. Στο διοικητικό επίπεδο η ενέργεια της δράσης απαιτεί διοικητικό προσωπικό (τρία άτομα) σχετικό με διοικητική υποστήριξη και συμβουλευτική. Η ενέργεια στο διοικητικό πεδίο θα περιέχει τη καταγραφή των ιατρικών αναγκών και των τάσεων που διαπιστώνονται σε επίπεδο δημόσιας υγείας αλλά και τοπικών πρωτοβουλιών. Στο κοινωνικό επίπεδο η δράση θα περιλαμβάνει την ανάπτυξη δικτύου υγείας περιφερειακά με τα τοπικά ακαδημαϊκά ιδρύματα, προκειμένου η καταγραφή των αναγκών να είναι ενημερωμένη. Άλλη συνέργια είναι εκείνη με τη κοινωνία των πολιτών και τις ΜΚΟ με στόχο να διαπιστώνονται οι ανάγκες περιφερειακά, να υποστηρίζονται οι δράσεις επικοινωνιακά και να ενισχύεται ο εθελοντισμός (συμμετοχή, οικονομικοί πόροι, τεχνογνωσία).

Αναμενόμενο αποτέλεσμα: Η καταγραφή των αναγκών σε πεδίο δημόσιας υγείας και υγειονομικής περίθαλψης προκειμένου να καταγράφεται ανά χρονικά διαστήματα, να υπάρχει συνεχής παρακολούθηση των αναγκών και να συμβάλει στο σχεδιασμό πολιτικής περιφερειακά. Η συντονισμένη παροχή υπηρεσιών ενημέρωσης, αναπαραγωγής της είδησης και της γνώσης στο θέμα της δημόσιας υγείας και των αναγκών μέσα από το καλύτερο συντονισμό των ενδιαφερομένων μερών, των εμπλεκόμενων φορέων και της κοινωνίας των πολιτών. Στις υπηρεσίες της αιρετής περιφέρειας θα δημιουργηθούν υπηρεσίες όπου οι εργαζόμενοι θα καταγράφουν και θα εξαγάγουν

δεδομένα χρήσιμα για το σχεδιασμό πολιτικής της δημόσιας υγείας περιφερειακά. Αυτά τα στοιχεία θα συγκεντρώνονται από φορείς και υπηρεσίες μέσω διοικητικής πράξης, ενώ παράλληλα θα είναι εφικτή και η αξιοποίηση εξωτερικών συνεργατών για την εκπλήρωση των στόχων της δράσης αυτής.

Πιθανοί Δικαιούχοι: Οργανισμός Τοπικής Αυτοδιοίκησης β βαθμού, Ακαδημαϊκά Ιδρύματα, Υ.ΠΕ.

Ενδεικτικός προϋπολογισμός: 1.000.000 €

Δράση 2.7: Προληπτική Ιατρική

Σκοπός – Περιγραφή: Η ανάπτυξη της δράσης αυτή ουσιαστικά βασίζεται στο πρωτόλειο ζήτημα της δημιουργίας δομών και δράσεων προληπτικής ιατρικής. Αυτή η δράση βασίζεται κατά κύριο λόγο στην αγωγή υγείας στους πολίτες με έμφαση και στις μικρότερες ηλικίες. Ο σκοπός της δράσης είναι η σύνθεση των πεδίων περιφερειακά μέσα από ένα κεντρικό σχεδιασμό και συνέργιες με τον επιστημονικό, εκπαιδευτικό, τουριστικό και αγροτοδιατροφικό κλάδο. Η προληπτική ιατρική κρίνεται ιδιαίτερως σημαντική αφού απαντά σε ζητήματα της κρίσης όπως η μείωση του κόστους των υγειονομικών υπηρεσιών σε μακροπρόθεσμο πλαίσιο μέσα από την ορθή εκπαίδευση, ενημέρωση, διατροφή και άσκηση.

Ομάδες Στόχοι: Σύνολο τοπικών κοινωνιών με προτεραιότητα σε άτομα που δεν έχουν πρόσβαση σε δημόσιες υπηρεσίες υγείας, στους Ρομά, σε γυναίκες και σε λοιπές ευπαθείς κοινωνικές ομάδες.

Ενέργειες: Αυτή η δράση περιλαμβάνει σε πρώτη φάση το σχεδιασμό προληπτικής ιατρικής με βάση τις ιδιαιτερότητες της περιοχής και τα συγκριτικά της πλεονεκτήματα. Η δεύτερη ενέργεια αφορά την διαμόρφωση αγωγής υγείας σε συνεργασία με τοπικούς φορείς που επιθυμούν να συμμετέχουν στη δράση επικουρικά. Το σημαντικό της ενέργειας αυτής είναι η διασύνδεση της ποιότητας ζωής και της υγείας του ατόμου με την άθληση ως ψυχαγωγία και διασκέδαση. Η τρίτη ενέργεια συνδέεται με τη διατροφή, την συνεργασία με τον αγροτοδιατροφικό τομέα και τη προώθηση των τοπικών προϊόντων στα πλαίσια του μεσογειακού προτύπου διατροφής, γεγονός που μπορεί να συνδυαστεί και με άλλες δράσεις (π.χ. δημοτικός λαχανόκηπος). Η τέταρτη ενέργεια είναι η τόνωση της προληπτικής ιατρικής, ενισχύοντας τη δυνατότητα πρόσβασης ειδικότερα του πληθυσμού που απειλείται από τη φτώχεια σε αντίστοιχες υπηρεσίες αλλά και καινοτόμες υποδομές (π.χ. ιαματικά λουτρά).

Αναμενόμενο αποτέλεσμα: Να αρχίσει η προληπτική ιατρική να είναι μέρος της πολιτικής ατζέντας στο πεδίο της δημόσιας υγείας ως δράση με συγκεκριμένο σχέδιο και στόχους. Να αναπτυχθεί η διασύνδεση της διατροφής και της άθλησης με το πεδίο της πρόληψης και της αντιμετώπισης των

διαχρονικών ζητημάτων αναποτελεσματικότητας του ΕΣΥ. Η δράση αυτή ουσιαστικά συμβάλει θετικά στη δομή του περιφερειακού και τοπικού συστήματος υγείας.

Πιθανοί Δικαιούχοι: Οργανισμοί Τοπικής Αυτοδιοίκησης, Κοινωφελείς Οργανισμοί, Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις, Ακαδημαϊκά Ιδρύματα, Υ.ΠΕ.

Ενδεικτικός προϋπολογισμός: 1.000.000 €

ΑΠ 3: «Υπηρεσίες Κοινωνικής Φροντίδας & Συμβουλευτικής»

Δράση 3.1: «Επάγγελμα Γονέας» και παιδί

Σκοπός – Περιγραφή: Η δράση αυτή ουσιαστικά σχετίζεται με την ενίσχυση και διατήρηση των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών της οικογένειας στην τοπική κοινωνία, η οποία συμβάλει σημαντικά στην εξέλιξη του ατόμου ήδη από τη παιδική ηλικία ως πρώτο κοινωνικό κύτταρο. Ο σκοπός της δράσης είναι η ανάπτυξη συμβουλευτικής και εκπαίδευσης στους γονείς σχετικά με την ιδιότητα του κηδεμόνα και του «επαγγέλματος» γονέα και στα δύο φύλα προκειμένου να αναζητηθούν και να κατανοηθούν οι σύνθετοι ρόλοι που προκύπτουν για τους γονείς, στο νέο κοινωνικό περιβάλλον της φτώχειας.

Ομάδες Στόχοι: Νοικοκυριά, ΑμεΑ, Μετανάστες, Ρομά, Λοιπές ευπαθείς κοινωνικές ομάδες.

Ενέργειες: Οι ενέργειες της δράσης επικεντρώνονται σε διάφορα πεδία. Η ενημέρωση και η συμβουλευτική υποστήριξη περιλαμβάνει τα πεδία που σχετίζονται με την υπάρχουσα δράση στις «Σχολές Γονέων» και τις θεματικές όπως οικογένεια στη σύγχρονη εποχή, διαφυλικές σχέσεις, τρίτη ηλικία, συνεργασία εκπαιδευτικών-οικογένειας, ψυχολογική υποστήριξη, αγωγή υγείας ευάλωτων κοινωνικά ομάδων, συμβουλευτική γονέων με παιδιά με αναπηρίες, στερεότυπα και διακρίσεις. Σημαντική ενέργεια, επίσης, κατά τη διάρκεια της δράσης είναι η επικοινωνία και η υλικοτεχνική υποστήριξη των υπάρχουσών δομών στη περιφέρεια προκειμένου. Η ανάπτυξη συνέργιας με τις σχολές γονέων και τους συλλόγους κηδεμόνων με ειδική αναφορά στη κρίση, την απειλή της φτώχειας και την έμφαση στα νοικοκυριά που απειλούνται από αυτή.

Αναμενόμενο αποτέλεσμα: Η γνώση, η υποστήριξη και συμβουλευτική μέσα από την αξιοποίηση δράσεων και θεσμών που ήδη υπάρχουν. Η συνέχεια των καλών πρακτικών επεκτείνοντας τη δραστηριότητα της συμβουλευτικής γονέων στους σχολικούς χώρους για την ορθή υποστήριξη των αρνητικών συνεπειών της φτώχειας στα παιδιά και τις οικογένειές τους. Η ανάπτυξη δράσεων διαρκούς προστασίας και ενδυνάμωσης των ανηλίκων προκειμένου να μη βιώσουν το κοινωνικό αποκλεισμό.

Πιθανοί Δικαιούχοι: Οργανισμοί Τοπικής Αυτοδιοίκησης, Κοινωφελείς Οργανισμοί, Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις, Φορείς κοινωνικής φροντίδας.

Ενδεικτικός προϋπολογισμός: 2.000.000 €

Δράση 3.2: Δίκτυο Υποστήριξης Νοικοκυριών

Σκοπός – Περιγραφή: Το δίκτυο υποστήριξης νοικοκυριών ως δράση ουσιαστικά στοχεύει στην ανάπτυξη ενός μηχανισμού συμβουλευτικής υποστήριξης των νοικοκυριών, με προτεραιότητα εκείνα που απειλούνται από τη φτώχεια, τα υπερχρεωμένα νοικοκυριά, τις μονογονεϊκές ή πολύτεκνες οικογένειες. Ο σκοπός του συγκεκριμένου δικτύου είναι η δωρεάν κατά κύριο λόγο συμβουλευτική υπηρεσία με συμβεβλημένους επαγγελματίες και επιστήμονες στο δίκτυο. Σκοπός, η παροχή κατευθύνσεων και συμβουλών οικονομικής διαχείρισης, τραπεζικών κανονισμών και νομοθεσίας στα νοικοκυριά που το έχουν ανάγκη και διαβιούν στα όρια της φτώχειας.

Ομάδες Στόχοι: Νοικοκυριά σε κίνδυνο φτώχειας.

Ενέργειες: Οι ενέργειες της δράσης αυτής, συγκεκριμένα, στοχεύουν στην συμβουλευτική για την οικονομική διαχείριση προκειμένου τα νοικοκυριά να κατανοήσουν και να διαχειριστούν τα οικονομικά δεδομένα και υποχρεώσεις τους βιώσιμα. Η ενέργεια συμβουλευτικής από συμβεβλημένους νομικούς που θα αφορά την διαχείριση των τραπεζικών υποχρεώσεων, την ενημέρωση σχετικά με το νόμο περί ρύθμισης χρεών για τα υπερχρεωμένα νοικοκυριά. Σημαντική ενέργεια διαπιστώνεται, επίσης, η συμβουλευτική για τα εργατικά δικαιώματα με στόχο την αντιμετώπιση του της άγνοιας και της εκμετάλλευσης στους χώρους εργασίας.

Αναμενόμενο αποτέλεσμα: Η ενημέρωση και η υποστήριξη των νοικοκυριών για θέματα καθημερινής οικονομικής διαχείρισης, συμβουλευτικής στο διακανονισμό χρεών και υποστήριξη για ζητήματα εργασίας, προκειμένου η τοπική κοινωνία να καταστεί περισσότερο ενημερωμένη και χειραφετημένη στη αντιμετώπιση της κρίσης, των υποχρεώσεων της και των δικαιωμάτων της.

Πιθανοί Δικαιούχοι: Οργανισμοί Τοπικής Αυτοδιοίκησης, Κοινωφελείς Οργανισμοί, Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις, Εκπαιδευτικά Ιδρύματα.

Ενδεικτικός προϋπολογισμός: 3.000.000 €

Δράση 3.3: Κέντρο Εξυπηρέτησης Μεταναστών

Σκοπός – Περιγραφή: Η δράση αυτή στοχεύει στην ανάπτυξη υπηρεσιών βασισμένων στη μεθοδολογία των Κέντρων Εξυπηρέτησης Πολιτών με ειδική αναφορά στους μετανάστες/στρίες, τους αιτούντες άσυλο και τους πρόσφυγες που βρίσκονται ή διαμένουν στην επικράτεια της περιφέρειας. Ο σκοπός της δράσης στοχεύει στην ενημέρωση της κοινωνικής ομάδας αυτής προκειμένου να γνωρίζει τα δικαιώματα, τις υποχρεώσεις της και τις υπηρεσίες που θα πρέπει να απευθυνθεί. Η συγκεκριμένη δράση μπορεί επίσης να αναπτυχθεί και μέσω του διαδικτύου.

Ομάδες Στόχοι: Μετανάστες/στρίες.

Ενέργειες: Η ανάπτυξη Κέντρων Εξυπηρέτησης Μεταναστών στα αστικά κέντρα της περιφέρειας με στελέχωση διοικητικού προσωπικού κατάλληλα εκπαιδευμένου για ενημέρωση μεταναστών καθώς και διαπολιτισμικών διαμεσολαβητών με κατάλληλη γνώση των δομών και δράσεων που υπάρχουν στην περιφέρεια και αφορούν αυτή τη κοινωνική ομάδα. Η ενέργεια αυτή απαιτεί ένα λειτουργικό σύστημα αυτόματης μετάφρασης εγγράφων, οδηγιών και δικαιολογητικών στη γλώσσα που επιθυμεί ο καθένας που αιτείται ενημέρωσης.

Αναμενόμενο αποτέλεσμα: Η ενημέρωση και η υποστήριξη των μεταναστών ως ζωτικό κομμάτι της τοπικής κοινωνίας και παραγωγής, το οποίο απειλείται από το κοινωνικό αποκλεισμό και τη φτώχεια.

Πιθανοί Δικαιούχοι: Οργανισμοί Τοπικής Αυτοδιοίκησης, Κοινωνικοί Οργανισμοί, Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις, Εκπαιδευτικά Ιδρύματα.

Ενδεικτικός προϋπολογισμός: 2.000.000 €

Δράση 3.4: Κοινωνικό Κέντρο Εξυπηρέτησης Πολιτών (Κ²ΕΠ)

Σκοπός – Περιγραφή: Η δράση αυτή στοχεύει στην ανάπτυξη μιας υπηρεσίας βασισμένης στη ορθή μεθοδολογία των Κέντρων Εξυπηρέτησης Πολιτών με ειδική αναφορά σε κοινωνικές ομάδες που πλήττονται άμεσα από τη φτώχεια και απαιτούν ειδική πληροφόρηση-υποστήριξη από προσωπικό εξειδικευμένο στα ζητήματα που τους απασχολούν.

Ομάδες Στόχοι: ΑμεΑ, Ρομά, Ηλικιωμένοι, Λοιπές ευπαθείς κοινωνικές ομάδες.

Ενέργειες: Η ανάπτυξη Κοινωνικών Κέντρων Εξυπηρέτησης Πολιτών βασίζεται σε εξειδικευμένες πληροφορίες, υπηρεσίες και δραστηριότητες που αφορούν τις κοινωνικές ομάδες των Ρομά, των ΑμεΑ, των ηλικιωμένων και των λοιπών ευπαθών κοινωνικών ομάδων όπως οι αποφυλακισμένοι, τα άτομα που αντιμετωπίζουν ή πάσχουν από την εξάρτηση σε ναρκωτικές ουσίες. Οι ενέργειες

αφορούν πληροφορίες σχετικά με επαγγελματικό προσανατολισμό, συμβουλευτική, υποστήριξη, δικαιώματα και κατάλληλες δομές με βάση τις ανάγκες τους. Σημαντικό, επίσης, για τη κοινωνική ομάδα των ΑμεΑ είναι ενέργεια η ανάπτυξης ηλεκτρονικών υπηρεσιών και εργαλείων στα πλαίσια του θεσμού αυτού που θα εξασφαλίζουν την ισότιμη συμμετοχή και το δικαίωμα του πολίτη σε αυτούς βασισμένο σε καλές πρακτικές. Η ανάδειξη μάλιστα των πρακτικών της δράσης “Access city award” στην Ευρώπη και ανάδειξης καλών πρακτικών στη περιφέρεια αποτελεί μέρος της ενέργειας.

Αναμενόμενο αποτέλεσμα: Η ενημέρωση και η υποστήριξη των κοινωνικών ομάδων αυτών ως ζωτικό κομμάτι της τοπικής κοινωνίας και παραγωγής, το οποίο απειλείται από το κοινωνικό αποκλεισμό και τη φτώχεια.

Πιθανοί Δικαιούχοι: Οργανισμοί Τοπικής Αυτοδιοίκησης, Κοινοφελείς Οργανισμοί, Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις, Εκπαιδευτικά Ιδρύματα.

Ενδεικτικός προϋπολογισμός: 4.000.000 €

Δράση 3.5: Κοινωνική εργασία δρόμου «Social Street Work»

Σκοπός – Περιγραφή: Η δράση αυτή έχει ως βασικό της στόχο τη στήριξη και προστασία ευπαθών κοινωνικών ομάδων, τον εντοπισμό τους και την παροχή βοήθειας με στόχο την ενίσχυση της δυνατότητας τους να προστατεύσουν τον εαυτό τους. Η κοινωνική εργασία δρόμου εστιάζεται σε παιδιά, σε ενήλικες και ηλικιωμένους που αντιμετωπίζουν εξαιρετικά αντίξοες συνθήκες διαβίωσης, σίτισης, στέγης και υφίστανται πολλαπλές μορφές αποκλεισμού ή κοινωνικού ρατσισμού.

Ομάδες Στόχοι: Ρομά, Μετανάστες/στρίες, Παιδιά σε κίνδυνο, Άστεγοι/ες, Τοξικοεξαρτώμενοι/ες.

Ενέργειες: Η ανάπτυξη της δράσης αυτής στοχεύει στην ανάπτυξη κοινωνικής εργασίας και παροχής αλληλεγγύης σε άτομα που το έχουν ανάγκη στους χώρους που αυτοί δραστηριοποιούνται και εντοπίζονται. Βασικό στοιχείο της ενέργειας είναι ότι λαμβάνει χώρα με τους όρους του ωφελουμένου και τις ιδιαιτερότητες του. Η ενέργεια της αλληλεγγύης και της βοήθειας εμπλουτίζεται ως δράση στη περίπτωση της ομάδας στόχου των ανηλίκων με ενέργειες δημιουργικής απασχόλησης και ψυχαγωγίας σε χώρους που ορίζονται από κοινού με τις ομάδες στόχου.

Αναμενόμενο αποτέλεσμα: Η ανάπτυξη ενός μόνιμου δικτύου δράσης με κοινωνικούς λειτουργούς, ψυχολόγους, κοινωνικούς φροντιστές, εθελοντές οποιαδήποτε ειδικότητας και ενδιαφέροντος με στόχο μοναδικό στόχο τον εντοπισμό των ομάδων στόχων, την ενημέρωση και υποστήριξη τους

προκειμένου να αντιμετωπιστεί σε πραγματικό χρόνο το φαινόμενο του κοινωνικού αποκλεισμού, της στέγης και της σίτισης.

Πιθανοί Δικαιούχοι: Οργανισμοί Τοπικής Αυτοδιοίκησης, Κοινωφελείς Οργανισμοί, Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις.

Ενδεικτικός προϋπολογισμός: 1.500.000 €

Δράση 3.6: Ίσες Ευκαιρίες και Κοινωνική Φροντίδα

Σκοπός – Περιγραφή: Η δράση αφορά την στην εξυπηρέτηση κοινωνικά ευπαθών και ευάλωτων πληθυσμιακών ομάδων, προκειμένου να αποδεσμευθούν οι έχοντες την φροντίδα τους και να ενδυναμώσουν κατά συνέπεια τη θέση τους στην αγορά εργασίας. Επιπρόσθετα η δράση αυτή επαφίεται στη γενική στόχευση της συμμετοχής στην αγορά εργασίας και βελτίωση της απασχολησιμότητας των γυναικών και των κοινωνικά ευπαθών ομάδων.

Ομάδες Στόχοι: ΑμεΑ, Ρομά, Ηλικιωμένοι, Λοιπές ευπαθείς κοινωνικές ομάδες.

Ενέργειες: Η δράση θα στοχεύει στην ανάπτυξη υπηρεσιών κοινωνικής πολιτικής και φροντίδας όπως τα κέντρα δημιουργικής απασχόλησης για παιδιά και εφήβους με νοητική υστέρηση και αναπηρίες, βρεφονηπιακούς σταθμούς ολοκληρωμένης φροντίδας, δομές και υπηρεσίες προνοιακής φροντίδας (οικοτροφεία, στέγες υποστηριζόμενης διαβίωσης-κέντρα διημέρευσης-ξενώνες και οικοτροφεία παιδιών ή εφήβων ΑΜΕΑ), και εξειδικευμένη εκπαιδευτική υποστήριξη για ένταξη μαθητών με αναπηρία ή/και ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες.

Αναμενόμενο αποτέλεσμα: Οι υποδομές αυτές θα βελτιώσουν την ποιότητα ζωής τόσο των άμεσα ωφελουμένων όσο και των φροντιστών τους. Θα συμβάλουν, επίσης, στη διεύρυνση και βελτίωση της παροχής υπηρεσιών κοινωνικής υποστήριξης σε ειδικές πληθυσμιακές ομάδες, στη δημιουργία συνθηκών εργασιακής ένταξης, στη βελτίωση της ποιότητας ζωής των οικογενειών, των φροντιστών των παιδιών και των γυναικών.

Πιθανοί Δικαιούχοι: Οργανισμοί Τοπικής Αυτοδιοίκησης, Κοινωφελείς Οργανισμοί, Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις.

Ενδεικτικός προϋπολογισμός: 3.750.000€

Α.Π 4: «Απασχόληση & Κοινωνική Επιχειρηματικότητα»

Δράση 4.1: Απασχόληση και Κοινωνική Αλληλεγγύη

Σκοπός – Περιγραφή: Η δράση αυτή στοχεύει στην αντιμετώπιση του κοινωνικού αποκλεισμού και της φτώχειας μέσα από τη διασύνδεση των απειλούμενων ομάδων του πληθυσμού με την απασχόληση. Ο σκοπός της δράσης είναι η ένταξη στην αγορά εργασίας και την απασχόληση μέσα από δομές κοινωνικής εργασίας είτε σε δημόσιες υπηρεσίες, είτε στον ιδιωτικό τομέα, είτε σε μη κερδοσκοπικά ιδρύματα με κοινωφελή δραστηριότητα.

Ομάδες Στόχοι: ΑμεΑ, Ρομά, Άνεργοι/ες, Ηλικιωμένοι/ες, Λοιπές ευπαθείς κοινωνικές ομάδες.

Ενέργειες: Η ανάπτυξη προγράμματος απασχόλησης για τη τρίτη ηλικία με ανταποδοτικά οφέλη στις υποχρεώσεις των νοικοκυριών τους (π.χ. δημοτικά τέλη, κουπόνια διατροφής) μια ενέργεια που στοχεύει στην απασχόληση τους σε κοινωνικές δομές, υπηρεσίες πρόνοιας και κοινωνικούς συνεταιρισμούς. Η ενέργεια της κοινωνικής εργασίας ή της κοινωφελούς εργασίας για τις κοινωνικές ομάδες που διαβιούν στα όρια της φτώχειας και απειλούνται άμεσα από το κοινωνικό αποκλεισμό. Η ενέργεια ενίσχυσης του ιδιωτικού τομέα με επικουρικά προγράμματα απασχόλησης στις παραπάνω κοινωνικές ομάδες μέσα από επιδότηση εργασίας ή ανταποδοτική πολιτική. Η ενέργεια αύξησης της εμπορικής αδειοδότησης σε λαϊκές αγορές και τοπικά παζάρια Ρομά, ΑΜΕΑ, Μετανάστες και ανέργους με την άδεια του μικροπωλητή.

Αναμενόμενο αποτέλεσμα: Η ανάπτυξη ευκαιριών απασχόλησης και επαγγελματικής ανάπτυξης των ευπαθών κοινωνικών ομάδων που πλήττονται σημαντικά από τη κρίση, την ανεργία και τη φτώχεια. Το αποτέλεσμα είναι η ανάπτυξη και η διατήρηση δομών κοινωνικής απασχόλησης με ενεργή κοινωνία πολιτών και με την ανάπτυξη κοινωνικού κράτους στο πεδίο της κοινωνικής εργασίας και των δομών στήριξης της επιχειρηματικότητας.

Πιθανοί Δικαιούχοι: Οργανισμοί Τοπικής Αυτοδιοίκησης, Επιχειρήσεις, Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις, Κοινωφελή Ιδρύματα, Κερδοσκοπικοί και μη κερδοσκοπικοί οργανισμοί.

Ενδεικτικός προϋπολογισμός: 5.000.000 €

Δράση 4.2: Δίκτυο Απασχόλησης και κοινωνικής δικαιοσύνης

Σκοπός – Περιγραφή: Η δράση αυτή αναδεικνύει ένα διττό σκοπό που εντοπίζεται στην ανάπτυξη ενός δικτύου θεσμών που σχετίζονται με την απασχόληση, την αντιμετώπιση των διακρίσεων και της παρανομίας στους χώρους εργασίας. Η αντιμετώπιση του κοινωνικού αποκλεισμού και της φτώχειας

προϋποθέτει εκτός από τα μέτρα υποστήριξης και εκείνα της ανάπτυξης ενός δυναμικού θεσμικού δικτύου με μόνιμα χαρακτηριστικά.

Ομάδες Στόχοι: ΑμεΑ, Ρομά, Άνεργοι/ες, Λοιπές ευπαθείς κοινωνικές ομάδες.

Ενέργειες: Η ανάπτυξη κοινής ηλεκτρονικής πλατφόρμας με στόχο τη καλύτερη διαχείριση της πληροφορίας για απασχόληση και τη διάχυση της στους ενδιαφερόμενους μεταξύ Οργανισμού Απασχόλησης Εργατικού Δυναμικού (ΟΑΕΔ), Κέντρων Εξυπηρέτησης Πολιτών (ΚΕΠ) και των γραφείων διασύνδεσης των τοπικών ακαδημαϊκών ιδρυμάτων. Η ενίσχυση των γραφείων διασύνδεσης ανοιχτό στις ευπαθείς κοινωνικές ομάδες τις δράσης στο πεδίο της συμβουλευτικής υπηρεσίας από ειδικό προσωπικό ανθρώπινης ανάπτυξης. Αντιμετώπιση της εκμετάλλευσης στους χώρους εργασίας μέσα από την ανάδειξη του προβλήματος της παράνομης εργασίας και το σχεδιασμό ειδικού σήματος «δίκαιης απασχόλησης» για χώρους εργασίας σε επιχειρήσεις με ειδική στόχευση σε Ρομά και μετανάστες.

Αναμενόμενο αποτέλεσμα: Η ανάπτυξη ενός πρωτοβάθμιου δικτύου απασχόλησης και ενίσχυσης της απασχόλησης με στόχο τη καλύτερη ενημέρωση και διασύνδεση των εμπλεκόμενων θεσμών στο πεδίο της πληροφόρησης και της συμβουλευτικής. Η αντιμετώπιση της ανεργίας μέσα από τη καλύτερη ενημέρωση. Η ανάπτυξη πρωτοβουλιών καταπολέμησης της αδικίας στους χώρους εργασίας και της παράνομης εκμετάλλευσης ανθρώπων.

Πιθανοί Δικαιούχοι: Οργανισμοί Τοπικής Αυτοδιοίκησης, Κερδοσκοπικοί και μη κερδοσκοπικοί οργανισμοί, Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις, Κοινωφελή Ιδρύματα.

Ενδεικτικός προϋπολογισμός: 1.000.000 €

Δράση 4.3: Θερμοκοιτίδα Κοινωνικής Επιχειρηματικότητας

Σκοπός – Περιγραφή: Η δράση αυτή έχει ως σκοπό την ανάπτυξη ενός υποστηρικτικού θεσμού στην απασχόληση για άτομα που επιθυμούν να επιχειρήσουν, ενώ απειλούνται από το κοινωνικό αποκλεισμό και τη φτώχεια. Η παροχή ευκαιρίας στο επιχειρείν για άτομα των ευπαθών κοινωνικών ομάδων κρίνεται νευραλγική, αφού τους επανατοποθετεί στην απασχόληση, τους παρέχει το κίνητρο να επιχειρήσουν και να αναπτυχθούν σε ένα προστατευμένο περιβάλλον από τους κινδύνους, το αρχικό ρίσκο της επένδυσης, με παράλληλη μεταφορά τεχνογνωσίας. Η ενίσχυση της κοινωνικής επιχειρηματικότητας προσανατολισμένη σε ευπαθείς κοινωνικές ομάδες αποτελεί ένα σημαντικό πεδίο δράσης με στόχο την απασχόληση, τη κοινωνική ενσωμάτωση και την αντιμετώπιση της φτώχειας. Ο σκοπός είναι η ανάπτυξη και ενίσχυση της κοινωνικής οικονομίας και της επιχειρηματικότητας σε κοινωνικές ομάδες με αντικειμενικές δυσκολίες ανάπτυξης και ευκαιρία

στην απασχόληση. Σημαντικό πεδίο εστίασης της δράσης θα είναι το τοπικό περιβάλλον, η προστασία του και η παράλληλη διασύνδεση με διατροφικό πεδίο και τα τοπικά προϊόντα.

Ομάδες Στόχοι: ΑμεΑ, Ρομά, Μετανάστες, Λοιπές ευπαθείς κοινωνικές ομάδες, Άνεργοι/ες.

Ενέργειες: Η ανάπτυξη θερμοκοιτίδας με την κατάλληλη υλικοτεχνική υποδομή, την παροχή χώρου και ομάδα παρακολούθησης, επιλογής και υποστήριξης αποτελούν τα κύρια χαρακτηριστικά της ενέργειας αυτής. Η ανάπτυξη ενός δικτύου υποστήριξης, καθοδήγησης, κατάρτισης και εκπαίδευσης στο ζήτημα της κοινωνικής επιχειρηματικότητας και του θεσμικού πλαισίου αποτελούν βασικά συστατικά της συγκεκριμένης ενέργειας που στοχεύουν στην εξασφάλιση της βιωσιμότητας της δράσης.

Οι ενέργειες της δράσης αυτής βασίζονται στη διάκριση των πεδίων της κοινωνικής επιχειρηματικότητας και των επικουρικών δραστηριοτήτων. Συγκεκριμένα, οι επικουρικές δραστηριότητες σχετίζονται με την ανάπτυξη δεξιοτήτων επιχειρηματικότητας, τη δια βίου μάθηση και συμβουλευτική μέσα από καλές πρακτικές. Μέρος των επικουρικών ενεργειών θεωρείται η ανάπτυξη χρηματοδότησης μικρής κλίμακας ή άλλων ανταποδοτικών εργαλείων μετά από σχετική αξιολόγηση για τη βιωσιμότητα της δράσης και το κοινωνικό της περιεχόμενο. Το πεδίο των ενεργειών αφορά κλασικές δομές συνεταιρισμών αλλά και κοινωνικών επιχειρήσεων με βάση το Νόμο 4019/2011 «Κοινωνική Οικονομία και Κοινωνική Επιχειρηματικότητα και λοιπές διατάξεις». Όσον αφορά το Νόμο οι τρεις διαφορετικές δομές κοινωνικής επιχειρηματικότητας είναι Κοινωνικές Συνεταιριστικές Επιχειρήσεις Ένταξης, Κοινωνικές Συνεταιριστικές Επιχειρήσεις Κοινωνικής Φροντίδας, Κοινωνικές Συνεταιριστικές Επιχειρήσεις Συλλογικού και Παραγωγικού Σκοπού. Γενικότερα η στοχοθεσία της δράσης αφορά ενέργειες που σχετίζονται με το τοπικό περιβάλλον, την αειφορία, την εκπαίδευση και τη προστασία του. Παράλληλα σημαντικό μέρος των ενεργειών της δράσης αυτής επικεντρώνονται στη διασύνδεση της κοινωνικής διάστασης με εκείνη της σημασίας του τοπικού διατροφικού τομέα και των ιδιαίτερων προϊόντων της περιοχής μέσα από προωθητικές και εμπορικές δράσεις.

Αναμενόμενο αποτέλεσμα: Η ανάπτυξη πρωτότυπης και εναλλακτικής επιχειρηματικής ιδέας με παράλληλο στόχο την ένταξη στην απασχόληση και την αγορά εργασίας σε κοινωνικά αποκλεισμένες ομάδες που απειλούνται από τη φτώχεια, την ανεργία και τη περιθωριοποίηση. Στόχος αποτελεί η ενίσχυση της κοινωνικής οικονομίας, η ανάπτυξη υπηρεσιών και προϊόντων με κοινωνικό προσδιορισμό, η αντιμετώπιση της φτώχειας από τις ίδιες τις ομάδες που πλήττονται από αυτή, η απασχόληση για όλους, η κοινωνική χειραφέτηση και η αλληλεγγύη.

Πιθανοί Δικαιούχοι: Οργανισμοί Τοπικής Αυτοδιοίκησης, Κερδοσκοπικοί και μη κερδοσκοπικοί οργανισμοί, Κοινωφελή Ιδρύματα, Κοινωνικές Επιχειρήσεις.

Ενδεικτικός προϋπολογισμός: 5.000.000 €

Δράση 4.4: Τράπεζα Χρόνου

Σκοπός – Περιγραφή: Η Τράπεζα Χρόνου στοχεύει στην απασχόληση, την ανταλλακτική οικονομία και τη διαμόρφωση μίας εναλλακτικής αγοράς με άξονα την κοινωνία, την αλληλεγγύη, την ανταλλαγή και την αλληλοβοήθεια. Ουσιαστικά τα μέλη του δικτύου συμμετοχής αλληλεπιδρούν μεταξύ τους σε σειρά προϊόντων και υπηρεσιών χωρίς οικονομικό αντάλλαγμα αλλά με μονάδα μέτρησης τον χρόνο που αποτελεί την αγοραστική αξία άλλων υπηρεσιών από τη παρεχόμενη λίστα. Ο στόχος είναι απασχόληση και η κάλυψη αναγκών μέσα από μία εναλλακτική μορφή οικονομικής διαχείρισης και συνεργασίας.

Ομάδες Στόχοι: Άνεργοι/ες, Μετανάστες/στρίες, Νοικοκυριά σε κίνδυνο φτώχειας, Λοιπές ευπαθείς κοινωνικές ομάδες.

Ενέργειες: Η Τράπεζα Χρόνου θα έχει την μορφή δικτύου τα μέλη του οποίου μέσω ενός ειδικά διαμορφωμένου ιστότοπου ή και χώρου θα ανταλλάσσουν υπηρεσίες και χρησιμοποιημένα προϊόντα χρησιμοποιώντας μονάδες εναλλακτικού συστήματος (π.χ. μονάδα χρόνου, TEM κλπ). Ο σκοπός είναι η αντιμετώπιση της κρίσης σε επίπεδο κάλυψης αναγκών μέσα από την ανταλλακτική οικονομία, τη συνεργασία σε βασικά είδη ανάγκης και οτιδήποτε άλλο μπορεί να είναι χρήσιμο για κάποιο μέλος του δικτύου.

Αναμενόμενο αποτέλεσμα: Η αντιμετώπιση του κοινωνικού αποκλεισμού, αντιμετώπιση της φτώχειας και η ανάδειξη της ανταλλακτικής οικονομίας ως ένα μέσο κάλυψης βασικών αναγκών αλλά και πιο σύνθετων σε καθημερινή βάση για τους συμμετέχοντες στο δίκτυο.

Πιθανοί Δικαιούχοι: Οργανισμοί Τοπικής Αυτοδιοίκησης, Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις, Μη κερδοσκοπικοί οργανισμοί, Κοινωφελή ιδρύματα.

Ενδεικτικός προϋπολογισμός: 2.000.000 €

Δράση 4.5: Τοπικές δράσεις κοινωνικής ένταξης και απασχόλησης

Σκοπός – Περιγραφή: Οι «Τοπικές δράσεις κοινωνικής ένταξης για ευάλωτες ομάδες» επικεντρώνονται στην υποστήριξη των ευπαθών κοινωνικά ομάδων του πληθυσμού μέσα από ένα ευρύ πλέγμα δράσεων, οι οποίες καλύπτουν συμπληρωματικά τις διαφορετικές ανάγκες των ωφελούμενων, παρέχοντάς τους ολοκληρωμένη υποστήριξη. Κάθε επιμέρους δράση λειτουργεί

συμπληρωματικά με τις υπόλοιπες δράσεις και όλες μαζί εντάσσονται σε ένα ενιαίο ολοκληρωμένο σχέδιο, που κύριο στόχο έχει την κοινωνική και επαγγελματική ένταξη των ευάλωτων κοινωνικά ομάδων στο πλαίσιο της τοπικής ανάπτυξης και επιχειρηματικότητας. Ως εκ τούτου, η συγκεκριμένη κατηγορία παρεμβάσεων αποτελεί ένα ολοκληρωμένο πλέγμα παρέμβασης που δύναται να περιλαμβάνει συνδυαστικές υπηρεσίες κυρίως των αξόνων 5 και 6, ενώ δίδεται ιδιαίτερη έμφαση στην ενεργοποίηση του τοπικού ιστού και στην ενεργοποίηση και δικτύωση ανάμεσα σε τοπικούς φορείς.

Ομάδες Στόχοι: Ευπαθείς κοινωνικές ομάδες, Άνεργοι

Ενέργειες: Θα δοθεί έμφαση στο σχεδιασμό και υλοποίηση ολοκληρωμένων παρεμβάσεων σε τοπική κλίμακα, καθώς το πρόβλημα της επαγγελματικής και κοινωνικής ένταξης των ευπαθών ομάδων έχει διαφορετική ένταση σε επίπεδο συγκεκριμένων γεωγραφικών ενοτήτων στη περιφέρεια. Είναι λογικό ότι σε επίπεδο περιφέρειας υπάρχουν διαφορετικές αριθμητικές συγκεντρώσεις και τύποι συγκεκριμένων ευάλωτων ομάδων πληθυσμού, καθώς επίσης και σε ενδοπεριφερειακό επίπεδο υπάρχουν μεγαλύτερου και μικρότερου μεγέθους προβλήματα, που αφορούν υποβαθμισμένες γεωγραφικά και οικονομικά περιοχές και αποτελούν θύλακες κοινωνικού αποκλεισμού. Αντικείμενο ενεργειών της συγκεκριμένης δράσης θα είναι, επίσης, η ενίσχυση της επιχειρηματικής πρωτοβουλίας και η τόνωση γενικά της επιχειρηματικότητας τόσο στο επίπεδο νεοφυών όσο και σε αυτό των υφιστάμενων επιχειρήσεων.

Αναμενόμενο αποτέλεσμα: Η ανάπτυξη ενός πλαισίου δράσεων κοινωνικής αλληλεγγύης, δημιουργικής παρεμβατικότητας και ανάπτυξης δομών χειραφέτησης με στόχο την επανένταξη των ευαίσθητων κοινωνικών ομάδων στη τοπική κοινωνία, παραγωγή και επιχειρηματική ζωή.

Πιθανοί Δικαιούχοι: Οργανισμοί Τοπικής Αυτοδιοίκησης, Μη κυβερνητικές οργανώσεις, Κοινωνικά Φιλάνθρωπα, Κερδοσκοπικοί και μη κερδοσκοπικοί οργανισμοί.

Ενδεικτικός προϋπολογισμός: 7.000.000 €

Δράση 4.6: Οικογενειακή και Επαγγελματική Ζωή

Σκοπός – Περιγραφή: Η δράση αυτή στοχεύει στην παροχή κοινωνικών υπηρεσιών όπως η βρεφονηπιακοί σταθμοί, οι παιδικοί σταθμοί και τα κέντρα δημιουργικής απασχόλησης παιδιών σε άτομα που έχουν την ευθύνη φροντίδας παιδιών αλλά και σε νοικοκυριά που απειλούνται από τη φτώχεια και τον κοινωνικό αποκλεισμό. Ο ειδικός σκοπός της δράσης αυτής είναι η βελτίωση της απασχολησιμότητας μέσα από δράσεις κοινωνικής πρόνοιας.

Ομάδες Στόχοι: ΑμεΑ, Νοικοκυριά, Ρομά, Άνεργοι/ες, Μετανάστες/στρίες, Ευπαθείς κοινωνικές ομάδες.

Ενέργειες: Κατά κύριο λόγο οι ενέργειες της δράσης αυτής στοχεύουν στη παροχή κοινωνικών δομών και θέσεων σε παιδικούς σταθμούς σε γυναίκες κάτω του ορίου της φτώχειας (άνεργες και εργαζόμενες) με στόχο την τόνωση της απασχολησιμότητας και τη ένταξη στην αγορά εργασίας.

Αναμενόμενο αποτέλεσμα: Η πρόληψη και η καταπολέμηση της φτώχειας καθώς και του κινδύνου δημιουργίας θυλάκων κοινωνικού αποκλεισμού και στην ανάπτυξη γνώσεων και δεξιοτήτων του οικονομικά ενεργού πληθυσμού.

Πιθανοί Δικαιούχοι: Οργανισμοί Τοπικής Αυτοδιοίκησης, Μη κυβερνητικές οργανώσεις, Κοινωνικά Ιδρύματα, Κερδοσκοπικοί και μη κερδοσκοπικοί οργανισμοί.

Ενδεικτικός προϋπολογισμός: 5.500.000 €

A.Π.5: «Επιμόρφωση & Δια Βίου Μάθηση»

Δράση 5.1: Υποστήριξη Δομών Δια Βίου Μάθησης και αντιμετώπιση της φτώχειας

Σκοπός – Περιγραφή: Η δράση αυτή έχει ως κεντρικό σκοπό την υποστήριξη των υπαρχουσών δομών εντοπίζονται στη περιφέρεια ή λειτουργούν στην υπόλοιπη ελληνική επικράτεια και που μπορούν να επεκταθούν τοπικά. Σκοπός της δράσης είναι η ανίχνευση των δράσεων δια βίου μάθησης, της προσέλκυσης τους περιφερειακά, της απορρόφησης κοινοτικών κονδυλίων, της παροχής υποστηρικτικών δομών και της επικοινωνίας στο τοπικό πληθυσμό που τις έχει ανάγκη.

Ομάδες Στόχοι: ΑμεΑ, Μέλη νοικοκυριών σε κίνδυνο φτώχειας και κοινωνικού αποκλεισμού, Ρομά, Άνεργοι/ες, Λοιπές ευπαθείς κοινωνικές ομάδες.

Ενέργειες: Οι ενέργειες της δράσης εντοπίζονται στη διαμόρφωση μιας ιστοσελίδας με πεδίο αναφοράς τη περιφέρεια, η οποία θα εντοπίζει και θα επικοινωνεί στους αρμόδιους φορείς ή τη κοινωνία τις Δράσεις Δια Βίου Μάθησης που ήδη λαμβάνουν χώρα ή που δύναται να λάβουν χώρα στην περιφέρεια. Άλλη ενέργεια της δράσης είναι υποστήριξη ή και η επέκταση δράσεων που προβλέπονται ήδη από την αρμόδια Γενική Γραμματεία ή και άλλους θεσμούς σε μεγαλύτερο μέρος της επικράτειας με την εξασφάλιση δομών δράσεων και επικοινωνίας. Σημαντικός στόχος της δράσης είναι η βελτίωση της διεσδυτικότητας της δια βίου μάθησης στη τοπική κοινωνία, αφού εκτός από

την διαχείριση της ιστοσελίδας ή των ψηφιακών κοινωνικών δικτύων, θα περιλαμβάνει την έκδοση τριμηνιαίου ενημερωτικού εντύπου και τη προβολή διαφημιστικών μηνυμάτων στο τοπικά μέσα ραδιοτηλεόρασης.

Αναμενόμενο αποτέλεσμα: Η βελτίωση της επικοινωνίας των δράσεων δια βίου μάθησης που λαμβάνουν χώρα από τη γενική γραμματεία στη περιφέρεια, η αύξηση της απορροφητικότητας των σχετικών κονδυλίων μέσα από τη καλύτερη διαχείριση και ανάπτυξη δομών ΔΒΜ αλλά και η αντιμετώπιση της άγνοιας των πιθανών ωφελουμένων, δεδομένου ότι παρατηρείται η ανάγκη καλύτερης επικοινωνίας και διαχείρισης των εκπαιδευτικών εργαλείων.

Πιθανοί Δικαιούχοι: Οργανισμοί Τοπικής Αυτοδιοίκησης α και β βαθμού, Φορείς στον τομέα της δια βίου μάθησης.

Ενδεικτικός προϋπολογισμός: 200.000 €

Δράση 5.2: Επιμόρφωση δημοσίων λειτουργών και λοιπών επαγγελματιών για τη φτώχεια και τον κοινωνικό αποκλεισμό

Σκοπός – Περιγραφή: Η δράση αυτή έχει ως σκοπό την επιμόρφωση και τη δια βίου μάθηση των δημοσίων λειτουργών και λοιπών επαγγελματιών αναφορικά με τις επιπτώσεις της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού, τις ανάγκες των ομάδων – στόχων και τον τρόπο εξατομικευμένη αντιμετώπισης κάθε περιστατικό από το πόστο εργασίας τους. Ο σκοπός αφορά την γνώση και κατανόηση των ειδικών αυτών ζητημάτων και τη βελτίωση των παρεχομένων υπηρεσιών. Παράλληλα, η δράση στοχεύει στην επιμόρφωση διαμεσολαβητών που θα αξιοποιηθούν στις υπόλοιπες δράσεις. Η συγκεκριμένη δράση σχετίζεται και με τη βελτίωση των υπηρεσιών της δημόσιας διοίκησης, εντούτοις συνδέεται με το Θεματικό Στόχο 9 και ενσωματώνεται στη στοχοθεσία και περιφερειακή στρατηγική ως αναπόσπαστο κομμάτι αυτής.

Ομάδες Στόχοι: Δημόσιοι λειτουργοί και λοιποί επαγγελματίες, διαμεσολαβητές.

Ενέργειες: Οι ενέργειες της δράσης είναι τρεις. Η πρώτη αφορά την ανάπτυξη σεμιναριακών κύκλων και ημερίδων αναφορικά με τις επιπτώσεις της φτώχειας στις ευπαθείς κοινωνικές ομάδες. Η δεύτερη ενέργεια αφορά την επιμόρφωση των ομάδων στόχων στους τρόπους αντιμετώπισης των ζητημάτων της φτώχειας με την απόκτηση ειδικών δεξιοτήτων για τη διαχείριση του φαινομένου. Η τρίτη ενέργεια αφορά την επιμόρφωση που σχετίζονται με το αντικείμενο της δια βίου μάθησης και εκπαίδευσης σε ενήλικες με ειδική στόχευση στις κοινωνικές ομάδες που απειλούνται από τη φτώχεια, την ξеноφοβία, το ρατσισμό και τον κοινωνικό αποκλεισμό.

Αναμενόμενο αποτέλεσμα: Η καλύτερη γνώση των επιπτώσεων της φτώχειας σε όλες τις υπηρεσίες και τους φορείς που έρχονται σε επαφή με ευπαθείς ομάδες στόχους και άτομα που πλήττονται από τη φτώχεια και τον κοινωνικό αποκλεισμό. Επιπρόσθετα η ενημέρωση των εκπαιδευτών ενηλίκων και των διαμεσολαβητών αναφορικά με καινοτόμες μεθόδους προσέγγισης και μεταφοράς γνώσης και πληροφορίας με ειδική αναφορά στο περιβάλλον της κρίσης, θα ενισχύσει την ικανότητα αποτελεσματικής διαχείρισης των αυξημένων ζητημάτων και προκλήσεων που παρουσιάζονται.

Πιθανοί Δικαιούχοι: Οργανισμοί Τοπικής Αυτοδιοίκησης, Φορείς στον τομέα της δια βίου μάθησης.

Ενδεικτικός προϋπολογισμός: 500.000 €

Δράση 5.3: Ανάπτυξη οριζόντιων δεξιοτήτων απέναντι στη φτώχεια

Σκοπός – Περιγραφή: Η δράση αυτή έχει ως σκοπό την ανάπτυξη οριζόντιων δεξιοτήτων, όπως περιγράφονται από την Ευρωπαϊκή Ένωση, στις κοινωνικές ομάδες και τα νοικοκυριά που απειλούνται από τη φτώχεια, βιώνουν το κοινωνικό αποκλεισμό και είναι θύματα της ανεργίας. Ο σκοπός είναι η ενδυνάμωση τους κοινωνικά, ψυχολογικά και εκπαιδευτικά μέσα από συγκεκριμένους γραμματισμούς με στόχο την είσοδο τους στην αγορά εργασίας και την απασχόληση.

Ομάδες Στόχοι: ΑμεΑ, Ρομά, Άνεργοι/ες με χαμηλό μορφωτικό επίπεδο, Λοιπές ευπαθείς κοινωνικές ομάδες.

Ενέργειες: Οι ενέργειες της δράσης επικεντρώνονται στην ανάπτυξη οριζόντιων δεξιοτήτων όπως ορίζει ο σχετικός κανονισμός στα πεδία του γλωσσικού γραμματισμού (ελληνικά, ξένες γλώσσες), αριθμητικού και επιστημονικού γραμματισμού, ηλεκτρονικού αλφαριθμητισμού (χρήση Η/Υ), κοινωνικού γραμματισμού (π.χ. ιδιότητα πολίτη), στις δεξιότητες πρωτοβουλίας-επιχειρηματικότητας, στις μεταγνωστικές και πολιτιστικές δεξιότητες. Οι ενέργειες θα στοχεύουν μέσα από προγράμματα εκπαίδευσης ενηλίκων στην ανάπτυξη δεξιοτήτων των ατόμων που απειλούνται από τη φτώχεια και το κοινωνικό αποκλεισμό.

Αναμενόμενο αποτέλεσμα: Η αντιμετώπιση της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού με στοχευμένες δράσεις δια βίου μάθησης μέσα από εκπαιδευτικά προγράμματα οριζόντιων δεξιοτήτων προσανατολισμένα στις ανάγκες της καθημερινότητας τους και της ένταξης τους στην αγορά εργασίας.

Πιθανοί Δικαιούχοι: Οργανισμοί Τοπικής Αυτοδιοίκησης.

Ενδεικτικός προϋπολογισμός: 2.800.000 €

Δράση 5.4: Συμβουλευτική υποστήριξη για την καταπολέμηση της σχολικής διαρροής

Σκοπός – Περιγραφή: Η δράση αυτή έχει ως σκοπό την ενίσχυση και εμπλουτισμό της δράσης «παράλληλη στήριξη» που ήδη εντοπίζεται σε εκπαιδευτικές μονάδες, η οποία χρειάζεται να ενισχυθεί και να επεκταθεί με δράσεις και εκτός των σχολικών μονάδων. Ο σκοπός της παρέμβασης είναι η ενδυνάμωση της συμμετοχής των παιδιών αυτών στη σχολική διαδικασία, η αντιμετώπιση του κοινωνικού αποκλεισμού και η αντιμετώπιση της σχολικής διαρροής, μέσα από υποστηρικτικά προγράμματα και εκτός της σχολικής μονάδας.

Ομάδες Στόχοι: Μετανάστες/στρίες, Ρομά, Παιδιά που πλήττονται από τη φτώχεια, Θύματα ενδοσχολικής βίας.

Ενέργειες: Οι ενέργειες της δράσης αξιοποιούν το στοιχείο της εγγύτητας και της ανάπτυξης εμπιστοσύνης με το παιδί και την οικογένεια, της παροχής συμβουλευτικής για την αντιμετώπιση των παραγόντων που οδηγούν στη σχολική διαρροή, την ανάπτυξη δράσεων υποστηρικτικής διδασκαλίας εκτός της σχολικής μονάδας κ.λπ.

Αναμενόμενο αποτέλεσμα: Η αντιμετώπιση της σχολικής διαρροής ως απόρροια της φτώχειας με εστίαση στην προσέγγιση εκτός του σχολικού περιβάλλοντος, με στόχο την αποτροπή της εγκατάλειψης του σχολείου ή την επανένταξη.

Πιθανοί Δικαιούχοι: Οργανισμοί Τοπικής Αυτοδιοίκησης, Μη κυβερνητικές οργανώσεις, Εκκλησία.

Ενδεικτικός προϋπολογισμός: 2.000.000 €

Δράση 5.5: Δημιουργική Απασχόληση για Ρομά (ενήλικες και παιδιά)

Σκοπός – Περιγραφή: Η δράση αυτή έχει ως σκοπό την ενίσχυση και εμπλουτισμό της μαθησιακής διαδικασίας που απευθύνεται στους Ρομά μέσα από παρεμβάσεις που είναι προσιτές σε αυτούς/ες. Η δημιουργική απασχόληση στοχεύει στην εκμάθηση δεξιοτήτων σε όλες τις ηλικίες, ενώ ταυτόχρονα, εμμέσως, επιδιώκεται η ανάπτυξη ενός υποστηρικτικού μηχανισμού, με στόχο της μείωσης της σχολικής διαρροής, του κοινωνικού ρατσισμού και αποκλεισμού.

Ομάδες Στόχοι: Ρομά με έμφαση στις γυναίκες και στα παιδιά.

Ενέργειες: Οι ενέργειες της δράσης απαιτούν την αξιοποίηση προσωπικού και διαμεσολαβητών με σχετική ειδικευση στις κοινότητες των Ρομά και τις ιδιαίτερες εκπαιδευτικές τους ανάγκες. Η δράση περιλαμβάνει την ανάπτυξη κινητών μονάδων και προγραμμάτων εντός των καταυλισμών ή στο δρόμο, με επικέντρωση σε άτομα Ρομά. Η δημιουργική απασχόληση λειτουργεί συνδυαστικά με τη δια βίου μάθηση, αξιοποιώντας την πρακτική ως το βασικό μέσο μετάδοσης της γνώσης.

Αναμενόμενο αποτέλεσμα: Η αντιμετώπιση της σχολικής διαρροής της κοινωνικής ομάδας των Ρομά είτε στα πλαίσια της τυπικής εκπαιδευτικής δομής είτε απευθείας στους καταυλισμούς.

Πιθανοί Δικαιούχοι: Οργανισμοί Τοπικής Αυτοδιοίκησης, Μη κυβερνητικές οργανώσεις.

Ενδεικτικός προϋπολογισμός: 2.000.000 €

Δράση 5.6: Κοινωνικά Φροντιστήρια

Σκοπός – Περιγραφή: Η δράση αυτή έχει ως σκοπό την ενδυνάμωση μαθητών/τριών που δεν μπορούν να καλύψουν το κόστος εκπαίδευσης τους σε ιδιωτικά φροντιστήρια δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης. Ο σκοπός της δράσης βασίζεται στη στόχευση της ανάγκης τους σε εξωσχολική βοήθεια σε μαθήματα του σχολείου, αξιοποιώντας την εμπειρία των δομών ενισχυτικής διδασκαλίας. Η δράση αυτή είναι προσανατολισμένη σε ειδικές κοινωνικές ομάδες που πλήττονται από τη φτώχεια και επιθυμούν να ολοκληρώσουν τη δευτεροβάθμια εκπαίδευση ή να επιτύχουν την είσοδο τους σε ανώτατα εκπαιδευτικά ιδρύματα.

Ομάδες Στόχοι: Παιδιά και μέλη νοικοκυριών σε κίνδυνο φτώχεια, Λοιπές ευπαθείς κοινωνικές ομάδες.

Ενέργειες: Οι ενέργειες της δράσης προσανατολίζονται στην ανάπτυξη δομών κοινωνικού φροντιστηρίου με στελέχωση από εκπαιδευτικό προσωπικό, συμβούλων κοινωνικής και ψυχολογικής υποστήριξης με αναφορά στα εκπαιδευτικά προγράμματα των τάξεων Γυμνασίου και Λυκείου. Η ενέργεια των κοινωνικών φροντιστηρίων αφορά τόσο ανήλικους μαθητές όσο και ενήλικες που συμμετέχουν στις τυπικές δομές εκπαίδευσης (π.χ. νυχτερινά Λύκεια, Επαγγελματικές Σχολές). Ακόμα μία ενέργεια της δράσης είναι η παροχή κουπονιών (vouchers) στις ομάδες στόχου που απειλούνται από τη φτώχεια στα επίπεδα εκπαίδευσης της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης με στόχο τη μείωση της σχολικής διαρροής και τη πρόσβαση στη τριτοβάθμια εκπαίδευση.

Αναμενόμενο αποτέλεσμα: Η αντιμετώπιση της σχολικής διαρροής σε δευτεροβάθμιο επίπεδο εκπαίδευσης, η παροχή εκπαιδευτικής υπηρεσίας σε μαθητές ή ενήλικες προκειμένου να

ολοκληρώσουν τις σπουδές τους ή να ενταχθούν στη τριτοβάθμια εκπαίδευση. Η αντιμετώπιση των επιπτώσεων της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού μέσα από την ενίσχυση υποστηρικτικών εκπαιδευτικών δομών.

Πιθανοί Δικαιούχοι: Οργανισμοί Τοπικής Αυτοδιοίκησης, Κοινωφελή Ιδρύματα.

Ενδεικτικός προϋπολογισμός: 3.000.000 €

Α.Π.6: «Εξάλειψη στερεοτύπων, διακρίσεων & κοινωνικού αποκλεισμού»

Δράση 6.1: Καταπολέμηση του Ρατσισμού

Σκοπός – Περιγραφή: Η δράση αυτή έχει ως σκοπό την ενημέρωση στα ζητήματα διαφόρων μορφών ρατσισμού που σχετίζονται με τις κοινωνικές ομάδες που αποτελούν θύματα αυτού και ταυτόχρονα της φτώχειας. Ο σκοπός της δράσης δεν εξαντλείται στην ενημέρωση αλλά στοχεύει παράλληλα στην ενδυνάμωση και υποστήριξη των φορέων που αντιπαλεύουν το ρατσισμό, τη μισαλλοδοξία και την ανισότητα σε όλο το φάσμα της κοινωνίας.

Ομάδες Στόχοι: Τοπική κοινωνία, ΑμεΑ, Ρομά, Μετανάστες/στρίες, Λοιπές ομάδες που απειλούνται από το φαινόμενο του ρατσισμού.

Ενέργειες: Οι ενέργειες της δράσης προσανατολίζονται στην ανάπτυξη δομών υποστήριξης και ενημέρωσης για την αντιμετώπιση του ρατσισμού και της ξενοφοβίας μέσα από ημερίδες, εκδηλώσεις και ενημερωτικό υλικό. Η εστίαση, επίσης, ειδικού σήματος για την ισότητα στην επιχειρηματική κοινότητα σε συνεργασία με ΜΚΟ και θεσμούς ως δράση αντιμετώπισης του ρατσισμού στους χώρους εργασίας. Η ενίσχυση πρωτοβουλιών όπως τα Συμβούλια Ένταξης Μεταναστών, του πολιτισμικού διαμεσολαβητή στις υπηρεσίες υγείας και δράσεις συλλόγων μεταναστών. Η ενέργεια της έναρξης και δημιουργίας φεστιβάλ ethnic και φολκλόρ εκδηλώσεων από τις χώρες προέλευσης των αλλοδαπών που εντοπίζονται στη περιφέρεια, άλλων κρατών που επιθυμούν να συμμετέχουν και τους Ρομά στα πεδία της μουσικής, της γαστρονομίας, της λαϊκής τέχνης και του χορού.

Αναμενόμενο αποτέλεσμα: Η αντιμετώπιση του ρατσισμού στοχευμένα στα είδη που αναπτύσσει στη περιφέρεια με στρατηγικές ενημερωτικές δράσεις, παρεμβάσεις και ενδυνάμωσης των θεσμών ή οργανισμών που αντιπαλεύουν το φαινόμενο.

Πιθανοί Δικαιούχοι: Οργανισμοί Τοπικής Αυτοδιοίκησης, Κοινωφελή Ιδρύματα, Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις.

Ενδεικτικός προϋπολογισμός: 1.000.000 €

Δράση 6.2: Δομές Ισότητας των Φύλων

Σκοπός – Περιγραφή: Οι δομές Ισότητας των Φύλων αφορούν την υποστήριξη και ανάπτυξη δράσεων που αφορούν την ισότητα και πλήττουν τις ευπαθείς κοινωνικές ομάδες που απειλούνται ταυτόχρονα από τη φτώχεια. Σκοπός της δράσης είναι η διάχυση της ισότητας στα κέντρα των αποφάσεων, των προϋπολογισμών των ΟΤΑ, την ενδυνάμωση των ευπαθών κοινωνικών ομάδων, τη συμβουλευτική και την αντιμετώπιση της ενδοοικογενειακής βίας που στο περιβάλλον της κρίσης και της φτώχειας πλήττει σημαντικά την οικογένεια και τη κοινωνία. Η δράση αυτή ουσιαστικά αποτελεί μέρος της ευρύτερης πολιτικής της Περιφέρειας για την Ισότητα των Φύλων, τις δράσεις κοινωνικής ένταξης και αντιμετώπισης της διαφυλετικής βίας με απώτερο στόχο την παροχή στέγης και συμβουλευτικής υποστήριξης σε θύματα κακοποίησης και ενδοοικογενειακής βίας.

Ομάδες Στόχοι: Νοικοκυριά, ΑμεΑ, Μετανάστες, Ρομά, Λοιπές ευπαθείς ομάδες

Ενέργειες: Οι ενέργειες της δράσης επικεντρώνονται σε διάφορα πεδία ξεκινώντας από το σχεδιασμό στρατηγικής σε πολιτικό επίπεδο στους ΟΤΑ με την υπογραφή της Χάρτας για την Ισότητα. Σημαντική ενέργεια αποτελεί η ανάπτυξη δομών ισότητας που σχετίζονται είτε με την υποστήριξη είτε με την συμβουλευτική σε ομάδες που πλήττονται από την ανισότητα και κατ'επέκταση τη φτώχεια και την ανεργία. Η ενέργεια του επαγγελματικού προσανατολισμού και η ανάπτυξη επιχειρηματικότητας ως απάντηση στο κοινωνικό αποκλεισμό είναι σημαντική για τις ομάδες θύματα της ανισότητας. Η ενέργεια της ενημέρωσης και αντιμετώπισης της ενδοοικογενειακής βίας μέσα από την ανάπτυξη δομών ισότητας και χώρων φιλοξενίας με νομική, ψυχολογική και κοινωνική υποστήριξη για τα άτομα που το έχουν ανάγκη. Οι ενέργειες της δράσης, τέλος, επικεντρώνονται στην ανάπτυξη δομών στέγης και ενίσχυση υφιστάμενων δράσεων σε όλη τη περιφέρεια με στόχο την παροχή ολοκληρωμένης φροντίδας σε κακοποιημένα άτομα και θύματα ενδοοικογενειακής βίας.

Αναμενόμενο αποτέλεσμα: Η αντιμετώπιση της ανισότητας και του κοινωνικού αποκλεισμού που προκύπτει για κοινωνικές ομάδες που ήδη απειλούνται από τη φτώχεια, την ενδοοικογενειακή βία, το κοινωνικό ρατσισμό και την ουδέτερη στάση της πολιτείας.

Πιθανοί Δικαιούχοι: Οργανισμοί Τοπικής Αυτοδιοίκησης, Κοινωνικοί Οργανισμοί, Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις, Εκπαιδευτικά Ιδρύματα.

Ενδεικτικός προϋπολογισμός: 5.500.000 €

4. Περιφερειακό Παρατηρητήριο Κοινωνικής Ένταξης

Το Περιφερειακό Παρατηρητήριο για τη Κοινωνική Ένταξη στην Περιφέρεια Πελοποννήσου έχει ένα διττό στόχο, αφενός την παρακολούθηση της εφαρμογής της περιφερειακής στρατηγικής για την κοινωνική ένταξη και αφετέρου τον εναρμονισμό και συσχετισμό των περιφερειακών κοινωνικών ζητημάτων με εκείνων που λαμβάνουν χώρα σε εθνικό επίπεδο. Η Εθνική Στρατηγική για την Κοινωνική Ένταξη προβλέπει άλλωστε Περιφερειακά Παρατηρητήρια Ένταξης (4.1.2) στον 4ο Επιχειρησιακό Άξονα «Καλή Διακυβέρνηση των πολιτικών ένταξης», και πιο συγκεκριμένα στην Προτεραιότητα 4.1 τον «Συντονισμό των πολιτικών ένταξης». Όπως προβλέπεται, λοιπόν, από την Εθνική Στρατηγική τα Περιφερειακά Παρατηρητήρια θα έχουν ως στόχο την εξασφάλιση της παρακολούθησης και τον συντονισμό των πολιτικών περιφερειακά σε συνάρτηση με την περιφερειακή στρατηγική, το εθνικό και ευρωπαϊκό πλαίσιο δράσεων.

Η ανάπτυξη του Περιφερειακού Παρατηρητηρίου Κοινωνικής Ένταξης στην Περιφέρεια Πελοποννήσου θα αποτελεί μέρος ενός ευρύτερου δικτύου που θα εγκολπώνει και τα υπόλοιπα περιφερειακά παρατηρητήρια της Ελλάδας. Ο γενικός και ειδικός στόχος του θα είναι η παρακολούθηση των παρεμβάσεων της περιφερειακής στρατηγικής για την κοινωνική ένταξη στις Περιφερειακές Ενότητες της Πελοποννήσου, τους Δήμους και τα δημοτικά διαμερίσματα με απώτερο σκοπό την ανάδειξη και επικαιροποίηση των τοπικών αναγκών και προκλήσεων κατά την προγραμματική περίοδο 2014-2020. Επιπρόσθετα, θα έχει ως κύρια αρμοδιότητα του την αποτύπωση των χωρικών διαστάσεων της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού, αλλά και την τροφοδότηση του Εθνικού Συντονιστικού Μηχανισμού με δεδομένα από την εξέλιξη της Περιφερειακής Στρατηγικής για τη Κοινωνική Ένταξη. Ο Εθνικός Μηχανισμός είναι το Μέτρο 4.1.1 του 4ου Επιχειρησιακού Άξονα της Εθνικής Στρατηγικής για την Κοινωνική Ένταξη και κατά κύριο λόγο αφορά την ανάπτυξη ενός εθνικού μηχανισμού που υπάγεται στο Υπουργείου Εργασίας, Κοινωνικής Ασφάλισης και Κοινωνικής Αλληλεγγύης. Ο μηχανισμός αυτός είναι υπεύθυνος για την οριζόντια παρακολούθηση και τον συντονισμό των πολιτικών ένταξης στις Περιφέρειες της Ελλάδος, και αυτή της Πελοποννήσου. Επιπρόσθετα η λειτουργία του είναι στρατηγική τόσο σε εθνικό όσο και περιφερειακό επίπεδο, δεδομένου ότι θα διασφαλίζει την στόχευση των παρεμβάσεων αλλά και την αποφυγή των αλληλοεπικαλύψεων ή την διάσπαση των προσπαθειών. Όσον αφορά τους Άξονες Δράσης που θα αναπτύξει το Περιφερειακό Παρατηρητήριο για την Κοινωνική Ένταξη στην Πελοπόννησο, αυτοί παρουσιάζονται ως εξής:

1. Συμβουλευτική υποστήριξη σε πολιτικές για τη κοινωνική ένταξη και την αντιμετώπιση της φτώχειας στην Περιφέρεια Πελοποννήσου.
2. Διαβούλευση και αλληλεπίδραση των ενδιαφερομένων μερών με τη Περιφέρεια Πελοποννήσου.
3. Καταγραφή, τεκμηρίωση και αξιολόγηση της στρατηγικής κοινωνικής ένταξης στην Περιφέρεια Πελοποννήσου.

4. Ανάπτυξη πληροφοριακών συστημάτων για τη παρακολούθηση του φαινομένου στη Περιφέρεια Πελοποννήσου: «Χάρτης Κοινωνικής Ένταξης» και ηλεκτρονική διακυβέρνηση.
5. Συνάφεια και συμπληρωματικότητα με δράσεις κοινωνικής ένταξης στην Ελλάδα και την Ευρωπαϊκή Ένωση.

Όσον αφορά τον πρώτο Άξονα Δράσης «Συμβουλευτική υποστήριξη σε πολιτικές για τη κοινωνική ένταξη και την αντιμετώπιση της φτώχειας στην Περιφέρεια Πελοποννήσου», το Παρατηρητήριο Κοινωνικής Ένταξης θα είναι το όργανο εκείνο που εκτός από τη συλλογή δεδομένων για τη φτώχεια και το κοινωνικό αποκλεισμό περιφερειακά, θα έχει και συμβουλευτικό ρόλο στην άσκηση της περιφερειακής πολιτικής. Ο συμβουλευτικός αυτός ρόλος θα απευθύνεται κατά κύριο λόγο στους φορείς σχεδιασμού πολιτικής (policy makers) και τα όργανα άσκησης της στην Περιφέρεια (decision makers). Συγκεκριμένα, το Παρατηρητήριο θα μπορεί να παρεμβαίνει και να αναπτύσσει συμβουλευτικό ρόλο στα πεδία πολιτικής που άπτονται της αρμοδιότητας του με γνωμοδοτήσεις, προτάσεις και διαπιστώσεις. Τα κύρια αντικείμενα πληροφόρησης θα είναι ο Περιφερειάρχης Πελοποννήσου, οι Αντιπεριφερειάρχες, το Περιφερειακό Συμβούλιο και οι αρμόδιες επιτροπές για θέματα κοινωνικής πολιτικής, ανάπτυξης, κοινωνικής ένταξης και αντιμετώπισης της φτώχειας.

Όσον αφορά τον δεύτερο Άξονα Δράσης «Διαβούλευση και αλληλεπίδραση των ενδιαφερομένων μερών με τη Περιφέρεια Πελοποννήσου», το Παρατηρητήριο Κοινωνικής Ένταξης έχει ως στόχο την πολιτική αλληλεπίδραση της Περιφέρειας θεσμικά, διοικητικά και πολιτικά με τη κοινωνία των πολιτών και των ιδιωτικό τομέα. Ο στόχος του Άξονα είναι η ανάπτυξη μιας πλατιάς κοινωνικής και οριζόντιας συμμαχίας για την Κοινωνική Ένταξη στην Περιφέρεια Πελοποννήσου, προκειμένου το παρατηρητήριο να δέχεται άμεσα τη ροή της πληροφορίας, είτε για τις δράσεις που γίνονται στο πλαίσιο της περιφερειακής στρατηγικής για την κοινωνική ένταξη είτε σε μεμονωμένες δράσεις περιφερειακά που θα μπορούσαν να συντονιστούν με τη περιφερειακή στρατηγική και να αποτελέσουν πιλότο δράσεων ή καλές πρακτικές στην Πελοπόννησο. Η ανατροφοδότηση και η ανάπτυξη μιας μόνιμης βάσης κοινωνικού διαλόγου για τη πορεία της στρατηγικής στην Περιφέρεια Πελοποννήσου είναι πολύ χρήσιμη για το Παρατηρητήριο, προκειμένου ο ρόλος του να είναι επίκαιρος, εύστοχος και ουσιαστικός.

Όσον αφορά τον τρίτο Άξονα Δράσης «Καταγραφή, τεκμηρίωση και αξιολόγηση της στρατηγικής κοινωνικής ένταξης στην Περιφέρεια Πελοποννήσου», το Παρατηρητήριο θα συλλέγει στοιχεία ποσοτικά και ποιοτικά από την πορεία της στρατηγικής για την κοινωνική ένταξη αλλά και την εξέλιξη του φαινομένου. Το αποτέλεσμα θα είναι μια έκθεση για τον κοινωνικό αποκλεισμό και την φτώχεια σε επίπεδο Περιφέρειας Πελοποννήσου σε ετήσια βάση, προκειμένου το φαινόμενο να αποτυπώνεται περιφερειακά και η στρατηγική να αξιολογείται. Αυτό είναι ιδιαίτερος χρήσιμο γιατί οι δείκτες μέτρησης, από την Ελληνική Στατιστική Υπηρεσία και κατ' επέκταση τη Eurostat,

αποτυπώνουν την απειλή της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού σε ευρύτερα γεωγραφικά διαμερίσματα και όχι σε επίπεδο Περιφερειακών Αυτοδιοικήσεων.

Όσον αφορά τον τέταρτο Άξονα Δράσης «Ανάπτυξη πληροφοριακών συστημάτων για τη παρακολούθηση του φαινομένου στη Περιφέρεια Πελοποννήσου: «Χάρτης Κοινωνικής Ένταξης» και ηλεκτρονική διακυβέρνηση», το Παρατηρητήριο φιλοδοξεί και στοχεύει στην αξιοποίηση των εργαλείων της ψηφιακής εποχής. Ο στόχος είναι η χωρική αποτύπωση της στρατηγικής για την κοινωνική ένταξη στην Περιφέρεια Πελοποννήσου μέσα από την χρήση πληροφοριακών συστημάτων όπως το Geographical Information System, το οποίο θα καταγράφει τα στατιστικά για την Κοινωνική Ένταξη ανά Περιφερειακή Ενότητα και Δήμους. Επιπρόσθετα θα αποτυπώνει τις δράσεις της στρατηγικής περιφερειακά, το στάδιο εξέλιξης τους, το κόστος και τις ομάδες στόχου. Στο πλαίσιο αυτό, η ψηφιακή αυτή πλατφόρμα του Παρατηρητηρίου εκτός από τον ψηφιακό χάρτη θα βασίζεται και σε εργαλεία ηλεκτρονικής διακυβέρνησης και αλληλεπίδρασης. Συγκεκριμένα, θα παρέχει πληροφορίες αναφορικά με τους άξονες της περιφερειακής στρατηγικής, τις πηγές χρηματοδότησης, ειδικές πληροφορίες για τους δικαιούχους και πληροφορίες σχετικά με το εθνικό και ευρωπαϊκό πλαίσιο.

Όσον αφορά τον πέμπτο Άξονα Δράσης «Συνάφεια και συμπληρωματικότητα με δράσεις κοινωνικής ένταξης στην Ελλάδα και την Ευρωπαϊκή Ένωση», το Παρατηρητήριο θα στοχεύει στην συνέχεια των περιφερειακών πολιτικών και δράσεων κοινωνικής ένταξης στην Πελοπόννησο ήδη από την προηγούμενη προγραμματική περίοδο. Η ανάπτυξη μια συνέχειας στο πεδίο αυτό πολιτικής θα είναι για το Παρατηρητήριο χρήσιμη στο μέλλον αλλά και στο επιχειρησιακό πεδίο σε όλους του παραπάνω άξονες. Επιπρόσθετα, το Παρατηρητήριο θα στοχεύει στην συνάφεια και τη συμπληρωματικότητα της στρατηγικής στην Πελοπόννησο με δράσεις σε εθνικό και ευρωπαϊκό επίπεδο. Αυτό θα επιτυγχάνεται από τον κεντρικό συντονισμό με τον Εθνικό Συντονιστικό Μηχανισμό, τα υπόλοιπα Περιφερειακά Παρατηρητήρια, και άλλες όμορες δράσεις για την κοινωνική ένταξη από τα Υπουργεία, την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο, το Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης, την Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων και την Ευρωπαϊκή Επιτροπή των Περιφερειών.

5. Προϋπολογισμός και χρηματοδότηση του Σχεδίου Δράσης

Βασική πηγή χρηματοδότησης του σχεδίου δράσης αποτελεί το νέο **Περιφερειακό Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Πελοποννήσου 2014-2020**.

Συγκεκριμένα, σύμφωνα με την με Α.Π. 885/ΕΥΣΣΑΑΠ74/10-1-2014 3^η Εγκύκλιο της Ειδικής Υπηρεσίας Στρατηγικής, Σχεδιασμού & Αξιολόγησης Αναπτυξιακών Προγραμμάτων του Υπουργείου Ανάπτυξης & Ανταγωνιστικότητας για την κατάρτιση των Επιχειρησιακών Προγραμμάτων της προγραμματικής περιόδου 2014-2020, η **χρηματοδοτική προτεραιότητα** «Ανάπτυξη και αξιοποίηση ικανοτήτων ανθρώπινου δυναμικού και ενεργός κοινωνική ενσωμάτωση» είναι ύψιστης σημασίας για την Ελλάδα, καθώς καλείται να αντιμετωπίσει τις πλέον αρνητικές επιπτώσεις της κρίσης και της ύφεσης, δηλαδή την ανεργία και την φτώχεια.

Σύμφωνα με το **χρηματοδοτικό πλαίσιο της περιόδου 2014-2020** και την κατανομή των πόρων της Πολιτικής Συνοχής στην Ελλάδα, προβλέπεται ότι τα Περιφερειακά Επιχειρησιακά Προγράμματα θα έχουν ουσιαστικό ρόλο στην ανάπτυξη παρεμβάσεων στο πλαίσιο του **Θεματικού Στόχου 9** και του 8 για το **Περιφερειακό Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Πελοποννήσου**, αξιοποιώντας τους πόρους που προέρχονται στην πλειοψηφία τους από το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο (ΕΚΤ), αλλά και από το Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης (ΕΤΠΑ). Για το λόγο αυτό, λαμβάνεται υπόψη το πεδίο εφαρμογής της συνδρομής κάθε Ταμείου και ο συσχετισμός που γίνεται με τις επενδυτικές προτεραιότητες στο πλαίσιο του Θεματικού Στόχου 9, ως ακολούθως::

ΕΚΤ (Κανονισμός (ΕΕ) αριθ. 1304/2013)

- i. ενεργός ένταξη, με σκοπό, μεταξύ άλλων, την προώθηση της ισότητας των ευκαιριών, και της ενεργού συμμετοχής και της βελτίωσης της απασχολησιμότητας
- ii. κοινωνικοοικονομική ενσωμάτωση περιθωριοποιημένων κοινοτήτων, όπως οι Ρομά
- iii. καταπολέμηση κάθε μορφής διακρίσεων και την προώθηση της ισότητας των ευκαιριών
- iv. βελτίωση της πρόσβασης σε οικονομικά προσιτές, βιώσιμες και υψηλής ποιότητας υπηρεσίες, συμπεριλαμβανομένων της υγειονομικής περίθαλψης και των κοινωνικών υπηρεσιών γενικού συμφέροντος
- v. προαγωγή της κοινωνικής επιχειρηματικότητας και της επαγγελματικής ένταξης σε κοινωνικές επιχειρήσεις καθώς και την προώθηση της κοινωνικής οικονομίας και της οικονομίας της αλληλεγγύης προκειμένου να διευκολυνθεί η πρόσβαση στην απασχόληση
- vi. στρατηγικές τοπικής ανάπτυξης με πρωτοβουλία τοπικών κοινοτήτων

ΕΤΠΑ (Κανονισμός (ΕΕ) αριθ. 1301/2013)

- i. επενδύσεις στις υποδομές υγείας και στις κοινωνικές υποδομές που συμβάλλουν στην εθνική, περιφερειακή και τοπική ανάπτυξη, μείωσης των ανισοτήτων όσον αφορά την κατάσταση στον

τομέα της υγείας, και προώθησης της κοινωνικής ένταξης με τη βελτίωση της πρόσβασης σε υπηρεσίες κοινωνικού, πολιτιστικού και ψυχαγωγικού χαρακτήρα και με τη μετάβαση από θεσμικές υπηρεσίες σε υπηρεσίες σε επίπεδο κοινότητας

- ii. παροχή στήριξης για φυσική, οικονομική και κοινωνική αναζωογόνηση υποβαθμισμένων κοινοτήτων εντός αστικών και αγροτικών περιοχών
- iii. παροχή στήριξης για κοινωνικές επιχειρήσεις
- iv. επενδύσεις που θα πραγματοποιηθούν στο πλαίσιο στρατηγικών τοπικής ανάπτυξης με πρωτοβουλία των τοπικών κοινοτήτων

Ειδικότερα, η κατανομή για το **Περιφερειακό Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Πελοποννήσου 2014-2020**, προβλέπει συνολικό ποσό από την κοινοτική (80%) και εθνική (20%) χρηματοδότηση 72.915.393,75 ευρώ για το Θεματικό Στόχο 9, εκ των οποίων 10.000.000 ευρώ αφορούν το Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης (ΕΤΠΑ) και 62.915.393,75 ευρώ αφορούν το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο (ΕΚΤ). Όσον αφορά τον Θεματικό Στόχο 8, το ΠΕΠ Πελοποννήσου προβλέπει συνολικό ποσό από την κοινοτική (80%) και εθνική (20%) χρηματοδότηση 5.174.606 ευρώ, τα οποία προκύπτουν από το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο (ΕΚΤ). Σημειώνεται, επίσης, ότι η Περιφέρεια Πελοποννήσου εντάσσεται στην κατηγορία των περιφερειών σε μετάβαση με κατά κεφαλήν ΑΕΠ μεταξύ 75-90% του ευρωπαϊκού μέσου όρου ως εκ τούτου το ποσοστό συγχρηματοδότησης ανέρχεται στο 80%. Η ενδεικτική κατανομή του ως άνω ποσού για την περίοδο 2014-2020 ανά επενδυτική προτεραιότητα απεικονίζεται στον ακόλουθο πίνακα:

ΣΥΝΟΛΟ 2014-2020			
	ΕΚΤ		ΕΤΠΑ
ΘΕΜΑΤΙΚΟΣ ΣΤΟΧΟΣ 9	62.915.393,75	ΘΕΜΑΤΙΚΟΣ ΣΤΟΧΟΣ 9	10.000.000
9i	7.500.000	9a	2.500.000
9ii	3.750.000	9b	1.875.000
9iii	3.750.000	9c	1.250.000
9iv	35.415.393,75	9d	4.375.000
9v	6.250.000		
9vi	6.250.000		
ΘΕΜΑΤΙΚΟΣ ΣΤΟΧΟΣ 8	5.174.606		
8iii	2.000.000		
8v	3.174.606,25		

Για τη χρηματοδότηση της στρατηγικής η Περιφέρεια Πελοποννήσου έχει λάβει υπόψη της τη συμμετοχή με ίδιους πόρους, όπως άλλωστε προβλέπει η **Εθνική Στρατηγική για την Κοινωνική Ένταξη**. Συγκεκριμένα, προβλέπεται ένα μέρος της στρατηγικής να χρηματοδοτηθεί από ίδια μέσα της Περιφέρειας Πελοποννήσου και των Δήμων της επικράτειας της. Αυτοί συνήθως χαρακτηρίζονται θεσμικά είτε ως πόροι του Κρατικού Προϋπολογισμού είτε πιο συγκεκριμένα ως πόροι υπέρ των **ΟΤΑ Α' και Β' βαθμού**, δηλαδή **κεντρικοί αυτοτελείς πόροι και έσοδα** από ανταποδοτικά τέλη. Στο πλαίσιο, επίσης, της Εθνικής Στρατηγικής για την Κοινωνικής Ένταξη η Περιφέρεια Πελοποννήσου εξετάζει τη αναζήτηση επιπρόσθετων πόρων από την ειδική κατηγορία που περιγράφει η Εθνική Στρατηγική ως **«Θεσμοθετημένοι Δημόσιοι Πόροι»**.

Σημαντικό, επίσης, για την υλοποίηση και ανάπτυξη της Στρατηγικής είναι το Επιχειρησιακό Πρόγραμμα **«Επισιτιστικής και Βασικής Υλικής Συνδρομής για το Ταμείο Ευρωπαϊκής Βοήθειας για τους Άπορους»**. Ως εκ τούτου, Η Περιφέρεια Πελοποννήσου λαμβάνει υπόψη τη σημασία του Ταμείου Ευρωπαϊκής Βοήθειας προς τους Απόρους (FEAD), το οποίο στηρίζει τις δράσεις των χωρών της ΕΕ για παροχή υλικής βοήθειας. Η υλική αυτή βοήθεια συνίσταται στη διανομή τροφίμων, ρουχισμού και άλλων αναγκαίων ειδών ατομικής χρήσης (π.χ. παπούτσια, σαπούνι και σαμπουάν). Η παροχή της βοήθειας αυτής πρέπει να συνοδεύεται από μέτρα κοινωνικής ένταξης, όπως καθοδήγηση και στήριξη για να μπορέσουν τα άτομα αυτά να βγουν από τη φτώχεια. Οι εθνικές αρχές μπορούν επίσης να στηρίζουν την παροχή μη υλικής βοήθειας προς τους απόρους, ώστε να τους βοηθούν να ενσωματωθούν καλύτερα στην κοινωνία. Τα χρήματα που διατίθενται στην Ε.Ε. πρόκειται να είναι πάνω από 3,8 δισ. ευρώ για την περίοδο 2014-2020, ενώ προβλέπεται ότι τα κράτη μέλη συμμετέχουν κατά 15% τουλάχιστον στη χρηματοδότηση του εθνικού τους προγράμματος. Στην Ελλάδα το πρόγραμμα αυτό εκτιμάται από την Εθνική Στρατηγική ότι θα έχει συνολικό προϋπολογισμό 330.000.000 ευρώ, ενώ ο κοινωνικός του αντίκτυπος θα είναι σημαντικός, αφού πρόκειται να καλύψει σε πρώτη φάση 165.000 άπορες οικογένειες.

Το Επιχειρησιακό Πρόγραμμα **«Ανάπτυξη Ανθρώπινου Δυναμικού, Εκπαίδευση & Δια Βίου Μάθηση»** κρίνεται, επίσης, σημαντικό για την χρηματοδότηση της στρατηγικής στην Πελοπόννησο. Συγκεκριμένα, το επιχειρησιακό αυτό πρόγραμμα αποτελεί ένα από τα επτά Τομεακά/ Εθνικά Επιχειρησιακά Προγράμματα της Προγραμματικής Περιόδου 2014-2020, με τη συγχρηματοδότηση του ΕΚΤ και της Πρωτοβουλίας για την Απασχόληση των Νέων. Στόχος του είναι η αντιμετώπιση της ανεργίας, με εστίαση στη δημιουργία ποιοτικών δυνατοτήτων εκπαίδευσης, αναβάθμισης δεξιοτήτων και βιώσιμης απασχόλησης για όλους και γνώμονα την ενίσχυση της κοινωνικής συνοχής. Η κοινοτική συνδρομή του Ε.Π. ανέρχεται σε 1.933.409.509 Ευρώ μέσα από κονδύλια του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Ταμείου. Επιπλέον, το Ε.Π περιλαμβάνει και το ειδικό κονδύλι για την Πρωτοβουλία για την Απασχόληση των Νέων (ΠΑΝ), το οποίο ανέρχεται σε 171.517.029 Ευρώ. Ως εκ τούτου, η συνολική υποστήριξη διαμορφώνεται σε 2.104.926.538 Ευρώ. Εν κατακλείδι, σημαντικό για την υλοποίηση της Στρατηγικής για την Κοινωνική Ένταξη είναι και το Επιχειρησιακό Πρόγραμμα

«Ανταγωνιστικότητα, Επιχειρηματικότητα και Καινοτομία», συνολικού προϋπολογισμού 3.646.378.290 ευρώ. Το Πρόγραμμα αυτό επιδιώκει στην νέα προγραμματική περίοδο την ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας και της εξωστρέφειας των επιχειρήσεων, τη μετάβαση στην ποιοτική επιχειρηματικότητα, με αιχμή την καινοτομία και την αύξηση της εγχώριας προστιθέμενης αξίας.

Η Περιφέρεια Πελοποννήσου λαμβάνει, επίσης, υπόψη το Ευρωπαϊκό **Πρόγραμμα για την Απασχόληση και την Κοινωνική Καινοτομία (EASI)**. Το συγκεκριμένο πρόγραμμα αποτελεί ένα χρηματοδοτικό μηχανισμό που αποσκοπεί στην προαγωγή ποιοτικής και βιώσιμης απασχόλησης υψηλού επιπέδου, τη διασφάλιση επαρκούς και κατάλληλης κοινωνικής προστασίας, την καταπολέμηση του κοινωνικού αποκλεισμού και της φτώχειας και τη βελτίωση των συνθηκών εργασίας. Το πρόγραμμα αυτό επί της ουσίας συνενώνει τρία προγράμματα της ΕΕ τα οποία αποτελούσαν αντικείμενο χωριστής διαχείρισης τη προηγούμενη προγραμματική περίοδο 2007-2013: το PROGRESS, EURES και το Μηχανισμό Μικροχρηματοδοτήσεων Progress. Ο συνολικός προϋπολογισμός για το διάστημα 2014-2020 ανέρχεται σε 919.469.000 ευρώ.

Στα πλαίσια της υλοποίησης της Στρατηγικής, αναμένεται να διεκδικηθούν και να αξιοποιηθούν λοιπά χρηματοδοτικά εργαλεία και πρόσθετοι πόροι που είναι διαθέσιμοι σε Ευρωπαϊκό επίπεδο, για την αντιμετώπιση της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού. Σημαντικό για την υλοποίηση και χρηματοδότηση της Στρατηγικής εκτιμάται ότι είναι το **Ευρωπαϊκό Ταμείο Προσαρμογής στην Παγκοσμιοποίηση**, το οποίο παρέχει στήριξη σε άτομα που χάνουν τη θέση εργασίας τους είτε εξαιτίας σημαντικών διαρθρωτικών αλλαγών στο παγκόσμιο εμπόριο λόγω παγκοσμιοποίησης (π.χ. όταν κλείνει μια μεγάλη επιχείρηση ή μεταφέρεται η παραγωγή σε χώρες εκτός ΕΕ), είτε εξαιτίας της παγκόσμιας οικονομικής και χρηματοπιστωτικής κρίσης. Ο συνολικός ετήσιος προϋπολογισμός του Ταμείου ανέρχεται σε 150 εκατ. ευρώ για την περίοδο 2014-2020, ενώ μπορεί να χρηματοδοτεί έως και το 60% του κόστους σχεδίων παροχής βοήθειας σε εργαζομένους που απολύονται, ώστε να βρουν νέα θέση εργασίας ή να δημιουργήσουν δική τους επιχείρηση.

Το πρόγραμμα **"Ορίζοντας 2020"** (Horizon 2020) συνολικού προϋπολογισμού 70 δισεκατομμύρια ευρώ αποτελεί σημαντικό χρηματοδοτικό εργαλείο, ειδικά ως μηχανισμός υποστήριξης δραστηριοτήτων έρευνας και καινοτομίας στο πεδίο της κοινωνικής ένταξης στην Περιφέρεια Πελοποννήσου. Το πρόγραμμα αυτό υποστηρίζει και είναι εφάμιλλο της στρατηγικής Ευρώπη 2020, και ειδικά των στόχων της για μια έξυπνη, βιώσιμη και ολοκληρωμένη ανάπτυξη, στοχεύοντας παράλληλα στην αποτελεσματική αντιμετώπιση σημαντικών κοινωνικών προκλήσεων. Στην υλοποίηση, επίσης, της περιφερειακής Στρατηγικής για την κοινωνική ένταξη είναι χρήσιμο να ληφθούν υπόψη και οι χρηματοδοτικές ροές από το Πρόγραμμα **URBACT III 2014-2020**, το οποίο αποτελεί ένα ευρωπαϊκό πρόγραμμα εδαφικής συνεργασίας (2014-2020) και ανταλλαγής καλών πρακτικών στη βιώσιμη αστική ανάπτυξη. Για την υλοποίηση, τέλος, της Στρατηγικής λαμβάνονται υπόψη και οι χρηματοδοτικές ροές του **Ταμείου Ασύλου, Μετανάστευσης και Ένταξης**, συνολικού

ύψους €3.9 δις. Ειδικότερα, το Ταμείο αυτό αποτελεί τη συνένωση των Ταμείων Αλληλεγγύης (Ταμείο Ένταξης Υπηκόων Τρίτων Χωρών, Ταμείο Προσφύγων, Ταμείο Επιστροφής). Ο γενικός στόχος του Ταμείου είναι να συμβάλει στην αποτελεσματική διαχείριση των μεταναστευτικών ροών και στην υλοποίηση, ενδυνάμωση και ανάπτυξη της κοινής πολιτικής στα θέματα ασύλου, επικουρικής προστασίας και προσωρινής προστασίας καθώς και την κοινή μεταναστευτική πολιτική.

Εν κατακλείδι, λαμβάνοντας υπόψη όλα τα παραπάνω χρηματοδοτικά εργαλεία και πόρους ακολουθεί ένας συγκεντρωτικός πίνακας της προτεινόμενης κατανομής προϋπολογισμού στο στρατηγικό σχέδιο δράσης για την κοινωνική ένταξη και αντιμετώπιση της φτώχειας στην Περιφέρεια Πελοποννήσου, με βάση την περιγραφή και το ενδεικτικό προϋπολογισμό κάθε προτεινόμενης δράσης (στο Κεφάλαιο 3).

Άξονες Προτεραιοτήτων και Δράσεις	Ενδεικτικός Προϋπολογισμός	Ενδεικτικές Πηγές Χρηματοδότησης
Δράσεις Ανά Άξονα	ΕΚΤ/ΕΤΠΑ Εθνική Συμμετοχή	ΠΕΠ Πελοποννήσου Εθνικοί Πόροι Ευρωπαϊκά Προγράμματα
1^{ος} Άξονας: «Τροφή & Στέγαση»		
Δράση 1.1: Κοινωνικό Παντοπωλείο	3.000.000	ΠΕΠ Πελοποννήσου, Θεματικός Στόχος 9: 9ii: Κοινωνικοοικονομική ένταξη περιθωριοποιημένων κοινοτήτων, όπως οι Ρομά (3.750.000 εκ. Ευρώ ΕΚΤ) 9iv: Βελτίωση της πρόσβασης σε οικονομικά προσιτές, βιώσιμες και υψηλής ποιότητας υπηρεσίες, συμπεριλαμβανομένων των υπηρεσιών υγειονομικής περίθαλψης (35.415.393,75 εκ. Ευρώ ΕΚΤ) Πρόγραμμα: «Επισιτιστικής και Βασικής Γλικής Συνδρομής για το Ταμείο Ευρωπαϊκής Βοήθειας για τους Άπορους».
Δράση 1.2: Δημοτικός Λαχανόκηπος	500.000	
Δράση 1.3: Κέντρο Ημερήσιας Υποδοχής Αστεγών	3.000.000	
Δράση 1.4: Υπνωτήρια	2.500.000	
Δράση 1.5: Παροχή Συσσιτίων	2.000.000	
Δράση 1.6: Κοινωνική Ιματιοθήκη	1.000.000	
Δράση 1.7: Στέγαση και Οικισμοί Ρομά	3.000.000	
2^{ος} Άξονας: «Προσβασιμότητα σε υπηρεσίες Υγείας»		
Δράση 2.1: Φροντίδα στο Σπίτι	7.000.000	ΠΕΠ Πελοποννήσου, Θεματικός Στόχος 9: 9iv: Βελτίωση της πρόσβασης σε οικονομικά προσιτές, βιώσιμες και υψηλής ποιότητας υπηρεσίες, συμπεριλαμβανομένων των υπηρεσιών υγειονομικής περίθαλψης (35415393,75 εκ. Ευρώ ΕΚΤ) 9a: Επενδύσεις στις υποδομές υγείας και τις κοινωνικές υποδομές που συμβάλλουν στην εθνική, περιφερειακή και τοπική ανάπτυξη, μειώνοντας τις ανισότητες (2.500.000 εκ. Ευρώ ΕΤΠΑ)
Δράση 2.2: Κινητές Μονάδες Υγείας	2.000.000	
Δράση 2.3: Κοινωνικό Ιατρείο και Φαρμακείο	3.000.000	
Δράση 2.4: Ψηφιακή Επίσκεψη	3.000.000	
Δράση 2.5: Κέντρο ενημέρωσης και αντιμετώπισης των εξαρτήσεων	1.000.000	

Άξονες Προτεραιοτήτων και Δράσεις	Ενδεικτικός Προϋπολογισμός	Ενδεικτικές Πηγές Χρηματοδότησης
Δράση 2.6: Παρατηρητήριο Υγείας και Κοινωνικής Πολιτικής	1.000.000	Ορίζοντας 2020
Δράση 2.7: Προληπτική Ιατρική	1.000.000	
3^{ος} Άξονας: «Υπηρεσίες Κοινωνικής Φροντίδας & Συμβουλευτικής»		
Δράση 3.1: «Επάγγελμα Γονέας» και παιδιά	2.000.000	<p>ΠΕΠ Πελοποννήσου, Θεματικός Στόχος 9:</p> <p>9i: Ενεργητική ένταξη, μεταξύ άλλων και με σκοπό την προώθηση των ίσων ευκαιριών και της δραστηριότητας συμμετοχής και τη βελτίωση των δυνατοτήτων (7.500.000 εκ.Ευρώ ΕΚΤ)</p> <p>9ii: Κοινωνικοοικονομική ένταξη περιθωριοποιημένων κοινοτήτων, όπως οι Ρομά (3.750.000 εκ. Ευρώ ΕΚΤ)</p> <p>9iii: Καταπολέμηση κάθε μορφής διακρίσεων και προώθηση των ίσων ευκαιριών (3.750.000 εκ. Ευρώ ΕΚΤ)</p> <p>9iv: Βελτίωση της πρόσβασης σε οικονομικά προσιτές, βιώσιμες και υψηλής ποιότητας υπηρεσίες, συμπεριλαμβανομένων των υπηρεσιών υγειονομικής περίθαλψης (35.415.393,75 εκ. Ευρώ ΕΚΤ)</p> <p>9b: Παροχή στήριξης για τη φυσική, οικονομική και κοινωνική αναζωογόνηση υποβαθμισμένων κοινοτήτων εντός αστικών και αγροτικών περιοχών (1.875.000 εκ. Ευρώ ΕΤΠΑ)</p> <p>Πρόγραμμα για την Απασχόληση και την Κοινωνική Καινοτομία</p> <p>Ταμείο Ασύλου, Μετανάστευσης και Ένταξης</p>
Δράση 3.2: Δίκτυο Υποστήριξης Νοικοκυριών	3.000.000	
Δράση 3.3: Κέντρο Εξυπηρέτησης Μεταναστών	2.000.000	
Δράση 3.4: Κοινωνικό Κέντρο Εξυπηρέτησης Πολιτών (Κ ² ΕΠ)	4.000.000	
Δράση 3.5: Κοινωνική εργασία δρόμου «Social Street Work»	1.500.000	
Δράση 3.6: Δράσεις ίσες ευκαιρίες και κοινωνική φροντίδα	3.750.000	
4^{ος} Άξονας: «Απασχόληση & Κοινωνική Επιχειρηματικότητα»		
Δράση 4.1: Απασχόληση και Κοινωνική Αλληλεγγύη	5.000.000	<p>ΠΕΠ Πελοποννήσου, Θεματικός Στόχος 9:</p> <p>9c: Παροχή στήριξης για κοινωνικές επιχειρήσεις (1.875.000 εκ. Ευρώ ΕΤΠΑ)</p> <p>9d: Πραγματοποίηση επενδύσεων στο πλαίσιο στρατηγικών τοπικής ανάπτυξης με πρωτοβουλία των τοπικών κοινοτήτων (4.375.000 εκ. Ευρώ ΕΤΠΑ)</p> <p>9i: Ενεργητική ένταξη, μεταξύ άλλων και με σκοπό την προώθηση των ίσων ευκαιριών και της δραστηριότητας συμμετοχής και τη βελτίωση των δυνατοτήτων (7.500.000 εκ.Ευρώ ΕΚΤ)</p> <p>9iii: Καταπολέμηση κάθε μορφής διακρίσεων και προώθηση των ίσων ευκαιριών (3.750.000 εκ. Ευρώ)</p>
Δράση 4.2: Δίκτυο Απασχόλησης και κοινωνικής δικαιοσύνης	1.000.000	

Άξονες Προτεραιοτήτων και Δράσεις	Ενδεικτικός Προϋπολογισμός	Ενδεικτικές Πηγές Χρηματοδότησης
Δράση 4.3: Θερμοκοιτίδα Κοινωνικής Επιχειρηματικότητας	5.000.000	9ν: Προώθηση της κοινωνικής επιχειρηματικότητας και της επαγγελματικής ενσωμάτωσης σε κοινωνικές επιχειρήσεις και την κοινωνική και αλληλέγγυο οικονομία (6.250.000εκ. Ευρώ ΕΚΤ) 9νι:Στρατηγικές τοπικής ανάπτυξης με πρωτοβουλία των τοπικών κοινοτήτων (6.250.000εκ. Ευρώ ΕΚΤ)
Δράση 4.4: Τράπεζα Χρόνου	2.000.000	ΠΕΠ Πελοποννήσου, Θεματικός Στόχος 8: 8iii: Αυτοαπασχόληση, επιχειρηματικότητα και δημιουργία νέων επιχειρήσεων, και ειδικά καινοτόμων πολύ μικρών, μικρών και μεσαίων επιχειρήσεων (2.000.000 εκ.Ευρώ ΕΚΤ) 8ν: Προσαρμογή των εργαζομένων, των επιχειρήσεων και των επιχειρηματιών στις αλλαγές (3.174.606,25 εκ.Ευρώ ΕΚΤ)
Δράση 4.5: Τοπικές δράσεις κοινωνικής ένταξης για ευάλωτες ομάδες	7.000.000	Πρόγραμμα για την Απασχόληση και την Κοινωνική Καινοτομία Ευρωπαϊκό Ταμείο Προσαρμογής στην Παγκοσμιοποίηση
Δράση 4.6: Οικογενειακή και Επαγγελματική Ζωή	5.500.000	Ε.Π 2014-2020 «Ανταγωνιστικότητα, Επιχειρηματικότητα και Καινοτομία» Ε.Π. 2014-2020: «Ανάπτυξη Ανθρώπινου Δυναμικού, Εκπαίδευση & Δια Βίου Μάθηση»
5^{ος} Άξονας: «Επιμόρφωση & Δια Βίου Μάθηση»		
Δράση 5.1: Υποστήριξη Δομών Δια Βίου Μάθησης και αντιμετώπιση της φτώχειας	200.000	ΠΕΠ Πελοποννήσου, Θεματικός Στόχος 9: 9i: Ενεργητική ένταξη, μεταξύ άλλων και με σκοπό την προώθηση των ίσων ευκαιριών και της δραστηριότητας συμμετοχής και τη βελτίωση των δυνατοτήτων (7.500.000 εκ.Ευρώ ΕΚΤ)
Δράση 5.2: Επιμόρφωση δημοσίων λειτουργών και λοιπών επαγγελματιών για τη φτώχεια και τον κοινωνικό αποκλεισμό	500.000	9ii:Κοινωνικοοικονομική ένταξη περιθωριοποιημένων κοινοτήτων, όπως οι Ρομά (3.750.000 εκ. Ευρώ ΕΚΤ) 9νι:Στρατηγικές τοπικής ανάπτυξης με πρωτοβουλία των τοπικών κοινοτήτων (6.250.000εκ. Ευρώ ΕΚΤ)
Δράση 5.3: Ανάπτυξη οριζόντιων δεξιοτήτων απέναντι στη φτώχεια	2.800.000	9c: Παροχή στήριξης για κοινωνικές επιχειρήσεις (1.875.000εκ. Ευρώ ΕΤΠΑ) 9d: Πραγματοποίηση επενδύσεων στο πλαίσιο στρατηγικών τοπικής ανάπτυξης με πρωτοβουλία των τοπικών κοινοτήτων (4.375.000 εκ. Ευρώ ΕΤΠΑ)
Δράση 5.4: Συμβουλευτική υποστήριξη για την καταπολέμηση της σχολικής διαρροής	2.000.000	ΠΕΠ Πελοποννήσου, Θεματικός Στόχος 8: 8iii: Αυτοαπασχόληση, επιχειρηματικότητα και δημιουργία νέων επιχειρήσεων, και ειδικά καινοτόμων πολύ μικρών, μικρών και μεσαίων επιχειρήσεων (2.000.000 εκ.Ευρώ ΕΚΤ) 8ν:Προσαρμογή των εργαζομένων, των επιχειρήσεων και των επιχειρηματιών στις αλλαγές (3.174.606,25 εκ.Ευρώ ΕΚΤ)
Δράση 5.5: Δημιουργική Απασχόληση για Ρομά (ενήλικες και παιδιά)	2.000.000	ΠΕΠ Πελοποννήσου, Θεματικός Στόχος 8: 8iii: Αυτοαπασχόληση, επιχειρηματικότητα και δημιουργία νέων επιχειρήσεων, και ειδικά καινοτόμων πολύ μικρών, μικρών και μεσαίων επιχειρήσεων (2.000.000 εκ.Ευρώ ΕΚΤ) 8ν:Προσαρμογή των εργαζομένων, των επιχειρήσεων και των επιχειρηματιών στις αλλαγές (3.174.606,25 εκ.Ευρώ ΕΚΤ)

Άξονες Προτεραιοτήτων και Δράσεις	Ενδεικτικός Προϋπολογισμός	Ενδεικτικές Πηγές Χρηματοδότησης
Δράση 5.6: Κοινωνικά Φροντιστήρια	3.000.000	Ευρωπαϊκό Ταμείο Προσαρμογής στην Παγκοσμιοποίηση Ε.Π. 2014-2020: «Ανάπτυξη Ανθρώπινου Δυναμικού, Εκπαίδευση & Δια Βίου Μάθηση»
6^{ος} Άξονας: «Εξάλειψη στερεοτύπων, διακρίσεων & κοινωνικού αποκλεισμού»		
Δράση 6.1: Καταπολέμηση του Ρατσισμού	1.000.000	ΠΕΠ Πελοποννήσου, Θεματικός Στόχος 9: 9ii:Κοινωνικοοικονομική ένταξη περιθωριοποιημένων κοινοτήτων, όπως οι Ρομά (3.750.000 εκ. Ευρώ ΕΚΤ) Ταμείο Ασύλου, Μετανάστευσης και Ένταξης
Δράση 6.2: Δομές Ισότητας των Φύλων	5.500.000	Σύμφωνα και με τις τελευταίες δηλώσεις της Γενικής Γραμματείας Ισότητας των Φύλων σχεδιάζεται η χρηματοδότηση των Δομών Ισότητας από ευρωπαϊκούς και εθνικούς πόρους μέσα από το ΠΕΠ και το Θεματικό Στόχο 9

6. Βιβλιογραφία και Πηγές

- Academic Network of European Disability experts (2008). “Report on the employment of disabled people in European countries”. In: <http://www.disability-europe.net/>.
- Academic Network of European Disability experts (2012). “Long – term unemployment 2012”. In: European Employment Observatory Review.
- Academic Network of European Disability Experts (2012). “Targeting and mainstreaming disability in the context of EU2020 and the 2012 Annual Growth Survey”. In: www.disability-europe.net.
- Academic Network of European Disability experts (2013). European comparative data on Europe 2020 & Housing conditions. In: <http://www.disability-europe.net/>.
- Commission of European Communities (2014) “Joint Report on the application of Council Directive 2000/43/EC of 29 June 2000 implementing the principle of equal treatment between persons irrespective of racial or ethnic origin (‘Racial Equality Directive’) and of Council Directive 2000/78/EC of 27 November 2000 establishing a general framework for equal treatment in employment and occupation (‘Employment Equality Directive’)”. Brussels.
- Commission of the European Communities (2013). “Access City Award 2013. Inspiring EU cities to become more accessible”. Brussels.
- Commission of the European Communities and Eurostat (2002). Disability and social participation in Europe. Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities.
- Eurobarometer Survey (2009). “On Poverty and Social Exclusion”.
- Eurostat (2011a). “Methodologies and Working Papers, Indicators of Immigrant Integration, A Pilot Study”. In: <http://epp.eurostat>.
- Eurostat (2011b). “Indicators of Immigrant Integration A Pilot Study”. Luxembourg: Publications Office of the European Union (ISBN 978-92-79-20238-4).
- Eurostat (2011b). “Indicators of Immigrant Integration A Pilot Study”. Luxembourg: Publications Office of the European Union (ISBN 978-92-79-20238-4).
- Eurostat (2013). “Eurostat News release 184/2013 – 5/12/2013”. See at http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_PUBLIC/3-05122013-AP/EN/3-05122013-AP-EN.PDF
- Eurostat (2014): “Regional Statistics by NUTS classification”. See at: <http://ec.europa.eu/eurostat/web/regions/data/database>
- Eurostat Atlas (2015): “Hospital Beds Indicators”. See at: <http://ec.europa.eu/eurostat/statistical-atlas/gis/viewer/>
- FRA & UNDP (2012). The situation of Roma in 11 EU Member States - Survey results at a glance. Luxembourg: Publications Office of the European Union (ISBN 978-92-95092-47-1).

- Hvinden, B., Halvorsen, R. (2012). "Political Implications of the Current Debate on Poverty, Deprivation and Social Exclusion in Europe". In: http://cope-research.eu/wp-content/uploads/2012/04/Paper_Political_implications.pdf (COPE Project).
- Johansson, H., Panican, A., Angelin, A., Koch, M. (2013). "Combating poverty in Europe: multi-level, multi-dimensional and multi-stakeholder models in local active inclusion policies". In: http://cope-research.eu/wp-content/uploads/2013/12/WP6_Comparative_Report.pdf (COPE Project).
- Maslow, A. (1943). "A theory of human motivation". Psychological Review. Volume 50-4.
- OECD (2013). "Country Notes: Recent Changes in Migration movement and policies". In: International Migration Outlook 2013 (ISBN: 9789264200159).
- Project "Market on Wheels" (2008). Πολυοδηγός Ανάπτυξης Επιχειρηματικότητας. ΚΠ EQUAL. Στο: <http://mow.uoa.gr/>.
- Sen, A. (1999). Development as a Freedom. Great Britain: Oxford University Press (ISBN 0-19-289330-0).
- UNDP (2012). The situation of Roma in 11 EU Member States. Luxembourg: Publications Office of the European Union (ISBN 978-92-95092-47-1).
- United Nations Department of Economic and Social Affairs (2013). "Youth Employment: Youth Perspectives on the Pursuit of Decent Work in Changing Times". In: World Youth Report. New York: United Nations Publication (ISBN 978-92-1-130319-3, <http://www.UNWorldYouthReport.org>).
- Αλοσκόφης, Ο. (2013). «Το κοινωνικό προφίλ των φυλακισμένων και οι ανάγκες τους μετά την αποφυλάκιση». Εισήγηση στο Εργαστήριο Εργασίας του Ν.Π.Ι.Δ. «Επάνοδος – Κέντρο Επανεξέτασης Αποφυλακισμένων».
- Ανδριοπούλου, Ε. και Τσακλόγλου, Π. (2010). Δυναμική ανάλυση του φαινομένου της φτώχειας στην Ελλάδα. Αθήνα: Ινστιτούτο Εργασίας ΓΣΕΕ.
- ΑΝΗ ΑΑΕ ΟΤΑ (επιμ.) (2007). Οδηγός Συμβουλευτικής στήριξης της απασχόλησης. Αρχάνες: αυτοέκδοση.
- Βαϊτσος, Κ. και Μισσός, Β. (2013). Η νέα οικονομική γεωγραφία της Πελοποννήσου: Πραγματική οικονομία και ανάπτυξη. Αθήνα: Gutenberg.
- Βρατσάλης, Κ. και Σκούρτου, Ε. (2000). «Δάσκαλοι και μαθητές σε τάξεις πολιτισμικής ετερότητας : Ζητήματα μάθησης». Εκπαιδευτική Κοινότητα , τεύχος 54 / 2000 (26-33).
- Δασκαλάκης, Δ., Μπουγιούκος, Γ. και Φασούλης, Β. (2012). Η κατάσταση των παιδιών στην Ελλάδα 2012. Αθήνα: Ελληνική Εθνική Επιτροπή UNICEF.
- Δαφέρμος, Γ. (2008). Η φτώχεια στην Ελλάδα: Ομοιότητες και διαφορές χρησιμοποιώντας εναλλακτικές μεθοδολογικές προσεγγίσεις. Αθήνα: Ινστιτούτο Εργασίας ΓΣΕΕ.

- Δαφέρμος, Γ. και Παπαθεοδώρου, Χ. (2010). Μακροοικονομικό περιβάλλον, ανισότητα και φτώχεια. Αθήνα: Ινστιτούτο Εργασίας ΓΣΕΕ.
- Εθνικό Ινστιτούτο Εργασίας και Ανθρώπινου Δυναμικού (2012). Εργασία και απασχόληση στην Ελλάδα – ετήσια έκθεση 2012.
- Εθνικό Ινστιτούτο Εργασίας και Ανθρώπινου Δυναμικού (2012). Τα δεδομένα της αγοράς εργασίας εν μέσω οικονομικής κρίσης.
- Εθνικό Ινστιτούτο Εργασίας και Ανθρώπινου Δυναμικού (2012). Τα δεδομένα της αγοράς εργασίας εν μέσω οικονομικής κρίσης.
- Ελληνική Επιτροπή της Unicef (2013). Έκθεση: η κατάσταση των παιδιών στην Ελλάδα.
- Ελληνική Εταιρία Περιφερειακής Επιστήμης ERSA (2012). Οικονομική Κρίση και Πολιτικές Ανάπτυξης και Συνοχής. Εισήγηση στο 10ο Τακτικό Επιστημονικό Συνέδριο, Θεσσαλονίκη.
- Ελληνική Εταιρία Τοπικής Ανάπτυξης και Αυτοδιοίκησης (2011). «Ενέργειες Στήριξης Ηλικιωμένων και Λοιπών Ατόμων που χρήζουν Βοήθειας για την Ενίσχυση της Απασχολησιμότητας των Εμμέσως Ωφελούμενων Ατόμων». Στο: http://www.eetaa.gr/khfh/stat_26092011.pdf
- Ελληνική Εταιρία Τοπικής Ανάπτυξης και Αυτοδιοίκησης (2014). «Εναρμόνιση Οικογενειακής και Επαγγελματικής Ζωής». Στο: http://www.eetaa.gr/enarmonisi/paidikoi_stathmoi_2014/stats/StatDomes.pdf
- Ελληνική Στατιστική Αρχή (2002). Έρευνα για τα άτομα με προβλήματα υγείας ή αναπηρία. Στο: www.statistics.gr.
- Ελληνική Στατιστική Αρχή (2009). Ειδική έρευνα για τη θέση στην αγορά εργασίας των μεταναστών και των άμεσων απογόνων τους.
- Ελληνική Στατιστική Αρχή (2011). «Περιφερειακοί Λογαριασμοί. Ακαθάριστη Προστιθέμενη Αξία ανά κλάδο».
- Ελληνική Στατιστική Αρχή (2012). Έρευνα εισοδήματος και συνθηκών διαβίωσης των νοικοκυριών έτους 2012. Στο: www.statistics.gr.
- Ελληνική Στατιστική Αρχή (2013). Έρευνα εισοδήματος & συνθηκών διαβίωσης των νοικοκυριών. Κίνδυνος φτώχειας Στο: www.statistics.gr.
- Ελληνική Στατιστική Αρχή (2013). Έρευνα εισοδήματος και συνθηκών διαβίωσης των νοικοκυριών έτους 2013 Στο: www.statistics.gr.
- Ελληνική Στατιστική Αρχή (2013). «Μέσο ετήσιο ποσοστό ανεργίας». Αθήνα Στο: www.statistics.gr.
- Ελληνική Στατιστική Αρχή (2013). Δείκτης μισθών σε βασικούς κλάδους της οικονομίας – α' τρίμηνο 2013. Στο: www.statistics.gr.

- Ελληνική Στατιστική Αρχή (2013). Έρευνα οικογενειακών προϋπολογισμών 2012. Στο: www.statistics.gr.
- Ελληνική Στατιστική Αρχή (2014). «Έρευνα Απασχόλησης Εργατικού Δυναμικού 2014B, 2013B, 2008». Αθήνα. Στο: www.statistics.gr.
- Ελληνική Στατιστική Αρχή (2014). Έρευνα εργατικού δυναμικού - δ τρίμηνο 2014. Αθήνα Στο: www.statistics.gr.
- Ελληνική Στατιστική Αρχή (2014). Συνθήκες διαβίωσης στην Ελλάδα. Στο: www.statistics.gr.
- Ελληνική Στατιστική Αρχή (2015). Έρευνα εργατικού δυναμικού - α τρίμηνο 2015. Αθήνα Στο: www.statistics.gr.
- Ελληνική Στατιστική Αρχή. Έρευνα εργατικού δυναμικού - δ τρίμηνο 2012. Αθήνα. Στο: www.statistics.gr.
- Ελληνικό συμβούλιο για τους πρόσφυγες (2013). «Έκθεση Πεπραγμένων 2012». Στο: www.gcr.gr.
- Ενδιάμεση Διαχειριστική Αρχή Περιφέρειας Πελοποννήσου (2014). «Επιχειρησιακό Σχέδιο Δράσης για την Ένταξη των ΡΟΜΑ, Ιούλιος 2014», Τρίπολη.
- Ένωση Εργαζομένων Καταναλωτών Ελλάδας (2013). Συνέντευξη τύπου: η αντιμετώπιση της υπερχρέωσης στα χρόνια της οικονομικής κρίσης.
- Ένωση Εργαζομένων Καταναλωτών Ελλάδας (2013). Συνέντευξη τύπου: η αντιμετώπιση της υπερχρέωσης στα χρόνια της οικονομικής κρίσης.
- ΕΠΕΚΑ_ Κοινωνικές Δομές Αντιμετώπισης της Φτώχειας στο Δήμο Καλαμάτας: Πολυδύναμο σχέδιο κοινωνικών δράσεων άμεσης αντιμετώπισης της φτώχειας»: <http://www.kalamata.gr/enimerosi/nea/1289-aitiseis-symmetoxis-stis-koinonikes-domes-antimetopisis-tis-ftoxeias.html>
- Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών (2007). Οικονομική ανισότητα και φτώχεια στην Ελλάδα: ορισμένα αποτελέσματα από την έρευνα SILC.
- Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών (2009). Προσδιοριστικοί παράγοντες της φτώχειας των εργαζομένων: μια πρώτη προσέγγιση.
- ΕΣΑΕΑ (2007). Μελέτη "Επιχειρηματικότητα και Άτομα με Αναπηρία". Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο (2011). Στο: <http://www.esaea.gr>
- Ευρωβαρόμετρο (2011). «Φτώχεια και κοινωνικός αποκλεισμός μεταξύ των ηλικιωμένων στην ΕΕ». Στο: http://www.europarl.europa.eu/pdf/eurobarometre/2011/2011_04_01/consensus_conference_poverty_report_el.pdf.
- Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2010). Ανακοίνωση της Επιτροπής προς το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, το Συμβούλιο, την Ευρωπαϊκή και Κοινωνική Επιτροπή και την Επιτροπή των Περιφερειών για την

Ευρωπαϊκή στρατηγική για την αναπηρία 2010-2020: Ανανέωση της δέσμευσης για μια Ευρώπη χωρίς εμπόδια: COM(2010) 636 τελικό.

- Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2011). Η κοινωνική διάσταση της στρατηγικής «Ευρώπη 2020». Λουξεμβούργο: Υπηρεσία Εκδόσεων της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ISBN 978-92-79-20376-3).
- Ζαϊμάκης, Γ. (2005). «Όψεις κοινωνικού αποκλεισμού και δίκτυα παρεμβάσεων στο Ηράκλειο της Κρήτης». Στο: Πρακτικά 2ης Πανελλήνιας Δημερίδας με θέμα: Σύγχρονες Ανάγκες Κοινωνικής Φροντίδας – Δομές και Προγράμματα στην Τοπική Κοινωνία, Ηράκλειο: ΠΤΚ ΣΚΛΕ και ΚΟΙΝΩΠΟΛΙΤΙΑ Κρήτης, σ.σ. 68-89.
- Θεοδωρικάκου, Ο. και συν. (2012). Οι άστεγοι στην Ελλάδα του 2012. Αθήνα: ΜΚΟ ΚΛΙΜΑΚΑ.
- Ίδρυμα Σάκη Καράγιωργα (1998). Πρακτικά 6ου επιστημονικού συνεδρίου με θέμα: Κοινωνικές ανισότητες και κοινωνικός αποκλεισμός.
- ΙΜΕ ΓΣΕΒΕΕ (2012). «Έρευνα ΜΑΡC: Εισόδημα – δαπάνες νοικοκυριών». Στο: <http://www.gsevee.gr/>.
- ΙΜΕ ΓΣΕΒΕΕ (2014). «Έρευνα ΜΑΡC 2014: Εισόδημα – δαπάνες νοικοκυριών». Στο: <http://www.gsevee.gr/>.
- Ινστιτούτου Κοινωνικής Καινοτομίας (2012). Κοινωνικός αποκλεισμός στην Ελλάδα - Διερεύνηση του πεδίου για την αποτελεσματική εφαρμογή πολιτικών με χωρική βάση. Αθήνα: ΕΥΣΕΚΤ.
- Ιωαννίδης, Α., Παπαθεοδώρου, Χ., Σούφτας, Δ. (2012). Εργαζόμενοι και όμως φτωχοί – διαστάσεις της φτώχειας των εργαζομένων στην Ελλάδα. Αθήνα: Ινστιτούτο Εργασίας ΓΣΕΕ.
- Καλογήρου, Σ., Τραγάκη, Α., Τσίμπος, Κ. Μουστάκη, Ε. (2011). Τελική Έκθεση της Μελέτης: «Χωρικές Ανισότητες Εισοδήματος, Ανάπτυξης και Φτώχειας στην Ελλάδα», Πρόγραμμα Κοινωφελούς Ιδρύματος Ιωάννη Σ. Λάτση: Επιστημονικές Μελέτες 2011, διαθέσιμη στην διεύθυνση: http://galaxy.hua.gr/~si/publications/FinalReport_GR_Skalogirou_et_al.pdf.
- Καμίνης, Γ. (2013). «Ομιλία δημάρχου Αθηναίων στο London School of Economics με θέμα “GR-EXITING THE SOCIAL CRISIS”». Στο: <http://www.cityofathens.gr/node/21320>.
- Καπαresearch (2013). Έρευνα για άτομα με αναπηρία. Αθήνα: Εθνική Συνομοσπονδία Ατόμων με Αναπηρία.
- Κατσούλης, Η. και συν. (2005). Διαστάσεις του κοινωνικού αποκλεισμού στην Ελλάδα: Κύρια θέματα και προσδιορισμός προτεραιοτήτων πολιτικής (Τόμος Α και Β). Αθήνα: Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών (ISBN 960 7093 59 3).
- Κελίδου, Ο. (2011). «Η εκπαίδευση ως πολιτική κοινωνικής επανένταξης των ενήλικων κρατούμενων στην Ελλάδα»: Τελική Εργασία ΚΑ Εκπαιδευτική Σειρά. Επιβλέπων Παναγιώτης Ζάννης. Αθήνα: Εθνική Σχολή Δημόσιας Διοίκησης - Τμήμα Κοινωνικής Διοίκησης. Διοίκηση Οργανισμών Κοινωνικής Πολιτικής.

- Κικίλιας, Η., Παπαλιού, Ο. και Φαγαδάκη, Ε. (2007). Διαστάσεις του κοινωνικού αποκλεισμού των μονογονεϊκών οικογενειών στην Ελλάδα. Αθήνα: Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών.
- Κρητικίδης, Γ. (2013). «Απασχόληση και ανεργία 2008-2012 στις Περιφέρειες της χώρας». Στο: ΕΝΗΜΕΡΩΣΗ Τεύχος 207 (Ιούλιος – Αύγουστος 2013). Αθήνα: Ινστιτούτο Εργασίας ΓΣΕΕ.
- Λαμπρινίδης, Δ. και συν. (2010). Εμπειρική προσέγγιση της απόλυτης φτώχειας στην Ελλάδα. Αθήνα: Ινστιτούτο Εργασίας ΓΣΕΕ.
- Μαργιπλής, Δ.Γ. (2003). «Ο κοινωνικός αποκλεισμός, μια πολυσύνθετη έννοια». Στο: Περιοδικό Τετράδια Ψυχιατρικής Νο82. Αθήνα: Επιστημονικό Σωματείο ΘΨΠ Αθηνών, σ.σ. 64-69.
- Μάτσα, Κ. (2000). «Απόταξη, περιθωριοποίηση, κοινωνικός αποκλεισμός-Κρίση και Διαχείριση». Στο: Περιοδικό Τετράδια Ψυχιατρικής Νο69. Αθήνα: Επιστημονικό Σωματείο ΘΨΠ Αθηνών, σ.σ. 77-81.
- Ματσαγγάνης, Μ. και Λεβέντη, Χ. (2013). «Η ανατομία της φτώχειας στην Ελλάδα του 2013». Στο: Ενημερωτικό δελτίο 5/2013 της Ομάδας Ανάλυσης Δημόσιας Πολιτικής του Οικονομικού Πανεπιστημίου Αθηνών.
- Μπαλούρδος, Δ. (2007). «Οικονομική ανισότητα, φτώχεια και αποστέρηση: Ήπειρος, Δυτική Ελλάδα, Πελοπόννησος». Στο: Επίκαιρα Θέματα τεύχος 3/2007: Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών. Ινστιτούτο Κοινωνικής Πολιτικής.
- Μπαλούρδος, Δ. (2012). «Η φτώχεια στην Ελλάδα: τάσεις, προκλήσεις και πολιτικές». Στο: Πρακτικά 1ου Μέρους - Επιστημονικό πάνελ στη Συνεδρίαση «Νέα φτώχεια και κοινωνικός αποκλεισμός: Πολιτικές καταπολέμησης και καθιέρωση ενός ελάχιστου εγγυημένου εισοδήματος». Ειδικής Συνεδρίας της Διαρκούς Επιτροπής Κοινωνικών Υποθέσεων που πραγματοποιήθηκε στην Αίθουσα της Γερουσίας της Βουλής των Ελλήνων. Αθήνα.
- Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή (2009). «Γνώμη της ΟΚΕ για τη φτώχεια». Υπ' αριθμ. 210/2009. Στο: <http://www.oke.gr/>.
- Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή (2012). «Η Μετανάστευση στην Ευρωμεσογειακή περιοχή». Υπ' αριθ. 298 γνώμη της Ολομέλειας της ΟΚΕ. Στο: <http://www.oke.gr/>.
- Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή (2012). «Οδικός χάρτης της ενεργού γήρανσης στην Ελλάδα 2012-2020». Στο: <http://www.oke.gr/>.
- Οικονομικό Επιμελητήριο Ελλάδος (2013). «Οι απόψεις των πολιτών: Πελοπόννησος». Στο: <http://library.oe-e.gr/material/pdf/73c39e01-3ba2-4191-9897-0f50b8aeb0f1.PDF>.
- Οικονόμου, Χ., Φερωνάς, Α. (επιμ.) (2006). Οι εκτός των τειχών – φτώχεια και κοινωνικός αποκλεισμός στις σύγχρονες κοινωνίες. Αθήνα: ΔΙΟΝΙΚΟΣ (ISBN 978 960 6619 21 2).
- Οργανισμός Απασχόλησης Εργατικού Δυναμικού (2013), Εξαμηνιαία Έκθεση Ανεργίας και των Ροών Απασχόλησης

- Οργανισμός Απασχόλησης Εργατικού Δυναμικού (2013). Συνοπτική έκθεση «εγγεγραμμένοι στο μητρώο του ΟΑΕΔ.
- Οργανισμός Απασχόλησης Εργατικού Δυναμικού (2014), Εξαμηνιαία Έκθεση Ανεργίας και των Ροών Απασχόλησης
- Οργανισμός Απασχόλησης Εργατικού Δυναμικού (Νοέμβριος 2014 και 2013). Συνοπτική Έκθεση «Εγγεγραμμένοι στο μητρώο του ΟΑΕΔ».
- Παγκόσμιος Οργανισμός Υγείας: <http://www.who.int/topics/disabilities/en/>.
- Παπαθεοδώρου, Χ., Δαφέρμος, Γ. Παπαδοπούλου, Ε., Σακελλαρίδης, Γ. (2010). Οικονομική μεγέθυνση, ανισότητα και φτώχεια. Αθήνα: Ινστιτούτο Εργασίας ΓΣΕΕ.
- Παπαθεοδώρου, Χ. και Παπαναστασίου, Σ. (2010). Διαγενεακή μεταβίβαση της φτώχειας στην Ελλάδα και την ΕΕ. Αθήνα: Ινστιτούτο Εργασίας ΓΣΕΕ.
- Παππά-Σουλουνιά, Ρ. (2011). «Άγριες κόντρες για τις μονάδες της απεξάρτησης». Κυριακάτικη Ελευθεροτυπία, Κυριακή 26 Ιουνίου 2011.
- Πεμεζίδου, Μ., Παπαθεοδώρου, Χ. (2004). Φτώχεια και κοινωνικός αποκλεισμός. Αθήνα: Εξάντας (ISBN 960 256 587 x).
- Περιφέρεια Πελοποννήσου (2012). Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Περιφέρειας Πελοποννήσου – Στρατηγικός Σχεδιασμός.
- Περιφέρεια Πελοποννήσου (2013). Πρωτογενής έρευνα αποτύπωσης της πληθυσμιακής και κοινωνικοοικονομικής κατάστασης των ΡΟΜΑ.
- Περιφέρεια Πελοποννήσου (2013). Πρωτογενής έρευνα αποτύπωσης της πληθυσμιακής και κοινωνικοοικονομικής κατάστασης των ΡΟΜΑ.
- Πετράκη, Γ. (2002). «Το κοινωνικό ζήτημα σήμερα». Στο: Περιοδικό Τετράδια Ψυχιατρικής Νο78. Αθήνα: Επιστημονικό Σωματείο ΘΨΠ Αθηνών, σ.σ. 21-23.
- Ροββά, Κ. (2011). «Θερμά επεισόδια στα ελληνικά νοικοκυριά». Στο: ΕΘΝΟΣ Κοινωνία. Φύλλο 24/11/2011.
- Ρομπόλη, Σ. (2013). Η ελληνική οικονομία και η απασχόληση – ετήσια έκθεση 2013. Αθήνα: Ινστιτούτο Εργασίας ΓΣΕΕ.
- Σιδηρόπουλος, Μ. και συν. (2013). «Σχέδιο Δράσης και Αποτελέσματα έρευνας». Στο: Ενδυνάμωση της συμμετοχής των νέων στα κοινά με στόχο την αντιμετώπιση φαινομένων κοινωνικού αποκλεισμού στην εποχή της κρίσης (<http://www.sxolikosapokleismos.gr/>): Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης και Γενική Γραμματεία Νέας Γενιάς.
- Σούλιου Π. (2013). «Οικογένεια και άνεργοι σε συνθήκες οικονομικής κρίσης». Στο: ΕΝΗΜΕΡΩΣΗ Τεύχος 207 (Ιούλιος – Αύγουστος 2013). Αθήνα: Ινστιτούτο Εργασίας ΓΣΕΕ.
- Τράπεζα της Ελλάδος (2012). Κοινωνική πολιτική και κοινωνική συνοχή στην Ελλάδα σε συνθήκες οικονομικής κρίσης. Αθήνα (ISBN 978-960-7032-53-9).

- Τράπεζα της Ελλάδος (2013). Έκθεση του Διοικητική για το έτος 2012. Αθήνα (ISSN 1105 – 0497).
- Τράπεζα της Ελλάδος (2014) «Δείκτης καταθέσεων των πιστωτικών ιδρυμάτων». Στο: <http://www.bankofgreece.gr/Pages/el/Statistics/monetary/deposits.aspx>
- Τράπεζα της Ελλάδος (2015) «Δείκτης καταθέσεων των πιστωτικών ιδρυμάτων». Στο: <http://www.bankofgreece.gr/Pages/el/Statistics/monetary/deposits.aspx>
- Τριανταφύλλου, Χ. (2008). Η επισφαλής εργασία στην Ελλάδα, Στο: <http://criticalpsygreece.files.wordpress.com/2008/10/episfalis-apazholisi.pdf>
- Υπουργείο Ανάπτυξης και Ανταγωνιστικότητας. 2014. «Σύμφωνο Εταιρικής Σχέσης 2014-2020. Εταιρικό Σύμφωνο για το Πλαίσιο Ανάπτυξης – ΕΣΠΑ 2014—2020». Αθήνα.
- Υπουργείο Εργασίας και Κοινωνικής Ασφάλειας (2011). «Πλαίσιο της Εθνικής Στρατηγικής για τους Ρομά». Αθήνα.
- Υπουργείο Εργασίας και Κοινωνικής Ασφάλισης (2009). Εγχειρίδιο για την ένταξη των ατόμων με αναπηρία στην εργασία και την καταπολέμηση των διακρίσεων λόγω αναπηρίας στον τομέα της εργασίας.
- Υπουργείο Εργασίας και Κοινωνικής Ασφάλισης (2011). Εθνική στρατηγική για την ένταξη των Ρομά. Στο: http://www.esfhellas.gr/elibrary/stratigiki_roma_el.pdf.
- Υπουργείο Εργασίας και Κοινωνικής Ασφάλισης (2011). Πρόσφατες εξελίξεις στο πεδίο της απασχόλησης κατά κλάδο οικονομικής δραστηριότητας και επάγγελμα 2008-2011 στην Περιφέρεια Πελοποννήσου.
- Υπουργείο Εργασίας Κοινωνικής Ασφάλειας (2015). «Τοπικές Δράσεις Κοινωνικής Ένταξης για Ευάλωτες Ομάδες». Στο: <http://www.keko.gr/el/Pages/topeko.aspx>
- Υπουργείο Εργασίας, Κοινωνικής Ασφάλειας και Πρόνοιας (2014). «Εθνική Στρατηγική Κοινωνικής Ένταξης». Αθήνα
- Υπουργείο Εργασίας, Κοινωνικής Ασφάλισης και Πρόνοιας (2013). Προτάσεις για τη διαμόρφωση κατευθύνσεων εθνικής αναπτυξιακής στρατηγικής 2014-2020 (2η Εγκύκλιος). Στο: www.epanad.gov.gr.
- Υπουργείο Εσωτερικών (2009). Ετήσια Έκθεση για τα Στατιστικά Στοιχεία για τη Μετανάστευση και τη Διεθνή Προστασία στην Ελλάδα.
- Υπουργείο Εσωτερικών (2013). «Εθνική Στρατηγική για την ένταξη των πολιτών τρίτων χωρών». Αθήνα.
- Υπουργείο Εσωτερικών (2013). Ελλάδα – ετήσια έκθεση πολιτικής 2012. Ευρωπαϊκό Δίκτυο Μετανάστευσης.
- Υπουργείο Οικονομίας. Γενική Γραμματεία Πληροφοριακών Συστημάτων (2011). «Στατιστικό Δελτίο Φορολογικών Δεδομένων». Αθήνα.
- Υπουργείο Οικονομικών. 2014. «Εθνικό Πρόγραμμα Μεταρρυθμίσεων». Αθήνα.

- Φώσκολος, Γ. (2011). «Έκρηξη της παιδικής κακοποίησης». Στο: ΕΘΝΟΣ – Κοινωνία (15/4/2011).
- Χλέτσος, Μ. και συν. (2005). Οι οικονομικές διαστάσεις της μετανάστευσης. Οι επιπτώσεις της στον αγροτικό τομέα. Αθήνα: Ινστιτούτο Μεταναστευτικής Πολιτικής.
- Ψαθάς, Δ. (2009). «Κοινωνική επανένταξη, υποστήριξη ατόμων με ειδικές ανάγκες». Στο: www.inArcadia.gr.
- Ψυχάρης, Γ., Αρτελάρης, Π., Καλλιώρας, Δ., Πανταζής, Π., Τσιάπα, Μ. (2012). «Το χωρικό αποτύπωμα της οικονομικής κρίσης στην Ελλάδα: μια πρώτη αποτίμηση». Στο: Πρακτικά 10ου Τακτικού Επιστημονικού Συνεδρίου της Ελληνικής Εταιρίας Περιφερειακής Επιστήμης (ERSA) με τίτλο «Οικονομική κρίση και πολιτικές ανάπτυξης και συνοχής»: <http://plandevol.web.auth.gr>